

გესარიონ გოსაშვილი

კონსტანტინე კორკელია

**პირადი და ოჯახური ცხოვრების
პატივისცემის უფლება და
სახელმწიფოს პალდეგულებები**

თბილისი, 2017

© ბესარიონ ბოხაშვილი, კონსტანტინე კორკელია, 2017

ISBN 978-9941-9537-0-5

სარჩევი

წინასიტყვაობა	7
Vorwort	9
წინათქმა	11
1. შესავალი	13
1.1. სახელმწიფოს ნეგატიური და პოზიტიური ვალდებულება	15
1.2. ავტონომიური განმარტების პრინციპი	17
2. რა იგულისხმება ადამიანის უფლებათა ევროპულ სტანდარტებში და რატომ უნდა გამოვიყენოთ ისინი პრაქტიკაში?	18
3. მე-8 მუხლით დაცული სფერო	24
3.1. ექცევა თუ არა საკითხი მე-8 მუხლით დაცულ სფეროში?	26
3.2. იყო თუ არა ჩარევა მე-8 მუხლით დაცულ სფეროში?	27
3.2.1. უფლების მართლზომიერი შეზღუდვის სამართლებრივი საფუძველი	27
3.2.2. უფლების შეზღუდვის კანონიერი მიზანი	31
3.2.3. უფლების შეზღუდვის აუცილებლობა დემოკრატიულ საზოგადოებაში	32
4. პირადი ცხოვრება	38
4.1. პატივი და ღირსება	39
4.2. პირადი მონაცემების შეგროვება და მათზე წვდომა	69
4.2.1. პირადი მონაცემები სისხლის სამართალწარმოების კონტექსტში	70
4.2.2. ჯანმრთელობასთან დაკავშირებული პირადი მონაცემები	77
4.2.3. საიდუმლო/პერსონალურ მონაცემებზე წვდომა	82
4.2.4. ინფორმაციის განადგურება	88
4.2.5. პირად ცხოვრებასთან დაკავშირებული ცალკეული ასპექტები	89
4.2.6. სხეული და სიშიშველე	94
4.3. სქესობრივი ცხოვრების საიდუმლოება	98
4.4. ინდივიდის ფოტო- და ვიდეოგამოსახულება	104
4.5. სამსახური და პირადი ცხოვრება	109

4.5.1. გენდერული ნიშნით სამსახურიდან გათავისუფლება	114
4.5.2. სამსახურიდან გათავისუფლება ჯანმრთელობასთან დაკავშირებული პრობლემების გამო	115
4.6. ინდივიდის სიცოცხლე და პირადი ცხოვრება	124
4.7. ინდივიდის სახელი და გვარი	128
4.8. აბორტი და რეპროდუქციული ჯანმრთელობა.....	138
4.9. პირადი ცხოვრება და ხელშეუხებლობა.....	145
4.10. პირადი ცხოვრება და სექსუალური ორიენტაცია	151
4.11. სქესობრივი იდენტობა და გენდერი	164
5. ოჯახური ცხოვრება	171
5.1. რას ნიშნავს ოჯახური ცხოვრება?	172
5.1.1. ნათესაობის დადგენა	179
5.2. ბავშვის მოთავსება სახელმწიფო მზრუნველობის ქვეშ.....	185
5.2.1. მშობლების მონაწილეობა ბავშვთან დაკავშირებული გადანაცვლებების მიღების პროცესში ...	186
5.2.2. სახელმწიფოს ვალდებულება, გამოიკვლიოს ოჯახური ცხოვრების შეზღუდვის მიზეზი.....	191
5.2.3. სახელმწიფოს ვალდებულება, რეგულარულად გადასინჯოს ბავშვის მზრუნველობის დანესებულებაში ყოფნის აუცილებლობა.....	192
5.2.4. სახელმწიფოს ვალდებულება, გონივრულ ვადაში ჩაატაროს ოჯახურ ცხოვრებასთან დაკავშირებული პროცესი	194
5.2.5. სახელმწიფოს ვალდებულება, გაატაროს ოჯახური ცხოვრებისათვის ნაკლებად შემზღუდავი ღონისძიება.....	194
5.3. მეურვეობა და ბავშვთან კონტაქტის უფლება	202
5.4. ოჯახური ცხოვრების დაცვა ბავშვის საერთაშორისო მოთაყვანის შემთხვევაში	224
5.5. შვილად აყვანა	239
5.6. იმიგრაცია: დეპორტაცია და ოჯახის გაერთიანება.....	247
5.6.1. დეპორტაცია	248
5.6.2. ოჯახის გაერთიანება	259
6. საცხოვრებელი	264
6.1. მტკიცებულებათა ამოღება და ჩხრეკა.....	277
7. კომუნიკაცია	279
ავტორთა შესახებ.....	309

INHALTSVERZEICHNIS

Besarion Bokhashvili und Konstantin Korkelia	7
Vorwort	9
Vorwort der IRZ	11
1. Einführung	13
1.1. Positive und negative Pflichten des Staates	15
1.2. Grundsatz der autonomen Auslegung	17
2. Was versteht man unter den europäischen Standards der Menschenrechte und warum sollte man sie in der Praxis anwenden?	18
3. Schutzbereich des Artikels 8 EMRK	24
3.1. Ist der Schutzbereich des Artikels 8 EMRK eröffnet?	26
3.2. Gab es einen Eingriff in den Schutzbereich des Artikels 8 EMRK?	27
3.2.1. Legitimer Zweck der Einschränkung des Art. 8 EMRK	27
3.2.2. Notwendigkeit des Eingriffs in Art. 8 EMRK in einer demokratischen Gesellschaft	31
4. Privatleben	38
4.1. Recht auf Achtung des Privat- und Familienlebens	39
4.2. Sammeln persönlicher Daten und deren Verfügbarkeit	69
4.2.1. Persönliche Daten im Kontext des strafrechtlichen Verfahrens 70	
4.2.2. Persönliche Daten über Gesundheit	77
4.2.3. Zugriff auf geheime/persönliche Daten	82
4.2.4. Vernichtung der Informationen	88
4.2.5. Einzelne Aspekte in Bezug auf das Privatleben	89
4.2.6. Die Verfügung über den eigenen Körper	94
4.3. Schutz des Geschlechtslebens	98
4.4. Foto- und Videodarstellung eines Individuum	104
4.5. Arbeit und Privatleben	109
4.5.1. Entlassung aus Geschlechtsgründen	114
4.5.2. Entlassung aus Gesundheitlichen Gründen	115
4.6. Das Leben eines Individuums und sein Privatleben	124
4.7. Der Vor- und Nachname eines Individuums	138
4.8. Abtreibung und reproduktive Gesundheit	145
4.9. Privatleben und Unversehrtheit	151
4.10. Privatleben und sexuelle Orientierung	164
4.11. Geschlechtsidentität und Geschlecht	165

5. Familienleben	171
5.1. Was bedeutet Familienleben?	172
5.1.1. Feststellung von Verwandtschaft	179
5.2. Unterbringung eines Kindes unter staatlicher Fürsorge	185
5.2.1. Beteiligung der Eltern am Entscheidungsprozess in Erziehungsfragen	186
5.2.2. Pflicht des Staates die Gründe der Einschränkung des Familienlebens zu erkunden	191
5.2.3. Pflicht des Staates die Notwendigkeit des Aufenthaltes eines Kindes in einem Heim regelmäßig zu überprüfen.....	192
5.2.4. Pflicht des Staates das Verfahren über das Familienleben in angemessener Zeit durchzuführen	194
5.2.5. Pflicht des Staates mildere Maßnahmen für die Einschränkung des Familienlebens durchzuführen	194
5.3. Vormundschaft und das Recht auf Kontakt mit dem Kind	202
5.4. Schutz des Familienlebens im Fall einer internationalen Kindesentführung	224
5.5. Adoption	239
5.6. Emigration: Abschiebung und Familienzusammenführung	247
5.6.1. Abschiebung	248
5.6.2. Familienzusammenführung	259
6. Wohnort	264
6.1. Durchsuchung und Beschlagnahmung von Beweismitteln	277
7. Kommunikation	279
Über die Autoren.....	309

წინასიტყვაობა

საერთაშორისო სამართლებრივი თანამშრომლობის გერმანული ფონდი (IRZ), როგორც რეგისტრირებული კავშირი, კონსულტაციას უწევს თავის პარტნიორ ქვეყნებს, გერმანიის იუსტიციისა და მომხმარებელთა დაცვის ფედერალური სამინისტროს დავალებით, სამართლის სისტემისა და მართლმსაჯულების სფეროს რეფორმირებაში. კანონის უზენაესობა და დემოკრატიზაცია წინაპირობებია ძირითადი უფლებებისა და თავისუფლებების დასაცავად, სტაბილური სახელმწიფო და საზოგადოებრივი სტრუქტურების გასაძლიერებლად და ეკონომიკური აღმავლობის ხელშესაწყობად. IRZ-ის ამოცანაა ამ განვითარების პროცესის ხელშეწყობა და, იმავდროულად, კონკრეტული პარტნიორი ქვეყნის მოთხოვნილებების გათვალისწინება.

საქართველოსთან თანამშრომლობა ეფუძნება საქართველოს იუსტიციის სამინისტროსა და გერმანიის იუსტიციისა და მომხმარებელთა დაცვის ფედერალურ სამინისტროს შორის 2005 წელს გაფორმებულ ერთობლივ მემორანდუმს. თანამშრომლობა დაიწყო 2006 წლიდან, რაც ითვალისწინებს საერთაშორისო შეთანხმებების ქართულ სამართალში დანერგვას, სისხლისა და სასჯელალსრულების სამართლის სფეროში კონსულტაციების გაწევას, პრაქტიკოსი იურისტების გადამზადებასა და კვალიფიკაციის ამაღლებას.

საქართველო 1999 წლიდან არის ევროპის საბჭოს წევრი სახელმწიფო და, ამგვარად, ვალდებულია, დაიცვას ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციით გათვალისწინებული სტანდარტები. IRZ-ი ახორციელებს არაერთ კონსულტაციასა თუ გადამზადებას კონვენციის საკითხებზე, რათა საკუთარი წვლილი შეიტანოს ადამიანის ძირითადი უფლებების მდგომარეობის გაუმჯობესებაში და მოახდინოს ადამიანების ინფორმირება მათ უფლებებსა და შესაძლებლობებზე, ასევე მათი სამართლებრივი სახელმწიფოს შესაბამისი პრინციპების განხორციელებაზე.

წინამდებარე წიგნი მოიცავს იმ უფლებების საფუძვლიან ანალიზს, რომლებიც გამყარებულია ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციაში, განსაკუთრებით კი, მის მე-8 მუხლში. ამ პუბლიკაციის მიზანია ადამიანის ძირითადი უფლებების

ცოდნის დონის ამაღლება, განსაკუთრებით იურიდიულ პროფესიებში, უფლებათა დაცვის ხელშესაწყობად და, გრძელვადიანი პერსპექტივით, საქართველოში ადამიანის ძირითადი უფლებების დაცვის მაღალი სტანდარტის უზრუნველყოფა.

ნიგნი განკუთვნილია სამართალმცოდნეებისა და იურიდიული პრაქტიკის წარმომადგენლებისათვის, ასევე სტუდენტებისა და ყველა დაინტერესებული მკითხველისათვის. IRZ-ი სიამოვნებით მხარს უჭერს ამ მნიშვნელოვანი ნაშრომის პუბლიკაციას.

VORWORT

Seit ihrer Gründung im Jahr 1992 berät die Deutsche Stiftung für Internationale Rechtliche Zusammenarbeit e.V. (IRZ) ihre Partnerstaaten im Auftrag des Bundesministeriums der Justiz und für Verbraucherschutz bei der Reformierung ihrer Rechtssysteme und der Justizwesen. Rechtsstaatlichkeit und Demokratisierung sind Voraussetzung, um grundrechtliche Freiheiten zu wahren, stabile staatliche und gesellschaftliche Strukturen zu stärken sowie wirtschaftliches Wachstum anzuregen. Diesen Entwicklungsprozess zu unterstützen ist Aufgabe der IRZ, wobei die Bedürfnisse des jeweiligen Partnerstaats immer im Mittelpunkt stehen.

Die Zusammenarbeit mit Georgien basiert auf einer gemeinsamen Erklärung zwischen dem georgischen Justizministerium und dem Bundesministerium der Justiz von 2005 und wurde im Jahr 2006 aufgenommen. Die Schwerpunkte der Tätigkeit liegen in der Umsetzung internationaler Abkommen in georgisches Recht, in der Beratung im Straf- und Strafvollzugsrecht sowie der Aus- und Fortbildung von Rechtsanwenderinnen und Rechtsanwendern.

Seit 1999 ist Georgien Mitglied des Europarates und dementsprechend verpflichtet, die Standards der Konvention zum Schutze der Menschenrechte und Grundfreiheiten (EMRK) einzuhalten. Die IRZ führt zur Thematik der EMRK zahlreiche Beratungen und Fortbildungen durch, um einen Beitrag zur Verbesserung der Menschenrechtslage in Georgien zu leisten und die Menschen über die Ihnen zustehenden Rechte und die Möglichkeiten, diese auf rechtsstaatlichem Wege wahrzunehmen, zu informieren.

Das vorliegende Buch enthält grundlegende Ausführungen über die Rechte, die in der EMRK niedergelegt sind insbesondere Art. 8 der EMRK. Ziel dieser Publikation ist es, die Kenntnisse über die Menschenrechte zu erhöhen, insbesondere bei den Juristischen Berufs-

gruppen um die Einhaltung der dort verbrieften Rechte weiter zu fördern und langfristig einen hohen Standard des Menschenrechtsschutzes in Georgien zu ermöglichen. Er richtet sich an alle Angehörigen der Rechtswissenschaft und Rechtspraxis ebenso wie an Studierende und interessierte Leser. Die IRZ freut sich, die Herausgabe dieser wichtigen Publikation unterstützen zu können.

წინათქმა

პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება, უდავოდ, ერთ-ერთი ყველაზე საინტერესო უფლებაა. ყველა ადამიანს (ან თითქმის ყველას) აქვს პირადი საიდუმლო, რომლის შესახებაც მას არ უნდა, რომ სხვა ადამიანმა ან მთელმა საზოგადოებამ იცოდეს. ცხადია, რომ სახელმწიფომ უნდა უზრუნველყოს ამ საიდუმლოს დაცვა, რისთვისაც უნდა გაატაროს სათანადო ღონისძიებები.

ევროპული კონვენციის მერვე მუხლი – პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება – მოიცავს მრავალ საკითხს, რომლებიც, ერთი შეხედვით, არ არის დაცული ამ უფლებით, რადგან პირდაპირ არ მოიხსენიება მის ტექსტში. მიუხედავად იმისა, რომ შეიძლება, პირდაპირ არ იყოს ესა თუ ის საკითხი მერვე მუხლში მოხსენიებული, ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართალი ადგენს გარკვეულ სტანდარტებს. კერძოდ, მრავალ სხვა საკითხთან ერთად, კონვენციის მერვე მუხლი მოიცავს ისეთ საკითხებს, როგორებიცაა: პატივი და ღირსება, პირადი მონაცემების შეგროვება და მათზე წვდომა, სქესობრივი ცხოვრების საიდუმლოება, ინდივიდის ფოტო- და ვიდეოგამოსახულება, ინდივიდის სახელი და გვარი, აბორტი და რეპროდუქციული ჯანმრთელობა, სექსუალური ორიენტაცია, სქესობრივი იდენტობა და გენდერი, ბავშვის მოთავსება სახელმწიფო მზრუნველობის ქვეშ, მეურვეობა და ბავშვთან კონტაქტის უფლება, შვილად აყვანა, დეპორტაცია და ოჯახის გაერთიანება, სატელეფონო თუ სხვა სახის კომუნიკაცია.

ნაშრომის მიზანია, მკითხველს გააცნოს ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართალი და დაეხმაროს მას, პრაქტიკაში უკეთესად გამოიყენოს ეს სტანდარტები და, შესაბამისად, უფრო ეფექტიანად დაიცვას ადამიანის უფლებები ეროვნულ დონეზე.

ნაშრომში ყურადღება გამახვილებულია არა მხოლოდ ევროპული სასამართლოს მიერ დადგენილ სტანდარტებზე, რომლებიც უნდა იქნეს ყველა ადამიანისათვის უზრუნველყოფილი, არამედ ასევე იმაზე, როგორ უნდა გამოიყენონ შესაბამისმა ორგანოებმა, მათ შორის ეროვნულმა სასამართლოებმა, ეს სტანდარტები. ნაშრომში განმარტებულია ის სამართლებრივი მეთოდოლოგია, რომლის მეშვეობით შესაბამისმა ორგანოებმა და, პირველ რიგში, ეროვნულმა სასამართლოებმა, უნდა შეაფასონ, ექცევა თუ არა სასამართლოს მიერ განსახილველი საკითხი კონვენციის მერვე მუხლით დაცულ სფეროში, იყო თუ არა ამ სფეროში ჩარევა და დაირღვა თუ არა მერვე მუხლით

გათვალისწინებული უფლება.

ნაშრომი ასევე დაეხმარება მკითხველს, რომ შეიცნოს, რა იგულისხმება ადამიანის უფლებათა ევროპულ სტანდარტებში, რა სახის ვალდებულებები წარმოეშობა სახელმწიფოს და როგორ უნდა განიმარტოს კონვენციით გათვალისწინებული ესა თუ ის სტანდარტი.

წინამდებარე ნაშრომი გამოიცა ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიულ ფაკულტეტთან არსებული საერთაშორისო სამართლის ინსტიტუტის მიერ, IRZ-ისა და გაეროს ადამიანის უფლებათა უმაღლესი კომისრის (OHCHR) თბილისის ოფისის თანადგომით.

წიგნის გამოცემის საქმეში გაწეული დახმარებისათვის გულწრფელი მადლობა გვინდა გადავუხადოთ IRZ-ის თანამშრომლებს: ქალბატონ ნატა სანადირაძეს და ბატონ სულხან გამყრელიძეს და გაეროს ადამიანის უფლებათა უმაღლესი კომისრის ოფისის (თბილისი) ხელმძღვანელს, ბატონ ვლადიმერ შკოლნიკოვს. მათი მხარდაჭერა წიგნის გამოცემაში ძალზე დასაფასებელია; ასევე მადლობა გვინდა გადავუხადოთ თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საერთაშორისო სამართლის პროფესორს, ლევან ალექსიძესა და იურიდიული ფაკულტეტის დეკანს, პროფესორ ირაკლი ბურდულს წიგნის გამოცემაში გაწეული დახმარებისათვის; უდიდესი მადლიერება გვინდა გამოვხატოთ ქალბატონ თამარ გაბელაიას მიმართ, ნაშრომის ენობრივი სიზუსტის შემოწმებისათვის.

ნაშრომი განკუთვნილია როგორც იურიდიული პროფესიების წარმომადგენლებისათვის, მათ შორის: მოსამართლეებისათვის, ადვოკატების, პროკურორებისა და ადამიანის უფლებათა დამცველი არასამთავრობო ორგანიზაციების თანამშრომელთათვის, ისე ადამიანის უფლებათა საკითხებით დაინტერესებულ მკითხველთა ფართო წრისათვის.

ავტორთა მოსაზრებები შეიძლება არ ემთხვეოდეს იმ ორგანიზაციების პოზიციას, რომლებშიც ისინი მოღვაწეობენ.

**ბესარიონ ბოხაშვილი
კონსტანტინე კორკელია**

2017 წლის 1 თებერვალი

1. შესავალი

პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება მრავალი საერთაშორისო ხელშეკრულებით აღიარებულია ადამიანის ერთ-ერთ ძირითად უფლებად. ეს უფლება განმტკიცებულია უნივერსალური, ასევე რეგიონული ხასიათის საერთაშორისო ხელშეკრულებებით. როგორც უნივერსალური საერთაშორისო ხელშეკრულება, სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა საერთაშორისო პაქტის მე-17(1) მუხლით დადგენილია, რომ „არავინ უნდა დაექვემდებაროს მის პირად და ოჯახურ ცხოვრებაში, მისი საცხოვრებლის შეუვალობის ან კორესპონდენციის საიდუმლოების თვითნებურ ან უკანონო ჩარევას ან მისი ღირსებისა და რეპუტაციის უკანონო ხელყოფას.“¹

რეგიონულ დონეზე ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საერთაშორისო ხელშეკრულებაა ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენცია (შემდგომში – „ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია“ ან „ევროპული კონვენცია“), რომლის მე-8 მუხლით დადგენილია შემდეგი:

„1. ყველას აქვს უფლება, პატივი სცენ მის პირად და ოჯახურ ცხოვრებას, მის საცხოვრებელსა და მიმოწერას.

2. დაუშვებელია ამ უფლების განხორციელებაში საჯარო ხელისუფლების ჩარევა, გარდა ისეთი შემთხვევებისა, როდესაც ასეთი ჩარევა ხდება კანონის შესაბამისად და აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოებაში ეროვნული უშიშროების, საზოგადოებრივი უსაფრთხოების ან ქვეყნის ეკონომიკური კეთილდღეობის ინტერესებისათვის, უნესრიგობის ან დანაშაულის თავიდან ასაცილებლად, ჯანმრთელობის ან მორალისა თუ სხვათა უფლებათა და თავისუფლებათა დასაცავად.“²

ამ კვლევაში ყურადღება, ძირითადად, გამახვილდება ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლით დაცულ პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებაზე.

¹ სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების საერთაშორისო პაქტის ოფიციალური ქართული თარგმანი იხ. ინტერნეტგვერდზე: [www.matsne.gov.ge].

² ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა კონვენციის ოფიციალური ქართული თარგმანი იხ. ინტერნეტგვერდზე: [www.matsne.gov.ge].

პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებით დაცულ ურთიერთობათა სფერო საკმაოდ ფართოა და არ ექვემდებარება ამომწურავ განსაზღვრებას.³ ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი მოიცავს მრავალ საკითხს, მათ შორის პირის ფიზიკურ და მორალურ ხელშეუხებლობას,⁴ პატივსა და ღირსებას, სოციალურ იდენტიფიცირებას,⁵ პირის სახელსა და გვარს, სქესობრივ ცხოვრებას,⁶ ინდივიდის სხეულთან დაკავშირებულ ასპექტებს, საცხოვრებელ გარემოსა და სხვ. მე-8 მუხლი ასევე ვრცელდება პირების კომუნიკაციის საშუალებების მონიტორინგზე,⁷ ინდივიდის ფოტო- და ვიდეომასალაზე,⁸ ხმაურზე, დნმ-სა და თითის ანაბეჭდებზე,⁹ ინდივიდის ჯანმრთელობასთან დაკავშირებულ ინფორმაციაზე,¹⁰ პირთან დაკავშირებული ინფორმაციის შეგროვებასა და შენახვაზე.¹¹

თავად ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციას, რომელიც მიღებულია ევროპის საბჭოს ეგიდით, ხელი მოეწერა 1950 წელს, ხოლო ძალაში შევიდა 1953 წელს. ამჟამად ევროპული კონვენციის მონაწილეა 47 სახელმწიფო, რომელთათვისაც ის წარმოშობს იურიდიულ ვალდებულებებს. ევროპული კონვენცია საქართველოსათვის სავალდებულო გახდა 1999 წელს.

³ კოსტელო-რობერტსი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (*Costello-Roberts v. the United Kingdom*), 1993 წლის 25 მარტი, 36-ე პუნქტი.

⁴ ფრითი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (*Pretty v. the United Kingdom*), 2002 წლის 29 აპრილი, 61-ე პუნქტი.

⁵ მიკულიჩი ხორვატიის წინააღმდეგ (*Mikulić v. Croatia*), 2002 წლის 7 თებერვალი, 53-ე პუნქტი.

⁶ ბენსაიდი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (*Bensaid v. the United Kingdom*), 2001 წლის 6 თებერვალი, 47-ე პუნქტი.

⁷ მელლოუნი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (*Malone v. the United Kingdom*), 1984 წლის 2 აგვისტო; კლასი და სხვები გერმანიის წინააღმდეგ (*Klass and Others v. Germany*), 1978 წლის 6 სექტემბერი; იორდაჩი მოლდოვის წინააღმდეგ (*Iordachi v. Moldova*), 2009 წლის 10 თებერვალი.

⁸ ვონ ჰანოვერი გერმანიის წინააღმდეგ (*Von Hannover v. Germany*), 2004 წლის 24 ივნისი; პერი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (*Perry v. the United Kingdom*), 2003 წლის 17 ივლისი; პეკი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (*Peck v. the United Kingdom*), 2003 წლის 28 იანვარი.

⁹ „ს“ და მარპერი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (*S. and Marper v. the United Kingdom*), 2008 წლის 4 დეკემბერი.

¹⁰ „ზ“ ფინეთის წინააღმდეგ (*Z. v. Finland*), 1997 წლის 25 თებერვალი, 71-ე პუნქტი.

¹¹ ლიანდერი შვედეთის წინააღმდეგ (*Leander v. Sweden*), 1987 წლის 26 მარტი, 48-ე პუნქტი.

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციით დაცული პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლების განხილვამდე აუცილებელია ყურადღების გამახვილება ევროპული კონვენციის მოქმედებასთან დაკავშირებულ ზოგიერთ საკითხზე. მათი განხილვა დაეხმარება მკითხველს, ზოგადად, კონვენციისა და, კონკრეტულად, მისი მე-8 მუხლის უკეთ გაგებასა და პრაქტიკაში გამოყენებაში.

1.1. სახელმწიფოს ნეგატიური და პოზიტიური ვალდებულება

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის პირველი მუხლი ადგენს, რომ სახელმწიფოებმა უნდა „უზრუნველყონ“ კონვენციით გათვალისწინებული უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვა. ამ ფორმულირებიდან გამომდინარე, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის პირველი მუხლი განიმარტა ისე, რომ იგი სახელმწიფოს აკისრებს არა მხოლოდ ნეგატიურ, არამედ ასევე პოზიტიურ ვალდებულებას.¹² ამ მუხლის თანახმად, სახელმწიფო ვალდებულია, არა მხოლოდ თავი შეიკავოს კონვენციითა და მისი ოქმებით გათვალისწინებული უფლებებისა და თავისუფლებების დარღვევისაგან (ნეგატიური ვალდებულება), არამედ ასევე უნდა უზრუნველყოს მათი დაცვა, მათ შორის მესამე მხარის (ფიზიკური და იურიდიული პირები) მიერ დარღვევის შემთხვევაში (პოზიტიური ვალდებულება).¹³ თუ ევროპულ კონვენციაში განმტკიცებული უფლებები დაირღვა ფიზიკური ან იურიდიული პირის მიერ, სახელმწიფო ვალდებულია, უზრუნველყოს დარღვეული უფლებების ეფექტიანი დაცვა. წინააღმდეგ შემთხვევაში, დგება პასუხისმგებლობის საკითხი თავად სახელმწიფოსი, რომელმაც ვერ უზრუნველყო კონვენციით გათვალისწინებული უფლებების დაცვა.

¹² ლ. ვილდჰაბერი, ადამიანის უფლება: როგორ უნდა იცავდეს მას სტრასბურგისა და ეროვნული სასამართლოები, ჟურნალი „ადამიანი და კონსტიტუცია“, №1, 2002 წელი, 59-60.

¹³ D. Harris, M. O’Boyle, C. Warbrick, Law of the European Convention on Human Rights, 2014, 504.

მიუხედავად იმისა, რომ ევროპული კონვენციის მრავალი დებულების ძირითადი მიზანია საჯარო ხელისუფლების მიერ ადამიანის უფლებათა არამართლზომიერი შეზღუდვის აკრძალვა, უდავოა, რომ სახელმწიფოს ეკისრება ამ უფლებათა ეფექტიანი დაცვის ვალდებულება. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ პოზიტიური ვალდებულება გამომდინარეობს კონვენციის მრავალი მუხლიდან, მათ შორის მე-8 მუხლით დაცული პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებიდან.¹⁴

საქმეში – *მარქსი ბელგიის წინააღმდეგ (Marckx v. Belgium)* – ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა: „ამ მუხლის მიზანია, არსებითად, საჯარო ხელისუფლების უკანონო ჩარევისაგან პირის დაცვა ... ამასთანავე, ის არა მხოლოდ მოითხოვს სახელმწიფოსაგან ასეთი ჩარევისაგან თავშეკავებას – ძირითად ნეგატიურ ვალდებულებასთან ერთად, შეიძლება არსებობდეს პოზიტიური ვალდებულებები, რომლებიც ოჯახური ცხოვრების ეფექტიანი „პატივისცემისგან“ განუყოფელია.“¹⁵

სახელმწიფოს პოზიტიური ვალდებულების ერთ-ერთი ასპექტია, უზრუნველყოს საკანონმდებლო და ადმინისტრაციული საფუძველი მე-8 მუხლით დაცული უფლების რეალიზაციისათვის.

სახელმწიფოს პოზიტიური ვალდებულების საილუსტრაციოდ შეიძლება ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს ერთ-ერთი გადაწყვეტილების მოშველიება. საქმეში – *X. და Y. ნიდერლანდის წინააღმდეგ (X. and Y. v. the Netherlands)*, რომელიც ეხებოდა არასრულწლოვანი შეზღუდული გონებრივი შესაძლებლობების მქონე გოგოს გაუპატიურებას სრულწლოვანი მამაკაცის მიერ, – ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ აუცილებელი იყო, სახელმწიფოს დაედგინა სისხლისსამართლებრივი კანონმდებლობა მამაკაცის სისხლისსამართლებრივი დევნის უზრუნველსაყოფად.¹⁶

¹⁴ სხვებთან ერთად, იხ. *გასკინი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Gaskin v. the United Kingdom)*, 1989 წლის 7 ივლისი, 42-ე-49-ე პუნქტები.

¹⁵ 1979 წლის 13 ივნისი, 31-ე პუნქტი.

¹⁶ 1985 წლის 26 მარტი.

1.2. ავტონომიური განმარტების პრინციპი

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო ევროპული კონვენციით გათვალისწინებულ პრინციპებსა და სამართლებრივ ტერმინებს განმარტავს ავტონომიური მნიშვნელობით. მათი განმარტება შეიძლება არ ემთხვეოდეს იმ მნიშვნელობებს, რომლებიც ამ პრინციპებსა და ტერმინებს ენიჭებათ სახელმწიფოს ეროვნული კანონმდებლობით.

ვინაიდან ევროპულ კონვენციაში გამოყენებული მრავალი პრინციპი და სამართლებრივი ტერმინი კარგად ნაცნობია ეროვნული სასამართლოებისათვის, სავსებით გასაგებია სახელმწიფოს ადმინისტრაციული და სასამართლო ორგანოების მიერ ამ პრინციპებისა და სამართლებრივი ტერმინებისათვის იმ მნიშვნელობათა მინიჭების ცდუნება, როგორც ისინი გაიგება ეროვნული კანონმდებლობით. ასეთი ცდუნების მიუხედავად, კონვენციით გათვალისწინებული პრინციპებისა და სამართლებრივი ტერმინების განმარტება ეროვნული „მნიშვნელობით“ არასწორია.

თუ ეს პრინციპები და ტერმინები არ განიმარტა ავტონომიური, კონვენციისეული მნიშვნელობით, მაშინ ისინი განიმარტება იმ მნიშვნელობით, რომლებიც მათ ენიჭებათ სახელმწიფოთა ეროვნული კანონმდებლობით. ამ პრინციპებისა და სამართლებრივი ტერმინების ეროვნული კანონმდებლობის მნიშვნელობით განმარტება, სავარაუდოდ, გამოიწვევს კონვენციისაგან განსხვავებულ განმარტებას. მაგალითად, ავტონომიური მნიშვნელობით კონვენციის პრინციპებისა და ტერმინების განმარტების გარეშე „პირად და ოჯახურ ცხოვრებას“, ¹⁷ „საცხოვრებელს“, „მიმოწერას“ სხვადასხვა მონაწილე სახელმწიფოში განსხვავებული მნიშვნელობა მიენიჭება, რაც შეუძლებელს გახდის ყველა სახელმწიფოსათვის კონვენციით გათვალისწინებულ ადამიანის უფლებათა საერთო სტანდარტის დადგენასა და დაცვას. ამან განაპირობა კონვენციით გათვალისწინებული პრინციპებისა და ტერმინების ავტონომიური მნიშვნელობით განმარტების აუცილებლობა.

¹⁷ იხ. *კიგანი ირლანდიის წინააღმდეგ (Keegan v. Ireland)*, 1994 წლის 26 მაისი, 44-ე-45-ე პუნქტები.

2. რა იგულისხმება ადამიანის უფლებათა ევროპულ სტანდარტებში და რატომ უნდა გამოვიყენოთ ისინი პრაქტიკაში?

როგორც ცნობილია, საერთაშორისო ხელშეკრულებები, რომელთა მონაწილეა საქართველო, მათ შორის ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, საქართველოს კანონმდებლობის ნაწილია, შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის წყაროა და მათ შეუძლიათ მნიშვნელოვანი გავლენის მოხდენა სახელმწიფოს კანონმდებლობასა და პრაქტიკაზე, კერძოდ სასამართლო და ადმინისტრაციულ პრაქტიკაზე.

ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციას, როგორც საქართველოს კანონმდებლობის ნაწილს, შეუძლია წარმოშვას უფლებები და მოვალეობები ეროვნულ დონეზე. ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს შეუძლიათ, თავიანთი უფლებები დაიცვან ევროპული კონვენციის საფუძველზე. ევროპულ კონვენციას მინიჭებული აქვს საქართველოს ნორმატიულ აქტებზე (კონსტიტუციისა და კონსტიტუციური შეთანხმების გარდა) მაღალი იერარქიული ადგილი.

მიუხედავად იმისა, რომ ადამიანის უფლებათა სტანდარტები მოცემულია ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის (და მისი დამატებითი ოქმების) ტექსტში, ევროპული კონვენციის ადამიანის უფლებათა სტანდარტები არ განისაზღვრება მხოლოდ კონვენციის ტექსტით.¹⁸ ისინი დადგენილია როგორც კონვენციის ტექსტით, ისე მის საფუძველზე ჩამოყალიბებული პრეცედენტული სამართლით. სხვა სიტყვებით, ევროპული კონვენციის ადამიანის უფლებათა სტანდარტებში მოიაზრება არა მხოლოდ თავად კონვენციის ტექსტით გათვალისწინებული სტანდარტები, არამედ ასევე ევროპული სასამართლოს პრეცედენტებით ჩამოყალიბებული სტანდარტები.¹⁹

სახელმწიფოს ადმინისტრაციულმა და სასამართლო ორგანოებმა უნდა გაცნობიერონ, რომ ევროპული სასამართლოს

¹⁸ A. Drzemczewski & M. Nowicki, Poland, in: *Fundamental Rights in Europe: The European Convention on Human Rights and its Member States (1950-2000)*, R. Blackburn & J. Polakiewicz (Eds.) 2001, 676.

¹⁹ M. Macovei, *Freedom of Expression: A Guide to the Implementation of Article 10 of the European Convention on Human Rights*, 2001, 5.

პრაქტიკის, მისი პრეცედენტული სამართლის გაანალიზების გარეშე ძალზე რთულია კონვენციით გათვალისწინებული უფლებების სწორად დადგენა და, შესაბამისად, კონვენციის დებულებათა სწორად გამოყენება. კონვენციაში ჩამოყალიბებული მრავალი ნორმა მეტისმეტად ზოგადად არის ფორმულირებული. კონვენციასთან ერთად, ადამიანის უფლებათა სტანდარტები გამოიხატება ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართლით.²⁰ ევროპული სასამართლოს პრეცედენტებში, კონკრეტულ გადაწყვეტილებებში ზუსტდება კონვენციის (და მისი ოქმების) დებულებათა შინაარსი და ფარგლები.²¹ კონვენციის დებულებათა განმარტება, ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართლის გათვალისწინებით, ნათელს ჰფენს კონვენციით განმტკიცებულ ვალდებულებათა შინაარსსა და ფარგლებს, რაც ხშირად პირდაპირ არ ჩანს კონვენციის ტექსტის გაცნობის შედეგად.²²

იმის გათვალისწინებით, რომ ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართალი აზუსტებს კონვენციის ცალკეულ დებულებათა შინაარსსა და ფარგლებს, ისევე როგორც გამოყენების სფეროს, სახელმწიფო ორგანოებმა, მათ შორის ადმინისტრაციულმა ორგანოებმა, არ უნდა განიხილონ ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართლის გარეშე. როგორც ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს ყოფილმა პრეზიდენტმა ლუციუს ვილდჰაბერმა აღნიშნა: „გადამწყვეტი მნიშვნელობა ეროვნულ სამართალში ენიჭება კონვენციის ტექსტს, თუმცა ასეთივე მნიშვნელობა უნდა განეკუთვნოს სასამართლო პრაქტიკას, რომელიც კონვენციის ტექსტიდან გამომდინარეობს.“²³

²⁰ J. Polakiewicz, The Application of the European Convention on Human Rights in Domestic Law, 17 Human Rights Law Journal, №11-12, 1996, 407.

²¹ L. Wildhaber, Speech made at the Ministerial Conference on Human Rights to Commemorate the Fiftieth Anniversary of the Convention, in: The European Convention on Human Rights at 50, Human Rights Information Bulletin (special issue), № 50, 2000, 42.

²² U. Kilkelly, the Rights to Respect for Private and Family Life: a Guide to the Implementation of Article 8 of the European Convention on Human Rights, 2003, 5.

²³ ლ. ვილდჰაბერი, ადამიანის უფლება: როგორ უნდა იცავდეს მას სტრასბურგისა და ეროვნული სასამართლოები, ჟურნალი „ადამიანი და კონსტიტუცია“, №1, 2002 წელი, 63.

სახელმწიფო ორგანოებმა უნდა გამოიყენონ ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართალი, რადგან, წინააღმდეგ შემთხვევაში, დიდია იმის ალბათობა, რომ ევროპული კონვენციის დებულებებს განსხვავებულად განმარტავენ, რამაც შეიძლება გამოიწვიოს ევროპული კონვენციით გათვალისწინებული ვალდებულებების დარღვევა სახელმწიფოს მიერ. თუ ეროვნულმა სასამართლომ არ გამოიყენა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართალი, მან შეიძლება უფრო შეზღუდვითად განმარტოს ის უფლება, რომელიც ენიჭება პირს. ამის შედეგად პირი არ იქნება უზრუნველყოფილი უფლებით, რომელიც მას ენიჭება ევროპული კონვენციით.

კონვენციით გათვალისწინებულ უფლებათა შინაარსის დადგენაში ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართალი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს იმის გამო, რომ კონვენცია არის არა სტატიკური, არამედ „ცოცხალი“ დოკუმენტი.

ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრინციპი, რომელსაც იყენებს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო ევროპული კონვენციის დებულებათა განმარტებისას, ევოლუციური (დინამიკური) განმარტებაა. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ კონვენცია აღიარა „ცოცხალ“ დოკუმენტად, რაც იმას ნიშნავს, რომ მისი დებულებები უნდა განიმარტოს საზოგადოებრივი ცნობიერების შეცვლისა და განვითარების კვალდაკვალ. განმარტების ამ პრინციპის თანახმად, კონვენციაში გამოყენებული კონცეფციები უნდა იქნეს გაგებული ევროპული საზოგადოების დღევანდელი ცნობიერებისა და განვითარების გათვალისწინებით და არა კონვენციის შემუშავების დროს, ექვს ათეულ წელზე მეტი ხნის წინ, არსებულის მიხედვით. დროთა განმავლობაში ევროპული საზოგადოების ცნობიერების შეცვლამ გავლენა მოახდინა საზოგადოების ღირებულებებზე, მათ შორის ზნეობის საკითხებზე და ამიტომაც ამ ცვლილებათა გათვალისწინებით უნდა განიმარტოს ევროპული კონვენციის დებულებები.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ ევროპული კონვენციის დინამიკური განმარტების საილუს-

ტრაციოდ შეიძლება ევროპული სასამართლოს რამდენიმე პრეცედენტის მოშველიება.

საქმე – *მარქსი ბელგიის წინააღმდეგ (Marckx v. Belgium)* – ეხებოდა ბელგიის კანონმდებლობით გათვალისწინებულ შეზღუდვებს ქორწინების გარეშე დაბადებული ბავშვის უფლებრივ მდგომარეობასთან დაკავშირებით, ქორწინების შედეგად დაბადებულ ბავშვთან შედარებით.²⁴ ამ საქმეზე, ევროპული სასამართლოს განცხადებით, წინა საუკუნის 50-იან წლებში მრავალ ევროპულ სახელმწიფოში არსებული განსხვავება ქორწინების გარეშე და ქორწინების შედეგად დაბადებული ბავშვების სტატუსთან დაკავშირებით დასაშვები იყო, მაგრამ სასამართლომ მიუთითა, რომ ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი უნდა განიმარტოს დღევანდელი მდგომარეობის გათვალისწინებით, რაც გამოიხატა ამ საკითხზე სახელმწიფოთა კანონმდებლობაში ასახული შეცვლილი მიდგომებით. ევროპული სასამართლოს აზრით, 50-იანი წლების შემდეგ ევროპულ სახელმწიფოთა მიდგომა ქორწინების გარეშე და ქორწინების შედეგად დაბადებული ბავშვების სტატუსთან დაკავშირებით შეიცვალა და დაადგინა, რომ ამჟამად ასეთი განსხვავება ეწინააღმდეგება კონვენციის მე-8 მუხლს.²⁵

საქმეზე – *დადჯენი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Dudgeon v. the United Kingdom)*, რომელიც ეხებოდა ჰომოსექსუალურ ურთიერთობას სრულწლოვან მამაკაცებს შორის, რაც გაერთიანებული სამეფოს კანონმდებლობით ითვალისწინებდა სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას, – ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, რომ, ამ კანონმდებლობის მიღების პერიოდთან შედარებით, ახლა ჰომოსექსუალიზმის საკითხის გაგება შეიცვალა მის მიმართ მზარდი შემწყნარებლობით.²⁶ სასამართლომ ასევე აღნიშნა, რომ ევროპის საბჭოს წევრი სახელმწიფოების დიდ უმრავლესობაში აღარ არის აუცილებელი და ადეკვატური, ასეთი აქტივისათვის გათვალისწინებულ იქნეს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა. მან ასევე მიუთითა, რომ იგი ვერ უგულებ-

²⁴ 1979 წლის 13 ივნისი.

²⁵ 1979 წლის 13 ივლისი, 41-ე პუნქტი.

²⁶ 1981 წლის 22 ოქტომბერი.

ბელყოფს იმ უმნიშვნელოვანეს ცვლილებებს, რომლებიც განიცადა ევროპის საბჭოს წევრ სახელმწიფოთა ეროვნულმა კანონმდებლობამ ამ საკითხის მიმართ.²⁷

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის დებულებათა განმარტება დროის სხვადასხვა მონაკვეთში ნათელს ჰფენს საზოგადოებრივი ცნობიერების შეცვლის დინამიკასა და იმ შინაარსს, რომლის საფუძველზეც დაცულია ადამიანის უფლებები.

ამ კონცეფციის მეშვეობით ევროპული სასამართლო აზუსტებს კონვენციით დაცული უფლებების შინაარსს, აფართოებს მათში ჩამოყალიბებულ გარანტიებს. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარეობს, რომ კონვენციის ნორმების განმარტება იცვლება და ვითარდება დროთა განმავლობაში, საზოგადოების ცნობიერების განვითარებისა და ზნეობრივი ფასეულობების შეცვლასთან ერთად. ესა თუ ის მოქმედება, რომელიც 50-60-იან წლებში არ განიხილებოდა კონვენციის დარღვევად, 80-90-იან წლებში და, მითუმეტეს, ახლა შეიძლება ასეთად ჩაითვალოს.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტულ სამართალს ასევე მნიშვნელოვანი როლი ენიჭება იმ გარანტიების დასადგენად, რომლებიც დაცულია კონვენციით. ის ფაქტი, რომ კონვენციაში პირდაპირ არ არის მითითება ამა თუ იმ გარემოებაზე, რომლებზეც შეიძლება გავრცელდეს კონვენციის კონკრეტული დებულება, არ ნიშნავს, რომ გამოირიცხება ამ გარემოებაზე კონვენციით გათვალისწინებული უფლებისა და თავისუფლების გავრცელება. კონვენციით განმტკიცებული გარანტიების გამოყენების არეალი შეიძლება გაფართოვდეს ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართლით და გამოყენებულ იქნეს ისეთი გარემოების მიმართ, რომელიც პირდაპირ არ არის მოხსენიებული ევროპულ კონვენციაში.

ამის საილუსტრაციოდ შეიძლება კონკრეტული მაგალითების მოყვანა. საქმეზე – *კლასი გერმანიის წინააღმდეგ (Klass v. Germany)*, რომელიც ეხებოდა სატელეფონო მოსმენას, – ადა-

²⁷ მე-60 პუნქტი; ასევე იხ. *ნორისი ირლანდიის წინააღმდეგ (Norris v. Ireland)*, 1988 წლის 26 ოქტომბერი, 46-ე პუნქტი.

მიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა: მიუხედავად იმისა, რომ ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის პირველი პუნქტი პირდაპირ არ იცავს სატელეფონო საუბრების კონფიდენციაურობას, ამ მუხლით განსაზღვრული ცნებები: „პირადი ცხოვრება“ და „მიმოწერა“ მოიცავს მას.²⁸

ასევე შეიძლება სხვა მაგალითის მოყვანა, რომელიც ნათელყოფს, კონვენციის დებულებებთან ერთად, ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართლის გამოყენების აუცილებლობას კონკრეტული უფლების შინაარსის დასადგენად. საქმეზე – *ნიმიტცი გერმანიის წინააღმდეგ (Niemietz v. Germany)*, რომელიც ეხებოდა ბ-ნი მ. ნიმიტცის, პროფესიით ადვოკატის, პირადი ცხოვრებისა და საცხოვრებლის პატივისცემის უფლებას, – ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, რომ მოსარჩელის საადვოკატო ოფისის ჩხრეკამ დაარღვია მისი პირადი ცხოვრებისა და საცხოვრებლის პატივისცემის უფლება. ევროპულმა სასამართლომ განმარტა, რომ საადვოკატო ოფისი, უფრო ზოგადად კი, მოსარჩელის სამუშაო ადგილი, ექცევა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის მოქმედების სფეროში.²⁹ აქედან გამომდინარე, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ცნება „საცხოვრებელი“, რომელიც დაცულია ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლით, მოიცავს ინდივიდის სამუშაო ადგილს და, შესაბამისად, იცავს პირს არამართლზომიერი ჩარევისაგან.

ამდენად, მნიშვნელოვანია, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის გამოყენებასთან დაკავშირებით, ეროვნულმა ორგანოებმა გაითვალისწინონ ის გარემოება, რომ ევროპული კონვენციის სტანდარტების დადგენა ძალზე რთულია მხოლოდ კონვენციის ტექსტის გაცნობის შედეგად. კონვენციაში შეიძლება საერთოდ არ იყოს მოხსენიებული ის სამართლებრივი ურთიერთობა, რომელზეც ვრცელდება კონვენციით გათვალისწინებული უფლებები და თავისუფლებები. ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართლის გამოყენება

²⁸ *კლასი გერმანიის წინააღმდეგ (Klass v. Germany)*, 1978 წლის 6 სექტემბერი, 41-ე პუნქტი.

²⁹ 1992 წლის 16 დეკემბერი, 29-ე–33-ე პუნქტები.

საშუალებას აძლევს სახელმწიფო ორგანოებს (ადმინისტრაციულ და სასამართლო), უკეთ ჩასწვდნენ კონვენციით გათვალისწინებულ უფლებათა და თავისუფლებათა შინაარსს.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სტანდარტების გამოყენების პრაქტიკის დამკვიდრებას საქართველოშიც დასჭირდება გარკვეული დრო. ცხადია, რაც უფრო ადრე დამკვიდრდება ამ სტანდარტების გამოყენების პრაქტიკა საქართველოში, მათ შორის ადმინისტრაციულ ორგანოებში, მით უფრო ადრე იქნება უზრუნველყოფილი ადამიანის უფლებათა დაცვა ევროპული სტანდარტებით, მათ შორის ისეთ უფლებასთან დაკავშირებით, როგორიცაა პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სტანდარტების დამკვიდრებისათვის მნიშვნელოვანია ცნობიერების ამაღლება ამ სტანდარტებზე. ამას ისახავს მიზნად წინამდებარე კვლევა, რომელიც ყურადღებას ამახვილებს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებაზე.

შესაბამისად, ამ კვლევის მიზანია, დაეხმაროს ადმინისტრაციულ ორგანოებს, უკეთ შეიცნონ ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციით დაცული პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება და პრაქტიკაში გამოიყენონ ადამიანის უფლებათა ევროპული სტანდარტები. პრაქტიკაში ამ სტანდარტების გამოყენება დაეხმარება ადმინისტრაციულ ორგანოებს, უფრო მაღალი სტანდარტებით იხელმძღვანელონ და, შესაბამისად, უკეთესად უზრუნველყონ ადამიანის უფლებათა დაცვა ქვეყანაში.

3. მე-8 მუხლით დაცული სფერო

როგორც ცნობილია, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციით გათვალისწინებულია ორი ტიპის უფლებები: უფლებები, რომლებსაც სახელმწიფო ვერ შეზღუდავს ვერცერთ სიტუაციაში, მათ შორის საგანგებო და საომარი მდგომარეობის დროსაც კი (მაგ., სახელმწიფო ვერ დაუშვებს წამებას, არაადა-

მიანურ ან ღირსების შემლახველ მოპყრობას, რაც აკრძალულია კონვენციის მე-3 მუხლით) და უფლებები, რომლებიც, გარკვეული პირობების დაკმაყოფილების შემთხვევაში, შეიძლება მართლზომიერად შეიზღუდოს.

საქართველოს კანონმდებლობის ნაწილად ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის აღიარების შედეგია არა მხოლოდ ის, რომ ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს შეუძლიათ, დაიცვან თავიანთი უფლებები და თავისუფლებები კონვენციის საფუძველზე, არამედ ისიც, რომ საქართველოს სახელმწიფო ორგანოებმა უნდა იხელმძღვანელონ ადამიანის უფლებათა შეზღუდვის მართლზომიერების შეფასების იმ კრიტერიუმებით, რომლებიც გათვალისწინებულია ევროპული კონვენციით.³⁰

როგორც აღინიშნა, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია ითვალისწინებს სახელმწიფოს უფლებას, გარკვეულ შემთხვევებში მართლზომიერად შეზღუდოს კონვენციით გათვალისწინებული უფლებები. ძირითადად, ასეთი უფლებების შეზღუდვის შესაძლებლობა გათვალისწინებულია კონვენციის მე-8–მე-11 მუხლებით (პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება, რელიგიის თავისუფლება, გამოხატვის თავისუფლება, შეკრებისა და გაერთიანების თავისუფლება),³¹ რომლებიც განსაზღვრავენ ამ უფლებების შეზღუდვის პირობებს.

ეს მუხლები შედგება ორი ნაწილისაგან: პირველი ნაწილი ანიჭებს პირებს ამა თუ იმ უფლებას (მაგ., პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება), ხოლო მეორე ნაწილი ადგენს სახელმწიფოს მიერ ამ უფლების მართლზომიერი შეზღუდვის პირობებს.³² იმისათვის, რომ სახელმწიფოს მიერ პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლების შეზღუდვა ჩაითვალოს მართლზომიერად, ხსენებული მუხლების შეზღუდვამ უნდა დააკმაყოფილოს სამი პირობა. კერძოდ, შეზღუდვა უნდა:

ა) იყოს კანონის შესაბამისად;

³⁰ U. Kil Kelly, the Rights to Respect for Private and Family Life: a Guide to the Implementation of Article 8 of the European Convention on Human Rights, 2003, 5.

³¹ ისევე როგორც ზოგიერთი სხვა მუხლით, მაგ. 1-ლი ოქმის 1-ლი მუხლით.

³² D. Harris, M. O'Boyle, C. Warbrick, Law of the European Convention on Human Rights, 2014, 503.

ბ) ემსახურებოდეს კანონიერ მიზანს (მაგ., ეროვნული უშიშროების ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების ინტერესები, დანაშაულის თავიდან აცილება, ჯანმრთელობის ან მორალის დაცვა), რომელიც პირდაპირ გათვალისწინებულია მე-8 მუხლით;

გ) იყოს აუცილებელი დემოკრატიულ საზოგადოებაში.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო ამ პირობების საფუძველზე აფასებს, მართლზომიერია თუ არა სახელმწიფოს მიერ ადამიანის უფლებათა შეზღუდვა. ზუსტად ამ პირობების საფუძველზე უნდა შეაფასონ სახელმწიფო ორგანოებმა (როგორც ადმინისტრაციულმა, ისე სასამართლომ) ადამიანის უფლებათა შეზღუდვის მართლზომიერება.

მიზანშეწონილია თითოეული პირობის უფრო დეტალური განხილვა იმ მეთოდოლოგიური თანამიმდევრობითა და წესით, რომელსაც იყენებს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო ადამიანის უფლებათა შეზღუდვის მართლზომიერების შეფასებისას.

3.1. ექცევა თუ არა საკითხი მე-8 მუხლით დაცულ სფეროში?

ვიდრე შეფასდება, დააკმაყოფილა თუ არა სახელმწიფომ ის სამი პირობა, რომლებიც დადგენილია ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლით, მანამდე სახელმწიფო ორგანოებმა, ევროპული სასამართლოს მსგავსად, პასუხი უნდა გასცენ კითხვას: ექცევა თუ არა საკითხი მე-8 მუხლით დაცულ სფეროში? სხვა სიტყვებით, სიტუაცია, რომლის გამოც პირი ამტკიცებს თავისი უფლების დარღვევას, დაცულია თუ არა მე-8 მუხლით გათვალისწინებული ინტერესებით: „პირადი ცხოვრებით“, „ოჯახური ცხოვრებით“, „საცხოვრებლით“ ან „მიმოწერით“?

კითხვას, ექცევა თუ არა საკითხი მე-8 მუხლით დაცულ სფეროში (იცავს თუ არა მე-8 მუხლი სადავო საკითხს), აქვს პრინციპული მნიშვნელობა იმისათვის, რომ გადანყდეს, უნდა შეფასდეს თუ არა სადავო საკითხი ხსენებული სამი პირობის საფუძველზე. ამ კითხვაზე პასუხის სწორად გაცემა იმიტომ

არის მნიშვნელოვანი, რომ, თუ სახელმწიფო ორგანომ მიიჩნია, სადავო უფლება არ არის დაცული კონვენციის მე-8 მუხლით, ამ უფლების შეზღუდვის მართლზომიერებას ეს ორგანო აღარ შეაფასებს ზემოაღნიშნული სამი პირობის საფუძველზე.³³

3.2. იყო თუ არა ჩარევა მე-8 მუხლით დაცულ სფეროში?

თუ დადგინდა, რომ სადავო საკითხი ექცევა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლით დაცულ სფეროში, ამის შემდეგ განიხილება, იყო თუ არა ჩარევა მე-8 მუხლით დაცულ სფეროში და დააკმაყოფილა თუ არა სახელმწიფომ ის სამი პირობა, რომელთა გამოც მართლზომიერად უნდა ჩაითვალოს მე-8 მუხლით დაცულ სფეროში ჩარევა.³⁴

მიზანშეწონილია თითოეული პირობის დეტალური განხილვა.

3.2.1. უფლების მართლზომიერი შეზღუდვის სამართლებრივი საფუძველი

როგორც აღინიშნა, მე-8 მუხლით გათვალისწინებული უფლებების შეზღუდვა უნდა იყოს „კანონის შესაბამისად“, ანუ ხსენებულ უფლებათა შეზღუდვის შესაძლებლობა უნდა იყოს ნორმატიულად განმტკიცებული. ტერმინი „კანონი“ უნდა განიმარტოს არა შეზღუდვითად, როგორც ნორმატიული აქტის ერთ-ერთი სახე, არამედ როგორც ნორმატიული აქტი ზოგადად.³⁵ საქმეში – *ლეილა საჰინი თურქეთის წინააღმდეგ (Leyla Sahin v. Turkey)*, რომელიც ეხებოდა რელიგიური სამოსით სარგებლობის აკრძალვას უმაღლეს სასწავლებელში, – ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, რომ „კანონი“ მოიცავს კონსტი-

³³ U. Kilkelly, *the Rights to Respect for Private and Family Life: a Guide to the Implementation of Article 8 of the European Convention on Human Rights*, 2003, 8.

³⁴ იქვე, 9.

³⁵ ევროპულმა სასამართლომ „კანონად“ ასევე მიიჩნია საერთაშორისო სამართლის ნორმა. იხ. *გროპერა რადიო AG და სხვები შვეიცარიის წინააღმდეგ (Groppera Radio AG and Others v. Switzerland)*, 1990 წელი, 68-ე პუნქტი; ასევე იხ. *სლივენკო ლატვიის წინააღმდეგ (Slivenko v. Latvia)*, 104-ე–109-ე პუნქტები.

ტუციას და ცალკეული უნივერსიტეტის რეგულაციას, ისევე როგორც კანონმდებლობას.³⁶

პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლების შეზღუდვის მართლზომიერების შეფასებისას სახელმწიფო ორგანომ უნდა დაადგინოს, ითვალისწინებს თუ არა ქვეყნის კანონი ან, ზოგადად, კანონმდებლობა ამ უფლების შეზღუდვას, ანუ დამტკიცებულია თუ არა ამ უფლების შეზღუდვა კანონმდებლობით.

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ თავის პრაქტიკაში არაერთხელ განაცხადა, რომ „კანონმა“ უნდა დააკმაყოფილოს გარკვეული მოთხოვნები. საქმეზე – *სანდი თაიმსი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Sunday Times v. the United Kingdom)* – ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა, რომ ფორმულირებიდან – „გათვალისწინებულია კანონით“³⁷ – გამომდინარეობს ორი მოთხოვნა, კერძოდ:

„პირველ რიგში, კანონი უნდა იყოს ადვილად ხელმისაწვდომი: მოქალაქეებს, გარემოების მიხედვით, უნდა ჰქონდეთ შესაძლებლობა, გაერკვნენ, რომელი სამართლებრივი ნორმები გამოიყენება მოცემულ შემთხვევაში; მეორე, ნორმა არ შეიძლება ჩაითვალოს „კანონად“, თუ იგი არ არის ფორმულირებული საკმარისი სიცხადით, რაც მოქალაქეს მისცემს შესაძლებლობას, შეუსაბამოს მას თავისი მოქმედება: ადამიანს უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობა, საჭიროებისამებრ, შესაბამისი დახმარებით, შექმნილი გარემოებებისათვის გონივრულ ფარგლებში, განჭვრიტოს ის შედეგები, რომლებიც ასეთ მოქმედებას შეიძლება მოჰყვეს.“³⁸

ამ საქმეში სასამართლომ, მართალია, მიუთითა, რომ არ არის საჭირო, მოქმედების შედეგები განიჭვრიტოს აბსოლუტური სიცხადით, მაგრამ ამ გადაწყვეტილებამ ნათელი მოჰფინა ნორმის სიცხადის აუცილებლობის მოთხოვნას. ევროპუ-

³⁶ 2005 წლის 10 ნოემბერი, 88-ე-98-ე პუნქტები.

³⁷ ევროპულმა სასამართლომ ნათელყო, რომ ფორმულირებები: „კანონის შესაბამისად“ (მე-8 მუხლი) და „გათვალისწინებულია კანონით“ (მე-9, მე-10 და მე-11 მუხლები) ერთი და იმავე იურიდიული დატვირთვის მქონეა.

³⁸ *სანდი თაიმსი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Sunday Times v. the United Kingdom)*, 1979 წლის 26 აპრილი, 49-ე პუნქტი.

ლი კონვენციით, კანონი უნდა იყოს ყველასათვის ხელმისაწვდომი და საკმარისი სიცხადით ფორმულირებული. კონკრეტული უფლების შეზღუდვა და მისი ფარგლები მკაფიოდ უნდა განისაზღვროს კანონმდებლობით.

შესაბამისად, ამ საქმესთან დაკავშირებით ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ კანონი: ა) უნდა იყოს ხელმისაწვდომი პირისათვის, რათა მას ჰქონდეს წარმოდგენა, თუ რა სამართლებრივი ნორმები გამოიყენება ასეთ გარემოებაში და ბ) უნდა იყოს საკმარისი სიცხადით ფორმულირებული, რათა პირს ჰქონდეს თავისი მოქმედების რეგულირების შესაძლებლობა. კერძოდ, მას უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობა, გონივრულობის ფარგლებში განჭვრიტოს ის შედეგები, რომლებიც მის მოქმედებას შეიძლება მოჰყვეს.³⁹

საქმეზე – *კლასი გერმანიის წინააღმდეგ (Klass v. Germany)*, რომელიც ეხებოდა სახელმწიფო უშიშროების ინტერესებისათვის საიდუმლო სატელეფონო მოსმენას, – ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა, რომ ადამიანის უფლების შეზღუდვისათვის საკმარისი არ არის ზოგადი სამართლებრივი საფუძვლის არსებობა, არამედ აუცილებელია, კანონმდებლობამ კონკრეტულად გაითვალისწინოს უფლების შეზღუდვის პირობები და პროცედურები.⁴⁰ საქმის – *მელოუნი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Malone v. the United Kingdom)*, რომელიც ასევე სატელეფონო მოსმენას ეხებოდა, – განხილვისას ევროპულმა სასამართლომ კიდევ უფრო დააზუსტა ტერმინ „კანონის“ მნიშვნელობა. მან მიუთითა, რომ ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის ობიექტიდან და მიზნიდან გამომდინარე, შიდასახელმწიფოებრივ კანონმდებლობაში უნდა არსებობდეს საჯარო ხელისუფლების მიერ კონვენციის მე-8 მუხლის პირველი პუნქტით გათვალისწინებულ უფლებათა არამართლზომიერი შეზღუდვისაგან სამართლებრივი დაცვის მექანიზმი. ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, რომ კანონში საკმარისი სიცხადით უნდა მიეთითოს მოსმენის განმახორციელებელ ორგანოთა დისკრეციული უფლებამოსილება მოსმენის

³⁹ 1979 წლის 26 აპრილი, 49-ე პუნქტი. ასევე იხ. *პეტრა რუმინეთის წინააღმდეგ (Petra v. Romania)*, 1998 წლის 23 სექტემბერი, 37-ე პუნქტი.

⁴⁰ 1978 წლის 6 სექტემბერი, 43-ე პუნქტი.

განხორციელების ფარგლებსა და მის მეთოდებზე, რათა პირი, რომლის მიმართ ხორციელდება ასეთი მოსმენა, დაცული იყოს თავისი უფლების არამართლზომიერი შეზღუდვისაგან.⁴¹ იმის გამო, რომ ინგლისისა და უელსის კანონი ბუნდოვანი იყო (განსაკუთრებით, იმასთან დაკავშირებით, თუ სად იყო ზღვარი იმ ღონისძიებებს შორის, რომლებიც სამართლებრივი ნორმებით რეგულირდებოდა და რომლებიც შესაბამის ორგანოებს თავიანთი შეხედულებისამებრ შეეძლოთ განეხორციელებინათ), ევროპულმა სასამართლომ ჩათვალა, რომ კონვენციის ეს მოთხოვნა არ იყო დაკმაყოფილებული, რადგან კანონი არ იყო საკმარისად ნათელი, რის გამოც იგი ვერ უზრუნველყოფდა პირის უფლებების დაცვის მინიმალურ მოთხოვნას.⁴² ევროპულმა სასამართლომ ასევე აღნიშნა: განჭვრეტის მოთხოვნის არსებობა არ ნიშნავს, რომ პირმა უნდა შეძლოს იმის განჭვრეტა, სავარაუდოდ, როდის განახორციელებენ შესაბამისი ორგანოები მის მოსმენას, რაც ამ პირს ადეკვატური მოქმედების საშუალებას მისცემს.⁴³

ევროპულმა სასამართლომ ასევე მიუთითა, რომ განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც ასეთი ღონისძიებები ტარდება საიდუმლოდ, დიდია არამართლზომიერი მოქმედების რისკი.⁴⁴

საქმეში – *კრუსლინი საფრანგეთის წინააღმდეგ (Kruslin v. France)* – სატელეფონო მოსმენასთან დაკავშირებით საფრანგეთის კანონმდებლობით გათვალისწინებული სამართლებრივი საფუძველი ევროპულმა სასამართლომ არასაკმარისად კონკრეტულად ჩათვალა, რადგან კანონი არ უთითებდა, თუ რა ფარგლებსა და პირობებში ტარდება ასეთი ღონისძიებები, მათ შორის, ვის მიმართ შეიძლება განხორციელებულიყო სატელეფონო მოსმენა და რა დროის განმავლობაში.⁴⁵ ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ სატელეფონო საუბრების მოსმენა პირად ცხოვრებაში მნიშვნელოვანი ჩარევაა და, შესაბამისად, უნდა ემყარებოდეს კანონს, რომელიც განსაკუთრე-

⁴¹ 1984 წლის 2 აგვისტო.

⁴² 79-ე პუნქტი.

⁴³ 67-ე პუნქტი.

⁴⁴ 1984 წლის 2 აგვისტო, 67-ე პუნქტი.

⁴⁵ 1990 წლის 24 აპრილი.

ბით დეტალურია.⁴⁶

ამდენად, ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართლიდან გამომდინარეობს, რომ ადამიანის უფლებათა შეზღუდვის პირველი მოთხოვნის დასაკმაყოფილებლად აუცილებელია, კანონი იყოს როგორც ხელმისაწვდომი, ისე საკმარისად ნათელი, რათა გარკვეული იყოს, როდის და როგორ შეიძლება სახელმწიფომ შეზღუდოს პირის უფლება.

3.2.2. უფლების შეზღუდვის კანონიერი მიზანი

თუ ადმინისტრაციულმა ორგანომ დაადგინა, რომ ადამიანის უფლებათა შეზღუდვა გათვალისწინებულია კანონით, ის უნდა შეუდგეს მსჯელობას, დააკმაყოფილა თუ არა სახელმწიფომ მეორე პირობა, კერძოდ, ისახავს თუ არა ადამიანის უფლებათა შეზღუდვა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის მეორე პუნქტით გათვალისწინებულ ერთ-ერთ კანონიერ მიზანს?

როგორც აღინიშნა, ასეთ მიზანს განეკუთვნება: ეროვნული უშიშროების, საზოგადოებრივი უსაფრთხოების ან ქვეყნის ეკონომიკური ინტერესები, უწესრიგობის ან დანაშაულის თავიდან აცილება, ჯანმრთელობის ან მორალის, ან სხვათა უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვა.

მიზნების ჩამონათვალი, რომელთა მისაღწევად შეიძლება შეიზღუდოს კონვენციის მე-8 მუხლით გათვალისწინებული უფლებები, ამომწურავია. შესაბამისად, სახელმწიფოს ეკრძალება ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლით დადგენილი უფლების შეზღუდვა სხვა მიზნებით, რომლებიც არ არის გათვალისწინებული კონვენციით. ამ მუხლით განმტკიცებულ უფლებათა შეზღუდვა სხვა მიზნებით პირდაპირ ეკრძალება ევროპული კონვენციის მე-18 მუხლით.

კანონიერი მიზნის მისაღწევად კონვენციის მე-8 მუხლით განმტკიცებულ უფლებათა შეზღუდვის საილუსტრაციოდ შეიძლება მაგალითების მოშველიება. ეროვნული უშიშროების ინტერესებზე დაყრდნობით, სახელმწიფოს მიერ კონვენციის მე-8 მუხლის შეზღუდვასთან დაკავშირებით საინტერესოა სა-

⁴⁶ 33-ე პუნქტი.

ქმე – კლასი გერმანიის წინააღმდეგ (*Klass v. Germany*), – რომელშიც მოსარჩელე საიდუმლო თვალთვალს მიიჩნევდა მის პირად ცხოვრებაში ჩარევად. სასამართლომ დაადგინა, რომ ჯაშუშობისა და ტერორიზმის ფორმების მაღალი განვითარების გამო, რაც საფრთხეს უქმნის დემოკრატიულ საზოგადოებას, ასეთი საფრთხის მოსაგერიებლად მიმართული საიდუმლო თვალთვალი აკმაყოფილებს კონვენციით გათვალისწინებულ მოთხოვნებს.⁴⁷

საქმეში – ფუნკე საფრანგეთის წინააღმდეგ (*Funke v. France*) – კონვენციის მე-8 მუხლის საფუძველზე ევროპული სასამართლო იხილავდა განაცხადს მოსარჩელის საცხოვრებლის ჩხრეკასთან დაკავშირებით, რაც გამოიწვია საფრანგეთის კანონმდებლობის საწინააღმდეგო მისმა ფინანსურმა საქმიანობამ. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ამ კონკრეტულ შემთხვევაში სახელმწიფოს მიერ მოსარჩელის პირად ცხოვრებაში ჩარევა ემსახურებოდა კანონიერ მიზანს – ქვეყნის ეკონომიკური კეთილდღეობის ინტერესებს – და, შესაბამისად, ასეთი ჩარევა გამართლებული იყო.⁴⁸

3.2.3. უფლების შეზღუდვის აუცილებლობა დემოკრატიულ საზოგადოებაში

როგორც აღინიშნა, ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლით გათვალისწინებულ უფლებათა შეზღუდვის მართლზომიერებისათვის დაწესებულია ასევე მესამე პირობა, რომლის თანახმად, შეზღუდვა აუცილებელი უნდა იყოს დემოკრატიულ საზოგადოებაში.

უფლების შეზღუდვა აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოებაში მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ იგი გამოწვეულია მწვავე (გადაუდებელი) საზოგადოებრივი საჭიროებით (*pressing social need*). მართლზომიერია თუ არა კონვენციის მე-8 მუხლით გათვალისწინებული უფლებების შეზღუდვა, ფასდება პროპორციულობის (თანაზომიერების) პრინციპის საფუძველ-

⁴⁷ 1978 წლის 6 სექტემბერი.

⁴⁸ 1993 წლის 25 თებერვალი.

ზე. სახელმწიფოს მიერ გატარებული ღონისძიება, რომელიც მიმართულია ადამიანის უფლებათა შეზღუდვისაკენ, მწვავე საზოგადოებრივი საჭიროების პროპორციული უნდა იყოს.

საქმეზე – *სილვერი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Silver v. the United Kingdom)* – ევროპულმა სასამართლომ საკმაოდ დეტალურად განმარტა ევროპული კონვენციით გათვალისწინებული მოთხოვნის შინაარსი, რომ შეზღუდვა უნდა იყოს აუცილებელი დემოკრატიულ საზოგადოებაში. სასამართლომ განაცხადა:

„ა) ზედსართავი სახელი „აუცილებელი“ არ არის სიტყვა „გარდაუვალის“ სინონიმი, თუმცა მას არც ისეთ ტერმინთა მოქნილობა ახასიათებს, როგორებიცაა: „დასაშვები“, „ჩვეულებრივი“, „სასარგებლო“, „მიზანშეწონილი“ ან „სასურველი“;

ბ) ხელშემკვრელ სახელმწიფოებს აქვთ გარკვეული, მაგრამ არა უსაზღვრო, შეფასების ფარგლები შეზღუდვის დაწესებისას. საბოლოოდ, სასამართლო თავად ადგენს, შეესაბამება თუ არა ეს შეზღუდვები კონვენციას;

გ) ფრაზა – „აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოებაში“ – ნიშნავს, რომ იმისათვის, რათა ჩარევა შეესაბამებოდეს კონვენციას, ის უნდა შეესატყვისოს „მწვავე საზოგადოებრივ საჭიროებას“ და უნდა იყოს იმ კანონიერი მიზნის პროპორციული, რომლის მიღწევასაც იგი ემსახურება;

დ) კონვენციის მუხლების ის პუნქტები, რომლებიც გარანტირებული უფლებებიდან გამონაკლისს ითვალისწინებს, შეზღუდვითად უნდა განიმარტოს.“⁴⁹

ამ დებულებიდან გამომდინარეობს, რომ, მართალია, სახელმწიფოებს აქვთ შეფასების გარკვეული თავისუფლება, მაგრამ არის თუ არა უფლების შეზღუდვა მწვავე საზოგადოებრივი საჭიროების პროპორციული – სახელმწიფოს ასეთი შეფასება ექვემდებარება კონტროლს ევროპული სასამართლოს მხრიდან.⁵⁰ ევროპული სასამართლო ამოწმებს, დააკმაყოფილა

⁴⁹ *სილვერი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Silver v. the United Kingdom)*, 1983 წლის 25 მარტი, 97-ე პუნქტი; ასევე იხ. *ჰენდისაიდი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Handyside v. the United Kingdom)*, 1976 წლის 7 დეკემბერი, 48-ე პუნქტი.

⁵⁰ *დადეჯონი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Dudgeon v. the United Kingdom)*, 1981 წლის 22 ოქტომბერი, 52-ე პუნქტი; *სილვერი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Silver v. the United Kingdom)*, 1983 წლის 25 მარტი, 97-ე პუნქტი.

თუ არა უფლების შეზღუდვამ კონვენციის მოთხოვნები, მათ შორის: გამომდინარეობს თუ არა უფლებათა შეზღუდვა მწვავე საზოგადოებრივი საჭიროებიდან და არის თუ არა ის კონვენციით გათვალისწინებული ერთ-ერთი კანონიერი მიზნის პროპორციული. სხვა სიტყვებით, ევროპული სასამართლო იხილავს, გამართლებულია თუ არა სახელმწიფოს დაყრდნობა კონვენციის იმ დებულებაზე, რომელიც ითვალისწინებს ადამიანის უფლებათა შეზღუდვას.

უფლებათა შეზღუდვის პროპორციულობის საკითხმა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკაში დაამკვიდრა პრინციპი, რომლის მიხედვით, სახელმწიფოებს აქვთ „თავისუფალი შეფასების ფარგლები“ (*margin of appreciation*). კერძოდ, სახელმწიფოს აქვს შეფასების გარკვეული თავისუფლება ადამიანის უფლებათა შეზღუდვის მიზანშეწონილობაზე. ამ პრინციპთან დაკავშირებით, საქმეზე – *ჰენდისაიდი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ* (*Handyside v. the United Kingdom*) – ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა შემდეგი:

„თავიანთი ქვეყნების სასიცოცხლო საწყისებთან უშუალო და მუდმივი კონტაქტის გამო, სახელმწიფო ხელისუფლება უკეთეს მდგომარეობაშია, ვიდრე საერთაშორისო მოსამართლე, გამოხატოს თავისი პოზიცია ამ მოთხოვნათა ზუსტი შინაარსის შესახებ, ისევე როგორც მათი დაკმაყოფილებისათვის „შეზღუდვის“, „აუცილებლობის“ ან „სასჯელის“ შესახებ.“⁵¹

ამ დებულებიდან გამომდინარეობს, რომ ევროპული სასამართლო სახელმწიფოებს უტოვებს „თავისუფალი შეფასების ფარგლებს“, ანუ გარკვეულ თავისუფლებას იმის შესაფასებლად, აუცილებელია თუ არა ადამიანის კონკრეტული უფლების შეზღუდვა დემოკრატიულ საზოგადოებაში.⁵²

ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის მართლზომიერი

⁵¹ *ჰენდისაიდი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ* (*Handyside v. the United Kingdom*), 1976 წლის 7 დეკემბერი, 48-ე პუნქტი.

⁵² საყურადღებოა, რომ, შეფასების ფარგლებთან დაკავშირებით, სასამართლომ ამ „ფარგლების“ საზღვრებზეც მიუთითა, რაც განსხვავებულია ცალკეულ საკითხთან მიმართებით. კერძოდ, ზოგიერთი საქმიდან გამომდინარეობს, რომ სახელმწიფოს აქვს არა მხოლოდ „თავისუფალი შეფასების ფარგლები“, არამედ „თავისუფალი შეფასების ფართო ფარგლები“. მაგ. იხ. *პაუელი და რეინერი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ* (*Powel and Rayner v. the United Kingdom*), 1990 წლის 21 თებერვალი, 44-ე პუნქტი.

შეზღუდვის მესამე პირობასთან დაკავშირებით შეიძლება ერთ-ერთი საქმის მოშველიება. საქმეში – *დადჯენი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Dudgeon v. the United Kingdom)* – ევროპულმა სასამართლომ განიხილა ჰომოსექსუალური ურთიერთობისათვის ჩრდილოეთი ირლანდიის კანონმდებლობით იმ დროისათვის გათვალისწინებული სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საკითხი, რაც, მოსარჩელის აზრით, არღვევდა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლს.⁵³ გაერთიანებული სამეფოს მთავრობა ამტკიცებდა, რომ ჰომოსექსუალიზმის აკრძალვა აუცილებელი იყო დემოკრატიულ საზოგადოებაში ჯანმრთელობისა და მორალის დასაცავად და, შესაბამისად, გაერთიანებულ სამეფოს შეეძლო კონვენციის მე-8 მუხლით დაცული უფლების მართლზომიერი შეზღუდვა. მოპასუხე მთავრობა დაეყრდნო იმ გარემოებას, რომ ჩრდილოეთი ირლანდიის საზოგადოება კონსერვატიულია მორალის საკითხებში, რის გამოც, მისი აზრით, ჰომოსექსუალური ურთიერთობის აკრძალვა გამართლებული იყო.

მართალია, ევროპული სასამართლო დაეთანხმა გაერთიანებული სამეფოს მთავრობის შეხედულებას, რომ ჩრდილოეთი ირლანდიის საზოგადოება კონსერვატიულია მორალის საკითხებში, მაგრამ მან არ გაიზიარა მისი მტკიცება, რომ ჰომოსექსუალიზმისათვის სისხლისსამართლებრივი სასჯელის არსებობა მწვავე საზოგადოებრივი საჭიროებიდან გამომდინარეობდა და, შესაბამისად, ასეთი სასჯელის არსებობა ჯანმრთელობისა და მორალის დაცვის მიზნის პროპორციული იყო. საბოლოოდ, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ჩრდილოეთი ირლანდიის კანონმდებლობა, რომელიც ითვალისწინებდა სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას ჰომოსექსუალური ურთიერთობისათვის, ეწინააღმდეგება ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლით დაცულ პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებას.

„თავისუფალი შეფასების ფარგლებთან“ დაკავშირებით კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოებს აქვთ გარკვეული თავისუფლება, დაადგინონ ადამიანის უფლებათა და თავისუფ-

⁵³ 1981 წლის 22 ოქტომბერი.

ფლებათა ისეთი შეზღუდვები, რომლებიც აუცილებელია ქვეყნის ტრადიციებისა და კულტურული თავისებურებების გამო. ევროპული სასამართლო იმის შეფასებისას, უზრუნველყო თუ არა შესაბამისმა სახელმწიფომ კონვენციით გათვალისწინებული უფლებები, მხედველობაში იღებს ამ თავისებურებებს.⁵⁴

ამდენად, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო შეფასებისას, დასაშვებია თუ არა სახელმწიფოს მიერ ადამიანის უფლებათა შეზღუდვა, ითვალისწინებს თავისუფალი შეფასების ფარგლების დოქტრინას. ევროპულმა სასამართლომ შეიძლება დაადგინოს, რომ სახელმწიფოს აქვს თავისუფალი შეფასების ფარგლები, რის გამოც მის მიერ ადამიანის უფლებათა შეზღუდვა არ სცილდება დასაშვებ ფარგლებს, სხვა სიტყვებით კი, შეზღუდვა კონვენციით გათვალისწინებული კანონიერი მიზნის პროპორციულია.

სახელმწიფო ორგანოებმა მხედველობაში უნდა მიიღონ ამ დოქტრინის სპეციფიკა, კერძოდ კი ის, რომ დოქტრინა ჩამოყალიბდა ევროპული სასამართლოს მიერ, რათა მან გაითვალისწინოს განსხვავებული ევროპულ სახელმწიფოებს შორის ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა შეზღუდვის დასაშვებობის შეფასებისას. მაგალითად, ევროპულმა სასამართლომ კონვენციით გათვალისწინებული უფლების შეზღუდვა ერთ სახელმწიფოში შეიძლება მიიჩნიოს დაუშვებლად, ხოლო იმავე უფლების შეზღუდვა მეორე სახელმწიფოში შეიძლება დასაშვებად ჩათვალოს იმის გამო, რომ ამ უკანასკნელში ასეთი შეზღუდვის დაწესება მწვავე საზოგადოებრივი საჭიროებიდან გამომდინარეობდა და, შესაბამისად, გამართლებული იყო.

მიუხედავად ამისა, საქართველოში ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართლის გამოყენებისას ასევე მხედველობაში უნდა მიიღონ ამ დოქტრინის არსი. თუ თავისი პრეცედენტული სამართლით ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ გარკვეული უფლების შეზღუდვა დასაშვებია სხვა სახელმწიფოში, რადგან იგი გამომდინარეობს ამ ქვეყანაში

⁵⁴ მაგ., იხ.: *ჰენდისაიდი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Handyside v. the United Kingdom)*, 1976 წლის 7 დეკემბერი; *დადეჯენი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Dudgeon v. the United Kingdom)*, 1981 წლის 22 ოქტომბერი.

მწვავე საზოგადოებრივი საჭიროებიდან, საქართველოს ადმინისტრაციულმა ან სასამართლო ორგანომ ავტომატურად არ უნდა ჩათვალოს, რომ მსგავს გარემოებაში კონვენციით გათვალისწინებული უფლების შეზღუდვა საქართველოშიც დასაშვებია. საქართველოში შეიძლება არ არსებობდეს ამ უფლების შეზღუდვის მწვავე საზოგადოებრივი საჭიროება და, შესაბამისად, ამ უფლების შეზღუდვა გაუმართლებლად და დაუშვებლად უნდა ჩაითვალოს საქართველოს შესაბამისი ორგანოების მიერ.

დასკვნის სახით უნდა აღინიშნოს: თუ სახელმწიფო ორგანომ დაადგინა, რომ სადავო საკითხი ექცევა მე-8 მუხლით დაცულ სფეროში და მოხდა ამ მუხლით დაცულ სფეროში ჩარევა პირადი და ოჯახური ცხოვრების შეზღუდვის მართლზომიერების დასადგენად, მან უნდა გასცეს პასუხი შემდეგ კითხვებს: ა) ითვალისწინებს თუ არა ქვეყნის კანონმდებლობა ამ შეზღუდვას? ბ) გათვალისწინებულია თუ არა ამ მუხლის მეორე პუნქტით ის კანონიერი მიზნები (მაგ.: ეროვნული უშიშროების ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების ინტერესები, ჯანმრთელობის ან მორალის დაცვა), რომელთა გამოც იზღუდება ადამიანის უფლებები? და გ) განპირობებულია თუ არა ეს შეზღუდვა მწვავე საზოგადოებრივი საჭიროებით?

ჩამოთვლილ ყველა კითხვაზე დადებითი პასუხი უნდა გაიცეს, რათა მართლზომიერად ჩაითვალოს ადამიანის უფლებათა შეზღუდვა. ამ სამი პირობის საფუძველზე შესაბამისმა სახელმწიფო ორგანომ შეიძლება დაადგინოს, რომ, მართალია, პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება ამ კონკრეტულ შემთხვევაში შეიზღუდა, მაგრამ ასეთი შეზღუდვა აკმაყოფილებს ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის მეორე პუნქტით დადგენილ პირობებს და, შესაბამისად, მართლზომიერია, რის გამოც ის არ არღვევს ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლს.⁵⁵ სახელმწიფო ორგანომ ასევე შეიძლება დაადგინოს, რომ, მართალია, კონვენციის მე-8 მუხლის მეორე პუნქტი ითვალისწინებს სადავო უფლების შეზღუდვის შესაძლებლობას, სახელმწიფომ კონკრეტულ შემთხვევაში არ დააკმაყოფი-

⁵⁵ D. Harris, M. O'Boyle, C. Warbrick, *Law of the European Convention on Human Rights*, 2014, 532.

ლა სადავო უფლების შეზღუდვისათვის დაწესებული პირობები, რის გამოც ასეთი შეზღუდვა ვერ ჩაითვლება მართლზომიერად. ამ შემთხვევაში დადგინდება ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლით დაცული უფლების დარღვევა.

აღსანიშნავია, რომ ევროპული კონვენციით გათვალისწინებული სამი პირობა, რომელთა საფუძველზეც სახელმწიფო ორგანომ უნდა შეამოწმოს ადამიანის უფლების შეზღუდვის მართლზომიერება, საქართველოს კანონმდებლობისათვის უცხო არ არის. საქართველოს კონსტიტუციის ცალკეული დებულებები ადგენენ ევროპული კონვენციით გათვალისწინებული უფლებების შეზღუდვის ანალოგიურ სამ პირობას.⁵⁶

4. პირადი ცხოვრება

არც ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის ტექსტი და არც ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართალი ამომწურავად არ განსაზღვრავს პირად ცხოვრებას.⁵⁷ საქმეზე – *კოსტელო-რობერტსი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Costello-Roberts v. the United Kingdom)* – ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა, რომ პირადი ცხოვრება ფართო კონცეფციაა, რომელიც „არ ექვემდებარება ამომწურავ განსაზღვრებას.“⁵⁸ საქმეზე – *ნიმიეცი გერმანიის წინააღმდეგ (Niemietz v. Germany)* – ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, რომ: „სასამართლო არ თვლის შესაძლებლად ან აუცილებლად, ამომწურავად განსაზღვროს „პირადი ცხოვრების“ კონცეფცია. თუმცა ძალზე შეზღუდული იქნებოდა ამ კონცეფციის შემოფარგვლა „შიდა წრით“, რომელშიც ინდივიდი შეიძლება მის მიერ არჩეული პირადი ცხოვრებით ცხოვრობდეს და მისგან გამორიცხავდეს გარე სამყაროს, რომელიც არ შედის ამ წრეში. პირადი ცხოვრების პატივისცემა ასევე უნდა მოიცავდეს, გარკვეულ ფარ-

⁵⁶ იხ.: საქართველოს კონსტიტუციის 22-ე მუხლის მე-3 პუნქტი და 24-ე მუხლის მე-4 პუნქტი.

⁵⁷ D. Harris, M. O'Boyle, C. Warbrick, *Law of the European Convention on Human Rights*, 2014, 524.

⁵⁸ 1993 წლის 25 მარტი, 36-ე პუნქტი.

გლებში, სხვა ადამიანებთან ურთიერთობის დამყარებისა და განვითარების უფლებას.⁵⁹

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ მოიშველია „პირადი ავტონომია“, როგორც კონვენციის მე-8 მუხლით გარანტირებული პირადი ცხოვრების განმარტების მნიშვნელოვანი პრინციპი. მან მიუთითა, რომ მე-8 მუხლით დაცულია თითოეული ინდივიდის პირადი სფერო, მისი, როგორც ინდივიდუალური ადამიანის, იდენტურობის დეტალების დადგენის უფლების ჩათვლით.⁶⁰

მიუხედავად იმისა, რომ ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ ამომწურავად არ განმარტა პირადი ცხოვრების კონცეფცია, სასამართლოს პრაქტიკამ ნათელი მოჰფინა იმ საკითხების ნაწილს, რომლებიც განეკუთვნება პირად ცხოვრებას. აქედან გამომდინარე, ევროპული სასამართლოს პრაქტიკის საფუძველზე, კვლევაში ყურადღება გამახვილდება მათზე.

4.1. პატივი და ღირსება

ადამიანის პატივი და ღირსება პირადი ცხოვრების უფლებით დაცული ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი სიკეთეა. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ პატივისა და ღირსების შელახვასთან დაკავშირებით განხილული საქმეები, ძირითადად, ეხება ისეთ ფაქტობრივ გარემოებებს, როდესაც კონკრეტული ფიზიკური ან იურიდიული პირების გამოხატვის თავისუფლებით სარგებლობამ შეიძლება შელახოს ინდივიდთა პატივი და ღირსება. ვინაიდან გამოხატვის თავისუფლება მიჩნეულია დემოკრატიული და პლურალისტური საზოგადოების ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ქვაკუთხედად, იმ საქმეებში, რომლებშიც წინააღმდეგობაში მოდის, ერთი მხრივ, გამოხატვის თავისუფლება და, მეორე მხრივ, პატივისა და ღირსების დაცვა, საერთაშორისო საზედამხედველო ორგანოები, მათ

⁵⁹ 1992 წლის 16 დეკემბერი, 29-ე პუნქტი.

⁶⁰ იხ. კრისტინ გუდვინი *გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Christine Goodwin v. the United Kingdom)*, 2002 წლის 11 ივლისი, 90-ე პუნქტი.

შორის ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, პირველ რიგში, ყურადღებას ამახვილებს შემდეგ საკითხებზე:

ა) რამდენად ეხება კონკრეტული გამონათქვამი, ფილმი, სტატია, სიუჟეტი და სხვ. საზოგადოებრივი ინტერესის საგანს. ამ შემთხვევაში საზოგადოებრივი ინტერესი არ გულისხმობს კონკრეტული პირის ან პირთა ჯგუფის ინტერესს, ჰქონდეს ინფორმაცია სხვა, თუნდაც ცნობილი, პირის პირადი ცხოვრების შესახებ, არამედ გულისხმობს ისეთ მნიშვნელოვან საკითხებს, როგორებიცაა: სახელმწიფო უშიშროება, საზოგადოებრივი უსაფრთხოება, კორუფციასთან ბრძოლა, ჯანმრთელი გარემო, სამართლის უზენაესობა, მართლმსაჯულება, სამართალდამცავი ორგანოების საქმიანობა, საჯარო ინფორმაციისა და მომსახურების ხელმისაწვდომობა მოქალაქეთათვის, ეფექტიანი მმართველობა, პასუხისმგებლობა და სხვ.;

ბ) იმ შემთხვევაში, თუ ჩრდილი მიაღდა პატივსა და ღირსებას, რა კონტექსტში მოხდა ეს – ეხებოდა თუ არა გამონათქვამები ინდივიდის საჯარო საქმიანობას, ეს ეხებოდა ფაქტს, თუ იყო შეფასებითი მსჯელობა, რა სახის ქმედებამ და რა ფორმით მოახდინა პირის პატივის ან ღირსების შელახვა და სხვ.;

გ) რამდენად იყო პირის მიმართ გამოთქმული გამონათქვამები ან სიუჟეტი გამოწვეული თავად ამ პირის ქმედებით;

დ) მართლმსაჯულების ეროვნულმა ორგანოებმა რამდენად პროპორციულად დაადგინეს ბალანსი გამოხატვის თავისუფლებასა და პატივისა და ღირსების დაცვას შორის.

საქმის – *რუოკანენი და სხვები ფინეთის წინააღმდეგ (Ruokanen and Others v. Finland)* – განხილვის შედეგად ფინეთის ეროვნულმა სასამართლოებმა ჟურნალისტსა და გაზეთის რედაქტორს დააკისრეს ჯარიმა 80 ათასი ევროს ოდენობით მათ მიერ გამოქვეყნებული სტატიის გამო, რომლის თანახმად, 2000 წლის სექტემბერში ბეისბოლში ფინეთის ჩემპიონმა გუნდმა გამართა წვეულება ჩემპიონობის აღსანიშნავად.⁶¹ ამ წვეულებაზე მიიპატიჟეს სტუდენტი გოგონა და მისი რამდენიმე მეგობარი. წვეულების დროს ბეისბოლის გუნდის კაპიტანმა, რომელსაც გუნდის სხვა წევრებიც ეხმარებოდნენ,

⁶¹ 2010 წლის 6 აპრილი.

გააუპატიურა ერთ-ერთი მათგანი. ევროპულმა სასამართლომ მიიჩნია, რომ ეროვნულმა სასამართლოებმა ჯეროვნად განაზოგადეს ამ საქმის ფაქტები და ვინაიდან: ა) ჟურნალისტს არ ჰქონდა პირველწყაროსთან გადამონმეხული ინფორმაცია ფაქტის ნამდვილობის შესახებ, და ბ) სულ მცირე, სამართალდამცველი ორგანოებიდან არ იყო გამოთხოვილი ინფორმაცია იმის თაობაზე, წარადგინა თუ არა სავარაუდო მსხვერპლმა საჩივარი გაუპატიურების სავარაუდო ფაქტთან დაკავშირებით, ასეთი სტატიის გამოქვეყნება, რომელიც ლახავდა ბეისბოლის გუნდის კაპიტნისა და მისი წევრების პატივსა და ღირსებას, საჭიროებდა მათი პატივისა და ღირსების დაცვას ეროვნული სასამართლოების მიერ. შესაბამისად, ევროპულმა სასამართლომ ჩათვალა, რომ ჟურნალისტს არ დაურღვევია გამოხატვის თავისუფლების უფლება და ეროვნულმა სასამართლოებმა ჯეროვნად მოახდინეს ბეისბოლის გუნდის კაპიტნისა და წევრების პატივისა და ღირსების დაცვა.

საქმეზე – *აქსელ სპრინგერი AG გერმანიის წინააღმდეგ (Axel Springer AG v. Germany)* – ყოველდღიურმა გაზეთმა 2004 წელს პირველ გვერდზე გამოაქვეყნა სტატია ცნობილ და პოპულარულ სატელევიზიო სერიალში მონაწილე მსახიობის შესახებ, რომელიც პოლიციამ დააკავა მიუნხენში, ლუდის ფესტივალზე, კოკაინის ფლობისა და მოხმარების გამო. სტატიის გამოქვეყნების შემდეგ მსახიობმა უზრუნველყოფის ღონისძიების გამოყენების თხოვნით მიმართა ეროვნულ სასამართლოს და მოითხოვა ამ სტატიის შემდგომი გამოქვეყნების აკრძალვა, რადგან ის ლახავდა მის პატივსა და ღირსებას.⁶² ეროვნულმა სასამართლომ დააკმაყოფილა მსახიობის მოთხოვნა, თუმცა ეს გადაწყვეტილება გაასაჩივრა გაზეთმა და განაცხადა, რომ მას ჰქონდა უფლება, საზოგადოებისათვის მიეწოდებინა ინფორმაცია მსახიობის დაკავებისა და მსჯავრდების შესახებ.

რუოკანენის საქმისაგან განსხვავებით, ევროპულმა სასამართლომ წინამდებარე საქმეში მიიჩნია, რომ ამ შემთხვევაში უპირატესობა უნდა მიანიჭებოდა გამოხატვის თავისუფლებას და ეროვნულმა სასამართლოებმა არაპროპორციულად მაღა-

⁶² 2012 წლის 7 თებერვალი.

ლი მნიშვნელობა მიანიჭეს მსახიობის პატივისა და ღირსების დაცვას ჟურნალისტის გამოხატვის უფლებასთან მიმართებით. ევროპულმა სასამართლომ განსაკუთრებული ყურადღება გაამახვილა იმ ფაქტზე, რომ გამოქვეყნებული სტატიები, ძირითადად, ეხებოდა საზოგადოებრივი ინტერესის მქონე ფაქტებს, რაც ყოველთვის ინტერესის საგანია საზოგადოებაში. მსახიობი საკმაოდ ცნობილი იყო იმისათვის, რომ ჩათვლილიყო საჯარო ფიგურად, მითუმეტეს, იმის გათვალისწინებით, რომ იგი ყოველთვის ააშკარავებდა პირადი ცხოვრების დეტალებს ჟურნალისტებისათვის მიცემულ ინტერვიუებში და, შესაბამისად, მას უნდა ჰქონოდა სამართლიანი მოლოდინი, რომ მისი პირადი ცხოვრების დეტალები ნაკლები დაცვით ისარგებლებდა. უმთავრესი ფაქტორი, რომელსაც სასამართლომ გაუსვა ხაზი, იყო ის, რომ სტატია ააშკარავებდა არა მსახიობის პირადი ცხოვრების დეტალებს, არამედ აღწერდა მისი დაკავებისა და სისხლის სამართალწარმოების შედეგად განხორციელებულ პროცედურებს.

საქმის – *ლინდონი, ოჩაკოვსკი-ლორანი და ჟული საფრანგეთის წინააღმდეგ (Lindon, Otchakovsky-Laurens and July v. France)* – მოსარჩელე იყო მწერალი, ბ-ნი ლინდონი, რომელმაც დაწერა რომანი სათაურით – *Le Procès de Jean-Marie Le Pen (ჟან-მარი ლე პენის პროცესი)*. იგი ეხებოდა ულტრამემარჯვენე პოლიტიკური პარტიის თავმჯდომარეს. რომანში ღიად იყო დასმული „ფრონტ ნასიონალისა“ და მისი ლიდერის, ლე პენის პასუხისმგებლობის საკითხი საფრანგეთში რასიზმის ზრდასა და მის წინააღმდეგ ბრძოლასთან დაკავშირებით.⁶³

„ფრონტ ნასიონალისა“ და ბატონი ლე პენის მიერ ინიცირებული სამართალწარმოების შედეგად ბ-ნი ოჩაკოვსკი-ლორანს პასუხისმგებლობა დაეკისრა ცილისწამებისათვის, ხოლო ბატონ ლინდონს ამ სამართალდარღვევაში თანამონაწილეობისათვის. ორივე დაჯარიმდა, დაეკისრათ ზიანის ანაზღაურება ერთობლივად და დაევაღათ სასამართლო გადაწყვეტილების შესახებ ინფორმაციის გამოქვეყნება. ეროვნულმა სასამართლომ რომანის ოთხი ნაწყვეტი მიიჩნია ცილისწამებლურად,

⁶³ 2007 წლის 22 ოქტომბერი.

მიუთითა, რომ მოსარჩელებისათვის მიწერილი დანაშაული გამოგონილი იყო და ავტორმა დაამახინჯა ფაქტები ბატონი ლე პენისა და მისი პარტიის მიმართ მკითხველთა მტრული და მოკიდებულების გასაძლიერებლად.

ევროპულმა სასამართლომ ამ საქმეში უპირატესობა მიანიჭა პატივისა და ღირსების დაცვას და განაცხადა, რომ რომანის შეურაცხყოფელი შინაარსი და ცილისმწამებლური მინიშნებები საზოგადოებაზე პოტენციური გავლენის მოსახდენად, რაც მაღალტირაჟიანი ეროვნული ყოველდღიური გაზეთის მეშვეობით მოხდა, იძლეოდა საკმარის საფუძველს, პატივისა და ღირსების დაცვის მოტივით ჯეროვნად შეზღუდულიყო გამოხატვის თავისუფლება. ამავდროულად, სასამართლომ მიუთითა, რომ აუცილებელი არ იყო რომანის ამონარიდების ხელახლა გამოქვეყნება, ხოლო ეროვნული სასამართლოების მიერ დაკისრებული პასუხისმგებლობა მოკრძალებული და პროპორციული იყო.

საქმეთა – *ოჯალა და ეტიკენო ოი ფინეთის წინააღმდეგ (Ojala and Etukeno Oy v. Finland)* და *რუუსუნენი ფინეთის წინააღმდეგ (Ruusunen v. Finland)* – მიხედვით, ჟურნალისტმა გამოსცა ფინეთის ყოფილი პრემიერმინისტრის ყოფილი შეყვარებულის ავტობიოგრაფიული ნაწარმოები, რომელიც აღწერდა პრემიერთან ურთიერთობის ცხრათვიან პერიოდს.⁶⁴ ნაწარმოები აღწერდა როგორც ზოგადად მათ ურთიერთობებს, ისე ინტიმური თანაცხოვრების დეტალებს. ამის გამო ფინეთის პროკურატურამ აღძრა სისხლის სამართლის საქმე, ხოლო ფინეთის სასამართლომ მსჯავრი დასდო ჟურნალისტს ფინეთის ყოფილი პრემიერმინისტრის პირადი ცხოვრების დეტალების გახმაურებაში.

ამ საქმეში ევროპულმა სასამართლომ არ დაადგინა გამოხატვის თავისუფლების დარღვევა და მიიჩნია, რომ ფინეთის ეროვნულმა სასამართლოებმა ჯეროვნად დაიცვეს ქვეყნის ყოფილი პრემიერმინისტრის პატივი და ღირსება. მართალია, ყოფილი პრემიერმინისტრი იყო საჯარო ფიგურა და პარტიის ლიდერი და მის მიერ პრემიერმინისტრობის პე-

⁶⁴ 2014 წლის 14 იანვარი.

რიოდში განხორციელებული საქმიანობა და ურთიერთობები იყო საჯარო დებატების საგანი, მაგრამ ავტობიოგრაფიული წიგნის ზოგიერთი მონაკვეთი ლახავდა მის პატივსა და ღირსებას. სწორედ ამ მხრივ ფინეთის ეროვნულმა სასამართლოებმა დაადგინეს ბალანსი და მიუთითეს, რომ, ერთი მხრივ, პრემიერმინისტრობის დროს განხორციელებული საქმიანობა და, თუნდაც, პირადი ურთიერთობა შეიძლებოდა ყოფილიყო საჯარო დებატების საგანი, თუმცა, მეორე მხრივ, წიგნის გარკვეული მონაკვეთები, რომლებიც ეხებოდა ინტიმურ სფეროს, არ შეიძლებოდა მიჩნეულიყო საჯარო ინტერესის ობიექტად. შესაბამისად, დაკისრებული შედარებით მცირე მნიშვნელობის სანქცია არ იყო არაპროპორციული და ემსახურებოდა ყოფილი პრემიერმინისტრის პატივისა და ღირსების დაცვის ინტერესებს.

ანალოგიური გადაწყვეტილება მიიღო ევროპულმა სასამართლომ საქმეზე – *ტამერი ესტონეთის წინააღმდეგ (Tammer v. Estonia)*, რომელშიც მოსარჩელემ გამოაქვეყნა ქ-ნი ლაანარუს, ესტონეთის ყოფილი შინაგან საქმეთა და პრემიერმინისტრის ყოფილი მეგობარი ქალბატონის, ავტობიოგრაფიული ნაწარმოების მონაკვეთები (რომლებსაც ქ-ნი ლაანარუს მას მოუყვა, როდესაც ერთობლივად აპირებდნენ ნაწარმოების გამოცემას, თუმცა მოგვიანებით ვერ შეთანხმდნენ საავტორო უფლებაზე), მოიხსენია იგი სხვისი ოჯახის დამანგრეველ ადამიანად და უპასუხისმგებლო დედად.⁶⁵ ეროვნულმა სასამართლოებმა ჩათვალეს, რომ ამ შემთხვევაში მოსარჩელის მიერ გამოყენებული ტერმინები ექცეოდა პირადი ცხოვრებით დაცულ სფეროში და ბალანსად ქ-ნი ლაანარუს პატივსა და ღირსებას. სასამართლომ მხედველობაში მიიღო ის ფაქტი, რომ ეს კონკრეტული ტერმინები და განცხადებები არ ეხებოდა საჯარო ინტერესის საგანს და, შესაბამისად, მოსარჩელის მსჯავრდება შეურაცხყოფისათვის არ იყო მისი გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა.

ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე – *გამომცემლობა პლონი საფრანგეთის წინააღმდეგ (Éditions Plon v.*

⁶⁵ 2001 წლის 6 თებერვალი.

France) – განსაკუთრებით საინტერესოა. ის ეხებოდა საფრანგეთის ყოფილი პრეზიდენტის, ფრანსუა მიტერანის, ჯანმრთელობის მდგომარეობის შესახებ ინფორმაციის გამოქვეყნებას მისი ყოფილი ექიმის მიერ.⁶⁶ ამის გამო საფრანგეთის ეროვნულმა სასამართლომ მსჯავრი დასდო ჟურნალისტს სხვისი პატივისა და ღირსების შელახვაში და განსაკუთრებული ხასიათის ინფორმაციის გამჟღავნებაში. მართალია, ეროვნულ და ევროპულ სასამართლოებში სამართალწარმოების დროს ბ-ნი მიტერანი უკვე გარდაცვლილი იყო, ევროპულმა სასამართლომ მიიჩნია, რომ მოსარჩელის გამოხატვის უფლების დროებითი შეზღუდვა ისახავდა ლეგიტიმურ მიზანს და ემსახურებოდა „ყოფილი პრეზიდენტის პატივის, რეპუტაციისა და პირადი ცხოვრების დაცვას“. ევროპული სასამართლოს განმარტებით, ეროვნული სასამართლოების მიერ ოჯახის წევრების მიჩნევა უფლებამოსილ სუბიექტებად, რათა მათ ედავათ გარდაცვლილი პირის პატივისა და ღირსების შელახვასთან დაკავშირებით, არ იყო არაგონივრული ან თვითნებური.⁶⁷

სასამართლომ დაადგინა, რომ პუბლიკაციის დროებითი შეზღუდვა პირველ ეტაპზე იყო ლეგიტიმური, რადგან პუბლიკაციის დროებით გამოქვეყნების აკრძალვის გადაწყვეტილება მიღებულ იქნა მიტერანის გარდაცვალებიდან 10 დღის შემდეგ, როდესაც გამოქვეყნებას შეეძლო, მხოლოდ გაემწვავებინა პრეზიდენტის მემკვიდრეთა მწუხარება მისი გარდაცვალების გამო.⁶⁸ ამასთანავე, ევროპულმა სასამართლომ არ მიიჩნია პროპორციულად ასეთი ინფორმაციის გამოქვეყნების სამუდამო აკრძალვა.

როგორც ევროპულმა სასამართლომ განმარტა, დროის გასვლის შემდეგ პრეზიდენტ მიტერანის პრეზიდენტობის ორი ვადის ისტორიის განხილვის მიმართ საზოგადოებრივმა ინტერესმა გადანონა ყოფილი და იმ დროისათვის უკვე კარგა ხნის გარდაცვლილი პრეზიდენტის სამედიცინო კონფიდენციალურო-

⁶⁶ 2004 წლის 18 მაისი.

⁶⁷ 34-ე პუნქტი.

⁶⁸ 47-ე პუნქტი.

ბის დაცვის ინტერესები“.⁶⁹

საქმის – *მეჯლის ისლამსკე ზაჯედნიცე ბრსკო და სხვები ბოსნია და ჰერცეგოვინის წინააღმდეგ (Medžlis Islamske Zajednice Brčko and Others v. Bosnia and Herzegovina)* – მოსარჩელებმა წერილით მიმართეს ბოსნია და ჰერცეგოვინის ხელისუფლებას, რომ მოქალაქე M.S. არ დანიშნულიყო საჯარო რადიოსადგურის დირექტორად.⁷⁰ არასამთავრობო ორგანიზაციების წერილში აღნიშნული იყო, რომ ქალბატონი M.S. ახდენდა გარკვეული პირების დისკრიმინაციას რელიგიური ნიშნით და არ სცემდა პატივს სახელმწიფო ინსტიტუტებს, რაც გამოიხატა რადიოს შენობაში ბოსნია და ჰერცეგოვინის გერბის ნაცვლად, სრბსკის რესპუბლიკის გერბის გამოფენით. ეს წერილი გამოაქვეყნა რამდენიმე გაზეთმა, რის შედეგად ქ-მა M.S.-მა სარჩელი შეიტანა საქალაქო სასამართლოში და მოითხოვა კომპენსაცია მის წინააღმდეგ ცრუ ინფორმაციის გავრცელებისათვის.

საერთო და საკონსტიტუციო სასამართლოებში წარმოებული პროცესების შედეგად მოსარჩელებს დაევაღათ გავრცელებული ინფორმაციის უარყოფა.

ევროპულმა სასამართლომ გადაწყვეტილებაში აღნიშნა: ის მოწმეები, რომლებიც ეროვნულმა სასამართლოებმა დაკითხეს, ადასტურებდნენ ფაქტს, რომ არასამთავრობო ორგანიზაციები მოიქცნენ დაუდევრად და არ გადაამოწმეს შესაბამისი ინფორმაცია, რომელიც შემდგომში ზიანის მომტანი აღმოჩნდა ქ-ნი M.S.-ისთვის. აქედან გამომდინარე, ამ საქმეში ევროპულმა სასამართლომ გაამართლა ხელისუფლების ეროვნული ორგანოების ქმედებები, რომლებიც მიმართული იყო ქ-ნი M.S.-ის რეპუტაციის დაცვისაკენ.

საქმის – *ალმეიდა ლეიტაო ბენტო ფერნანდესი პორტუგალიის წინააღმდეგ (Almeida Leitão Bento Fernandes v. Portugal)* – მოსარჩელე იყო წიგნის ავტორი (*The Palace of Files*), რომელიც ამ უკანასკნელმა ფსევდონიმით გამოაქვეყნა.⁷¹ წიგნის დასაწყისში ავტორი მადლობას უხდოდა ყველა იმ პირს, რომლებმაც გავლენა მოახდინეს მის სურვილზე, დაეწერა წიგნი, თუმცა

⁶⁹ 53-ე პუნქტი.

⁷⁰ 2015 წლის 13 ოქტომბერი.

⁷¹ 2015 წლის 12 მარტი.

აღნიშნა, რომ წიგნის შინაარსი მხოლოდ მისი ფანტაზიის ნა-
ყოფი იყო და რაიმე დამთხვევა ვინმეს ცხოვრებასთან უბრა-
ლო შემთხვევითობა იქნებოდა. წიგნში მოთხრობილი ისტო-
რიის მიხედვით, პერსონაჟებიდან ერთ-ერთი თავს ირჩენდა
პროსტიტუციით და მოგვიანებით შიდსის ვირუსით გარდაიც-
ვალა. წიგნის მეორე პერსონაჟი მზად იყო, მოეკლა მამა მემკ-
ვიდრეობის მისაღებად

წიგნის გამოქვეყნების შემდეგ ქ-ნ ალმეიდას ქმრის ბიძამ,
დედამ, დამ და სხვა ნათესავებმა უჩივლეს ქ-ნ ალმეიდას ცი-
ლისწამებისათვის, რადგან ისინი თვლიდნენ რომ წიგნის რამ-
დენიმე პერსონაჟი ასახავდა ამ ოჯახის ორი გარდაცვლილი
წევრის ისტორიას. ისინი ითხოვდნენ ავტორის დაჯარიმებას
და მორალური ზიანით გამოწვეული კომპენსაციის გადახდას.

პორტუგალიის სასამართლოებმა ქ-ნი ალმეიდას ქმრის
ოჯახის რამდენიმე წევრსა და წიგნის პერსონაჟებს შორის
მსგავსება დაადგინეს და მიიჩნიეს, რომ ქ-ნმა ალმეიდამ
დაარღვია მეუღლის ოჯახის წევრების პირადი ცხოვრების პა-
ტივისციემის უფლება და შებღალა მათი რეპუტაცია.

ვინაიდან მოსარჩელე გასცდა გამოხატვის თავისუფლების
უფლებით დაცულ სფეროს, ევროპულმა სასამართლომ დაად-
გინა, რომ პორტუგალიის სასამართლოების მიერ გამოტანი-
ლი გადაწყვეტილება არ იყო საფუძველს მოკლებული და არა-
პროპორციული; სასამართლომ აგრეთვე დაადგინა, რომ არა-
საჯარო პირების პირად ცხოვრებაში ამგვარი ჩარევა და მათი
პირადი დეტალების გამოქვეყნება სცდებოდა გამოხატვის თა-
ვისუფლებით დადგენილ ფარგლებს და ლახავდა ოჯახისა და
კერძო პირების რეპუტაციას.

საქმის – *ჯელსევარი და სხვები სლოვენიის წინააღმდეგ*
(*Jelševar and Others v. Slovenia*) – მიხედვით, მწერალმა B.M.Z-მ
გამოაქვეყნა ნოველა.⁷² ნაშრომში ასახული იყო მოვლენები,
რომლებიც ვითარდებოდა მეოცე საუკუნის ამერიკის შეერთე-
ბულ შტატებში. წიგნში აღწერილი იყო ცხოვრება სლოვენიე-
ლი ქალისა, რომელიც შტატებში იყო ემიგრირებული.

ავტორი წიგნის მთავარ გმირს მოიხსენიებდა როზინას

⁷² 2014 წლის 11 მარტი.

სახელით. ნოველის მიხედვით, როზინა იყო ძალიან ამბიციური ქალი, რომელმაც შტატებში დაოჯახება მოახერხა პოტენციურ ქმართან სექსუალური კავშირის დამყარების გზით. იგი ვაჭრობდა ალკოჰოლით, როდესაც ეს აკრძალული იყო კანონმდებლობით. მოსარჩელები აცხადებდნენ, რომ წიგნში მოთხრობილი ისტორია ეხებოდა მათ გარდაცვლილ დედას. მოსარჩელებმა დაიწყეს სამოქალაქო დავა წიგნის ავტორის წინააღმდეგ. ისინი ითხოვდნენ მორალური ზიანის ანაზღაურებას და საჯაროდ ბოდიშის მოხდას.

ეროვნულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ, წიგნიდან გამომდინარე, მკითხველი ვერ შეძლებდა მოსარჩელებისა და პერსონაჟების დაკავშირებას. ასევე დადგინდა, რომ წიგნის ავტორის მიზანი არ იყო მოსარჩელების დედის დამცირება და რაიმე უფლების დარღვევა.

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ გაიზიარა ეროვნული სასამართლოს მიდგომა, რომ მოსარჩელებს არ მიუყენებიათ სერიოზული ზიანი მწერლის გამოხატვის თავისუფლებით სარგებლობისათვის. სასამართლომ განაცხადა, რომ სლოვენიური სასამართლოების შეფასება კონკრეტულ საქმესთან დაკავშირებით იყო სწორი და დასაბუთებული.

საქმის – რადიო „საფრანგეთი“ და სხვები საფრანგეთის წინააღმდეგ (*Radio France and Others v. France*) – მიხედვით, ყოველკვირეულმა გაზეთმა „*Le Point*“-მა გამოაქვეყნა სტატია, რომელიც შეეხებოდა ბ-ნ მიშელ ჟუნოს (1977-1996 წლებში პარიზის მერის მოადგილე, ხოლო 1942-1943 წლებში პიტივერიის პრეფექტის მოადგილე).⁷³ სტატიაში ნახსენები იყო, რომ 1942 წლის 20 სექტემბერს საფრანგეთიდან ათასობით ებრაელის დეპორტაციის პროცესის ორგანიზების გამო, სამსახურებრივად სწორედ მას უნდა დაკისრებოდა პასუხისმგებლობა. სტატიას აგრეთვე თან ახლდა ბ-ნი ჟუნოს ინტერვიუ, რომელშიც იგი კატეგორიულად უარყოფდა თავის მონაწილეობას ამ პროცესში. პარალელურად, რადიოსადგურმა „საფრანგეთმა“ გაავრცელა იგივე ინფორმაცია, რაც გაზეთში იყო აღწერილი და, ამასთანავე, მიუთითა, რომ თითქოს ბ-ნი ჟუნო არ უარყო-

⁷³ 2004 წლის 30 მარტი.

ფდა დეპორტაციის პროცესში სატრანსპორტო საშუალებების ორგანიზებაში მონაწილეობის ფაქტს.

ეს ინფორმაცია სხვადასხვა მედიასაშუალებამ ერთი დღის განმავლობაში 62-ჯერ გადასცა ეთერში. ბ-მა ჟუნომ პარიზის სასამართლოში სამართალწარმოება აღძრა მოსარჩელების წინააღმდეგ. სასამართლოს გადაწყვეტილებით, მოსარჩე-ლებს დაეკისრათ კომპენსაციის გადახდის ვალდებულება და მოეთხოვათ სასამართლოს გადაწყვეტილების შესახებ ყოველ ორ საათში ერთხელ ინფორმაციის გადაცემა ეთერში.

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაად-გინა, რომ ეროვნული სასამართლოების მიერ გამოყენებული სანქცია და დაკისრებული სამოქალაქო პასუხისმგებლობა მოსარჩელების მიერ განხორციელებული ქმედების ადეკ-ვატური იყო. ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა, რომ მე-დღის თავისუფლება უნდა იყოს დაცული, თუმცა ბ-ნი ჟუნოს სიტყვების ფალსიფიცირებამ, კერძოდ, თითქოს მან აღიარა მონაწილეობა დეპორტაციის პროცესში, შელახა მისი პატივი და ღირსება. აქედან გამომდინარე, ევროპულმა სასამართლომ ჩათვალა, რომ გამოხატვის თავისუფლებაში ამგვარი ჩარევა დემოკრატიულ საზოგადოებაში აუცილებელი იყო, ხოლო ის ღონისძიება, რომელიც გამოყენებულ იქნა მოსარჩელების მიმართ, არ იყო არაპროპორციული.

საქმის – *მიხაიუ რუმინეთის წინააღმდეგ (Mihaiu v. Romania)* – მიხედვით, რუმინეთში ერთ-ერთმა ჟურნალისტმა გამოაქ-ვეყნა სტატია, რომელშიც სხვა ჟურნალისტზე დაწერა, რომ მან ერთ-ერთი ინდუსტრიული ჯგუფის მიერ ორგანიზებულ კონფერენციაზე საჩუქრად მიიღო ძვირფასი მაჯის საათი.⁷⁴ სტატიის მიხედვით, ეს „საჩუქარი“ ჟურნალისტმა მიიღო სწო-რედ იმ კომპანიისაგან, რომელმაც რუმინეთში ერთ-ერთი ყვე-ლაზე მსხვილი ბიზნესკომპანია გადახდისუუნარო გახადა და გააკოტრა.

ამ ინფორმაციის გავრცელების გამო, მოსარჩელეს უჩი-ვლეს რუმინეთის ადგილობრივ სასამართლოში. ეროვნუ-ლი სასამართლოს გადაწყვეტილებით, ბ-ნ მიჰაუს დაეკისრა

⁷⁴ 2008 წლის 4 ნოემბერი.

ჯარიმისა და კომპენსაციის გადახდის ვალდებულება. ასევე სასამართლომ მას დაავალა სტატიის გამოქვეყნება, რომელშიც უარყოფილი იქნებოდა ცრუ ინფორმაცია.

ევროპულმა სასამართლომ თავის გადანყევტილებებში ხაზი გაუსვა ჟურნალისტის უფლების მნიშვნელობას საკუთარი უფლებამოსილების განხორციელების პროცესში, თუმცა იქვე მიუთითა ამ უკანასკნელის კეთილსინდისიერების აუცილებლობაზე, რაშიც სასამართლომ შეიტანა ექვე. სასამართლომ ჩათვალა, რომ, როდესაც საქმე ეხება მესამე მხარის ინტერესებს, ნებისმიერი ინფორმაცია გულმოდგინედ უნდა გადამოწმდეს, რათა არ შეიღახოს სხვა პირის რაიმე უფლება, მათ შორის, უნინარესად, პატივი ან ღირსება. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ ჩათვალა, რომ გამოხატვის თავისუფლებაში ამგვარი ჩარევა განპირობებული იყო მწვავე საზოგადოებრივი საჭიროებით, რათა დაცული იყოს სხვისი პატივი, ღირსება და რეპუტაცია.

საქმის – *Standard Verlags GmbH ავსტრიის წინააღმდეგ (Standard Verlags GmbH v. Austria) (no. 2)* – მიხედვით, 2004 წლის მაისში ავსტრიის ყოველდღიურმა გაზეთმა „Der Standard“-მა გამოაქვეყნა სკანდალური სტატია თავის რუბრიკაში – *A society rumour* (საზოგადოებრივი ჭორები).⁷⁵ რუბრიკის მთავარი თემა იყო ავსტრიის პრეზიდენტის ცოლი, რომელმაც თითქოს პრეზიდენტთან განქორწინების პროცედურა დაიწყო, რისი საფუძველიც იყო ორ მამაკაცთან მისი სექსუალური ურთიერთობა.

ამ ინფორმაციის გავრცელების შემდეგ პრეზიდენტმა და მისმა მეუღლემ მიმართეს სასამართლოს და მოითხოვეს შესაბამისი სანქციის გამოყენება ცრუ ინფორმაციის გავრცელებისათვის. ეროვნულმა სასამართლომ მოსარჩელეს დააკისრა შესაბამისი კომპენსაციისა და ჯარიმის გადახდის ვალდებულება; აგრეთვე სასამართლომ მოსარჩელეს დაავალა იმავე ფორმით ინფორმაციის საჯაროდ უარყოფა, რომლითაც გამოქვეყნდა ხსენებული ინფორმაცია.

საქმის გარემოებებზე მსჯელობისას ადამიანის უფლებათა

⁷⁵ 2009 წლის 4 ივნისი.

ევროპულმა სასამართლომ ხაზი გაუსვა იმ ფაქტს, რომ საჯარო პირები, როგორებიც არიან პრეზიდენტი და პირველი ლედი, ხშირად ექცევიან საზოგადოებრივი ყურადღების ცენტრში. საზოგადოებაში დიდია მოთხოვნა მათ შესახებ ნებისმიერ ინფორმაციაზე, ამიტომ დაცული უნდა იყოს ყველა იმ პირის უფლება, რომლებიც ცდილობენ, მოიპოვონ მსგავსი ინფორმაცია, თუმცა მნიშვნელოვანია ნათელყოფა იმისა, თუ როდის შეიძლება, საჯაროდ ცნობილ პირზე ან პირებზე ინფორმაციის მოპოვება გასცდეს პირადი ცხოვრებით დაცულ სფეროს.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ადამიანის პირადი ცხოვრების ის ასპექტი, რომელიც ეხება ინტიმურ ურთიერთობებს, საჭიროებს განსაკუთრებულ დაცვას. ამ შემთხვევაში პრეზიდენტის ოჯახის უფლება, არ გამჟღავნებულიყო მათ შესახებ პირადი და ინტიმური ხასიათის ინფორმაცია, განსაკუთრებულ დაცვას მოითხოვდა. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ეროვნული სასამართლოების მიერ გამოყენებული ღონისძიებები მიმართული იყო პრეზიდენტის ოჯახის წევრების პატივისა და ღირსების დაცვისაკენ და არ იყო არაპროპორციული.

საქმის – *ბედატი შვეიცარიის წინააღმდეგ (Bédat v. Switzerland)* – მიხედვით, ბ-მა ბედატმა, რომელიც მუშაობდა ყოველკვირეულ გაზეთში, გამოაქვეყნა სტატია 2003 წლის 8 ივლისს მომხდარი ავტოსაგზაო ტრაგედიის შესახებ.⁷⁶ ავტოსაგზაო შემთხვევის დროს მოქალაქე მ. ბ. ფეხით მოსიარულეთა გადასასვლელზე მანქანით შევარდა. ამ ფაქტის შედეგად გარდაიცვალა სამი და დაშავდა რვა ადამიანი. სტატიაში ნახსენები იყო, რომ თითქოს მ.ბ-ს ბრალი ედება არაპირდაპირი განზრახი მკვლელობისთვის. ამასთანავე, ბ-მა ბედატმა სტატიას დაურთო მ.ბ-ს და მოსამართლის პირადი მიმოწერის ფოტოები, რომლებიც კონფიდენციალური ხასიათის იყო.

მ. ბ-მ არ შეიტანა სარჩელი ბ-ნი ბედატის წინააღმდეგ, თუმცა საქმე აღძრა პროკურატურამ და ბ-ნი ბედატისათვის ეროვნულ სასამართლოში მოითხოვა სანქციის შეფარდება. ეროვნული სასამართლოს გადაწყვეტილებით, მოსარჩელეს

⁷⁶ 2016 წლის 29 მარტი.

დაეკისრა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა. საბოლოოდ, მას პატიმრობა შეუცვალეს ჯარიმით.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ეროვნული სასამართლო მოქმედებდა კანონის ფარგლებში. სასამართლომ აგრეთვე ყურადღება გაამახვილა იმ ფაქტზე, რომ ინფორმაციის გასაჯაროება მოხდა ჯერ კიდევ გამოძიების ეტაპზე, რამაც საფრთხის ქვეშ დააყენა საქმის ეფექტიანად გამოძიების პროცესი. სასამართლომ აგრეთვე ხაზი გაუსვა სახელმწიფოს პოზიტიურ ვალდებულებას, დაეცვა ყველა ადამიანის პირადი ცხოვრება, მათ შორის იმ პირებისაც, რომელთა წინააღმდეგ დანეყებული იყო სისხლის სამართალწარმოება. შესაბამისად, სასამართლომ დაადგინა, რომ მოსარჩელის გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა აუცილებელი იყო მესამე პირების პატივისა და ღირსების დაცვის მიზნით.

საქმის – *პერუცი იტალიის წინააღმდეგ (Peruzzi v. Italy)* – მიხედვით, 2001 წლის სექტემბერში ბ-მა პერუციმ იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მდივანს მისწერა ორი წერილი, რომლებშიც აღწერილი იყო, რომ თითქოს მოსამართლე X და სხვა მოსამართლეები გადაწყვეტილების გამოტანის პროცესში იქცეოდნენ თვითნებურად და, ზოგჯერ, მიზანმიმართულად არღვევდნენ კანონს.⁷⁷

მოსამართლე X-მა სარჩელი შეიტანა სასამართლოში ბ-ნი პერუცის წინააღმდეგ და მოითხოვა მისი დამნაშავედ ცნობა, ცრუ, შეურაცხმყოფელი და მისი პატივისა და ღირსების შემლახველი ინფორმაციის გავრცელებისათვის. გენუის საქალაქო სასამართლომ ბ-ნი პერუცი ბრალეულად ცნო და მიუსაჯა თავისუფლების აღკვეთა ოთხი თვის ვადით.

მოსარჩელემ გაასაჩივრა ეს გადაწყვეტილება სააპელაციო წესით. სააპელაციო სასამართლომ მოსარჩელეს პატიმრობა შეუცვალა ფულადი ჯარიმით. სასამართლომ ბ-ნ პერუცის დააკისრა კომპენსაციის გადახდის ვალდებულება, მოსამართლე X-ის სასარგებლოდ.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ მოსარჩელის მიერ გამოხატული პოზიცია სცდებოდა დასაშვები კრიტი-

⁷⁷ 2015 წლის 30 ივნისი.

კის ფარგლებს და ის შეურაცხმყოფელი იყო. სასამართლომ აგრეთვე ხაზი გაუსვა იმას, რომ მოსამართლის რეპუტაცია მნიშვნელოვანია საზოგადოებაში და არ შეიძლება მისი შელახვა ამგვარი დაუსაბუთებელი განცხადებებით.

საბოლოოდ, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ მოხდა გამოხატვის თავისუფლებაში ჩარევა, თუმცა ის გამართლებული იყო მოსამართლის პატივისა და ღირსების დაცვის ინტერესებით.

საქმის – *პოირაზი თურქეთის წინააღმდეგ (Poyraz v. Turkey)* – მოსარჩელეს ეკავა მთავარი ინსპექტორის თანამდებობა იუსტიციის სამინისტროში.⁷⁸ მას დავალებული ჰქონდა, გამოეძიებინა მოსამართლე Y.K.D-ს საქმიანობა, რომელიც, თავის მხრივ, იყო იუსტიციის მინისტრის მრჩეველი. მოსარჩელის მიერ მომზადებული ანგარიში ეხებოდა მოსამართლე Y.K.D-ს მიერ ჩადენილ კონკრეტულ სამართალდარღვევებს, როგორიცაა, მაგალითად, თანამშრომელი ქალების მიმართ სექსუალური ძალადობა. ანგარიშის გაცნობის შემდეგ იუსტიციის მინისტრმა მოსამართლის მიმართ დაიწყო დისციპლინური სამართალწარმოება, თუმცა უზენაესმა სასამართლომ დაადგინა, რომ იუსტიციის მინისტრი არ იყო უფლებამოსილი, განეხორციელებინა დისციპლინური დევნა მოსამართლის მიმართ.

ამ ჩანაწერმა გაჟონა პრესასა და ტელევიზიაში, რის შემდეგაც მოსამართლე Y.K.D-მ დაიწყო სამოქალაქო დავა მოსარჩელის მიმართ. თურქეთის საერთო სასამართლოების საბოლოო გადაწყვეტილებით, მოსარჩელეს დაეკისრა 15 მილიონი თურქული ლირის გადახდა (15000 ევრო).

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ ხაზი გაუსვა მოსამართლის რეპუტაციის მნიშვნელობას ქვეყანაში. სასამართლომ ასევე განაცხადა, რომ, როდესაც პირი იკავებს საჯარო თანამდებობას და აქვს შეხება ისეთ დოკუმენტებთან, რომლებსაც შეეძლოთ საფრთხის შექმნა მოსამართლის ან სხვა პირის რეპუტაციისათვის, მას უნდა გამოეჩინა განსაკუთრებული ყურადღება და სიფრთხილე. სასამართლომ დაადგინა, რომ მოსარჩელემ არ გამოიჩინა ასეთი ყურადღება და

⁷⁸ 2010 წლის 7 დეკემბერი.

სიფრთხილე, რაც გახდა მისი მედიაში გავრცელების მიზეზი.

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ, სწორედ ზემოჩამოთვლილი მიზეზებიდან გამომდინარე, გამოხატვის თავისუფლებაში ამგვარი ჩარევა განპირობებული იყო მოსამართლის პატივისა და ღირსების დაცვის ინტერესებით და ის გამართლებულად უნდა ყოფილიყო მიჩნეული.

საქმის – *პალომო სანჩესი ესპანეთის წინააღმდეგ (Palamo Sánchez and Others v. Spain)* – მოსარჩელები შიკრიკად მუშაობდნენ კომპანია პ.-ში.⁷⁹ 2001 წელს მათ დააფუძნეს პროფესიული კავშირი და გახდნენ ამ კავშირის აღმასრულებელი კომიტეტის წევრები. 2002 წლის მარტში გამოქვეყნდა კავშირის ყოველთვიური საინფორმაციო ბიულეტენი. საინფორმაციო ბიულეტენის პირველ გვერდზე გამოსახული იყო კარიკატურა, რომელიც ასახავდა კომპანიის ორი თანამშრომლის სექსუალურ კავშირს ადამიანური რესურსების განყოფილების დირექტორთან. პუბლიკაციაში არაეთიკურად მოიხსენიებდნენ და აკრიტიკებდნენ კომპანიის ზოგიერთ თანამშრომელს.

ამ ბიულეტენის გამოცემის შემდეგ მოსარჩელები სამსახურიდან გაათავისუფლეს მძიმე გადაცდომისთვის, კერძოდ კი საინფორმაციო ბიულეტენში მოხსენიებული ორი თანამშრომლისა და ადამიანური რესურსების განყოფილების დირექტორის რეპუტაციის შელახვისათვის. მოსარჩელებმა გაასაჩივრეს ეს გადაწყვეტილება სასამართლოში. ეროვნულმა სასამართლომ არ დააკმაყოფილა მათი საჩივარი და დაადგინა, რომ მათი გათავისუფლება გამართლებული იყო შრომის რეგლამენტის შესაბამისი დებულებებით.

საქმის გარემოებებზე მსჯელობის შედეგად ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ჩარევა გათვალისწინებული იყო კანონით და ემსახურებოდა კანონიერ მიზანს, კერძოდ სხვათა რეპუტაციისა და უფლებების დაცვას. ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ ამ საქმეზე ეროვნულმა სასამართლოებმა დააბალანსეს ურთიერთსაპირისპირო ინტერესები და დაადგინეს, რომ მოსარჩელებმა გადალახეს კრიტიკის დასაშვები ფარგლები, რითაც შელახეს სხვათა პატივი და ღირსება.

⁷⁹ 2011 წლის 12 სექტემბერი.

საქმის – *ჯულაშვილი რუსეთის წინააღმდეგ (Dzhugashvili v. Russia)* – მიხედვით, 2009 წლის 22 აპრილს რუსულმა გაზეთმა „*Новая Газета*“-მ გამოაქვეყნა სტატია, რომელშიც მოთხრობილი იყო 1940 წელს კატინში პოლონელი ჯარისკაცების დახვრეტის შესახებ.⁸⁰ სტატიაში ხაზგასმული იყო ამ ტრაგედიაში იოსებ სტალინის (იოსებ ჯულაშვილი) როლი, რომელიც ავტორმა „სისხლისმსმელად“ მოიხსენია.

საგაზეთო სტატიის გავრცელების შემდეგ ბ-მა ჯულაშვილმა, რომელიც სტატიაში მოხსენიებული იოსებ სტალინის შვილიშვილი იყო, სარჩელით მიმართა ეროვნულ სასამართლოს და მოითხოვა ცრუ ბრალდებისა და მიყენებული მორალური ზიანისათვის კომპენსაციის გადახდა 9,5 მილიონი რუბლის ოდენობით (211 488 ევრო). 2009 წლის 13 ოქტომბერს მოსკოვის რაიონულმა სასამართლომ არ დააკმაყოფილა სარჩელი და განაცხადა, რომ ისტორიულ პირებს და, მათ შორის, მათ შთამომავლებს ეკისრებათ განსაკუთრებული შემწყნარებლობის ვალდებულება კრიტიკის მიმართ.

მოგვიანებით გაზეთმა კიდევ ერთი სტატია გამოაქვეყნა სათაურით – „ისტორიული პროცესი“, რომელიც აღწერდა სასამართლო დავას ბ-ნ ჯულაშვილსა და გამოცემას შორის. ბ-მა ჯულაშვილმა ამჯერადაც იჩილა სასამართლოში და გამოცემლობა დაადანაშაულა ცრუ ბრალდებაში. ეროვნულმა სასამართლომ ამჯერადაც არ დააკმაყოფილა მისი მოთხოვნა.

მოსარჩელე თვლიდა, რომ ეროვნულმა სასამართლოებმა დაარღვიეს კონვენციის მე-8 მუხლით დაცული სიკეთე, კერძოდ, შელახეს მისი და მისი ოჯახის წევრის პატივი და ღირსება.

ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა, რომ გარდაცვლილ წინაპარზე გავრცელებული პუბლიკაცია შეიძლება გავლენას ახდენდეს შთამომავლების პირად ცხოვრებაზე და იგი შეიძლება მოექცეს მე-8 მუხლით დაცულ სფეროში. მიუხედავად ამისა, ევროპულმა სასამართლომ ხაზი გაუსვა, რომ ისტორიულ პირებს, ისევე როგორც მათთან დაკავშირებულ პირებს, ეკისრებათ განსაკუთრებული თმენის ვალდებულება ნებისმიერი

⁸⁰ 2011 წლის 9 დეკემბერი.

კრიტიკის მიმართ. აგრეთვე ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ეროვნულმა სასამართლოებმა დაიცვეს ბალანსი მოსარჩელის პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებასა და ჟურნალისტის გამოხატვის თავისუფლებას შორის. სარჩელის დაუსაბუთებლობის გამო, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ სარჩელი დაუშვებლად ცნო.

საქმის – „*A v. Norway*“ – მოსარჩელე, ბ-ნი A. წარსულში იყო ნასამართლევი შეიარაღებული თავდასხმისა და მკვლელობისათვის. სასჯელის მოხდიდან ერთი წლის შემდეგ იმ ადგილას, სადაც მოსარჩელე სეირნობდა, გააუპატიურეს და მოკლეს ორი მცირეწლოვანი გოგონა.⁸¹ პოლიციამ ყურადღება მაშინვე ბ-ნ A.-ს მიაპყრო და დაკითხა როგორც რიგითი მოწმე. იგი ათი საათის შემდეგ გაათავისუფლეს პოლიციის შენობიდან, რადგან ორი პირი დააკავეს ამ ქმედების ჩადენის ბრალდებით.

მედიის საშუალებებში გავრცელდა ინფორმაცია ბ-ნი A.-ს პოლიციაში ყოფნის შესახებ, რის შემდეგაც ჟურნალისტებმა სტატიებში, რომლებსაც თან ახლდა ასევე მოსარჩელის ფოტოები, დააკავშირეს ბ-ნი A.-ს მიერ წარსულში ჩადენილი დანაშაული და მისი ყოფნა მკვლელობის ადგილას. სტატიაში აგრეთვე იდენტიფიცირებული იყო მოსარჩელის ვინაობა, საცხოვრებელი და სამუშაო ადგილი. ამის გამო მოსარჩელეს მოუხდა საცხოვრებლისა და სამუშაო ადგილის შეცვლა, რის შედეგადაც მას მიაღდა დიდი ზიანი.

მოსარჩელემ სარჩელით მიმართა ეროვნულ სასამართლოს და მოითხოვა მატერიალური და მორალური ზიანის ანაზღაურება. სასამართლომ ეს მოთხოვნა არ დააკმაყოფილა, რაც მოსარჩელემ გაასაჩივრა სააპელაციო წესით. სააპელაციო სასამართლომ გაიზიარა მოსარჩელის პოზიცია, რომ სტატია შეიცავდა ცრუ ბრალდებებს მოსარჩელის მიმართ, მაგრამ ხაზი გაუსვა საჯარო ინტერესს აღნიშნული საქმის შესახებ და დაადგინა, რომ ჟურნალისტის უფლება, განახორციელოს თავისი საქმიანობა, ამ შემთხვევაში აღმატებული იყო პირის უფლებაზე, დაცულიყო მისი რეპუტაცია.

⁸¹ 2009 წლის 12 ნოემბერი.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ეროვნულმა სასამართლოებმა დაარღვიეს ბალანსი პირადი ცხოვრებისა და ჟურნალისტური საქმიანობის უფლებებს შორის. ევროპულ სასამართლოს სადავოდ არ გაუხდია ის ფაქტი, რომ ჟურნალისტს ჰქონდა უფლება, მიეღო და გაეგრძელებინა კონკრეტული ინფორმაცია, თუმცა, როდესაც ასეთი ინფორმაციის გავრცელებამ ძალიან დიდი ზიანი მიაყენა რეაბილიტაციის პროცესში მყოფ პირს, მის პატივსა და ღირსებას, ხსენებული უნდა შეფასებულიყო პირადი ცხოვრების უფლების დარღვევად. სასამართლომ ყურადღება გაამახვილა აგრეთვე იმ ზიანზე, რომელიც მოსარჩელეს მიადგა, კერძოდ, იგი ვეღარ მუშაობდა და მას მოუწია საცხოვრებლის დატოვება.

ამის გამო ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ მოსარჩელეს შეეღაზა პატივი და ღირსება, რომელიც დაცულია კონვენციის მე-8 მუხლით.

საქმის – *სანჩეს კარდენასი ნორვეგიის წინააღმდეგ (Sanchez Cardenas v. Norway)* – გარემოებები ასეთი იყო: ბ-ნი სანჩესის ყოფილმა პარტნიორმა და მისი შვილის დედამ აღძრა სამართალწარმოება მოსარჩელის წინააღმდეგ.⁸² იგი ცდილობდა, დაერწმუნებინა ეროვნული სასამართლო, რომ ბ-მა სანჩესმა რამდენჯერმე სექსუალურად იძალადა მის ვაჟიშვილზე. პირველი ინსტანციის სასამართლომ არ დააკმაყოფილა ქალბატონის სარჩელი, რის შემდეგაც მან დავა განაგრძო ზემდგომ სასამართლო ინსტანციებში. უზენაესმა სასამართლომ განაცხადა: მიუხედავად იმისა, რომ არ დგინდება სექსუალური ძალადობის კონკრეტული ფაქტი, შესაძლო რისკებიდან და ბავშვის საუკეთესო ინტერესიდან გამომდინარე, აგრეთვე მოსარჩელის ემოციური მდგომარეობის გათვალისწინებით (სამედიცინო ექსპერტის მიერ დადასტურებული დეპრესია და სხვა ფსიქოლოგიური პრობლემები), მამას შეეზღუდა შვილებთან კომუნიკაციის უფლება.

მოსარჩელემ მიმართა ევროპულ სასამართლოს. იგი თვლიდა, რომ ადგილობრივმა სასამართლომ, სხვა უფლებებთან ერთად, დაარღვია კონვენციის მე-8 მუხლით დაცული პატივისა და ღირსების უფლება.

⁸² 2006 წლის 1 ივნისი.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ნორვეგიის უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება არ იყო საკმარისად დასაბუთებული. სასამართლომ აღნიშნა, რომ თავად უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებაშიც კი იყო იმაზე მინიშნება, რომ, შეიძლება, მოსარჩელეს არ ჰქონოდა განხორციელებული სექსუალური ძალადობა. ამ ვერსიას ამყარებდა ის ფაქტი, რომ ნორვეგიის სასამართლოს გადაწყვეტილებას არ ერთვოდა სამედიცინო ექსპერტიზის დასკვნა. ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა, რომ ასეთი მაღალი რეპუტაციის სასამართლოს მიერ პირის დაუსაბუთებელმა სტიგმატიზაციამ მოახდინა დიდი გავლენა მოსარჩელის ღირსებასა და პირად ცხოვრებაზე. საბოლოოდ, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა მოსარჩელის მიმართ.

საქმის – *პოლანკო ტორესი და მოვილა პოლანკო ესპანეთის წინააღმდეგ (Polanco Torres and Movilla Polanco v. Spain)* – მიხედვით, ყოველდღიურმა ესპანურმა გამოცემამ გამოაქვეყნა სტატია სასამართლოს თავმჯდომარის, C.M.-ის მეუღლის შესახებ.⁸³ სტატიის მიხედვით, ქ-ნი ტორესი მხილებული იყო გარკვეულ საგადასახადო მაქინაციებში, გადასახადების დამალვასა და საბუღალტრო მონაცემების განადგურებაში.

მოსარჩელე ქ-ნი ტორესი თვლიდა, რომ ეს სტატია მიზნად ისახავდა მისი მეუღლის დისკრედიტაციას. მოსამართლემ და ქ-მა ტორესმა სასამართლოში უჩივლეს გამომცემლობას და ჟურნალისტს, რომელმაც მოამზადა ეს სტატია. ეროვნული სასამართლოს 1996 წლის 6 მაისის გადაწყვეტილებით სარჩელი დაკმაყოფილდა. გამომცემლობამ ეს გადაწყვეტილება გაასაჩივრა საკონსტიტუციო სასამართლოში, რომელმაც 2006 წლის 27 თებერვალს გააუქმა ადრე მიღებული გადაწყვეტილება. მოსამართლე C.M. გარდაიცვალა 1998 წელს. ევროპულ სასამართლოს სარჩელით მიმართა ქ-მა ტორესმა და მისმა შვილმა. ისინი თვლიდნენ, რომ ეროვნული სასამართლოების გადაწყვეტილებამ დაარღვია მათი პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლება.

საქმის გარემოებებზე მსჯელობის შედეგად ევროპულმა

⁸³ 2010 წლის 21 სექტემბერი.

სასამართლომ ხაზი გაუსვა მედიის საშუალებების დამოუკიდებლობის მნიშვნელობას და მიუთითა ნებისმიერი ზეწოლის დაუშვებლობაზე. ევროპულმა სასამართლომ გაიზიარა ესპანეთის საკონსტიტუციო სასამართლოს მსჯელობა, რომ გამოცემლობამ და ჟურნალისტმა გამოიყენეს ყველა ეფექტიანი საშუალება მიწოდებული ინფორმაციის სანდოობის დასადაგენად. სასამართლომ ასევე მიუთითა, რომ ისინი არ იყვნენ არაკეთილსინდისიერები ინფორმაციის გავრცელებისას და არ ისახავდნენ მიზნად მოსარჩელეთა დისკრედიტაციას.

სასამართლომ შეადარა ორი კონკურენტული უფლება, ერთი მხრივ, ჟურნალისტის უფლება, განახორციელოს თავისი საქმიანობა და, მეორე მხრივ, პირის უფლება, დაცული იყოს მისი რეპუტაცია. სასამართლომ დაადგინა, რომ ამ შემთხვევაში ჟურნალისტის უფლებამ, განახორციელოს თავისი საქმიანობა, გადაწონა სხვა პირის უფლება, დაცული ყოფილიყო მისი რეპუტაცია, რადგან გავრცელებული ინფორმაცია არ იქნა მიჩნეული როგორც შეურაცხმყოფელი ან აშკარად დაუსაბუთებელი. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ კონვენციის მე-8 მუხლი არ დარღვეულა მოსარჩელის მიმართ.

საქმის – *მიკოლაიოვა სლოვაკეთის წინააღმდეგ (Mikolajová v. Slovakia)* – მიხედვით, 2000 წლის 30 ივნისს მოსარჩელის მეუღლემ სარჩელი შეიტანა პოლიციაში, რომელშიც დაადასტურა საკუთარი ცოლი ცემასა და დაჭრაში.⁸⁴ 2000 წლის 3 ივლისს პოლიციამ მოსარჩელის მეუღლის თხოვნით შეწყვიტა გამოძიება, რადგან მას არ სურდა, მოსარჩელის მიმართ გაგრძელებულიყო სამართალწარმოება.

2002 წლის 28 იანვარს სადაზღვევო კომპანიამ წერილი გაუგზავნა მოსარჩელეს. სადაზღვევო კომპანია ითხოვდა მკურნალობის ხარჯების დაბრუნებას, რაც სადაზღვევო კომპანიამ მის მიერ მიყენებული ზიანის შედეგად აუნაზღაურა მოსარჩელის მეუღლეს. სადაზღვევო კომპანიის მთავარი არგუმენტი მოთხოვნის დაყენებისას იყო პოლიციის დეპარტამენტის მიერ მიღებული გადაწყვეტილება, რომლის საფუძველზე მოსარჩე-

⁸⁴ 2011 წლის 18 იანვარი.

ლე აღიარებული იყო როგორც ზიანის მიმყენებელი. მოსარჩელემ მიმართა პოლიციის დეპარტამენტს და მოითხოვა ბოდიშის მოხდა, თუმცა დეპარტამენტის ხელმძღვანელმა მიუთითა, რომ გადაწყვეტილება მიღებულ იქნა კანონმდებლობის საფუძველზე. 2002 წლის 12 სექტემბერს მოსარჩელემ მიმართა საკონსტიტუციო სასამართლოს, რადგან თვლიდა, რომ შეელახა პატივი და ღირსება, აგრეთვე უფლება, არ ყოფილიყო ცნობილი დამნაშავედ, ვიდრე სასამართლო არ გამოიტანდა გამამტყუნებელ განაჩენს.

საკონსტიტუციო სასამართლომ არ დააკმაყოფილა მოსარჩელის მოთხოვნა, რადგან ჩათვალა, რომ გასული იყო გასაჩივრების ორთვიანი ვადა. სასამართლომ მიუთითა, რომ ორთვიანი ვადის ათვლა დაიწყო 2000 წლის 3 ივლისიდან, კერძოდ, როდესაც პოლიციის დეპარტამენტმა მიიღო შესაბამისი გადაწყვეტილება. მოსარჩელემ მიმართა ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს, რომლის წინაშეც ამტკიცებდა, რომ დაერღვა კონვენციის მე-8 მუხლით დაცული პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლება.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ სლოვაკეთმა დაარღვია ბალანსი სახელმწიფო იურისდიქციის გავრცელებასა და მე-8 მუხლით დაცულ უფლებას შორის. სასამართლოს აზრით, ამ შემთხვევაში პოლიციას არ ჰქონდა უფლება, მოსარჩელე მოეხსენიებინა დამნაშავედ ან ძალადობრივი ქმედების ჩამდენად. სასამართლომ აგრეთვე ხაზი გაუსვა საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ სარჩელის მიღებაზე უარის მოტივაციას და განაცხადა, რომ მოსარჩელე არ იყო უფლებამოსილი, მოეძიებინა პოლიციის ის გადაწყვეტილება, რომელშიც აღწერილი იყო მისი შესაძლო ძალადობრივი ქმედება. აქედან გამომდინარე, ხანდაზმულობის ვადის ათვლა უნდა დაწყებულიყო იმ დღიდან, როდესაც მოსარჩელემ შეიტყო ან უნდა შეეტყო ამ გადაწყვეტილების არსებობის შესახებ. საბოლოოდ, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ მოსარჩელის მიმართ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლით დაცული უფლება.

საქმის – *პუტისტინი უკრაინის წინააღმდეგ (Putistin v. Ukraine)* – მოსარჩელე, ვლადლენ პუტისტინი იყო უკრაინელი ფეხ-

ბურთელის, მიხაილ პუტისტინის შვილი.⁸⁵ 2001 წლის 3 აპრილს გაზეთმა „*Komsomolska Pravda*“-მ დაბეჭდა სტატია ფეხბურთის ისტორიაში ერთ-ერთი ცნობილი მატჩის შესახებ, რომელიც „*Death Match*“-ის (სასიკვდილო მატჩი) სახელით არის ცნობილი. სტატიას თან ერთვის „*Death Match*“-ის შესახებ გადაღებული ფილმის რეჟისორთან ჩანერილი ინტერვიუ.

სტატიიდან ირკვეოდა, რომ, რამდენიმე ფეხბურთელის გარდა, ყველას კავშირი ჰქონდა გესტაპოსთან (ფაშისტური გერმანიის საიდუმლო პოლიცია). ვლადლენ პუტისტინმა კერძო საჩივრით მიმართა სასამართლოს და მოითხოვა კომპენსაციის გადახდა ცრუ ინფორმაციის გავრცელებისათვის. მან სასამართლოში განაცხადა, რომ არ არსებობდა არც ერთი დოკუმენტი, რომელიც დაადასტურებდა მოსარჩელის მამის კავშირს გესტაპოსთან.

ეროვნულმა სასამართლომ არ დააკმაყოფილა სარჩელი და განაცხადა, რომ სტატიიდან არაფერი იკითხებოდა ვლადლენ პუტისტინის მამის შესახებ და შეუძლებელი იყო მისი იდენტიფიცირება.

ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ გარდაცვლილი ოჯახის წევრის შესახებ გავრცელებულმა ინფორმაციამ შეიძლება გავლენა მოახდინოს შთამომავლის პირად ცხოვრებაზე, მის პატივსა და ღირსებაზე და ეს ექცევა კონვენციის მე-8 მუხლით დაცულ სფეროში. ამასთანავე, სასამართლომ ხაზი გაუსვა იმ ფაქტს, რომ გაზეთში მოსარჩელის მამის მიმართ არ იკვეთებოდა პირდაპირი ბრალდება, მასში არ იყო ნახსენები, რომ მიხაილ პუტისტინი იყო გესტაპოსთან დაახლოებული პირი. სასამართლომ ასევე განაცხადა, რომ სტატია არ იყო პროვოკაციული შინაარსის და ის შემეცნებით ხასიათს ატარებდა. საბოლოოდ, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ მოსარჩელის მიმართ არ დარღვეულა კონვენციის მე-8 მუხლი.

საქმის – *სიპოსი რუმინეთის წინააღმდეგ (Sipos v. Romania)* – მოსარჩელე, ქ-ნი მარია სიპოსი მუშაობდა სატელევიზიო კომპანია „*SRTV*“-ში.⁸⁶ 2002 წელს, ერთ-ერთი გადაცემის ფორმატზე მუშაობისას, იგი ყოველგვარი ახსნა-განმარტების გარეშე,

⁸⁵ 2013 წლის 21 ნოემბერი.

⁸⁶ 2011 წლის 3 მაისი.

მოულოდნელად გაათავისუფლეს დაკავებული თანამდებობიდან. მას არც წინასწარ შეატყობინეს მოსალოდნელი ფაქტის შესახებ და არც მოგვიანებით აუხსნეს გადაწყვეტილების მიზეზი. რამდენიმე თვეში სატელევიზიო კომპანია „SRTV“-ის ხელმძღვანელებმა ექვსი ადგილობრივი გამომცემლობის საშუალებით გაავრცელეს ინფორმაცია, რომ ქ-ნი სიპოსი იყო არაკომპეტენტური და ვერ ახდენდა საქმეზე კონცენტრირებას. გაავრცელებული ინფორმაციის თანახმად, მას ჰქონდა პოლიტიკური შეხედულებები, რომელთა გამოც ხდებოდა კონფლიქტი თანამშრომლებთან, რაც ხელს უშლიდა ტელევიზიის ნორმალურ ფუნქციონირებას.

ქ-მა სიპოსმა სარჩელით მიმართა ეროვნულ სასამართლოს და მოითხოვა მორალური ზიანის ანაზღაურება ცრუ ინფორმაციის გავრცელების გამო. ეროვნულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ არ მომხდარა მოსარჩელის პირად ცხოვრებაში იმ დოზით ჩარევა, რომ გამოეწვია მისი უფლების დარღვევა, ამიტომ სასამართლომ არ დააკმაყოფილა მოსარჩელის მოთხოვნა, ტელეკომპანიას დაკისრებოდა მორალური ზიანის ანაზღაურება.

ამ საქმეზე ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, რომ მოსარჩელეს არ ჰქონდა თმენის ვალდებულება. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ეროვნულმა სასამართლოებმა ვერ დაიცვეს ბალანსი, ერთი მხრივ, მოსარჩელის პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებასა და, მეორე მხრივ, ტელევიზიის გამოხატვის თავისუფლებას შორის. საბოლოოდ, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ მოსარჩელეს დაერღვა კონვენციის მე-8 მუხლი.

საქმის – *ოზპინარი თურქეთის წინააღმდეგ (Özpinar v. Turkey)* – მოსარჩელე, ქ-ნი ოზპინარი, რომელიც იკავებდა მოსამართლის თანამდებობას, გაათავისუფლეს დაკავებული თანამდებობიდან 2002 წელს მის მიმართ აღძრული დისციპლინური სამართალწარმოების გამო.⁸⁷

სამართალწარმოების შედეგად დადგინდა, რომ მოსამართლეს სასიყვარულო ურთიერთობა აკავშირებდა ადვოკატთან.

⁸⁷ 2010 წლის 19 ოქტომბერი.

ამის გამო საგამოძიებო კომისიამ მიიჩნია, რომ ამ გარემოებას შეიძლება ჰქონოდა გავლენა გარკვეულ საქმეებზე. დისციპლინური სამართალწარმოების შედეგად ასევე დადგინდა, რომ მოსამართლის ჩაცმულობა და მაკიაჟი შეუფერებელი იყო მოსამართლის თანამდებობისათვის. ქ-მა ოზპინარმა მოითხოვა გადაწყვეტილების გადასინჯვა და თანამდებობაზე აღდგენა, რაზეც მან მიიღო დაუსაბუთებელი უარი შესაბამისი სახელმწიფო ორგანოებისაგან.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ კონკრეტულ შემთხვევაში მოსარჩელის მიმართ გამოყენებულ ღონისძიებებს არ გააჩნდა შესაბამისი ლეგიტიმური მიზანი. სასამართლოს აზრით, დაუსაბუთებელი იყო პოზიცია, რომ მოსარჩელის მიერ საქმეების ჯეროვნად განხილვაზე შეიძლება გავლენა მოეხდინა მის პირად ურთიერთობებს. სასამართლომ დაადგინა, რომ ის „ეთიკური ვალდებულებები“, რომლებიც კომისიამ დააკისრა მოსამართლეს, ზღუდავდა მისი პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებას. საბოლოოდ, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ მოსარჩელეს დაერღვა კონვენციის მე-8 მუხლი.

საქმის – *ოლექსანდრ ვოლკოვი უკრაინის წინააღმდეგ (Oleksandr Volkov v. Ukraine)* – მოსარჩელე 2003 წლიდან იყო უკრაინის უზენაესი სასამართლოს მოსამართლე და ამავე სასამართლოს სამხედრო პალატის თავმჯდომარე.⁸⁸ 2007 წელს ის აირჩიეს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს („იუს“) წევრის თანამდებობაზე, თუმცა ეს თანამდებობა არ დაუკავებია, რადგან მართლმსაჯულების საკითხთა საპარლამენტო კომიტეტის თავმჯდომარემ მოსარჩელეს ფიცის დადების უფლება არ მისცა.

2008 და 2009 წლებში „იუს“-ს ორმა წევრმა ჩაატარა წინასწარი მოკვლევა მოსარჩელის მიერ შესაძლო გადაცდომის ფაქტთან დაკავშირებით. მათ დაადგინეს, რომ მოსარჩელეს ბრალი მიუძღოდა მძიმე პროცედურულ დარღვევებში. ეს დარღვევა გამოიხატებოდა იმით, რომ მან, როგორც უზენაესი სასამართლოს მოსამართლემ, განიხილა თავისი ცოლისძმის (სააპელაციო ინსტანციის მოსამართლე) მიერ გამოტანილი

⁸⁸ 2013 წლის 9 იანვარი.

გადაწყვეტილება. აღსანიშნავია, რომ უკრაინის კანონმდებლობით, ცოლისძმა არ იყო მოხსენიებული ნათესავთა რიგში და ბ-ნ ვოლკოვს არცერთი სამართლებრივი დებულება არ უკრძალავდა ცოლისძმის მიერ განხილული საქმის გადასინჯვას. „იუს“-ს თავმჯდომარემ პარლამენტს წარუდგინა ორი მიმართვა მოსამართლის თანამდებობიდან მოსარჩელის გათავისუფლების შესახებ. 2010 წელს უკრაინის პარლამენტმა განიხილა „იუს“-ს ზემოაღნიშნული მიმართვები და საპარლამენტო კომიტეტის რეკომენდაცია, და კენჭი უყარა მოსარჩელის სამსახურიდან გათავისუფლების საკითხს.

მოსარჩელის განცხადების თანახმად, ელექტრონული კენჭისყრის დროს პარლამენტის წევრთა უმრავლესობა დარბაზში არ იმყოფებოდა, ხოლო სხდომაზე დამსწრე პარლამენტარებმა გამოიყენეს იმ კოლეგების ხმის მისაცემი ბარათები, რომლებიც დარბაზში არ იმყოფებოდნენ.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ცალსახა იყო ჩარევა მოსარჩელის პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებაში. სასამართლოს გადაწყვეტილების თანახმად, მოსარჩელის მიმართ გამოყენებული ღონისძიება არ იყო ეროვნული კანონმდებლობით ისე რეგულირებული, რომ იგი დაცული ყოფილიყო თვითნებური გადაწყვეტილებისაგან. სხვა სიტყვებით, მოქმედი კანონმდებლობიდან გამომდინარე, მოსამართლეს არ შეეძლო, წინასწარ განეჭვრიტა მის მიერ განხორციელებული ქმედებების ნეგატიური შედეგები (ცოლისძმის მიერ სააპელაციო ინსტანციაში განხილული საქმის გადასინჯვა საკასაციო წესით, რაც არ ყოფილა აკრძალული მოქმედი კანონმდებლობით). სასამართლომ დაადგინა, რომ სამოსამართლეო „ფიცის“ დარღვევის საფუძვლით მოსამართლის გათავისუფლებამ მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა მის რეპუტაციაზე. სასამართლომ აგრეთვე ხაზი გაუსვა იმ ფაქტს, რომ მოსამართლის გათავისუფლებამ გამოიწვია მისი და მისი ოჯახის მატერიალური მდგომარეობის გაუარესება. საბოლოოდ, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ მოსარჩელეს დაერღვა კონვენციის მე-8 მუხლით დაცული უფლება.

საქმეების – *კირიაკიდესი კვიპროსის წინააღმდეგ და ტა-*

ლიადორუ და სტილიანუ კვიპროსის წინააღმდეგ (*Kyriakides v. Cyprus and Taliadorou and Stylianou v. Cyprus*) – მოსარჩელები იყვნენ კვიპროსის პოლიციის უფროსი ოფიცრები.⁸⁹ 1992 წელს მათ მიმართ დაიწყო დისციპლინური დევნა, კერძოდ, მათ ბრალი ედებოდათ კონკრეტული პირების წამებასა და არაადამიანურ მოპყრობაში.

მედიისა და საზოგადოების ზეწოლის შედეგად, ჯერ კიდევ გამოძიების დასრულებამდე, მოსარჩელები გაათავისუფლეს დაკავებული თანამდებობებიდან.

მოსარჩელებმა მიმართეს ეროვნულ სასამართლოს და მოითხოვეს თანამდებობაზე დაბრუნება. სასამართლომ დაადგინა, რომ საგამოძიებო კომისიის გადაწყვეტილება არღვევდა მოსარჩელეთა უფლებას, არ ყოფილიყვნენ ცნობილი დამნაშავეებად, ვიდრე სასამართლო არ დაადგენდა ამას (უდანაშაულობის პრეზუმფცია). შესაბამისად, სასამართლომ მოითხოვა, რომ ეს პირები დაბრუნებულიყვნენ დაკავებულ თანამდებობებზე.

სასამართლოს ამ გადაწყვეტილების შემდეგ მოსარჩელებმა ახალი საჩივრით მიმართეს სასამართლოს და მოითხოვეს იმ მორალური ზიანის ანაზღაურება, რომელიც მოსარჩელებს მიაღვათ სამსახურის დროებით დაკარგვითა და მათზე ინფორმაციის გავრცელებით. ყველა ინსტანციის სასამართლომ უარი განაცხადა მოსარჩელების სასარჩელო მოთხოვნის დაკმაყოფილებაზე.

ევროპული სასამართლოს აზრით, მიუხედავად იმისა, რომ ეროვნულმა სასამართლომ გარკვეულ ეტაპზე მოსარჩელების უფლებები დაიცვა, მათ მაინც ვერ მიიღეს შესაბამისი კომპენსაცია მიყენებული ზიანისათვის. სასამართლომ დაადგინა, რომ მოსარჩელების მიმართ მოხდა პირად ცხოვრებაში ჩარევა, რაც არ იყო გამართლებული. საბოლოოდ, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ მოსარჩელებს დაერღვათ კონვენციის მე-8 მუხლი.

საქმის – *იონ კარსტეა რუმინეთის წინააღმდეგ (Ion Cârstea v. Romania)* – მიხედვით, რუმინულმა გამოცემა „*Republica Olte-*

⁸⁹ 2008 წლის 16 ოქტომბერი.

nia“-მ გამოაქვეყნა სტატია, რომლის თანახმად, მოსარჩელეს 19 წლის წინ სექსუალური კავშირი ჰქონდა თავის სტუდენტთან.⁹⁰ სტატიაში აღწერილი ინფორმაციის თანახმად, მოსარჩელე ძალადობდა კიდევ ასაკით მასზე ბევრად უმცროს პირებზე.

მოსარჩელე ბ-მა კარსტეამ სასამართლო წესით უჩივლა სტატიის ავტორს და გამომცემლობას ცრუ და ღირსების შემლახველი ინფორმაციის გავრცელებისათვის. მოსარჩელემ მოითხოვა მორალური ზიანის ანაზღაურება. რუმინეთის ეროვნულმა სასამართლოებმა არ დააკმაყოფილეს მოსარჩელის მოთხოვნა და განაცხადეს, რომ იმ პირობებშიც კი, თუ გავრცელებული ინფორმაცია მცდარი აღმოჩნდებოდა, ჟურნალისტის გამოხატვის თავისუფლება არ უნდა შეზღუდულიყო.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ეროვნულმა სასამართლოებმა დაარღვიეს ბალანსი ორ უფლებას შორის. კერძოდ, ეროვნულმა სასამართლოებმა ვერ დაიცვეს ბალანსი გამოხატვის თავისუფლების უფლებასა და პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებას შორის.

ევროპულმა სასამართლომ ჩათვალა, რომ გავრცელებული მასალა და ფოტოები ლახავდა მოსარჩელის პატივსა და ღირსებას. სასამართლოს აზრით, სტატია არ ისახავდა მიზნად დისკუსიას საჯარო ინტერესის მქონე თემებზე, არამედ ის მიმართული იყო კონკრეტული ინდივიდის დისკრედიტაციისაკენ. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ მოსარჩელეს დაერღვა კონვენციის მე-8 მუხლით დაცული უფლება.

საქმის – *პეტრინა რუმინეთის წინააღმდეგ (Petrina v. Romania)* – მოსარჩელე იყო რუმინეთში ერთ-ერთი ცნობილი პოლიტიკოსი.⁹¹ რუმინეთის ტელევიზიაში გავრცელდა ინფორმაცია ამ პოლიტიკოსის შესახებ ჯაშუშობის შესახებ. მოსარჩელემ მიმართა სასამართლოს და მოითხოვა მორალური ზიანის ანაზღაურება, და საჯაროდ ბოდიშის მოხდა, ცრუ ინფორმაციის გავრცელების გამო.

მოსარჩელის მოთხოვნა არ დააკმაყოფილეს ეროვნულმა

⁹⁰ 2014 წლის 28 ოქტომბერი.

⁹¹ 2008 წლის 14 ოქტომბერი.

სასამართლოებმა. ამ კონკრეტულ შემთხვევაში მათ უპირატესად მიიჩნიეს მედიის საშუალების გამოხატვის თავისუფლება.

ამ საქმეზე ევროპულმა სამართლომ დაადგინა, რომ რუმინეთის სასამართლოებმა ვერ დაიცვეს ბალანსი გამოხატვის თავისუფლებასა და პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებას შორის. სასამართლომ ხაზი გაუსვა იმას, რომ მოსარჩელის შესახებ გავრცელებული ინფორმაცია სცდებოდა მოსარჩელის პროფესიულ საქმიანობას და ეხებოდა მის პირად ცხოვრებას. სასამართლომ აგრეთვე დაადგინა, რომ მოსარჩელის შესახებ გავრცელებული ინფორმაცია პროვოკაციულ ხასიათს ატარებდა და არ ექცეოდა კონვენციის მე-10 მუხლით (გამოხატვის თავისუფლება) დაცულ სფეროში. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ მოსარჩელეს დაერღვა კონვენციის მე-8 მუხლი.

საქმის – *კარაკო უნგრეთის წინააღმდეგ (Karakó v. Hungary)* – მოსარჩელე ბ-ნი კარაკო უნგრეთის ერთ-ერთი გამორჩეული პოლიტიკოსი და პარლამენტის წევრი იყო.⁹² 2002 წლის აპრილში არჩევნების მეორე ტურში სხვა პოლიტიკური ძალის ლიდერმა მოახდინა მისი დისკრედიტაცია. კერძოდ, იგი ავრცელებდა ინფორმაციას იმის შესახებ, თითქოს მოსარჩელე პარლამენტში ყოფნის პერიოდში ყოველთვის იღებდა გადაწყვეტილებას კონკრეტული რაიონის კეთილდღეობის წინააღმდეგ.

მოსარჩელემ მიმართა ადგილობრივ სასამართლოს, თუმცა სასამართლომ ბ-ნი კარაკოს მოთხოვნა არ დააკმაყოფილა. ეროვნულმა სასამართლოებმა დაადგინეს, რომ გავრცელებული ინფორმაცია ეხებოდა მოსარჩელის პირად ცხოვრებას, თუმცა მათ ხაზი გაუსვეს საჯარო სივრცეში პირის ცნობდობას და დაადგინეს, რომ კრიტიკა, რომელიც გავრცელდა მოსარჩელის მიმართ, არ არღვევდა ბ-ნი კარაკოს პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებას.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ მოსარჩელის შესახებ გავრცელებული უარყოფითი ინფორმაცია არ სცდებოდა დასაშვები კრიტიკის ზღვარს და მოსარჩელეს, როგორც

⁹² 2009 წლის 28 აპრილი.

პოლიტიკოსს, ჰქონდა თმენის ვალდებულება კრიტიკის მიმართ. სასამართლომ აგრეთვე აღნიშნა, რომ გავრცელებულ უარყოფით ინფორმაციას მნიშვნელოვანი გავლენა არ მოუხდენია მოსარჩელის პირად ცხოვრებაზე. სასამართლომ ხაზი გაუსვა გამოხატვის თავისუფლებასა და პირადი ცხოვრების უფლებებს შორის ბალანსის მნიშვნელობას და განაცხადა, რომ მოსარჩელის სასარჩელო მოთხოვნის დაკმაყოფილების შემთხვევაში, მეორე პოლიტიკური ძალის გამოხატვის თავისუფლება არაპროპორციულად შეიზღუდებოდა. საბოლოოდ, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ მოსარჩელის მიმართ არ დარღვეულა კონვენციის მე-8 მუხლი.

საქმის – *პეტრენკო მოლდოვის წინააღმდეგ (Petrenco v. the Republic of Moldova)* – მოსარჩელე ბ-ნი პეტრენკო საქმისწარმოების პერიოდში იყო ისტორიის ფაქულტეტის დეკანი მოლდოვის უნივერსიტეტში.⁹³ მოლდოვის სახელმწიფო გაზეთმა გამოაქვეყნა ინფორმაცია იმის შესახებ, რომ მოსარჩელე თანამშრომლობდა საბჭოთა კავშირის უშიშროების სპეცსამსახურებთან (KGB).

ამ ინფორმაციის გავრცელების შემდეგ მოსარჩელემ მიმართა სასამართლოს კერძო საჩივრით და მოითხოვა საჯაროდ ბოდიშის მოხდა და მორალური ზიანის ანაზღაურება. მოლდოვის სასამართლოების გადაწყვეტილებით, მოსარჩელის სასარჩელო მოთხოვნა არ დაკმაყოფილდა.

ამ საქმეზე ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ეროვნულმა სასამართლოებმა არათანაზომიერად დიდი მნიშვნელობა მიანიჭეს გამოხატვის თავისუფლებას. სასამართლოს აზრით, სტატია არ ლახავდა მოსარჩელის პირად ცხოვრებას, რადგან იგი იყო საჯაროდ ცნობილი პირი და მართებდა თმენის განსაკუთრებული ვალდებულება, თუმცა, როდესაც მას ბრალი დასდეს უშიშროების სპეცსამსახურებთან თანამშრომლობაში, ბ-ნი პეტრენკოს თმენის ვალდებულება აღარ ჰქონდა. აშკარა იყო სტატიის პროვოკაციული ხასიათი და მოსარჩელის დისკრედიტირების მიზანი. საბოლოოდ, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ მოსარჩელის მიმართ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი.

⁹³ 2010 წლის 30 მარტი.

4.2. პირადი მონაცემების შეგროვება და მათზე წვდომა

როგორც აღინიშნა, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს განმარტებით, პირადი ცხოვრება არ შეიძლება შემოიფარგლოს „შიდა წრით“. ის მოიცავს ურთიერთობას გარე სამყაროსთან. პირადი ცხოვრება ასევე მოიცავს, გარკვეულ ფარგლებში, სხვა ადამიანებთან ურთიერთობას, მათ შორის სამსახურებრივ ურთიერთობასაც.⁹⁴ ყოველდღიურ ცხოვრებაში პირს უწევს გარკვეული საქმიანობის წარმართვა, ურთიერთობა ოჯახის წევრებთან, მეგობრებთან, საზოგადოების სხვა წევრებთან, რაც ასევე ექცევა პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლების სფეროში.⁹⁵

ევროპული სასამართლოს განმარტებით, ასეთი ურთიერთობების შესახებ ან ინდივიდის სხვა პირადი მონაცემების სისტემატურად შეგროვება და შენახვა ხელისუფლების ორგანოების მხრიდან არის პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლების შეზღუდვა, რაც ჯეროვნად უნდა იქნეს გამართლებული და დასაბუთებული ხელისუფლების ორგანოების მხრიდან. ანალოგიური ვალდებულებები ეკისრება ხელისუფლების ორგანოებს, თუნდაც პირადი მონაცემები შეგროვებული იყოს საჯარო ადგილებში,⁹⁶ ეხებოდეს ექსკლუზიურად პირის პროფესიულ ან საჯარო საქმიანობას,⁹⁷ ეხებოდეს პირის გადაადგილების მარშრუტს ან მის ადგილსამყოფელს,⁹⁸ ასევე გულისხმობდეს პირის შესახებ ინფორმაციის მიწოდებას თუნდაც უახლოესი სისხლით ნათესავისათვის,⁹⁹ ან იყოს პირის

⁹⁴ ნიმეტცი გერმანიის წინააღმდეგ (*Niemietz v. Germany*), 1992 წლის 16 დეკემბერი, 29-ე პუნქტი; ჰალფორდი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (*Halford v. the United Kingdom*), 1997 წლის 25 ივნისი, 42-ე-46-ე პუნქტები.

⁹⁵ პერი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (*Perry v. the United Kingdom*), 2003 წლის 17 ივლისი, 36-ე პუნქტი; პეკი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (*Peck v. the United Kingdom*), 2003 წლის 28 იანვარი, 57-ე პუნქტი.

⁹⁶ პეკი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (*Peck v. the United Kingdom*), 2003 წლის 28 იანვარი, 56-ე პუნქტი.

⁹⁷ ამანი შვეიცარიის წინააღმდეგ (*Amann v. Switzerland*), 2000 წლის 16 თებერვალი, 65-ე-67-ე პუნქტები; როტარუ რომინეთის წინააღმდეგ (*Rotaru v. Romania*), დიდი პალატა, 2000 წლის 4 მაისი, 43-ე-44-ე პუნქტები.

⁹⁸ უზუნი გერმანიის წინააღმდეგ (*Uzun v. Germany*), 2010 წლის 2 სექტემბერი, 51-ე-53-ე პუნქტები.

⁹⁹ ოდიევირი საფრანგეთის წინააღმდეგ (*Odievre v. France*), 2003 წლის 13 თებერვალი.

4.2.1. პირადი მონაცემები სისხლის სამართალწარმოების კონტექსტში

საქმის – *პერი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Perry v. the United Kingdom)* – მოსარჩელე დააკავეს ტაქსის მძღოლების ძარცვისათვის და გაათავისუფლეს იმ პირობით, რომ გამოცხადდებოდა ამოცნობის პროცედურაზე.¹⁰¹ მიუხედავად ამისა, იგი რამდენჯერმე არ გამოცხადდა ამოცნობის პროცედურაზე, თუმცა, ვინაიდან ცოტა ხანში იგი სხვა რამეზე დააკავეს, პოლიციამ მიიღო გადაწყვეტილება, ამოცნობის მიზნით, მოეხდინათ მისი ვიდეოგადაღება და საპატიმრო დაწესებულებიდან გადაიყვანეს პოლიციის განყოფილებაში, როგორც მას განუმარტეს, ჩვენების მისაცემად, რა დროსაც მოხდა მისი ვიდეოჩანერა, საპატიმრო საკანში დამონტაჟებული ვიდეოკამერის მეშვეობით. ჩანანერის საფუძველზე მოგვიანებით ჩატარდა ამოცნობა, თუმცა ამის შესახებ არც მოსარჩელეს და არც მის ადვოკატს ინფორმაცია არ მიუღიათ. შესაბამისად, მოსარჩელე ასაჩივრებდა ფარული ვიდეოგადაღების ფაქტს მისი იდენტიფიცირების მიზნით და ამ ვიდეოჩანანერის მის წინააღმდეგ გამოყენებას პროკურატურის მიერ. სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი. სახელმწიფო აცხადებდა, რომ მოსარჩელის ვიდეოგადაღება მოხდა პოლიციის განყოფილებაში მდებარე საპატიმრო საკანში, რაც არ შეიძლებოდა მიჩნეულიყო პირად სივრცედ. მთავრობა ასევე უთითებდა იმ გარემოებაზე, რომ კამერა იქ ზოგადად იყო დამონტაჟებული და აწარმოებდა ვიდეოგადაღებას უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მიზნით. შესაბამისად, მოსარჩელეს უნდა სცოდნოდა, რომ მისი გადაღებაც მოხდა და არ უნდა ჰქონოდა არანაირი მოლოდინი, რომ ეს ჩანანერი არ გასაჯაროვდებოდა. მიუხედავად ამისა, ევროპულ-

¹⁰⁰ „ს“ და მარპერი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (*S. and Marper v. the United Kingdom*), 2008 წლის 4 დეკემბერი.

¹⁰¹ 2003 წლის 17 ივლისი.

მა სასამართლომ დაადგინა: ის გარემოება, რომ პოლიციამ მოიწვია სპეციალურად ტექნიკოსი, რათა აღნიშნული ჩანაწერი ყოფილიყო მაღალი ხარისხის, მოგვიანებით მოსარჩელის გამოსახულება ჩასვა ვიდეოჩანაწერში, რომელიც გამოყენებულ იქნა ვიდეომოცნობისათვის, მიუთითებდა იმაზე, რომ პოლიციის ეს ხრიკი გასცდა მსგავსი კამერების ჩვეული მიზნით ფუნქციონირებას. ვიდეოკადრების მუდმივი ჩანაწერების კეთება, მათი დამონტაჟება და შემდგომ გამოყენება შეიძლება ჩაითვალოს მოსარჩელის პირადი მონაცემების შეგროვებად და დამუშავებად. სასამართლომ, ამავდროულად, განაცხადა, რომ ჩარევა მოსარჩელის პირად ცხოვრებაში არ იყო კანონიერი. კერძოდ, პოლიციის მიერ განხორციელებული ქმედება არ იყო სათანადო საკანონმდებლო აქტის/კოდექსის შესაბამისი, მათ არ ჰქონდათ მოპოვებული მოსარჩელის თანხმობა ვიდეოჩანაწერის გაკეთებაზე ან მისი გამოყენების თაობაზე, ისევე როგორც არ მომხდარა მისი ინფორმირება იმის თაობაზე, რომ გაკეთდა მსგავსი ჩანაწერი.

საქმის – „ს“ და მარპერი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (*S. and Marper v. the United Kingdom*) – ორი მოსარჩელე აცხადებდა, რომ მას შემდეგ, რაც ერთის შემთხვევაში საქმე დასრულდა გამამართლებელი განაჩენით, ხოლო მეორის შემთხვევაში შეწყდა გამოძიება, მათი თითის ანაბეჭდები, უჯრედისა და დნმ-ის ნიმუშები მონაცემთა ბაზაში მაინც დარჩა.¹⁰² ორივემ მოითხოვა მათი განადგურება, თუმცა უშედეგოდ.

სასამართლომ განაცხადა, რომ სამივე კატეგორია – თითის ანაბეჭდები, უჯრედისა და დნმ-ის ნიმუშები – განეკუთვნება კონვენციის მე-8 მუხლით დაცულ პერსონალური მონაცემების კატეგორიას, ვინაიდან იძლევა პირის იდენტიფიცირების საშუალებას. სასამართლომ განაცხადა, რომ ამ საქმეში იგი შეაფასებდა არა ზოგადად მსგავსი პერსონალური ინფორმაციის ლეგიტიმურობის საკითხს, როგორც დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის საშუალებას, არამედ იმ პირის მონაცემების შენახვისა და დაცვის საკითხს, რომლის მიმართ არ დადგენილა დანაშაული. სასამართლომ განაცხადა, რომ ამ კონკრეტულ

¹⁰² 2008 წლის 4 დეკემბერი.

შემთხვევაში დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი, რადგანაც გაუმართლებელი იყო, სამართალდამცავი ორგანოების ბაზაში შენახული ყოფილიყო ინფორმაცია იმ პირების შესახებ, რომლებიც არ იყვნენ დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებულნი/მსჯავრდებულნი. უფრო მეტიც, ამგვარი ჩარევა მოსარჩელების პირად ცხოვრებაში არ შეიძლებოდა შეფასებულიყო როგორც აუცილებელი დემოკრატიულ საზოგადოებაში. სასამართლომ ასევე განაცხადა, რომ, ვინაიდან საინფორმაციო ბანკში თითის ანაბეჭდების, დნმ-ისა და უჯრედის ნიმუშების შენახვა ხდებოდა განურჩევლად ყველას მიმართ, მიუხედავად იმისა, თუ რა სიმძიმის დანაშაული ჰქონდა ჩადენილი პირს, არ იყო დაცული ბალანსი სახელმწიფო და კერძო ინტერესებს შორის.

საქმის – *პერუზო და მარტენსი გერმანიის წინააღმდეგ (Peruzzo and Martens v. Germany)* – მოსარჩელები ეჭვმიტანილები იყვნენ მძიმე დანაშაულის ჩადენაში.¹⁰³ ისინი აცხადებდნენ, რომ მათ მიმართ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი, ვინაიდან პოლიციამ მოახდინა მათი უჯრედული და დნმ-ის მასალის აღება-შენახვა მონაცემთა ბაზაში, რათა მომხდარიყო მომავალი შესაძლო დანაშაულებისას პირის იდენტიფიცირება, რაც ხელს შეუწყობდა სისხლის სამართლის გამოძიებას.

სასამართლომ ეს სარჩელი დაუშვებლად ცნო და განაცხადა, რომ ის დაუსაბუთებელი იყო. კერძოდ, სასამართლომ განაცხადა, რომ დნმ-ის მასალის შენახვამ მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა სისხლის სამართლის დანაშაულების გამოძიების საქმეში. განსხვავებით საქმისაგან, – *ს. და მარპერი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (S. and Marper v. the United Kingdom)*, რომელშიც გაერთიანებული სამეფოს მხრიდან მსგავსი მასალის შენახვა ბლანკეტური ნორმა იყო და რომელშიც სასამართლომ დაადგინა მე-8 მუხლის დარღვევა, ამ შემთხვევაში სასამართლომ არ გამოიყენა იგივე მიდგომა რამდენიმე გარემოების გამო. კერძოდ: პირველი, სასამართლომ განაცხადა, რომ ეროვნული კანონმდებლობის თანახმად, დნმ-ის ნიმუშები შეიძლება აღებული, დამუშავებული და დაცული ყოფილიყო

¹⁰³ 2013 წლის 4 ივნისი.

მხოლოდ იმ პირების მიმართ, რომლებმაც შეიძლება მომავალში სისხლის სამართლის დანაშაული ჩაიდინოს; მეორე, ეროვნულმა სასამართლოებმა საკუთარი გადანეწყვილება დააფუძნეს იმ გარემოებაზე, რომ ორივე მოსარჩელის შემთხვევაში არსებობდა დიდი ალბათობა, ისინი მომავალშიც გაიმეორებდნენ მსგავს ქმედებას. ამავდროულად, ეროვნული კანონმდებლობა მოიცავდა ზენოლისა და მონაცემების უკანონო გამოყენებისაგან შესაბამისი დაცვის გარანტიებს და, ბოლოს, დნმ-ის მონაცემების მოპოვება, დამუშავება და შენახვა, – იმ პირების მიმართ, რომელთაც მიაღწიეს გარკვეულ ზღვარს, – აკმაყოფილებდა კონვენციის მოთხოვნებს და მასში დაცული იყო სამართლიანი ბალანსი საჯარო და პირად ინტერესს შორის.

საქმეების – *ბ.ბ. საფრანგეთის წინააღმდეგ (B.B. v. France)*, *გარდელი საფრანგეთის წინააღმდეგ (Gardel v. France)* და *M.B. საფრანგეთის წინააღმდეგ (M.B. v. France)*¹⁰⁴ – მოსარჩელები იყვნენ პირები, რომლებსაც მიესაჯათ პატიმრობა 15 წლის მცირეწლოვნის გაუპატიურების გამო. მსჯავრდების შემდგომ მოსარჩელეთა პირადი მონაცემები შეტანილ იქნა სექსუალურ მოძალადეთა ეროვნულ მონაცემთა ბაზაში.

ამ სამ საქმეში, ევროპული სასამართლოს განცხადებით, არ დარღვეულა კონვენციის მე-8 მუხლი, რადგან მიიჩნია, რომ სექსუალურ მოძალადეთა ეროვნულ მონაცემთა ბაზაში პირების შეყვანისას დაცული იყო სამართლიანი ბალანსი საჯარო და კერძო ინტერესებს შორის. სასამართლომ ამ საქმეში გაიმეორა, რომ პერსონალურ მონაცემთა დაცვას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს, რათა პირმა სრულად მოახდინოს პირადი და ოჯახური ცხოვრების უფლების რეალიზება, მით უმეტეს, როდესაც ასეთი მონაცემების ავტომატური დამუშავება ხდება, თუნდაც ეს პოლიციის მიერ დანაშაულის პრევენციას ისახავდეს მიზნად. ამავდროულად, სასამართლომ განაცხადა, რომ ის კითხვის ნიშნის ქვეშ ვერ დააყენებდა ამ მონაცემთა ბაზის პრევენციულ მიზნებს. სექსუალური მოძალადეები განე-

¹⁰⁴ *B.B. საფრანგეთის წინააღმდეგ (B.B. v. France)*; *გარდელი საფრანგეთის წინააღმდეგ (Gardel v. France)*; *M.B. საფრანგეთის წინააღმდეგ (M.B. v. France)*, 2009 წლის 17 დეკემბერი.

კუთვნიებიან კონკრეტულ კატეგორიას და სახელმწიფოს აქვს ვალდებულება, მათგან დაიცვას ბავშვები და სხვა მოწყვლადი პირები. ამავდროულად, ამგვარი მონაცემების კონსერვაციის მაქსიმუმ 30-წლიანი ვადა, ამ ინფორმაციის ხასიათიდან გამომდინარე, არ შეიძლებოდა ჩათვლილიყო არაპროპორციულად. ამასთანავე, ეროვნული კანონმდებლობა იძლეოდა საშუალებას, გასაჩივრებულიყო მსგავსი ინფორმაციის არსებობა მონაცემთა ბაზაში და, ამავდროულად, სასამართლოს, პოლიციისა და შესაბამისი სახელმწიფო სტრუქტურების მიერ მათი გამოყენება ყოფილიყო შეზღუდული და კანონმდებლობით მკაცრად რეგლამენტებული.

საქმის – *დიმიტროვ-კაზაკოვი ბულგარეთის წინააღმდეგ (Dimitrov-Kazakov v. Bulgaria)* – მოსარჩელის სახელი შეიტანეს პოლიციის რეგისტრაციის მონაცემთა გაუპატიურების გრაფაში, როგორც მოძალადე, მას შემდეგ, რაც იგი დაიკითხა გაუპატიურების საქმეზე, მიუხედავად იმისა, რომ მისი ბრალი ამ საქმეზე არ დადგენილა.¹⁰⁵ მოგვიანებით, პოლიციამ არაერთხელ შეამოწმა და გაჩხრიკა იგი, მთელი რიგი გაუპატიურებისა და ახალგაზრდა გოგონების გაუჩინარების ფაქტებთან დაკავშირებით. მან გაასაჩივრა მონაცემთა ბაზაში მისი შეყვანის ფაქტი. იგი უთითებდა კონვენციის მე-8 მუხლზე, ისევე როგორც კონვენციის მე-13 მუხლზე (სამართლებრივი დაცვის ეფექტიანი საშუალების უფლება), ვინაიდან არ არსებობდა ეროვნულ დონეზე საკითხის გასაჩივრების სამართლებრივი საშუალებები.

სასამართლომ განაცხადა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი, ვინაიდან მოსარჩელე შეიყვანეს მონაცემთა ბაზაში კონვენციის მე-8 მუხლის მოთხოვნების დარღვევით, რადგან მოსარჩელეს არ წარდგენია ბრალი და მის მიმართ არ ყოფილა გამოტანილი მსჯავრი გაუპატიურებასთან დაკავშირებით.

საქმე – *შიმოვოლოსი რუსეთის წინააღმდეგ (Shimovolos v. Russia)* – ეხებოდა ადამიანის უფლებათა აქტივისტის რეგისტრაციას იმ პირთა მონაცემთა ბაზაში, რომელთა წინააღმდეგ შეიძლება განხორციელებულიყო თვალთვალი.¹⁰⁶ ამ მონაცემ-

¹⁰⁵ 2011 წლის 10 თებერვალი.

¹⁰⁶ 2011 წლის 21 ივნისი.

თა ბაზაში შეჰყავდათ ე.წ სკინჰედები, ადამიანის უფლებათა დამცველები და ექსტრემისტულ საქმიანობაში შემჩნეული პირები; აქ გროვდებოდა ინფორმაცია რუსეთის ტერიტორიაზე ავტომობილით თუ მატარებლით მათი გადაადგილების შესახებ, ასევე მათი დაკავების ფაქტების შესახებ. მატარებლით ერთ-ერთი მგზავრობის დროს, ისევე როგორც დანიშნულების ადგილას ჩასვლის შემდეგ, პოლიციამ არაერთხელ გააჩერა, შეამოწმა და გამოკითხა მოსარჩელე.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა, რადგან მსგავსი ქმედება მიიჩნია პირად ცხოვრებაში უკანონო ჩარევად. კერძოდ, სასამართლომ განაცხადა, რომ კონვენციის ჩანაწერი „კანონის შესაბამისი“ გულისხმობს სამ გარემოებას, კერძოდ: რომ კანონი უნდა არსებობდეს ეროვნულ დონეზე; მეორე, იგი უნდა აკმაყოფილებდეს და შეესაბამებოდეს კონვენციის მოთხოვნებს; და, მესამე, პირებს მასზე უნდა ჰქონდეთ ინფორმაცია. სასამართლოს აზრით, ეს არ ნიშნავს იმას, რომ ნებისმიერ პირს, რომლის მიმართ მიმდინარეობს ფარული თვალთვალი, უნდა ეცნობოს ამის შესახებ. აღნიშნული გულისხმობს, რომ: კანონმდებლობა უნდა იყოს ნათელი და ადგენდეს, რა შემთხვევაში გამოიყენებოდეს ამგვარი ღონისძიება, უნდა განსაზღვრავდეს ეროვნული ხელისუფლების იმ წარმომადგენლების დისკრეციის ფარგლებს, რომლებიც უფლებამოსილნი იყვნენ მსგავსი პირების შესახებ პირადი ხასიათის ინფორმაციის შეგროვებასა და შენახვაზე. ამავდროულად, სასამართლოს აზრით, მოქალაქეებს უნდა ჰქონდეთ ინფორმაცია, რა გარემოებებში შეიძლება ისინი დაექვემდებარონ მსგავს ღონისძიებას. რუსეთის კანონმდებლობა ასეთი ბაზის შესახებ არ იყო ხელმისაწვდომი სამოქალაქო საზოგადოებისათვის და არ შეიცავდა ზენოლისგან დაცვის მინიმალურ სტანდარტებსა და დაცვის გარანტიებს.

საქმის – *ხელილი შვეიცარიის წინააღმდეგ (Khelili v. Switzerland)* – მოსარჩელე ასაჩივრებდა, რომ მას შემდეგ, რაც ჟენევაში 1993 წელს ჩატარებული ჩხრეკის შედეგად პოლიციამ აღმოაჩინა მისი სავიზიტო ბარათი წარწერით: „ოცდაათ წელს

მიტანებული სასიამოვნო, ლამაზი ქალი ისურვებდა მამაკაცთან შეხვედრას სასმელის დასაღევად ან პერიოდულად ერთად დროის გასატარებლად ... ტელეფონის ნომერი“, იგი მონაცემთა ბაზაში შეიყვანა, როგორც მეძავი, რასაც მოსარჩელე მუდმივად და დაჟინებით უარყოფდა.¹⁰⁷ მოქმედი კანონმდებლობით, პოლიციას შეეძლო ამ მონაცემების შენახვა იმდენი ხნით, რამდენიც საჭირო იყო სამსახურეობრივი მოვალეობის შესასრულებლად. მოსარჩელე აცხადებდა, რომ მის შესახებ ცრუ ინფორმაციის შენახვა იყო მისი პირადი ცხოვრებისა და, შესაბამისად, კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა.

სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი. კერძოდ, სასამართლომ მიუთითა, რომ მოსარჩელის პირად ცხოვრებაში ჩარევა შეესაბამებოდა ეროვნულ კანონმდებლობას და ემსახურებოდა კანონიერ მიზანს, თუმცა იგი არ იყო აუცილებელი დემოკრატიულ საზოგადოებაში. მიუხედავად იმისა, რომ მონაცემთა ბაზაში სიტყვა „მეძავი“ მოსარჩელის პროფესიის გრაფაში პოლიციამ შეცვალა, არ მომხდარა მისი შეცვლა მოსარჩელის მიმართ არსებულ სისხლის სამართლის საქმეებში. გარდა ამისა, პოლიციის მონაცემთა ბაზაში მოსარჩელის მიმართ სიტყვა „მეძავის“ გამოყენება არ ყოფილა წლების განმავლობაში დასაბუთებული ან აუცილებელი დემოკრატიულ საზოგადოებაში. სასამართლომ აღნიშნა, რომ ამ სიტყვის გამოყენებას შეიძლება გამოენვია მოსარჩელის ღირსებისა და რეპუტაციის შელახვა და მისი ყოველდღიური ცხოვრების გართულება. გათვალისწინებული იყო ასევე ის გარემოება, რომ ეს მონაცემები შეიძლება გადასცემოდა სხვა სახელმწიფო სტრუქტურას. შესაბამისად, მოსარჩელე დაინტერესებული იყო, რომ სიტყვა „მეძავი“ ამოღებულიყო მონაცემებიდან.

¹⁰⁷ 2011 წლის 18 ოქტომბერი.

4.2.2. ჯანმრთელობასთან დაკავშირებული პირადი მონაცემები

საქმე – *შავ ნე ჟულიენი საფრანგეთის წინააღმდეგ (Chave née Jullien v. France)* – ეხებოდა ფსიქიატრიული საავადმყოფოს მონაცემებისა და ჩანაწერების შენახვას და უკავშირდებოდა მოსარჩელის სავალდებულო (არანებაყოფლობით) მოთავსებას საავადმყოფოში (მკურნალობის მიზნით), რომლის კანონიერება აღიარებულ იქნა ფრანგული სასამართლოს მიერ.¹⁰⁸ მოსარჩელე მიიჩნევდა, რომ მისი არანებაყოფლობითი მოთავსების შესახებ მონაცემების სამუდამოდ შენახვა არღვევდა მის მიმართ კონვენციის მე-8 მუხლს და ითხოვდა მათ ამოღებას მონაცემთა ბაზიდან.

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა კომისიამ დაუშვებლად გამოაცხადა საჩივარი მისი დაუსაბუთებლობის გამო. კომისიის აზრით, ხელისუფლების ორგანოების მიერ ამ სახის ინფორმაციის შეგროვება, დამუშავება და შენახვა ფსიქიკაშერყეული პაციენტების შესახებ არა მარტო ემსახურებოდა ლეგიტიმურ მიზანს, უზრუნველყოფილიყო ფსიქიატრიული საავადმყოფოს ნორმალური ფუნქციონირება, არამედ ასევე მიზნად ისახავდა პაციენტთა უფლებების დაცვას, განსაკუთრებით კი არანებაყოფლობითი მკურნალობის ღონისძიების გატარებისა და საავადმყოფოში მათი მოთავსების დროს.

ამ საქმეში კომისიამ განაცხადა, რომ მოსარჩელის შესახებ ინფორმაცია იყო კონფიდენციალური. ეს მონაცემები არანაირად არ იყო ხელმისაწვდომი საზოგადოებისათვის. დაწესებულების მიღმა მასზე ხელი მიუწვდებოდა მხოლოდ სახელმწიფო ორგანოების ვიწრო წრეს. აქედან გამომდინარე, კომისიამ დაადგინა, რომ მოსარჩელის უფლების შეზღუდვა ვერ იქნებოდა მიჩნეული ლეგიტიმური მიზნის – ჯანმრთელობის დაცვის – არაპროპორციულად.

საქმის – *L.L. საფრანგეთის წინააღმდეგ (L.L. v. France)* – მოსარჩელე ასაჩივრებდა განქორწინების პროცესში ეროვნული სასამართლოების მიერ მისი სამედიცინო ჩანაწერების გამო-

¹⁰⁸ 1991 წლის 9 ივლისი.

ყენებას.¹⁰⁹ კერძოდ, განქორწინებისას ბავშვების მეურვეობის საკითხის განხილვის დროს ეროვნული სასამართლო თავის გადაწყვეტილებაში დაეყრდნო სამედიცინო ისტორიას მოსარჩელისთვის ელენთის ამოკვეთის შესახებ. მოსარჩელე აცხადებდა, რომ ამ დოკუმენტის ასლი არ მიუცია მეუღლისათვის და არც შესაბამისი თანხმობა მიუცია სამედიცინო პერსონალისათვის ამ ინფორმაციის გაცემის შესახებ.

სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი, ვინაიდან მოსარჩელის პირად ცხოვრებაში ჩარევა დასაბუთებული არ იყო პირადი მონაცემების დაცვისა და მათი დიდი მნიშვნელობის საფუძველზე. კერძოდ, სასამართლომ განაცხადა, რომ სამედიცინო ხასიათის პერსონალური მონაცემები განსაკუთრებულად არის დაცული მე-8 მუხლით. აქედან გამომდინარე, სახელმწიფოებმა უნდა უზრუნველყონ შესაბამისი გარანტიების არსებობა სამედიცინო ხასიათის პერსონალური მონაცემების ისეთი გამჟღავნების თავიდან ასაცილებლად, რაც არ შეესაბამება კონვენციის მე-8 მუხლის მოთხოვნებს. ცხადია, განქორწინების საკითხი განეკუთვნება ნაციონალური პირად ცხოვრებას. შესაბამისად, მოსარჩელეთა ინტერესების აწონ-დაწონისა და შესაბამისი დასკვნის გაკეთებისას სასამართლომ იმსჯელა იმ გარემოებებზე, რომლებიც ინდივიდების პირადი ცხოვრების სფეროში ხვდებოდა. ევროპული სასამართლოს აზრით, საფრანგეთის სასამართლომ არაჯეროვნად გამოიყენა ზემოაღნიშნული სამედიცინო ჩანაწერი საკუთარი გადაწყვეტილების დასაბუთებლად, მით უფრო, რომ იმავე გადაწყვეტილებისა და დასკვნის გაკეთება შესაძლებელი იყო ზემოაღნიშნული სამედიცინო დასკვნის გარეშე. სასამართლომ ასევე განაცხადა, რომ ეროვნული კანონმდებლობა არ შეიცავდა პაციენტთა პირადი ცხოვრების ამსახველი ჩანაწერების გასაჯაროებისაგან დაცვის ეფექტიან გარანტიებს.

საქმე – *Z. ფინეთის წინააღმდეგ (Z. v. Finland)* – ეხებოდა მოსარჩელის პერსონალური ინფორმაციის გამხელას, რომელიც უკავშირდებოდა მის აივ-დადებით დიაგნოზს.¹¹⁰ ეს ინფორმა-

¹⁰⁹ 2006 წლის 10 ოქტომბერი.

¹¹⁰ 1997 წლის 25 თებერვალი.

ცია გამჟღავნდა მისი მეუღლის წინააღმდეგ სისხლის სამართალწარმოების მიმდინარეობისას.

სასამართლომ განაცხადა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი, ვინაიდან მოსარჩელის სახელისა და გვარის, ისევე როგორც დიაგნოზის მოხსენიება სასამართლო გადაწყვეტილებაში, რომელიც პრესისათვის იყო ხელმისაწვდომი, არ იყო აუცილებლობით განპირობებული. ამასთანავე, ამ ინფორმაციის გამოქვეყნებამ გამოიწვია მოსარჩელის პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლების დარღვევა. სასამართლომ მიუთითა, რომ პირის ჯანმრთელობის მონაცემების კონფიდენციატურობა სასიცოცხლო პრინციპია კონვენციის მონაწილე ყველა ქვეყნის სამართლებრივ სისტემაში. სასამართლოს განმარტებით, ეროვნული კანონმდებლობა უნდა შეიცავდეს სათანადო გარანტიებს, ჯანმრთელობის შესახებ პერსონალური მონაცემების ისეთი გამჟღავნების თავიდან ასაცილებლად, რომელიც შეიძლება შეუსაბამო იყოს კონვენციის მე-8 მუხლის მოთხოვნებთან.

საქმე – *M.S. შვედეთის წინააღმდეგ (M.S. v. Sweden)* – ეხებოდა ინფორმაციის გაცვლას კლინიკასა და სოციალური დაზღვევის ორგანოს შორის.¹¹¹ კერძოდ, მოსარჩელემ ორსულობისას დაიზიანა ხერხემალი. სამედიცინო მომსახურების მიღების შემდეგ იგი გარკვეული პერიოდით შრომისუუნარო გახდა, რის გამოც დაენიშნა დროებითი შეზღუდული შესაძლებლობის პენსია. მოგვიანებით, მოსარჩელემ მოითხოვა კომპენსაცია სამრეწველო ტრავმისათვის. სწორედ ამ დროს შედგა კომუნიკაცია კლინიკასა და სოციალური დაზღვევის ორგანოს შორის, რა დროსაც ოფისს გადაეცა გარკვეული დოკუმენტაცია, რომლითაც დასტურდებოდა, რომ ტკივილები, რომლებიც მოსარჩელეს აწუხებდა, გამომდინარეობდა არა საწარმოო ტრავმიდან, არამედ იყო აბორტის შემდგომი. მოსარჩელე აცხადებდა, რომ ამ ინფორმაციის მიწოდებამ სადაზღვევო ორგანოსათვის გამოიწვია მის მიმართ მე-8 მუხლის დარღვევა.

სასამართლომ განაცხადა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი, რადგან აბორტის შესახებ ინფორმაციის გადაცემა

¹¹¹ 1997 წლის 27 აგვისტო.

აუცილებელი იყო, რათა სოციალური დაზღვევის ორგანოს განესაზღვრა, აკმაყოფილებდა თუ არა მოსარჩელე საწარმოო ტრავმის საფუძველზე კომპენსაციის მიღების კრიტერიუმებს. ეს კი მიზნად ისახავდა სახელმწიფოს ეკონომიკური კეთილდღეობის დაცვას.

საქმის – *პანტელეიენკო უკრაინის წინააღმდეგ (Panteleyenko v. Ukraine)* – მოსარჩელე, რომელსაც ეროვნულ დონეზე ჰქონდა დავა ერთ-ერთ უმაღლეს სასწავლებელთან, ასაჩივრებდა იმ ფაქტს, რომ ატესტაციის დროს კოლეჯის დირექტორმა რამდენიმე არაეთიკური მინიშნება გააკეთა მისი ფსიქიკური ჯანმრთელობის შესახებ.¹¹² მოსარჩელემ ეროვნულ სასამართლოს წარუდგინა დასკვნა, რომ არანაირი ფსიქიკური ჯანმრთელობის პრობლემა მას არ ჰქონია. მეორე მხარის მოთხოვნის საფუძველზე ეროვნულმა სასამართლომ გამოითხოვა ოფიციალური ინფორმაცია ფსიქიატრიული კლინიკიდან მოსარჩელის ფსიქიკური ჯანმრთელობის მდგომარეობისა და მკურნალობის შესახებ, საიდანაც სასამართლომ ოფიციალურად ეცნობა, რომ მოსარჩელე გარკვეული პერიოდის განმავლობაში გადიოდა მკურნალობას კონკრეტულ ფსიქიკურ დაავადებასთან დაკავშირებით, თუმცა იგი მოიხსნა აღრიცხვიდან, როგორც პაციენტი, რომელსაც, ხანგრძლივი რემისიის გამო, აღარ აღენიშნებოდა რაიმე სახის დაავადება. ეს ინფორმაცია გასაჯაროვდა მოსამართლის მიერ ღია სხდომაზე. მოსარჩელე ასაჩივრებდა სასამართლო სხდომაზე ამ ინფორმაციის გასაჯაროებას, რომელიც უკავშირდებოდა მის სულიერ მდგომარეობასა და ფსიქიკურ მკურნალობას.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ფსიქიატრიული დანესებულებიდან მოპოვებული ისეთი კონფიდენციური ინფორმაციის გამჟღავნება ღია სასამართლო მოსმენაზე, რომელიც შეიცავდა ინფორმაციას მოსარჩელის ფსიქიკური ჯანმრთელობისა და შესაბამისი სამედიცინო მკურნალობის შესახებ, იყო მოსარჩელის პირადი ცხოვრების უფლების შეზღუდვა. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი, ვინაიდან მსგავსი დეტალების გამჟღავნებას

¹¹² 2006 წლის 29 ივნისი.

არ შეეძლო, გავლენა მოეხდინა ეროვნული სამართალწარმოების შედეგებზე.

საქმის – *ავილკინა და სხვები რუსეთის წინააღმდეგ (Avilkina and Others v. Russia)* – მოსარჩელები იყვნენ რელიგიური ორგანიზაცია „იეჰოვას მოწმეების“ ადმინისტრაციული ცენტრი რუსეთში და სამი იეჰოვას მოწმე. ისინი ასაჩივრებდნენ მათი სამედიცინო ჩანაწერების გამჟღავნებას რუსეთის პროკურატურისათვის.¹¹³ კერძოდ, სანქტ-პეტერბურგის პროკურატურამ ყველა საავადმყოფოს მოსთხოვა, აღერიცხათ იეჰოვას მოწმეების თითოეული უარი სისხლის გადასხმაზე, ვინაიდან ამ ორგანიზაციის მიმართ მიმდინარეობდა გამოძიება. ამ მითითების საფუძველზე კლინიკამ სანქტ-პეტერბურგის პროკურატურას გაუგზავნა ინფორმაცია სისხლის გადასხმაზე მოსარჩელების უარის გამო. სასამართლომ დაუშვებლად მიიჩნია რელიგიური ორგანიზაციისა და ერთ-ერთი მოსარჩელის საჩივარი, ვინაიდან ჩათვალა, რომ არ მომხდარა მათი სამედიცინო ჩანაწერების გამჟღავნება. რაც შეეხება დანარჩენ ორ მოსარჩელეს, სასამართლომ განაცხადა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი. კერძოდ, სასამართლომ განმარტა, რომ მოსარჩელები არ იყვნენ არც ეჭვმიტანილები და არც ბრალდებულები რომელიმე სისხლის სამართლის საქმეზე მიმდინარე გამოძიებაში. პროკურატურამ ზემოაღნიშნული მონაცემების გადაცემა მოითხოვა მოსარჩელეთა რელიგიური ორგანიზაციის წინააღმდეგ შესული საჩივრების გამო, თუმცა მათზე წარმოების გაგრძელება პროკურატურას შეეძლო ამ ინფორმაციის გარეშე. სამედიცინო დაწესებულებებს, რომლებშიც მოსარჩელებმა გაიარეს სამედიცინო მომსახურება, არ შეუტყობინებიათ პროკურატურის ოფისისათვის რაიმე სახის კრიმინალური ქმედების შესახებ. კერძოდ, სამედიცინო პერსონალს თავისუფლად შეეძლო, მეორე მოსარჩელისათვის სისხლის გადასახსნელად, რომელიც მხოლოდ ორი წლის იყო, მიემართა პროკურატურისათვის და ეთხოვა სასამართლოს ნებართვა. სასამართლომ განაცხადა, რომ არ არსებობდა გადაუდებელი საჯარო ინტერესი მათ შესახებ არ-

¹¹³ 2013 წლის 6 ივნისი.

სებული პირადი ხასიათის ინფორმაციის გასასაჯაროებლად. მეტიც, ლონისძიებები და ხერხები, რომლებიც გამოიყენა პროკურატურამ, გულისხმობდა პერსონალური და კონფიდენციალური ინფორმაციის გამჟღავნებას, არ ითვალისწინებდა არც წინასწარ შეტყობინებას და არც გაპროტესტების საშუალებას მოსარჩელეთათვის. სასამართლომ ასევე მიიჩნია, რომ ამ საქმეში შესაბამის სახელმწიფო ორგანოებს არ გაუტარებიათ სათანადო ლონისძიებები, რათა დაეცვათ ბალანსი, ერთი მხრივ, მოსარჩელეთა პირადი ცხოვრების პატივისცემასა და, მეორე მხრივ, პროკურატურის მიზანს შორის, უზრუნველყო საზოგადოების ჯანმრთელობა.

4.2.3. საიდუმლო/პერსონალურ მონაცემებზე წვდომა

საქმე – *ლეანდერი შვედეთის წინააღმდეგ (Leander v. Sweden)* – ეხებოდა შვედეთის საიდუმლო პოლიციის ხელთ არსებულ მასალას მოსარჩელის შესახებ, რომელიც მუშაობდა ტექნიკოსის დროებით შემცვლელად საზღვაო მუზეუმში.¹¹⁴ ეს მუზეუმი მდებარეობდა სამხედრო ბაზის გვერდით, რომელიც გამოცხადებული იყო აკრძალულ ზონად. მიუხედავად იმისა, რომ მოსარჩელეს უნდა ემუშავა 10 თვე, პერსონალის საზედამხებელო ორგანოს დასკვნის საფუძველზე იგი ნაადრევად გაათავისუფლეს. მოსარჩელე აცხადებდა, რომ მის მიერ განხორციელებული რაიმე ქმედება, პირად თუ პოლიტიკურ სფეროში, არ შეიძლებოდა გამხდარიყო იმის საფუძველი, რომ მისი მონაცემები შეეტანათ თავდაცვის დეპარტამენტის მონაცემთა ბაზაში, როგორც პირისა, რომელიც პოტენციურ საფრთხეს უქმნიდა „ეროვნულ უშიშროებას“.

სასამართლომ მიიჩნია, რომ არ დარღვეულა კონვენციის მე-8 მუხლი. სასამართლოს აზრით, არც მოსარჩელის პირადი მონაცემების შეტანა შესაბამის ბაზაში და არც ამ მონაცემების შენახვა და, მოგვიანებით, მათი გადაცემა შესაბამისი სამსახურებისათვის არ ხდებოდა კონვენციის მე-8 მუხლის მოქმედების სფეროში. სასამართლომ ხაზი გაუსვა, რომ დე-

¹¹⁴ 1987 წლის 26 მარტი.

მოკრავიულ საზოგადოებაში სადაზვერვო სამსახურების არ-
სებობა და მათი მხრიდან ინფორმაციის შეგროვება შეიძლება
იყოს პროპორციული ღონისძიება და გადანონოს მოქალაქე-
თა ინტერესები, როდესაც ასეთი ქმედება ემსახურება კანო-
ნიერ მიზანს, კერძოდ დანაშაულისა და არეულობის თავიდან
აცილებას ან ეროვნული უშიშროების დაცვას. სასამართლომ
ასევე აღნიშნა: ის ფაქტი, რომ შესაბამისმა სამსახურებმა მო-
სარჩელეს არ გადასცეს მის შესახებ არსებული დასკვნა, არ
გულისხმობს, რომ ჩარევა უფლებებში არ იყო აუცილებელი დე-
მოკრავიული საზოგადოების ეროვნული უშიშროებისათვის.
ამ საქმეზე სასამართლომ დაადგინა, რომ შვედეთის პერსონა-
ლის კონტროლის სისტემა აკმაყოფილებდა კონვენციის მე-8
მუხლის მოთხოვნებს და რომ შვედეთის მთავრობა უფლება-
მოსილი იყო, მიეჩნია, რომ ეროვნული უსაფრთხოება უფრო
მაღლა იდგა, ვიდრე მოსარჩელის კერძო ინტერესები.

საქმის – *გასკინი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ*
(*Gaskin v. the United Kingdom*) – მიხედვით, მოსარჩელემ, რომე-
ლიც მეურვეობის ორგანოში იზრდებოდა, სრულწლოვანების
მიღწევისთანავე გადანყვიტა, მიეღო სრული ინფორმაცია
საკუთარი წარსულის შესახებ, კერძოდ, თუ ვინ იყვნენ მისი
ბიოლოგიური მშობლები, რა სოციალურ გარემოში იზრდებო-
და მეურვეობის ორგანოში მოთავსებამდე და სხვ.¹¹⁵ ხელისუ-
ფლების ორგანოებმა მას უარი განუცხადეს მის შესახებ და-
ცული დოკუმენტაციის გადაცემაზე იმ საფუძვლით, რომ იგი
შეიცავდა პერსონალურ და კონფიდენციურ ინფორმაციას.

ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, რომ დაირღვა
კონვენციის მე-8 მუხლი, რადგან მოსარჩელის მოთხოვნის
შემდგომ ხელისუფლების ორგანოების მიერ განხორციელე-
ბული პროცედურები შესაბამისობაში არ იყო კონვენციით
გარანტირებული პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივის-
ცემის უფლების სტანდარტებთან. კერძოდ, სასამართლომ
განაცხადა, რომ მოსარჩელის ანალოგიურ მდგომარეობაში
მყოფ პირებს აქვთ კონვენციით დაცული მნიშვნელოვანი ინ-
ტერესი, მიიღონ ინფორმაცია, რომელიც საჭიროა საკუთარი

¹¹⁵ 1989 წლის 7 ივლისი.

წარსულის გასაგებად. სასამართლომ განაცხადა, რომ საჯარო ჩანაწერების კონფიდენციალობა მნიშვნელოვანია სანდო და ობიექტური ინფორმაციის მისაღებად და, რომ ამგვარი კონფიდენციალობა შეიძლება საჭირო იყოს ასევე მესამე პირების დასაცავად. სახელმწიფოს შეფასების ფარგლების გათვალისწინებით, ბრიტანული სისტემა შეიძლება მიჩნეულ იქნეს კონვენციის მე-8 მუხლის შესაბამისად. ამასთანავე, სასამართლომ მიიჩნია, რომ ამგვარ სისტემებში ინტერესები პირისა, რომელიც ცდილობს საკუთარი პირადი ან ოჯახური ცხოვრების შესახებ ინფორმაციის მოპოვებას, ასევე უნდა იყოს დაცული იმ შემთხვევებში, როდესაც ამ ჩანაწერების გადაცემაზე თანხმობის გამცემი პირის (ამ შემთხვევაში, ბიოლოგიური მშობლის ან მშობლების) მოძიება შეუძლებელია. ეს სისტემა მხოლოდ მაშინ დააკმაყოფილებს პროპორციულობის პრინციპს, თუ უზრუნველყოფს, რომ, შესაბამისი პირის (მშობლის) მიერ ინფორმაციის გაცემაზე უარის გაცხადების შემთხვევაში, ამ ინფორმაციის გაცემის საკითხს, საბოლოოდ, დამოუკიდებელი ორგანო (მაგალითად, სასამართლო) წყვეტს. ამ საქმეში კი ასეთი პროცედურა ხელმისაწვდომი არ ყოფილა მოსარჩელისათვის.

საქმის – *ოდიევირი საფრანგეთის წინააღმდეგ (Odièvre v. France)* – მიხედვით, ბიოლოგიურმა დედამ უარყო თავისი შვილი (მოსარჩელე) და მიაბარა ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის დეპარტამენტს.¹¹⁶ მოსარჩელე აცხადებდა, რომ მას არ ჰქონდა საშუალება, მოეპოვებინა ინფორმაცია/დეტალები, რაც დაეხმარებოდა, მოეძებნა თავისი ბიოლოგიური მშობლები. ეს კი, მოსარჩელის აზრით, სერიოზულ პრობლემებს უქმნიდა მას, ვინაიდან ართმევდა საკუთარი წარსულის შესახებ ინფორმაციის მოპოვების შესაძლებლობას.

ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებით, ამ საქმეში დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი. სასამართლოს აზრით, დაბადება და ის გარემოებები, რომლებშიც ბავშვი დაიბადა, ბავშვის და, მოგვიანებით კი, ზრდასრული პირის პირადი ცხოვრების ნაწილია, რაც უზრუნველყოფილი და გარანტირებული

¹¹⁶ 2003 წლის 13 თებერვალი.

ლია კონვენციის მე-8 მუხლით. ამ კონკრეტულ საქმეში მოსარჩელეს სახელმწიფომ მისცა შესაძლებლობა, გასცნობოდა ინფორმაციას, რომელიც არ ახდენდა ბიოლოგიური დედის იდენტიფიცირებას. სასამართლოს აზრით, ხელისუფლების ორგანოებმა დაიცვეს მესამე პირის (ბიოლოგიური დედის) ინტერესები. დამატებით, სასამართლომ აღნიშნა, რომ საფრანგეთის კანონმდებლობა, რომელიც ძალაში შევიდა 2002 წელს, იძლეოდა საშუალებას, მოხსნილიყო კონფიდენციაურობა. საფრანგეთის ხელისუფლების ორგანოებმა შექმნეს სპეციალიზებული ორგანო, რომელიც ეხმარებოდა პირებს, მოეძიათ ინფორმაცია საკუთარი ბიოლოგიური წარმომავლობის შესახებ. სასამართლომ განაცხადა, რომ მოსარჩელეს შეეძლო, ესარგებლა ამ კანონმდებლობით და მოეთხოვა დედის იდენტობისა და ვინაობის გამჟღავნება, რაც ჯეროვნად დააბლანსებდა სახელმწიფოსა და კერძო ინტერესებს. ამავდროულად, მსგავსი ორგანოს შექმნით ფრანგული კანონმდებლობა ცდილობდა, დაეცვა სამართლიანი ბალანსი ორ ინტერესს შორის.

საქმე – *გოდელი იტალიის წინააღმდეგ (Godelli v. Italy)* – ეხებოდა ბავშვის დაბადების შესახებ არსებული ინფორმაციის კონფიდენციაურობას და შესაბამისი პირის, რომელზეც უარი თქვა ბიოლოგიურმა დედამ, უფლებას, მოეძიებინა ინფორმაცია საკუთარი წარმოშობის შესახებ.¹¹⁷ მოსარჩელე აცხადებდა, რომ, რადგან სახელმწიფოს სურდა მესამე პირის ინტერესების დაცვა, ის აზიანებდა მოსარჩელესა და მის ინტერესებს, ვინაიდან მას არ ჰქონდა შესაძლებლობა, სცოდნოდა პირადი ისტორია, წარსული და გამოეკვლია საკუთარი წარმომავლობა.

ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლით დაცული უფლება, ვინაიდან იტალიის კანონმდებლობა არ უზრუნველყოფდა ამ ორ ინტერესს (ბავშვის ინტერესს, მიეღო ინფორმაცია საკუთარი მშობლებისა და წარსულის შესახებ და ბიოლოგიური დედის ინტერესს, არ გამჟღავნებინა პირადი ინფორმაცია) შორის ბალანსის დაცვას. სასამართლოს დასკვნით, იტალიის კანონმდებლობა

¹¹⁷ 2012 წლის 25 სექტემბერი.

ისეთ შემთხვევებში, რომლებშიც ბიოლოგიური დედა იღებდა გადაწყვეტილებას, არ გაესაჯაროებინა და გაეცხადებინა თავისი იდენტობა, ბავშვს, რომელიც არ იყო ფორმალურად აღიარებული და იყო გაშვილებული, არ აძლევდა საშუალებას, გამოეთხოვა და მიეღო ინფორმაცია ბიოლოგიური მშობლის შესახებ.

საქმის – *როში გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Roche v. the United Kingdom)* – მოსარჩელე გაათავისუფლეს ბრიტანეთის არმიიდან 1960 წლის მინურულს.¹¹⁸ 1980 წელს მას განუვითარდა მალალი არტერიული წნევა, მოგვიანებით კი, ბრონქიტი და ბრონქიალური ასთმა. იგი დაარეგისტრირეს როგორც შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირი. სამედიცინო დასკვნაში, რომელიც საფუძვლად დაედო სტატუსის მინიჭებას, მითითებული იყო, რომ ჯანმრთელობის გაუარესება გამოიწვია მისმა მონაწილეობამ წინააღმდეგ და ნერვული აირების ცდებში, რომელიც ტარდებოდა ბრიტანეთის შეიარაღებულ ძალებში 1960 წელს. მოსარჩელე ასაჩივრებდა, რომ მას არ ჰქონდა წვდომა სათანადო და საჭირო ინფორმაციაზე, რომელიც მისცემდა საშუალებას, შეეფასებინა ამ ცდებში მონაწილეობის მისთვის მოსალოდნელი უარყოფითი შედეგები.

ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი. სასამართლოს აზრით, მთლიანობაში გაერთიანებულმა სამეფომ ვერ შეასრულა საკუთარი პოზიტიური ვალდებულება, უზრუნველეყო მოსარჩელე ეფექტიანი პროცედურებით, რაც მას მისცემდა საშუალებას, ჰქონოდა წვდომა ყველა სათანადო და საჭირო ინფორმაციაზე, რათა შეეფასებინა ნებისმიერი შესაძლო საფრთხე, რომელიც ამ ცდებში მის მონაწილეობას უკავშირდებოდა. სასამართლომ ასევე განაცხადა, რომ მოსარჩელის მდგომარეობაში მყოფ პირს არ უნდა სჭირდებოდა დამატებითი სამართლებრივი დავა, რათა მიიღოს მსგავსი ინფორმაცია. სასამართლომ ასევე აღნიშნა, რომ მოსარჩელის ჯანმრთელობის შესახებ გამოკვლევები და საინფორმაციო მომსახურება დაიწყო ჩატარებული ცდებიდან ათი წლის შემდეგ, მხოლოდ მაშინ, როცა მოსარჩელე შეეცადა,

¹¹⁸ 2005 წლის 19 ოქტომბერი.

დამოუკიდებლად მოეძიებინა ჩანაწერები და მან ამ ინფორმაციის მიღების თაობაზე მოთხოვნა წარადგინა სასამართლოში.

საქმის – *K.H. და სხვები სლოვაკეთის წინააღმდეგ (K.H. and Others v. Slovakia)* – მოსარჩელე რვა ბოშა ქალი აცხადებდა, რომ ისინი ვერ ახერხებდნენ ბავშვის ჩასახვას ორი სხვადასხვა ჰოსპიტლის გინეკოლოგიურ დეპარტამენტში მომსახურების მიღების შემდეგ.¹¹⁹ მათ გაუჩნდათ ეჭვი, რომ ჰოსპიტალში ყოფნის დროს მოხდა მათი სტერილიზაცია. ისინი ასაჩივრებდნენ, რომ არ ჰქონდათ შესაძლებლობა, მიეღოთ საკუთარი სამედიცინო ჩანაწერების ფოტოასლები. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი, რადგან მოსარჩელებს არ აძლევდნენ უფლებას, მოეხდინათ საკუთარი სამედიცინო ჩანაწერების ასლების გადაღება. სასამართლომ განაცხადა, რომ ის პირები, მოსარჩელები, რომლებსაც სურდათ მათი პირადი ინფორმაციისა და მონაცემების ამსახველი დოკუმენტების ასლების გადაღება, არ იყვნენ ვალდებული, დაესაბუთებინათ, რაში სჭირდებოდათ მათ ეს ასლები. პირიქით, როგორც სასამართლომ განაცხადა, მსგავს შემთხვევებში სახელმწიფო არის ვალდებული, დაასაბუთოს და ახსნას ის მიზეზები, რომელთა გამოც ეკრძალება ამა თუ იმ პირს მსგავსი ინფორმაციის მიღება. ვინაიდან მოსარჩელებს დასჭირდათ სასამართლო ბრძანებების მოპოვება საკუთარი სამედიცინო ჩანაწერების გასაცნობად, და მათ არ მიეცათ შესაძლებლობა, გაეკეთებინათ სამედიცინო ჩანაწერების ფოტოები და ასლები, ევროპულმა სასამართლომ ეს მათი უფლებების დარღვევად მიიჩნია. სამედიცინო მონაცემების უკანონოდ გამოყენების რისკის თავიდან ასაცილებლად გონივრული იქნებოდა, სახელმწიფოს მოეხდინა საკანონმდებლო დაცვის გარანტიების ისე ფორმულირება, რომელიც მკაცრად განსაზღვრავდა, ვისთვის და რა შემთხვევაში იქნებოდა შესაძლებელი ამ მონაცემების გამჟღავნება; ამავე დროს, სასამართლომ განაცხადა, რომ 2004 წელს მიღებული კანონი ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ სრულად შეესაბამებოდა კონვენციის მე-8 მუხლის მოთხოვნებს, მაგრამ, სამწუხაროდ, ის გვიან იქნა მიღებული,

¹¹⁹ 2009 წლის 28 აპრილი.

ზემოაღნიშნულ სიტუაციაზე რაიმე გავლენა რომ მოეხდინა.

საქმის – *ჰარალამბიე რუმინეთის წინააღმდეგ (Haralambie v. Romania)* – მოსარჩელე ასაჩივრებდა იმ ფაქტს, რომ ირღვეოდა მისი უფლება, გაცნობოდა კომუნიზმის პერიოდში საიდუმლო სამსახურების მიერ მის შესახებ შექმნილ პირად დოკუმენტებს.¹²⁰

ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი, რადგან მოსარჩელეს შეეზღუდა შესაძლებლობა, გაცნობოდა კომუნისტური რეჟიმის დროს მის შესახებ შექმნილ საიდუმლო მასალას. სასამართლოს აზრით, ვერც მასალების რაოდენობა და ვერც საარქივო სისტემის ხარვეზები ვერ ასაბუთებდა ამ ინფორმაციის მიღებაზე უარს, რაც გრძელდებოდა ექვსი წლის განმავლობაში. ამ საქმეში სასამართლომ დაადასტურა, რომ პირებს, რომლებზეც სახელმწიფო სტრუქტურები აგროვებენ ინფორმაციას, აქვთ სასიცოცხლო ინტერესი, ჰქონდეთ წვდომა ამ ინფორმაციაზე. სასამართლომ განაცხადა, რომ აუცილებელი იყო, ამ პირებს ჰქონოდათ წვდომა, ხოლო სახელმწიფო ორგანოებს ვალდებულება, შეემუშავებინათ ეფექტიანი პროცედურები მსგავს ინფორმაციაზე პირების ხელმისაწვდომობის მიზნით.

4.2.4. ინფორმაციის განადგურება

საქმის – *როტარუ რუმინეთის წინააღმდეგ (Rotaru v. Romania)* – მოსარჩელე აცხადებდა, რომ შეუძლებელი იყო მოთხოვნის დაყენება იმ ინფორმაციის განადგურების შესახებ, რომელიც ინახებოდა მასზე რუმინეთის სადაზვერვო სამსახურში კომუნისტური რეჟიმის დროიდან მოყოლებული და რომელიც არ შეესაბამებოდა სინამდვილეს.¹²¹

ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი, ვინაიდან რუმინეთის სადაზვერვო სამსახურის მიერ მოსარჩელის პირადი ცხოვრების ამსახველი ინფორმაციის შენახვა არ იყო კანონის შესაბამისი. კერ-

¹²⁰ 2009 წლის 27 ოქტომბერი.

¹²¹ 2000 წლის 4 მაისი.

ძოდ, ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, რომ საჯარო ინფორმაცია შეიძლება მიჩნეულ იქნეს პირად ინფორმაციად, თუ სახელმწიფოს შესაბამისი ორგანოების მხრიდან ხდება მისი სისტემატიური მოგროვება, დამუშავება და შენახვა, მით უფრო, როდესაც ეს ინფორმაცია ეხება პირის შორეულ წარსულს. სასამართლომ მიუთითა იმ გარემოებაზე, რომ ეროვნულ კანონმდებლობაში არ არსებობდა ნორმები, რომლებიც განსაზღვრავდა, თუ რა ტიპის ინფორმაციის დაფიქსირება იყო შესაძლებელი, ისევე, როგორც არ განსაზღვრავდა პირთა კატეგორიას, რომლის მიმართ ასეთი მეთვალყურეობის ღონისძიებების გამოყენება შეიძლებოდა; ამას გარდა, კანონი არ ადგენდა დროის მონაკვეთს, რომლის შემდეგაც ეს ინფორმაცია უნდა განადგურებულიყო ან რამდენი ხნით უნდა შენახულიყო; და ბოლოს, კანონმდებლობაში არ იყო ნათელი დებულება იმ პირთა კატეგორიის შესახებ, რომელთაც ჰქონდათ ამ მასალის გაცნობის უფლება; ის ასევე არ განსაზღვრავდა მოპოვებული ინფორმაციის გამოყენების/გადაცემის პროცედურას. შესაბამისად, ევროპულმა სასამართლომ მიიჩნია, რომ რუმინეთის კანონმდებლობა მკაფიოდ არ ადგენდა საჯარო მოხელეების უფლებამოსილებისა და დისკრეციის ფარგლებს. ამ საქმეში სასამართლომ ასევე განაცხადა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-13 მუხლი, ვინაიდან მოსარჩელეს არ ჰქონდა შესაძლებლობა, მოეთხოვა მის შესახებ არსებული ინფორმაციის განადგურება.

4.2.5. პირად ცხოვრებასთან დაკავშირებული ცალკეული ასპექტები

როგორც აღინიშნა, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს განმარტებით, „პირადი ცხოვრების“ კონცეფცია ფართოა და არ ექვემდებარება ამომწურავ განმარტებას. ყოველდღიურ ცხოვრებაში ადამიანს იმდენად მრავალფეროვანი ურთიერთობა აქვს, რომ შეუძლებელია, სასამართლომ განსაზღვროს ყველა ის ურთიერთობა, რომლებიც ექცევა პირადი

ცხოვრების სფეროში.¹²²

ზოგადად, პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებასთან დაკავშირებით, ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო საზედამოებლო ორგანოებმა აღიარეს გარდაცვლილი პირის უახლოესი ნათესავის უფლებები გარდაცვლილთან მიმართებით; ასევე აღიარებულ იქნა, რომ უახლოესი ნათესავის თანხმობის გარეშე დაუშვებელია გარდაცვლილის ბიოლოგიური მასალის გამოყენება.

საქმეებზე – *პანულო და ფორტე საფრანგეთის წინააღმდეგ (Pannullo and Forte v. France)*¹²³ და *ჟირარდი საფრანგეთის წინააღმდეგ (Girard v. France)*¹²⁴ – სასამართლომ აღიარა, რომ გაკვეთის შემდეგ გვამის, ან, სისხლის სამართლის საქმის განხილვის დასრულების შემდეგ, სხეულის ნაწილების ოჯახის წევრებისათვის დაბრუნების გაჭიანურება შეიძლება იყოს როგორც მათ პირად, ისე ოჯახურ ცხოვრებაში ჩარევა. საქმეზე – *ელი პოლუჰას დოდბსო შვედეთის წინააღმდეგ (Elli Poluhas Dödsbo v. Sweden)*¹²⁵ – ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ხელისუფლების ორგანოების მიერ მოსარჩელისათვის უარი, გადაეგზავნათ მისთვის მისი მეუღლის კრემაციის შემდგომ დარჩენილი ფერფლის კონტეინერი, შეიძლება მიჩნეულ იქნეს საკითხად, რომელზეც ვრცელდება პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლება. ანალოგიური განმარტება გააკეთა ევროპულმა სასამართლომ საქმეზე – *ჰადრი-ვიონე შვეიცარიის წინააღმდეგ (Hadri-Vionnet v. Switzerland)*¹²⁶. სხენებულ საქმეში მოსარჩელე ასაჩივრებდა იმ ფაქტს, რომ მისი თანხმობის გარეშე მისი მკვდრადშობილი შვილის ცხედარი საერთო სასაფლაოზე დამარხეს. ამასთანავე, განმცხადებელი ამტკიცებდა, რომ ცხედრის გადასვენება საერთო სასაფლაოზე განხორციელდა შეუსაბამო ტრანსპორტით. ამ საქმეზე ევროპულმა სასამართლომ გადაწყვიტა, რომ მოსარჩელისათვის მისი მკვდრადშობილი შვილის დაკრძალვაზე დასწრების სურვილი,

¹²² ფრითი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (*Pretty v. the United Kingdom*), 2002 წლის 29 აპრილი, 61-ე პუნქტი.

¹²³ 2001 წლის 30 ოქტომბერი, 35-ე-36-ე პუნქტები.

¹²⁴ 2011 წლის 30 ივნისი, 107-ე პუნქტი.

¹²⁵ 2006 წლის 17 იანვარი, 24-ე პუნქტი.

¹²⁶ 2008 წლის 14 თებერვალი, 52-ე პუნქტი.

ისევე როგორც ცხედრის გადასვენება და სათანადო ცერემონიის დაგეგმვა ექცეოდა „პირადი“ და „ოჯახური“ ცხოვრების სფეროში.

საქმის – *საბანჩიევა და სხვები რუსეთის წინააღმდეგ (Sa-banchiyeva and Others v. Russia)* – მოსარჩელები ასაჩივრებდნენ პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლების დარღვევას იმის გამო, რომ რუსეთის ხელისუფლებამ უარი განუცხადა მათ გარდაცვლილი უახლოესი ნათესავების ცხედრების გადაცემაზე.¹²⁷ მოსარჩელეთა ნათესავები ბრალდებულნი იყვნენ ტერორისტულ საქმიანობაში და მათი ლიკვიდირება მოხდა ფედერალური ძალების მიერ ყაბარდო-ბალყარეთში ჩატარებული სპეცოპერაციის შედეგად, რომელიც რამდენიმე დღის განმავლობაში მიმდინარეობდა და თან ახლდა შეტაკება და ორმხრივი სროლა სამართალდამცველებსა და მოსარჩელეთა ნათესავებს შორის. რუსეთის კანონმდებლობით, დაკრძალვის ორგანიზების შესახებ ფედერალური კანონის (კანონი №8-FZ) მე-14.1 მუხლის თანახმად: „ტერორისტული აქტის დასრულების შემდეგ იმ პირების დაკრძალვა, რომელთა მიმართ შეწყდა ამ ტერორისტულ საქმიანობასთან დაკავშირებით მიმდინარე სისხლის სამართლის საქმის გამოძიება მათი გარდაცვალების საფუძვლით, უნდა განხორციელდეს რუსეთის ფედერაციის მთავრობის მიერ დადგენილი პროცედურის მიხედვით. მათი ცხედრები არ უნდა გადაეცეს დაკრძალვისათვის და დაკრძალვის ადგილი არ უნდა გამჟღავნდეს“.

ევროპული სასამართლოს განმარტებით, ამ საქმეში ხელისუფლების ორგანოები ბლანკეტურად იყენებდნენ ზემოხსენებულ საკანონმდებლო ნორმას ტერორიზმში ექვმიტანილ/ბრალდებულ ყველა იმ გარდაცვლილ პირთან მიმართებით, რომელთა ლიკვიდაციაც ხდებოდა საპოლიციო ოპერაციის შედეგად. სასამართლომ განაცხადა, რომ ხელისუფლების ორგანოებმა ვერ უზრუნველყვეს კონკრეტულ პირებთან მიმართებით ინდივიდუალური მიდგომის შერჩევა, იყო თუ არა აუცილებელი მოსარჩელებისათვის მათი უახლოესი ნათესავების ცხედრების გადაცემაზე უარის თქმა, ან იყო თუ არა

¹²⁷ 2013 წლის 6 ივნისი.

პროპორციული ის, რომ არცერთ მოსარჩელეს არ სცოდნოდა საფლავის ადგილსამყოფელი.

ვინაიდან სახელმწიფო ორგანოებმა ჯეროვნად არ გაითვალისწინეს გარდაცვლილი ნათესავების ცხედრების გადაცემაზე უარის ან საფლავების ადგილსამყოფლის შეუტყობინებლობის პროპორციულობა მოსარჩელეთა პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებასთან, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ მოპასუხე სახელმწიფომ დაარღვია მოსარჩელეების პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლება.

საქმის – *ელბერტე ლატვიის წინააღმდეგ (Elberte v. Latvia)* – მიხედვით, მოსარჩელის მეუღლე გარდაიცვალა ავტოსაგზაო შემთხვევის შედეგად.¹²⁸ ცხედარი გადაასვენეს ექსპერტიზის ცენტრში გარდაცვალების მიზეზის დასადგენად. გვამის გაკვეთის შედეგად დადგინდა სიცოცხლესთან შეუთავსებელი მრავალი დაზიანება თავისა და მკერდის არეში. ვინაიდან მოსარჩელის მეუღლის პასპორტში არ იყო ბეჭედი, რომელიც ასახავდა უარს მისი სხეულის ქსოვილით სარგებლობაზე, ექსპერტიზის ბიუროს წარმომადგენელმა ამოკვეთა მას 10x10-სანტიმეტრიანი ქსოვილი თავის ქალიდან (*dura mater*). მოსარჩელისათვის უცნობი იყო მისი მეუღლის სხეულიდან ქსოვილის აღების ფაქტი და მან ეს მხოლოდ ორი წლის შემდეგ შეიტყო, როდესაც უშიშროების პოლიციამ ამცნო მას სხეულის ორგანოებისა და ქსოვილების უკანონო აღების საფუძველზე გამოძიების მიმდინარეობის შესახებ.

სასამართლოს განმარტებით, რადგან ექსპერტიზის ცენტრი იყო საჯარო დაწესებულება, ეს ფაქტი ნიშნავდა, რომ მისი პერსონალის, მათ შორის ექსპერტების მოქმედება თუ უმოქმედობა, იწვევდა მოპასუხე სახელმწიფოს პასუხისმგებლობას კონვენციის საფუძველზე. ამასთანავე, სასამართლომ განსაკუთრებული ყურადღება მიაპყრო იმ ფაქტს, რომ ლატვიის კანონმდებლობა ადგენდა წესს, რომელიც უახლოეს ნათესავებს აძლევდა საშუალებას, გამოეხატათ პოზიცია – დასთანხმებოდნენ ან უარი ეთქვათ ქსოვილის ამოღებაზე, მაგრამ ნათლად არ განმარტავდა შესაბამისი ვალდებულებებისა

¹²⁸ 2015 წლის 13 იანვარი.

და დისკრეციის ფარგლებს, რომლებიც ენიჭებოდათ ექსპერტებს ან სხვა შესაბამის ორგანოებს. სასამართლომ აღნიშნა, რომ შესაბამისი ევროპული და საერთაშორისო დოკუმენტები განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებენ იმ ფაქტს, რომ ნათესავების პოზიციის დადგენა უნდა მოხდეს გონივრული მცდელობის შედეგად. ლატვიის კანონმდებლობაში კი არ არსებობდა პროცედურა, რომლის დაცვაც ევალებოდათ სახელმწიფო დაწესებულებებსა და ექსპერტებს ამ ინფორმაციის მისაღებად. მთავრობა აცხადებდა, რომ ექსპერტმა ფიზიკურად შეამოწმა ბ-ნი ელბერტის პასპორტი ქსოვილის ამოღებამდე, მოსარჩელე კი აცხადებდა, რომ მისი მეუღლის პასპორტი შინ იყო. შესაბამისად, უცნობი იყო, რა პროცედურით იხელმძღვანელა ექსპერტმა. მიუხედავად იმისა, შეამოწმა თუ არა ექსპერტმა ბ-ნი ელბერტის პასპორტი, უცნობი იყო, როგორ მოქმედებდა ლატვიის კანონით დადგენილი თანხმობის მიღების პროცედურა პრაქტიკაში ისეთ ვითარებაში, როგორშიც აღმოჩნდა მოსარჩელე, როდესაც მას, როგორც უახლოეს ნათესავს, ჰქონდა რიგი უფლებებისა, მაგრამ არ იყო ნათლად დადგენილი შესაბამისი პროცედურები, როგორ უნდა ესარგებლა ამ უფლებებით. ამასთანავე, მოსარჩელემ არ იცოდა და არც არავის შეუტყობინებია მისთვის, როგორ და როდის უნდა ესარგებლა ამ უფლებებით. აქედან გამომდინარე, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლების დარღვევა.

ევროპულმა სასამართლომ მიიღო ანალოგიური გადაწყვეტილება საქმეზე – *პეტროვა ლატვიის წინააღმდეგ (Petrova v. Latvia)*, რომელშიც მოსარჩელის შვილის გარდაცვლილი სხეულიდან ტრანსპლანტაციის მიზნით ამოკვეთეს ორგანოები (თირკმლები და ელენთა), რაც მოსარჩელის დედისათვის არ ყოფილა ცნობილი.¹²⁹

¹²⁹ 2014 წლის 24 ივნისი.

4.2.6. სხეული და სიშიშველე

როგორც აღინიშნა, პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლება იცავს ინდივიდის ხელშეუხებლობას, ისევე, როგორც ინფორმაციას, რომლის გამჟღავნებაც ინდივიდს არ სურს საზოგადოებისათვის და აქვს სამართლიანი მოლოდინი, რომ ხსენებული ინფორმაცია არ გახდება ცნობილი საზოგადოების სხვა წევრებისათვის მისი თანხმობის გარეშე.¹³⁰ სასამართლოს განმარტებით, ინდივიდის ფიზიკური ხელშეუხებლობა, უნინარესად, გულისხმობს და იცავს პირის სხეულს, რომელიც ადამიანის პირადი ცხოვრების ყველაზე ინტიმურ ნაწილად შეიძლება ჩაითვალოს. პირის თანხმობის გარეშე მის სხეულთან მიმართებით განხორციელებული ნებისმიერი ხასიათის სამედიცინო მანიპულაცია, რაოდენ მცირე მნიშვნელობისაც არ უნდა იყოს ის, ითვლება პირად ცხოვრებაში ჩარევად.¹³¹

საქმეში – *კონოვალოვა რუსეთის წინააღმდეგ (Kononova v. Russia)* – ევროპულმა სასამართლომ განიხილა პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებასთან დაკავშირებული სარჩელი, რომელიც ეხებოდა, მისი თანხმობის გარეშე, უცხო პირების დასწრებას მისი მშობიარობის პროცესზე.¹³² მოსარჩელემ იმშობიარა ბუნებრივად, ხოლო გინეკოლოგის ნებართვით, მშობიარობის პროცესს ესწრებოდნენ პრაქტიკაზე მყოფი სამედიცინო უნივერსიტეტის სტუდენტები.

საქმის განხილვისას ევროპულმა სასამართლომ ყურადღება გაამახვილა შემდეგ ასპექტზე: საავადმყოფოში მოთავსებისას მოსარჩელეს გადაეცა ბუკლეტი ჩანაწერით: „მოგმართავთ თხოვნით, გაგებით მოეკიდოთ იმ ფაქტს, რომ ჩვენს საავადმყოფოში, მკურნალობის პარალელურად, ვაწარმოებთ სტუდენტების განათლებას მეანგინეკოლოგიის დარგში. ამ-

¹³⁰ ფლინკილა და სხვები ფინეთის წინააღმდეგ (*Flinkkilä and Others v. Finland*), 2010 წლის 6 აპრილი, 75-ე პუნქტი; საარისტო და სხვები ფინეთის წინააღმდეგ (*Saaristo and Others v. Finland*), 2010 წლის 12 ოქტომბერი, 61-ე პუნქტი; აგეიევი რუსეთის წინააღმდეგ *Ageyevy v. Russia*, 2013 წლის 18 აპრილი, 193-ე პუნქტი.

¹³¹ სოლომახინი უკრაინის წინააღმდეგ (*Solomakhin v. Ukraine*), 2012 წლის 15 მარტი, 33-ე პუნქტი; „ი.გ.“ და სხვები სლოვაკეთის წინააღმდეგ (*I.G. and Others v. Slovakia*), 2012 წლის 13 ნოემბერი, 135-ე–146-ე პუნქტები.

¹³² 2014 წლის 9 ოქტომბერი.

დენად, საავადმყოფოში მოთავსებული ყველა პაციენტი მონაწილეობს ამ პროცესში“.

რუსეთში მოქმედი კანონმდებლობა არ მოითხოვდა პაციენტის წინასწარ თანხმობას, რათა მასთან დაკავშირებულ სამედიცინო მანიპულაციებს დასწრებოდა უცხო პირი ან პირები (პრაქტიკანტები). ევროპულმა სასამართლომ გადაწყვეტი მნიშვნელობა მიანიჭა ეროვნული სასამართლოების მიერ იმ ფაქტის გაუთვალისწინებლობას, რომ ბუკლეტი არასაკმარის ინფორმაციას შეიცავდა იმის შესახებ, თუ რა ფორმით მოხდებოდა სტაჟიორების განათლება და რა კუთხით და მოცულობით შეეხებოდა ეს ყოველივე პაციენტის პირად ცხოვრებას. ამასთანავე, მოქმედი კანონმდებლობა და პრაქტიკა არ ითვალისწინებდა რაიმე სახის ალტერნატიული ღონისძიებების განხორციელების შესაძლებლობას იმ შემთხვევაში, თუ მოსარჩელე მიიღებდა გადაწყვეტილებას, უარი განეცხადებინა მშობიარობისას სტუდენტების დასწრებაზე. ხსენებულიდან გამომდინარე, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლება.

საქმის – *სოდერმანი შვედეთის წინააღმდეგ (Soderman v. Sweden)* – მოსარჩელემ 14 წლის ასაკში აღმოაჩინა, რომ მისი მამინაცვალი აბაზანაში, გასარეცხი თეთრეულის კალათში მალულად დამონტაჟებული ვიდეოკამერით ახდენდა მის გადაღებას.¹³³

რაიონულმა სასამართლომ მამინაცვალი დამნაშავედ ცნო გარყვნილი ქმედების ჩადენაში, თუმცა სააპელაციო სასამართლომ მამინაცვალი გაამართლა იმ მოტივით, რომ, ცალკე აღებული, გადაღების ფაქტი არ იყო დანაშაული შვედეთის კანონმდებლობით, არ არსებობდა პირის მისი თანხმობის გარეშე გადაღების ზოგადი აკრძალვა. ეს გადაწყვეტილება ძალაში დატოვა უზენაესმა სასამართლომ.

ამ საქმეში ევროპულმა სასამართლომ მნიშვნელოვანი განმარტება გააკეთა, პირადი ცხოვრების უფლებიდან გამომდინარე, სახელმწიფოზე დაკისრებულ პოზიტიურ ვალდებულებასთან მიმართებით, რაც უკავშირდება ინდივიდის ფიზიკური

¹³³ 2013 წლის 12 ნოემბერი.

და მორალური ხელშეუხებლობის დარღვევას კერძო პირების მხრიდან. ევროპული სასამართლოს განმარტებით, სხვა პირებისაგან ადამიანის ფიზიკური და მორალური ხელშეუხებლობის დაცვასთან მიმართებით სასამართლომ წარსულში დაადგინა, რომ სახელმწიფო ორგანოების პოზიტიური ვალდებულებები პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებასთან დაკავშირებით, შეიძლება მოიცავდეს კერძო პირების მიერ განხორციელებული ძალადობრივი ქმედებისაგან დაცვის ადეკვატური კანონმდებლობის მიღებისა და პრაქტიკაში გატარების ვალდებულებას.¹³⁴ ბავშვებთან მიმართებით, რომლებიც განსაკუთრებით მოწყვლადები არიან, პირადი ცხოვრების უფლების ეფექტიანი დაცვის მიზნით განხორციელებული ღონისძიებები მიმართული უნდა იყოს ადამიანის ღირსების პატივისცემისა და ბავშვის ჭეშმარიტი ინტერესის დაცვისაკენ.¹³⁵

ისეთ ქმედებებს, რომლებიც ხელყოფს პირის ფიზიკურ ან მორალურ ხელშეუხებლობას, მაგრამ არ ხდება წამების ან სხვა სახის არასათანადო მოპყრობის დეფინიციაში,¹³⁶ პირადი ცხოვრების პატივისცემასთან მიმართებით სასამართლომ დაადგინა სახელმწიფოს ვალდებულება, მაგალითად, დაეცვა მცირეწლოვანი ცრუ ინფორმაციის გავრცელებისაგან.¹³⁷ ამ საქმეში სასამართლო ვერ დარწმუნდა, რომ შვედეთის კანონმდებლობა 2002 წლის სექტემბრის მდგომარეობით, როდესაც მოხდა კონკრეტული ქმედება, რა დროსაც მოსარჩელის მამინაცვალმა სექსუალური მიზნებისთვის სცადა, ფარულად გადაეღო შიშველი მოსარჩელე შხაპის მიღების წინ, ჯეროვნად იცავდა მისი პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლებას.

¹³⁴ *Inter alia*, ოსმანი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (*Osman v. the United Kingdom*), 1998 წლის 28 ოქტომბერი, 128-ე–130-ე პუნქტები.; *ბევაკუა და S. ბულგარეთის წინააღმდეგ (Bevacqua and S. v. Bulgaria)*, 2008 წლის 12 ივლისი, 65-ე პუნქტი; *სანდრა იანკოვიჩი ხორვატიის წინააღმდეგ (Sandra Janković v. Croatia)*, 2009 წლის 5 მარტი, 45-ე პუნქტი; *A. ხორვატიის წინააღმდეგ (A v. Croatia)*, 2010 წლის 14 ოქტომბერი, მე-60 პუნქტი.

¹³⁵ *C.A.S. და C.S. რუმინეთის წინააღმდეგ (C.A.S. and C.S. v. Romania)*, 2012 წლის 20 მარტი, 82-ე პუნქტი; *ფრიტი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Pretty v. the United Kingdom)*, 2002 წლის 29 აპრილი, 65-ე პუნქტი.

¹³⁶ *როგორც ეს იყო საქმეზე – X. და Y. ნიდერლანდის წინააღმდეგ (X. and Y. v. the Netherlands)*, 1985 წლის 26 მარტი.

¹³⁷ *K.U. ფინეთის წინააღმდეგ (K.U. v. Finland)*, 2008 წლის 2 დეკემბერი, 45-ე–49-ე პუნქტები.

სადავო ქმედება არღვევდა მოსარჩელის ხელშეუხებლობას და დამძიმებული იყო იმ ფაქტით, რომ მოსარჩელე მცირეწლოვანი იყო, ინციდენტი მოხდა მის სახლში, სადაც მას თავი უსაფრთხოდ და დაცულად უნდა ეგრძნო. ვინაიდან ხელისუფლების ორგანოებმა ვერ მოახდინეს მოსარჩელის ინტერესების ჯეროვანი დაცვა და დამნაშავის დასჯა (საკანონმდებლო დებულებების გამო, რომლებიც ასეთ ქმედებას არ აცხადებდა დასჯადად), სასამართლომ გადაწყვიტა, რომ დაირღვა პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლება.

საქმეში – *გუგი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Gough v. the United Kingdom)* – ევროპულ სასამართლოს მოუწია საქმის უჩვეულო ფაქტობრივი გარემოებების განხილვა.¹³⁸ მოსარჩელეს, გაერთიანებული სამეფოს მოქალაქეს, სწამდა ადამიანის სხეულის უმანკოებისა და მისდევდა ცხოვრების ნუდისტურ სტილს, რაც გამოიხატებოდა საზოგადოებრივ ადგილებსა და ქუჩაში შიშველი სიარულით. 2003 და 2004 წლებში მან მიიღო გადაწყვეტილება, შიშველი ჩასულიყო ფეხით ინგლისიდან შოტლანდიაში. შოტლანდიაში იგი რამდენიმეჯერ დააკავეს და ბრალად დასდეს საზოგადოებრივი წესრიგისა და ზნეობის წესების დარღვევა ქუჩაში შიშველი სიარულის გამო. მომდევნო წლებში იგი რამდენიმეჯერ იქნა დაკავებული და მსჯავრდებული იმავე ქმედების გამო.

ევროპულმა სასამართლომ 2014 წლის საქმეზე – *S.A.S. საფრანგეთის წინააღმდეგ (S.A.S. v. France)* – განმარტა, რომ ინდივიდის პიროვნული არჩევანი, როგორ გამოჩნდეს და წარდგეს საზოგადოებისა თუ კერძო პირების წინაშე, არის მისი პიროვნულობის გამოხატულება და, შესაბამისად, ექცევა პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლების სფეროში.¹³⁹ ამ პრინციპის წინამდებარე საქმეში გამოყენებით, ევროპულმა სასამართლომ დამატებით განმარტა, რომ ინდივიდის სხვა პირებთან ურთიერთობა არ არის შეუზღუდავი და შეიძლება, არსებობდეს ქცევის გარკვეული ნორმები, რომელთა დაცვაც სავალდებულოა. ამავე დროს, ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, რომ ინდივიდის პერსონალური ავტონომია

¹³⁸ 2014 წლის 28 ოქტომბერი.

¹³⁹ 2014 წლის 1 ივლისი.

არის პირადი ცხოვრების უფლების ამოსავალი პრინციპი¹⁴⁰ და კონკრეტული ქცევის/ქმედების აკრძალვა სისხლის სამართლის კოდექსით სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ ეს უკანასკნელი არ შეიძლება მოხვდეს პირადი ცხოვრების მოქმედების სფეროში.¹⁴¹

ევროპული სასამართლოს განმარტებით, პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლება არ შეიძლება შეუზღუდავად იცავდეს ინდივიდის გამოჩენას საზოგადოებაში. როგორც ეს საქმეზე – *ევეიდა და სხვები გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Eweida and Others v. the United Kingdom)* – სასამართლომ განმარტა: „აუცილებელია, საზოგადოების წინაშე გამოჩენამ და შერჩეულმა ფორმამ დააკმაყოფილოს სერიოზულობის მინიმალური დონე“ (*de minimis level of seriousness*). ვინაიდან მსოფლიოს არცერთი ქვეყნის დემოკრატიულ საზოგადოებაში ქუჩასა და საზოგადოებრივი თავშეყრის ადგილებში შიშველი სიარული არ არის მიღებული, ევროპულმა სასამართლომ მიიჩნია, რომ ხელისუფლების ორგანოები სარგებლობდნენ შეფასების ფართო ფარგლებით და უფლება ჰქონდათ, ჯეროვნად შეეზღუდათ მოსარჩელის პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლება.¹⁴²

4.3. სქესობრივი ცხოვრების საიდუმლოება

სქესობრივი კავშირი ექცევა პირადი ცხოვრების სფეროში. საქმეზე – *დადჯენი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Dudgeon v. the United Kingdom)*, – რომელიც ეხებოდა ურთიერთთანხმობით ჰომოსექსუალურ ურთიერთობას სრულწლოვან მამაკაცებს შორის, – ევროპულმა სასამართლომ სქესობრივი ცხოვრება განმარტა როგორც პირადი ცხოვრების „ყველაზე

¹⁴⁰ ფრითი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (*Pretty v. the United Kingdom*), 2002 წლის 29 აპრილი, 61-ე პუნქტი.

¹⁴¹ *A.D.T. გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ*, 2000 წლის 31 ივლისი, 23-ე პუნქტი; *ფეი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Pay v. the United Kingdom)*, 2003 წლის 16 სექტემბერი.

¹⁴² 2013 წლის 15 იანვარი.

ინტიმური ასპექტი.¹⁴³ ამ საქმეზე სასამართლომ დაადგინა, რომ ისეთი კანონმდებლობის არსებობამ, რომელიც უკანონოდ აცხადებდა ჰომოსექსუალურ ურთიერთობას, შელახა მოსარჩელის პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლება.

ევროპული სასამართლოს საქმეთა ნაწილი, რომელიც დაკავშირებულია სქესობრივ ცხოვრებასთან, ეხება ჰომოსექსუალურ ურთიერთობას. როგორც უკვე აღინიშნა, საქმის – *დადჯენი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Dudgeon v. the United Kingdom)* – მიხედვით, ბრიტანეთის მოქალაქე ასაჩივრებდა ჩრდილოეთ ირლანდიის კანონმდებლობას, რომელიც სისხლისსამართლებრივად დასჯადად აცხადებდა სრულწლოვან მამაკაცებს შორის ურთიერთთანხმობით ჰომოსექსუალურ ურთიერთობას. მოსარჩელე ეყრდნობოდა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლს და ამტკიცებდა, რომ თავად კანონის არსებობა არღვევდა მისი პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებას. მოპასუხე სახელმწიფო – გაერთიანებული სამეფო – ამტკიცებდა, რომ აკრძალვა მიზნად ისახავდა ისეთი კანონიერი მიზნის მიღწევას, როგორიცაა ადამიანთა მორალის დაცვა.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ, ვინაიდან ადამიანის სქესობრივი ცხოვრება არის პირადი ცხოვრების ყველაზე ინტიმური ასპექტი, უნდა არსებობდეს სერიოზული მიზეზები, რათა სახელმწიფოს მიერ ამ უფლებაში ჩარევა ჩაითვალოს კანონიერად ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის მიზნებისათვის.¹⁴⁴ საბოლოოდ, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ჩრდილოეთ ირლანდიაში მოქმედი კანონმდებლობა, რომელიც კრძალავდა ჰომოსექსუალურ ურთიერთობას, არღვევდა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლს, ვინაიდან ის ახდენდა მავნე გავლენას ჰომოსექსუალური ორიენტაციის მქონე ადამიანებზე, როგორიც იყო მოსარჩელე. ევროპული სასამართლოს აზრით, ჰომოსექსუალური ურთიერთობის სისხლისსამართლებრივი აკრძალვა არაპროპორციული ნაბიჯი იყო სახელმწიფოს მხრიდან. ამ გადაწყვეტილების მიღებიდან ერთ წელიწადში, კერძოდ 1982 წელს, ჩრდილოეთი

¹⁴³ 1981 წლის 22 ოქტომბერი, 52-ე პუნქტი.

¹⁴⁴ 52-ე პუნქტი.

ირლანდიის კანონმდებლობა, რომელიც ადგენდა სისხლისსამართლებრივ სასჯელს მამაკაცებს შორის ჰომოსექსუალური ურთიერთობისათვის, გაუქმდა. დადგენის საქმის მსგავსი პოზიცია ჩამოაყალიბა ევროპულმა სასამართლომ საქმეზე – ნორისი ირლანდიის წინააღმდეგ (*Norris v. Ireland*).¹⁴⁵

საქმე – *A.T.D. გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (A.D.T. v. the United Kingdom)* – ეხებოდა ბრიტანეთის მოქალაქე, ჰომოსექსუალ მამაკაცს.¹⁴⁶ პოლიციის მიერ მოსარჩელის ბინის გაჩხრეკის შედეგად ამოღებულ იქნა ფოტო- და ვიდეომასალა, რომელზეც აღბეჭდილი იყო სქესობრივი აქტი მოსარჩელესა და ოთხ მამაკაცს შორის საკუთარ საცხოვრებელში. მას შეეფარდა სასჯელი „უხეში უხამსობისათვის“, რომელიც აკრძალული იყო გაერთიანებული სამეფოს სქესობრივ დანაშაულთა აქტით.

სხვა საკითხებთან ერთად, განმცხადებელი ამტკიცებდა, რომ მისთვის ბრალის წაყენება და სასჯელის შეფარდება ურთიერთთანხმობით საკუთარ საცხოვრებელში სრულწლოვან რამდენიმე მამაკაცს შორის სქესობრივ აქტში მონაწილეობისათვის იყო მის პირად ცხოვრებაში ჩარევა, ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის საწინააღმდეგოდ. მოპასუხე სახელმწიფო ამტკიცებდა, რომ სქესობრივი აქტები სცილდებოდა „პირადი ცხოვრების“ ფარგლებს, რადგან მასში მონაწილეობდა ორზე მეტი მამაკაცი და ხდებოდა მათი აღბეჭდვა ფოტო- და ვიდეომასალაზე. ის ასევე ამტკიცებდა, რომ ჯგუფური სქესობრივი აქტი უნდა ყოფილიყო აკრძალული, რადგან გარდაუვალი იყო მისი საჯარო სივრცეში გავრცელება. თავისი პოზიციის დასასაბუთებლად მოპასუხე სახელმწიფო იშველიებდა მორალსა და სხვა პირთა უფლებებისა და თავისუფლების დაცვას, როგორც მოსარჩელის პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლების შეზღუდვის საფუძველს.

ევროპულმა სასამართლომ მიიჩნია, რომ დაირღვა მოსარჩელის პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლება როგორც კანონმდებლობის არსებობით, რომელიც კრძალავდა სქესობრივ აქტს ორზე მეტ მამაკაცს შორის, ისე მისთვის სასჯელის

¹⁴⁵ 1988 წლის 26 ოქტომბერი, 46-ე პუნქტი.

¹⁴⁶ 2000 წლის 31 ივლისი.

შეფარდებით. ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ სქესობრივი აქტები ამ მამაკაცებს შორის ხდებოდა კერძოდ (საზოგადოებისაგან იზოლირებულად) და არ იყო რეალური ალბათობა, რომ ვიდეოჩანანერები გახდებოდა საჯაროდ ხელმისაწვდომი. სასამართლომ მიიჩნია, რომ არ არსებობდა „მწვავე საზოგადოებრივი საჭიროება“, რომელიც გაამართლებდა ასეთი კანონმდებლობის არსებობას ან სასჯელის შეფარდებას მოსარჩელისათვის.

საინტერესოა ევროპული სასამართლოს საქმე – *მოსლი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Mosley v. United Kingdom)*, რომელიც ეხებოდა საჯარო სივრცეში ინფორმაციის გავრცელებას საზოგადოებისათვის ცნობილი ადამიანის სქესობრივი ცხოვრების შესახებ.¹⁴⁷ ამ საქმის მიხედვით, 2008 წლის მარტში გაზეთმა „მსოფლიო სიახლეებმა“ გაავრცელა საერთაშორისო საავტომობილო ფედერაციის ყოფილი პრეზიდენტის, მაქს რუფუს მოსლის, საიდუმლოდ გადაღებული ვიდეოკადრებიდან ამოჭრილი ფოტოები. ამ ფოტოებზე აღბეჭდილი იყო მოსარჩელე და ხუთი მეძავი სადომაზოხისტური აქტის დროს. ეს ფოტოები ასევე გავრცელდა გაზეთის ვებგვერდსა და სხვა ინტერნეტსაიტებზე.

ფოტოების გამოქვეყნების შემდეგ, მოსარჩელის მოთხოვნის მიუხედავად, მას უარი ეთქვა, ამ ფოტომასალის შემდგომი გავრცელება აკრძალულიყო, რადგან, ეროვნული სასამართლოს აზრით, მასალა უკვე იყო ფართოდ გავრცელებული, მათ შორის ინტერნეტის საშუალებით. ეროვნულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ არ არსებობდა პირადი ხასიათის ფოტომასალის გავრცელების საჯარო ინტერესი და, აქედან გამომდინარე, გაუმართლებელი იყო მათი გავრცელება. შესაბამისად, ეროვნულმა სასამართლომ მიყენებული ზიანისათვის გაზეთი დაავალდებულა, მოსარჩელისათვის გადაეხადა 60 ათასი ფუნტი პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლების დარღვევისათვის.

მიუხედავად ფულადი კომპენსაციისა, მაქს რუფუს მოსლი მაინც მიიჩნევდა თავს პირადი ცხოვრების დარღვევის მსხ-

¹⁴⁷ 2011 წლის 10 მაისი.

ვერპლად, რის გამოც მან ევროპულ სასამართლოში შეიტანა სარჩელი, რომელშიც მოსარჩელე ამტკიცებდა, რომ გაერთიანებულმა სამეფომ დაარღვია პოზიტიური ვალდებულება, ვინაიდან არ დაავალდებულა ფოტომასალის გამავრცელებელი, პირველ რიგში შეეტყობინებინა ამ ინფორმაციის სუბიექტისათვის პირადული ხასიათის ინფორმაციის გავრცელების განზრახვის შესახებ.

აქედან გამომდინარე, ერთ-ერთი მთავარი საკითხი ამ საქმეში იყო ის, ჰქონდა თუ არა გაერთიანებულ სამეფოს პოზიტიური ვალდებულება, შემოეღო წესი სავალდებულო შეტყობინების შესახებ, რომელიც მოსარჩელეს მისცემდა შესაძლებლობას, მოეთხოვა ასეთი ინფორმაციის გავრცელებამდე მისი გამოქვეყნების აკრძალვა.

ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ გაერთიანებულ სამეფოს არ ჰქონდა ასეთი პოზიტიური ვალდებულება, რის გამოც არ დაადგინა მე-8 მუხლის დარღვევა. სასამართლომ ასევე მიუთითა, რომ წინასწარი სავალდებულო შეტყობინების წესის არსებობა ხელს შეუშლიდა პოლიტიკურ დებატებს, რაც დაცულია კონვენციის მე-10 მუხლით.

სქესობრივი ცხოვრების საიდუმლოებაზე ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ ასევე განიხილა საქმე – *შტუბინგი გერმანიის წინააღმდეგ (Stubing v. Germany)*, – რომელიც ეხებოდა გერმანიის მოქალაქე პატრიკ შტუბინგის სისხლისსამართლებრივ სასჯელს ინცესტური კავშირისათვის თავის დასთან.¹⁴⁸

1976 წელს დაბადებულ პატრიკ შტუბინგს სამი წლის ასაკში დაუწესეს სახელმწიფო მეურვეობის ქვეშ ყოფნა, შვიდი წლის ასაკში კი გააშვილეს. გაშვილების მომენტიდან მას არ ჰქონდა არანაირი ურთიერთობა თავის ბიოლოგიურ ოჯახთან. 2000 წელს, 23 წლის ასაკში, მოსარჩელემ ურთიერთობა დაამყარა ბიოლოგიურ ოჯახთან და შეიტყო, რომ მას ჰყავდა ბიოლოგიური და, რომელიც იმ დროს 16 წლის იყო.

ბიოლოგიური დედის გარდაცვალების (2000 წელი) შემდეგ და-ძმას შორის ურთიერთობა უფრო ხშირი გახდა. 2001 წლი-

¹⁴⁸ 2012 წლის 24 სექტემბერი.

დან მათ ჰქონდათ ნებაყოფლობითი სქესობრივი კავშირი და დაიწყეს ერთად ცხოვრება. 2001 წლიდან 2005 წლამდე მათ ოთხი შვილი გაუჩნდათ.

მოსარჩელეს შეუფარდეს სისხლისსამართლებრივი სასჯელი ინცესტუური კავშირისათვის, რაც აკრძალულია გერმანიის კანონმდებლობით. ეროვნულ სასამართლოებთან ერთად, საკითხი განიხილა გერმანიის საკონსტიტუციო სასამართლომ, რომლის წინაშეც მოსარჩელე ამტკიცებდა, რომ დაერღვა პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლება. საკონსტიტუციო სასამართლომ დაადგინა, რომ მოსარჩელის მიმართ სისხლისსამართლებრივი სასჯელის გამოყენებას არ დაურღვევია პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლება და აღნიშნა, რომ სასჯელი ბიოლოგიურ და-ძმას შორის სქესობრივი კავშირისათვის განპირობებულია ქორწინებისა და ოჯახის დაცვის ინტერესით. მან მიუთითა, რომ ასეთი სქესობრივი კავშირის აკრძალვა გამომდინარეობს სქესობრივი თვითგამორკვევის დაცვის საჭიროებიდან და ასეთი ურთიერთობის შედეგად დაბადებული ბავშვებისათვის მნიშვნელოვანი ზიანის მიყენების რისკიდან.

ევროპულმა სასამართლომ ყურადღება გაამახვილა, რომ გერმანიის სისხლის სამართლის კანონმდებლობის მიზანი, რომელმაც აკრძალა ნებაყოფლობითი სქესობრივი კავშირი ზრდასრულ დედმამიშვილებს შორის, იყო მორალისა და სხვათა უფლებების დაცვა. ევროპულმა სასამართლომ ასევე აღნიშნა, რომ, მართალია, არ არსებობს ერთიანი პოზიცია ევროპის საბჭოს წევრ ქვეყნებში, უნდა იყოს თუ არა ნებაყოფლობითი სქესობრივი კავშირის აკრძალვა დედმამიშვილებს შორის, სახელმწიფოთა უმრავლესობა ითვალისწინებს სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას ასეთი კავშირისათვის. ამასთანავე, განხილული ქვეყნები, მათ შორის ისეთებიც, რომლებიც არ ითვალისწინებენ სისხლისსამართლებრივ სასჯელს, კრძალავენ ქორწინებას დედმამიშვილებს შორის. აქედან გამომდინარე, ევროპის საბჭოს წევრ ქვეყნებში არსებობს ზოგადი კონსენსუსი, რომ დედმამიშვილებს შორის სქესობრივი კავშირები არც კანონმდებლობით არის დაშვებული და არც მი-

საღებია ფართო საზოგადოებისათვის. აქედან გამომდინარე, ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა, რომ გერმანიას ჰქონდა თავისუფალი შეფასების ფართო ფარგლები.

ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა: გერმანიის საკონსტიტუციო სასამართლოს დასკვნით, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა გამართლებული იყო სხვადასხვა მიზნის კომბინირების საფუძველზე, მათ შორის ოჯახის, თვითგამორკვევისა და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის დაცვის აუცილებლობით. მან მიუთითა, რომ დედამიწვილებს შორის სქესობრივი კავშირი სერიოზულ ზიანს მიაყენებდა ოჯახის სტრუქტურას და, ამის შედეგად, მთლიანად საზოგადოებას.

საბოლოოდ, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დედამიწვილებს შორის სქესობრივი კავშირისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის არსებობა არ არღვევს პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებას.

4.4. ინდივიდის ფოტო- და ვიდეოგამოსახულება

ინდივიდის ფოტო- და ვიდეოგამოსახულება განსაკუთრებით არის დაცული პირადი ცხოვრების უფლებით. საქმეზე – *ერიკაინენი და სხვები ფინეთის წინააღმდეგ (Erikäinen and others v. Finland)* – ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა:

„სასამართლოს აზრით, ფოტოსურათის გამოქვეყნება, ზოგადად, უნდა იქნეს განხილული, როგორც პირის პირად ცხოვრებაში უფრო არსებითი ჩარევა, ვიდრე პირის ვინაობის ან სახელის მოხსენიება.“¹⁴⁹

პირად ცხოვრებასთან მიმართებით ფოტო- და ვიდეომასალის უნებართვოდ გამოქვეყნების საკითხზე განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებები ევროპულ სასამართლოს მიღებული აქვს მონაკოს სამეფო ოჯახის წევრებთან დაკავშირებით.

საქმეები – *ვონ ჰანოვერი გერმანიის წინააღმდეგ (Von Han-*

¹⁴⁹ 2009 წლის 10 თებერვალი; ასევე იხ. „ვერლაგსგრუპე ნიუს GmbH“ ავსტრიის წინააღმდეგ (*Verlagsgruppe News GmbH v. Austria*), 2006 წლის 14 დეკემბერი.

nover v. Germany)¹⁵⁰ და *ვონ ჰანოვერი გერმანიის წინააღმდეგ (Von Hannover v. Germany)* (№2)¹⁵¹ – შეიცავს რამდენიმე დეტალს, რომლებიც ეხება ძირითად დამაბალანსებელ კრიტერიუმებს, როდესაც წარმოიშობა კონფლიქტი გამოხატვის თავისუფლებისა და პირად ცხოვრებას შორის. პირველი საქმე ეხებოდა მონაკოს პრინცესა ქეროლანის რამდენიმე ფოტოს, მათ შორის გადაღებულს: ცხენით ჯირითისას, თხილამურებით სრიალისას და კერძო პლაჟზე სეირნობისას. ფოტოები გამოქვეყნდა გერმანიის რამდენიმე ჟურნალში (ე.წ. ყვითელ პრესაში), მისი თანხმობის გარეშე.

გერმანიის სასამართლოებმა, უმეტეს შემთხვევაში, გაამართლეს ფოტოების გამოქვეყნება (გარდა იმ გამონაკლისებისა, როდესაც გარკვეული ფოტოები გადაღებულ იქნა ისეთ ადგილებში, სადაც პრინცესას ჰქონდა განმარტოების გონივრული მოლოდინი და გადაღებული იყო თავის ბავშვებთან ერთად).

საჯარო ინტერესის მქონე საკითხებზე დებატებსა და პირად ცხოვრებასთან დაკავშირებულ ასპექტებს შორის განსხვავებისას ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა:

„სასამართლო მხედველობაში იღებს, რომ ძირითადი განსხვავება უნდა გაკეთდეს ფაქტების გადმოცემას, მათ შორის სადავო შემთხვევების, რომელთაც შეუძლიათ, ხელი შეუწყონ დემოკრატიულ საზოგადოებაში დებატებს, მაგალითად, პოლიტიკოსების ოფიციალურ საქმიანობასთან დაკავშირებით და იმ პირთა პირადი ცხოვრების შესახებ ინფორმაციის გავრცელებას შორის, რომლებიც არ ახორციელებენ ოფიციალურ/საჯარო/საზოგადოებრივ ფუნქციებს.“¹⁵²

ეროვნულმა სასამართლოებმა დაადგინეს, რომ პრინცესა ქეროლანი იყო საზოგადოებრივად ცნობილი ფიგურა *par excellence* და, შესაბამისად, არ ჰქონდა პირადი ცხოვრება, ვიდრე იგი არ იყო საზოგადოებრივი მეთვალყურეობისაგან განცალკევებული.

¹⁵⁰ 2004 წლის 24 ივნისი.

¹⁵¹ 2012 წლის 7 თებერვალი.

¹⁵² *ვონ ჰანოვერი გერმანიის წინააღმდეგ (Von Hannover v. Germany)*, 2004 წლის 24 ივნისი, 63-ე პუნქტი.

ევროპულმა სასამართლომ კი განმარტა, რომ ეს პრინციპი შეიძლება ყოფილიყო შესაფერისი იმ პოლიტიკოსებისათვის, რომლებიც ახორციელებდნენ ოფიციალურ უფლებამოსილებებს, მაგრამ არ ვრცელდებოდა აღნიშნულ შემთხვევაზე, რადგან ფოტოებზე, რომლებიც პრინცესას თანხმობის გარეშე იქნა გამოქვეყნებული, იგი არ ასრულებდა რაიმე ოფიციალურ/საჯარო/საზოგადოებრივ ფუნქციებს და ფოტოები ეხებოდა მხოლოდ მის პირად ცხოვრებას.¹⁵³

საქმის – *ვონ ჰანოვერი გერმანიის წინააღმდეგ (Von Hannover v. Germany) (N2)* – მიხედვით, გამოქვეყნებული ფოტოები ეხებოდა მონაკოს იმ დროისათვის მოქმედი პრინცის, რენიე III-ის ავადმყოფობას და, ძირითადად, ასახავდა, თუ როგორ უვლიდა და ზრუნავდა პრინცზე მისი ოჯახი ავადმყოფობის დროს. სასამართლოს განმარტებით:

„პირადი ცხოვრების კონცეფცია ვრცელდება პერსონალური იდენტობის ყველა ასპექტზე, როგორებიცაა: პირის სახელი, ფოტო-, ან ფიზიკური და მორალური ხელშეუხებლობა; კონვენციის მე-8 მუხლში განსაზღვრული გარანტიის მთავარი მიზანია, უზრუნველყოს ყველა პირის პიროვნული განვითარება ჩარევის გარეშე, რაც გამოიხატება მის სხვა ადამიანებთან ურთიერთობაში. შესაბამისად, არსებობს კვეთის წერტილები სხვა პირებთან, მათ შორის საჯარო კონტექსტშიც, რაც დაცულია პირადი ცხოვრებით, ხოლო ფოტოს გამოქვეყნებამ შეიძლება ხელყოს პირის პირადი ცხოვრება, მაშინაც კი, როდესაც იგი არის საჯარო ფიგურა.“¹⁵⁴

ამ საქმეში ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ არ დაადგინა პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლების დარღვევა, რადგან, ევროპული სასამართლოს აზრით, ამ კონკრეტულ შემთხვევაში გერმანულმა სასამართლოებმა ჯეროვნად შეაფასეს და აწონ-დაწონეს გამოხატვის თავისუფლებასა და პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებას შორის უპირატესობის საკითხი. გერმანულმა სასამართლოებმა დიდი მნიშვნელობა მიანიჭეს იმ საკითხის გამორკვევას, რა ვი-

¹⁵³ იქვე, 72-ე პუნქტი.

¹⁵⁴ *ვონ ჰანოვერი გერმანიის წინააღმდეგ (N2) (Von Hannover v. Germany) (N2)*, 2012 წლის 7 თებერვალი, 95-ე პუნქტი.

თარებაში იყო ფოტოები გადაღებული და ემსახურებოდა თუ არა გამოქვეყნებული ფოტოები და სტატიები მსჯელობას საზოგადოებრივად საინტერესო საკითხებზე. ამავ დროს, არც ფოტოები და არც სტატია არ შეურაცხყოფდა რაიმე სახით მოსარჩელეს და ასახავდა მხოლოდ პრინციპსა და მისი დედამიწელების ზრუნვას მამის ჯანმრთელობაზე, ხოლო მოქმედი პრინციპის ჯანმრთელობის მდგომარეობა, მისი შესაძლებლობა, განეხორციელებინა მონარქის უფლებამოსილებანი, ცალსახად იყო საზოგადოებისათვის საინტერესო საგანი.

მსგავსი კრიტერიუმი იქნა წარმოდგენილი საქმეში – *აქსელ სპრინგერი AG გერმანიის წინააღმდეგ (Axel Springer AG v. Germany)*.¹⁵⁵ როგორც უკვე აღინიშნა, ამ საქმეში ჟურნალისტი წერდა გამოჩენილი მსახიობის მიერ ნარკოტიკების შენახვის გამო მისი დაკავების შესახებ, რასაც თან ახლდა ფოტოები.

ევროპულმა სასამართლომ აღიარა საჯარო ინტერესად სისხლისსამართლებრივი პროცესის მიმდინარეობის შესახებ ინფორმაციის მიწოდება:

„ძირითადად, საზოგადოებას აქვს ინტერესი, იყოს ინფორმირებული და უფლებამოსილი, მიიღოს ინფორმაცია სისხლისსამართლებრივი პროცესის მიმდინარეობის შესახებ, იმ პირობით, რომ მკაფიოდ იქნება გარანტირებული უდანაშაულობის პრეზუმფიცია. ეს ინტერესი განსხვავდება ხარისხით, რადგან იგი შეიძლება წარმოიშვას სამართალწარმოების პროცესში – დაკავების მომენტიდან – რამდენიმე ფაქტორის მხედველობაში მიღებით, როგორებიცაა: კონკრეტული პირის ცნობადობა, საქმის ფაქტობრივი გარემოებები და სამართალწარმოებიდან წარმოშობილი დამატებითი დეტალები.“¹⁵⁶

სასამართლომ აღნიშნა, რომ მსახიობი იყო საკმარისად ცნობადი სახე, რისი არარსებობის შემთხვევაში გაზეთი არც კი გამოაქვეყნებდა ინფორმაციას მის შესახებ და რომ იგი საზოგადოებრივ ყურადღებას იპყრობდა აქტიურად. აქედან გამომდინარე, იმის გათვალისწინებით, თუ რა მასშტაბით იყო ცნობილი იგი საზოგადოებისთვის, მისი პირადი ცხოვრების დაცვის „ლეგიტიმური მოლოდინი“ საგრძნობლად მცირდება-

¹⁵⁵ 2012 წლის 7 თებერვალი.

¹⁵⁶ 96-ე პუნქტი.

და.¹⁵⁷ ინფორმაცია წარმოდგენილი იყო ოფიციალური წყაროდან და იგი ხელმისაწვდომი იყო სხვა მედიასაშუალებებისათვის. განცხადება, ძირითადად, იყო ფაქტებზე დაფუძნებული და გათვლილი, რათა მიეპყრო საზოგადოების ყურადღება. შესაბამისად, სასამართლომ დაადგინა, რომ გაზეთისათვის მსახიობის პირად ცხოვრებაში შეჭრისათვის შეფარდებული სანქციები იყო გამოხატვის თავისუფლების უფლების დარღვევა.

საწინააღმდეგო გადანყვეტილება მიიღო ევროპულმა სასამართლომ საქმეზე – „MGN Limited“ გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (*MGN Limited v. the United Kingdom*), – რომელიც ეხებოდა გაზეთის მიერ ცნობილი მოდელის ნარკოტიკული დამოკიდებულების მკურნალობის გაშუქებას.¹⁵⁸ ამ შემთხვევაში ევროპულმა სასამართლომ აღიარა მცირე საჯარო ინტერესი:

„ფოტოებისა და სტატიების გამოქვეყნება, რომლის ერთადერთი მიზანია, დააკმაყოფილოს კონკრეტულ მკითხველთა ცნობისმოყვარეობა საჯარო პირის პირადი ცხოვრების დეტალების გახმაურებით, არ შეიძლება მიჩნეულ იქნეს ზოგადი საზოგადოებრივი ინტერესის გარშემო მსჯელობის ნამახალისებლად, მიუხედავად პირის ცნობადობისა... ფოტოები, რომლებიც წარმოდგენილ იქნა ტაბლოიდურ პრესაში, ხშირად იწვევს კონკრეტული პირის პირადი ცხოვრების შელახვას ან ატარებს დევნის სახეს.“¹⁵⁹

სასამართლომ აღნიშნა, რომ ინფორმაცია მოდელის შესახებ შეგროვდა ფარულად, შორი დისტანციის ლინზების გამოყენებით, რამაც შელახა მოდელის პირადი ცხოვრება.

საქმეზე – *მოსლი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Mosley v. the United Kingdom)* – ევროპულმა სასამართლომ მართებულად უარყო უსაფუძვლო მოთხოვნა მედიის მიმართ, წინასწარ გააფრთხილოს ის პირები, რომელთა პირად ცხოვრებასაც შეიძლება შეეხოს გამოქვეყნებული პუბლიკაცია:

„წინასწარი გაფრთხილების მოთხოვნის მსუსხავი ეფექ-

¹⁵⁷ 101-ე პუნქტი.

¹⁵⁸ 2011 წლის 18 იანვარი.

¹⁵⁹ 143-ე პუნქტი

ტის მხედველობაში მიღებით, ასეთი გაფრთხილების ეფექტიანობის შესახებ მნიშვნელოვანი ეჭვებისა და ამ სფეროში სახელმწიფოთა შეფასების ფარგლების გათვალისწინებით, სასამართლოს მიაჩნია, რომ მე-8 მუხლი არ ადგენს წინასწარი გაფრთხილების სამართლებრივ ვალდებულებას.¹⁶⁰

4.5. სამსახური და პირადი ცხოვრება

საქმე – *ნაიდინი რუმინეთის წინააღმდეგ (Naidin v. Romania)* – ეხებოდა რუმინეთის პოლიციის ერთჯერადი ინფორმატორისათვის საჯარო სამსახურში მუშაობის აკრძალვას.¹⁶¹ მოსარჩელე ასაჩივრებდა, რომ მას უარი განუცხადეს საჯარო სამსახურში მუშაობის განახლებასთან დაკავშირებით, კომუნისტური რეჟიმის დროს პოლიციასთან მისი თანამშრომლობის გამო. მოსარჩელე ამტკიცებდა, რომ ეს იყო ჩარევა მის პირად ცხოვრებაში.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი, ისევე როგორც მე-14 მუხლი (დისკრიმინაციის აკრძალვა). რუმინეთის საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების გათვალისწინებით, რომლის მიხედვით პოლიციის ყოფილი თანამშრომლებისათვის საჯარო სამსახურში დასაქმების აკრძალვა გამართლებული იყო დემოკრატიული რეჟიმის მიმართ ყველა საჯარო მოხელის მხრიდან მოსალოდნელი ერთგულებით, სასამართლომ კიდევ ერთხელ დაადასტურა, რომ, როგორც პრინციპული საკითხი, სახელმწიფოებს ჰქონდათ ლეგიტიმური ინტერესი საჯარო სამსახურში დასაქმების პირობების დადგენისას. სასამართლომ ასევე აღნიშნა, რომ დემოკრატიულ სახელმწიფოს ჰქონდა კანონიერი ინტერესი, მოეთხოვა ერთგულება საჯარო მოხელეებისაგან იმ კონსტიტუციური პრინციპების მიმართ, რომლებზეც დაფუძნებული იყო სახელმწიფო.

საქმე – *ფერნანდეს მარტინეზი ესპანეთის წინააღმდეგ (Fernandez Martinez v. Spain)* – ეხებოდა ხელშეკრულების შეწყვე-

¹⁶⁰ 2011 წლის 10 მაისი, 132-ე პუნქტი.

¹⁶¹ 2014 წლის 21 ოქტომბერი.

ტას დაქორწინებულ მღვდელთან და ხუთი შვილის მამასთან, რომელიც ასწავლიდა კათოლიკურ რელიგიასა და ეთიკას.¹⁶² მოსარჩელეს ხელშეკრულება შეუწყვიტეს მას შემდეგ, რაც იგი განთავისუფლდა დაუქორწინებლობის ვალდებულები-საგან და საჯაროდ გამოხატა თავისი აქტიური ერთგულება იმ მოძრაობის მიმართ, რომელიც ეწინააღმდეგება ეკლესიის დოქტრინას. მოსარჩელე ამტკიცებდა, რომ ხელშეკრულები-ს შეწყვეტა მისი პირადი და ოჯახური მდგომარეობის გამო არღვევდა მის პირად და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებას. სასამართლომ დაადგინა, რომ არ დარღვეულა კონ-ვენციის მე-8 მუხლი, რადგან, სახელმწიფოსათვის მიჩიჭებული დისკრეციის ფარგლების გათვალისწინებით, მოსარჩელის უფლებაში ჩარევა, რომელიც ეხებოდა მისი პირადი ცხოვრე-ბის პატივისცემას, არ ყოფილა არაპროპორციული. სასამართ-ლოს აზრით, არ შეიძლებოდა, არაგონივრულად მიჩნეულიყო ის ფაქტი, რომ ეკლესია მოითხოვდა მისი დოქტრინის დაც-ვას და სწავლებისადმი ერთგულებას იმ პედაგოგებისაგან, რომლებიც ასწავლიდნენ ამ რელიგიას, რადგან ისინი შეი-ძლება ჩაითვალოს სწორედ ამ რელიგიის წარმომადგენლე-ბად და გამავრცელებლებად. ამ შემთხვევაში სასამართლომ დაადგინა, რომ ესპანეთის სასამართლოებმა სათანადოდ გაი-თვალისწინეს ყველა შესაბამისი ფაქტორი და დეტალურად და ყოვლისმომცველად აწონეს კონკურენტული ინტერესები, რომლებიც ჰქონდა კათოლიკურ ეკლესიას რელიგიის სწავლე-ბის საკითხებში ავტონომიის მიერ. ადგილობრივი სასამართ-ლოების მიერ ჩატარებული გამოკვლევის ფონზე ეკლესიის ავტონომიის პრინციპი, როგორც ჩანს, არ ყოფილა არასათა-ნადოდ გამოყენებული: არ შეიძლებოდა იმის მტკიცება, რომ ეპისკოპოსის გადაწყვეტილება არ იყო საკმარისად დასაბუ-თებული; არც იმის მტკიცება შეიძლებოდა, რომ მისი მიღების მიზანი არ შეესაბამება კათოლიკურ სწავლებას ან იმ პრინცი-პებს, რომლებიც დაცული იყო ევროპული კონვენციით.

საქმე – *ებრაჰიმიანი საფრანგეთის წინააღმდეგ (Ebrahimian v. France)* – ეხებოდა გადაწყვეტილებას შრომითი ხელშეკრუ-

¹⁶² 2014 წლის 12 ივნისი.

ლების შეწყვეტის შესახებ საავადმყოფოს სოციალური მუშაკისათვის, რადგან მან უარი განაცხადა, მუსლიმური ჩადრით არ ევლო სამსახურში.¹⁶³ მოსარჩელე ასაჩივრებდა, რომ ეს გადაწყვეტილება მისთვის, როგორც სოციალური მუშაკისათვის, შრომითი ხელშეკრულების შეწყვეტასთან დაკავშირებით იყო მისი პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლების, ისევე როგორც რელიგიის თავისუფლების, დარღვევა. სასამართლომ დაადგინა, რომ არ დარღვეულა კონვენციის მე-8 მუხლი, რადგან საფრანგეთის ხელისუფლების ორგანოებს არ გადაუჭარბებიათ მათთვის მინიჭებული დისკრეციისათვის იმის შეფასებისას, რომელი ინტერესი – ერთი მხრივ, მოსარჩელის ინტერესი, ეტარებინა ის სამოსი, რომელიც მას სურდა და, მეორე მხრივ, სახელმწიფოს სეკულარობის პრინციპი – სარგებლობდა უპირატესობით. სახელმწიფომ ამ შემთხვევაში უპირატესად მიიჩნია ნეიტრალურობისა და სეკულარიზმის პრინციპი. სასამართლომ მკაფიოდ აღნიშნა, რომ ხელისუფლების ორგანოების მიერ ჩადრის ტარება მიჩნეულ იქნა რელიგიის მოჩვენებით გამოვლინებად, რაც შეუთავსებელი იყო ნეიტრალიტეტის მოთხოვნასთან, რომელიც დაეკისრათ საჯარო მოხელეებს თავიანთი ფუნქციების განხორციელებისას. მოსარჩელეს მოსთხოვეს, დაეცვა სეკულარიზმის პრინციპი, რასაც ადგენდა საფრანგეთის კონსტიტუციის 1-ლი მუხლი. ეროვნული სასამართლოების აზრით, აუცილებელი იყო სახელმწიფო სეკულარიზმის მხარდაჭერა და ამით საავადმყოფოში მყოფი პაციენტების დაცვა ზეგავლენის ან არაობიექტურობის ნებისმიერი საშიშროებისაგან. სხვების უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვის აუცილებლობამ, კერძოდ, ყველას რელიგიის პატივისცემამ, შექმნა გადაწყვეტილების მიღების საფუძველი კონკრეტულ საკითხთან დაკავშირებით და, შესაბამისად, არ დარღვეულა მოსარჩელის პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლება, ეტარებინა ის სამოსი, რომელიც მას სურდა.

საქმის – *სიდარბასი და ძიაუტასი ლიტვის წინააღმდეგ (Sidabras and Džiautas v. Lithuania)* – მიხედვით, ორივე მოსარჩელე

¹⁶³ 2015 წლის 26 ნოემბერი.

გაათავისუფლეს საგადასახადო ინსპექტორების თანამდებობიდან მათი ადრინდელი სამსახურის – სუკ-ის (КГБ) აგენტობის გამო.¹⁶⁴ მოსარჩელები ასაჩივრებდნენ, რომ მათ აეკრძალათ დასაქმება კერძო სექტორში 1999-2009 წლებში, რადგან ისინი იყვნენ სუკ-ის ყოფილი თანამშრომლები, რაც არღვევდა კონვენციის მე-8 და მე-14 (დისკრიმინაციის აკრძალვა) მუხლებს. სასამართლომ დაადგინა, რომ ეს აკრძალვა მოსარჩელებთან მიმართებით, რომლებიც ეძებენ სამსახურს კერძო სექტორის სხვადასხვა სფეროში, იყო არაპროპორციული ღონისძიება, თუნდაც იმ მიზნების ლეგიტიმურობის გათვალისწინებით, რომლებიც ამოძრავებდა ამ ქმედებას. აქედან გამომდინარე, სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-14 მუხლი (დისკრიმინაციის აკრძალვა), მე-8 მუხლთან ერთად.

საქმის – *სიდარბასი და სხვები ლიტვის წინააღმდეგ (Sida-bras and Others v. Lithuania)* – მიხედვით, სამი მოსარჩელე: ყოფილი საგადასახადო ინსპექტორი, პროკურორი და ადვოკატი, რომლებიც მუშაობდნენ კერძო სატელეკომუნიკაციო კომპანიაში, ასაჩივრებდნენ, რომ ლიტვამ არ გააუქმა საკანონმდებლო აქტი („სუკ-ის აქტი“), რომელიც უკრძალავდა სუკ-ის ყოფილ თანამშრომლებს მუშაობას კერძო სექტორის გარკვეულ სფეროებში, იმის მიუხედავად, რომ ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ 2004 და 2005 წლებში მათ სასარგებლოდ მიიღო გადაწყვეტილება.¹⁶⁴

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ არ დარღვეულა კონვენციის მე-14 მუხლი (დისკრიმინაციის აკრძალვა) და არც მე-8 მუხლი პირველი ორი მოსარჩელის შემთხვევაში, რომლებმაც ვერ დაიწყეს სამსახური კერძო სექტორში, მაგრამ დაირღვა როგორც მე-14 მუხლი, ისე მე-8 მუხლი მესამე მოსარჩელის შემთხვევაში, რომელმაც ასევე ვერ დაიწყო სამსახური კერძო სექტორში. სასამართლომ დაადგინა, რომ ვერც პირველმა და ვერც მეორე მოსარჩელემ ვერ შეძლეს, დამაჯერებლად წარმოეჩინათ, რომ მათ მიმართ მოხდა დისკრიმინაცია: პირველმა მოსარჩელემ ვერ წარუდგინა სასამართლოს რაიმე კონკრეტული ინფორმაცია, ვინ უთხრა უარი სამსახურის დაწყებაზე

¹⁶⁴ 2004 წლის 27 ივლისი.

შესაბამისი კანონმდებლობით გათვალისწინებული შეზღუდვების გამო, ან როდის მოხდა ეს. არც სასამართლოს აღმოუჩენია ისეთი რამ, რაც ეწინააღმდეგება ეროვნული სასამართლოების დასკვნას მის საქმესთან დაკავშირებით, რომ იგი დარჩა უმუშევარი, რადგან მას არ გააჩნდა სათანადო კვალიფიკაცია; რაც შეეხება მეორე მოსარჩელეს, მან თავად აღიარა, რომ ის იყო სტაჟიორი იურისტი 2006 წლისათვის და რომ მას არასდროს უცდია, დაეწყო სხვა სამსახური კერძო სექტორში; მესამე მოსარჩელის შემთხვევაში კი, ევროპული სასამართლო ვერ დარწმუნდა, რომ ლიტვის მთავრობამ აჩვენა ეროვნული სასამართლოების მხრიდან პირდაპირი მითითება სუკ-ის აქტზე – კერძოდ, ის ფაქტი, რომ მესამე მოსარჩელის სამსახურში აღდგენის საკითხი ვერ გადაწყდებოდა დადებითად, სანამ სუკ-ის აქტი იყო ძალაში – არ ყოფილა გადამწყვეტი ფაქტორი სახელმწიფო ორგანოების მიერ სამართლებრივი საფუძვლის ჩამოყალიბებისას. შესაბამისად, სასამართლომ დაადგინა პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლების დარღვევა, დისკრიმინაციის აკრძალვასთან ერთობლიობაში.

საქმეები – *ლუსტიგ-პრინი და ბეკეტი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Lustig-Prean and Beckett v. the United Kingdom)*,¹⁶⁵ *სმიტი და გრეიდი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Smith and Grady v. the United Kingdom)*,¹⁶⁶ *პერკინსი და „რ“ გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Perkins and R. v. the United Kingdom)* და *ბექი, კოპი და ბაზელეი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Beck, Copp and Bazeley v. the United Kingdom)*¹⁶⁷ – ეხებოდა გაერთიანებული სამეფოს შეიარაღებული ძალების წევრებს, რომლებიც დაითხოვეს სამსახურიდან მხოლოდ მათი სექსუალური ორიენტაციის გამო. კერძოდ, ისინი ამტკიცებდნენ, რომ შეიარაღებულ ძალებში ჰომოსექსუალთა დასაქმების აბსოლუტური აკრძალვის გამო, რაც მოქმედებდა მათი გათავისუფლების პერიოდში, დაირღვა კონვენციის მე-8 და მე-14 მუხლებით გათვალისწინებული მათი უფლებები.

ამ ოთხ საქმეზე ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ

¹⁶⁵ 1999 წლის 27 სექტემბერი.

¹⁶⁶ 2000 წლის 25 ივლისი.

¹⁶⁷ 2002 წლის 22 ოქტომბერი.

დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი. სასამართლოს აზრით, მოსარჩელების წინააღმდეგ გატარებული ღონისძიებები იყო განსაკუთრებით მძიმე ჩარევა მათ პირად ცხოვრებაში და არ იყო გამართლებული „დამაჯერებელი და წონადი არგუმენტებით“. სმიტის, გრეიდის და ბეკის, კოპის და ბაზელეის შემთხვევებში სასამართლომ ასევე დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-13 მუხლი (სამართლებრივი დაცვის ეფექტიანი საშუალების უფლება), რადგან მოსარჩელებს არ ჰქონდათ სამართლებრივი დაცვის ეფექტიანი შიდასახელმწიფოებრივი საშუალება მათი პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლების დარღვევასთან მიმართებით.

4.5.1. გენდერული ნიშნით სამსახურიდან გათავისუფლება

საქმე – *ემელ ბოირაზი თურქეთის წინააღმდეგ (Emel Boyraz v. Turkey)* – ეხებოდა საჯარო სექტორში სამსახურიდან (ელექტროენერგიის სახელმწიფო კომპანიიდან) მოსარჩელის განთავისუფლებას გენდერის საფუძველზე.¹⁶⁸ მოსარჩელე განთავისუფლებამდე, თითქმის სამი წლის განმავლობაში, მუშაობდა უსაფრთხოების ოფიცრის პოზიციაზე. 2004 წლის მარტში იგი გაათავისუფლეს სამსახურიდან, რადგან არ იყო მამაკაცი და არ ჰქონდა გავლილი სამხედრო სამსახური. მოსარჩელის მტკიცებით, მისი გათავისუფლება და ეროვნულ დონეზე განხორციელებული სამართალწარმოება დისკრიმინაციული იყო და ეფუძნებოდა გენდერულ ნიშანს.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-14 და მე-8 მუხლები. სასამართლოს აზრით, ხელისუფლების ის არგუმენტი, რომ უსაფრთხოების ოფიცრებმა უნდა იმუშაონ ლამის ცვლაში, უნდა გამოიყენონ ცეცხლსასროლი იარაღი და ფიზიკური ძალა გარკვეულ პირობებში, თავისთავად არ ამართლებდა ნებისმიერ განსხვავებულ მოპყრობას ქალებისა და მამაკაცების მიმართ. უფრო მეტიც, მოსარჩელის სამსახურიდან გათავისუფლების მიზეზი იყო

¹⁶⁸ 2014 წლის 2 დეკემბერი

არა მისი უუნარობა, საკუთარ თავზე აეღო ასეთი პასუხისმგებლობა, ან რაიმე არგუმენტი, რაც მიუთითებდა მოსარჩელის მიერ ვალდებულებების შეუსრულებლობას, არამედ თურქეთის ადმინისტრაციული სასამართლოების გადანაცვ-ტილებები, რომელთა თანახმად, ყოველგვარი არგუმენტის გარეშე ხდებოდა ქალების მიმართ განსხვავებული მოპყრობა. ევროპულმა სასამართლომ ასევე მიიჩნია: ადმინისტრაციულ-მა სასამართლოებმა არ დაასაბუთეს მოთხოვნის საფუძველი, რომ მხოლოდ მამრობითი სქესის პერსონალს შეეძლო უსაფრთხოების ოფიცრის პოზიციაზე მუშაობა ელექტროენერგიის სახელმწიფო კომპანიის ფილიალში. შესაბამისად, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლების დარღვევა, გენდერული ნიშნით დისკრიმინაციის აკრძალვასთან ერთად.

4.5.2. სამსახურიდან გათავისუფლება ჯანმრთელობასთან დაკავშირებული პრობლემების გამო

საქმე – *I.B. საბერძნეთის წინააღმდეგ (I.B. v. Greece)* – ეხებოდა აივ-ით (HIV) ინფიცირებული თანამშრომლის სამსახურიდან გათავისუფლებას კომპანიის სხვა თანამშრომლების მოთხოვნით.¹⁶⁹ როგორც საბერძნეთის საკასაციო სასამართლომ დაადგინა, სამსახურიდან მოსარჩელის გათავისუფლება გამართლებული იყო იმით, რომ იგი იყო აივ-ით ინფიცირებული, რის გამოც არ დარღვეულა რაიმე კანონი. მოსარჩელე ამტკიცებდა, რომ მისი გათავისუფლება სამსახურიდან არღვევდა პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებას და მისი გათავისუფლება იყო დისკრიმინაციული.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ მოსარჩელე მართლაც აღმოჩნდა დისკრიმინაციის მსხვერპლი მისი ჯანმრთელობის მდგომარეობის გამო, რაც არღვევდა კონვენციის მე-8 და მე-14 მუხლებს. კერძოდ, სასამართლომ მიუთითა, რომ, როდესაც ეროვნულმა სასამართლოებმა განიხილეს სამსახურიდან მისი გათავისუფლების შესახებ მიღებული გადანყ-

¹⁶⁹ (№ 552/10), 2013 წლის 3 ოქტომბერი.

ვეტილების კანონიერება, თავიანთ შემაჯამებელ გადაწყვეტილებაში დაეყრდნენ ამკარად არასწორ ინფორმაციას, კერძოდ, მისი ავადმყოფობის გადამდებ ბუნებასთან დაკავშირებით. ეროვნულმა სასამართლოებმა წარმოადგინეს არასაკმარისი განმარტება იმის თაობაზე, თუ როგორ გადაწონა დამსაქმებლის ინტერესებმა მოსარჩელის ინტერესები და, ამგვარად, ვერ შეძლეს სწორი ბალანსის დადგენა ორივე მხარის უფლებებს შორის. აქედან გამომდინარე, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლების დარღვევა დისკრიმინაციის აკრძალვასთან მიმართებით.

საქმის – *კოპლანდი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Copland v. the United Kingdom)* – მოსარჩელე მუშაობდა კარმართენშირის კოლეჯში, რომელსაც მართავდა სახელმწიფო.¹⁷⁰ 1995 წელს იგი გახდა კოლეჯის დირექტორის პირადი თანაშემწე და მოეთხოვებოდა მჭიდრო თანამშრომლობა ახალდანიშნულ დირექტორის მოადგილესთან. სასამართლოს წინაშე მოსარჩელემ განაცხადა, რომ კოლეჯში მუშაობის დროს დირექტორის მოადგილის ინიციატივით მის ტელეფონით, ელ. ფოსტითა და ინტერნეტით სარგებლობაზე ხორციელდებოდა მონიტორინგი.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი. სასამართლომ მიიჩნია, რომ მოსარჩელის შესახებ პირადი ინფორმაციის შეგროვება და შენახვა მის მიერ ტელეფონის, ელ. ფოსტისა და ინტერნეტის გამოყენებისას, იყო ჩარევა მისი პირადი ცხოვრებისა და კორესპონდენციის პატივისცემის უფლებაში და, რომ ჩარევა არ მოხდა „კანონის შესაბამისად“, რადგან იმ მომენტისათვის არ არსებობდა მონიტორინგის მარეგულირებელი ეროვნული კანონმდებლობა. მართალია, სასამართლომ მიიჩნია, რომ შეიძლება, ზოგჯერ კანონიერი იყოს დამსაქმებლის მხრიდან თანამშრომლის მიერ ტელეფონითა და ინტერნეტით სარგებლობაზე მონიტორინგისა და კონტროლის დაწესება, მაგრამ ამ შემთხვევაში არ იყო საჭირო იმის განსაზღვრა, იყო თუ არა ჩარევა „აუცილებელი დემოკრატიულ საზოგადოებაში“, რადგან ჩარევამ ვერ დააკ-

¹⁷⁰ 2007 წლის 3 აპრილი.

მაყოფილა უმთავრესი კრიტერიუმი, რომელიც მოითხოვს პირად ცხოვრებაში ნებისმიერი ჩარევის მოქმედი კანონმდებლობით რეგულირებას.

საქმის – *ბენედიქტდოტირი ისლანდიის წინააღმდეგ (Benediktsdóttir v. Iceland)*¹⁷¹ – მოსარჩელე ასაჩივრებდა, რომ, მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებში მისი პირადი ელ. ფოსტის უკანონო გამოქვეყნებისაგან არასაკმარისი დაცვის უზრუნველყოფის გამო, ისლანდია ვერ შეძლო კონვენციის მე-8 მუხლით მისთვის მინიჭებული უფლებების დაცვა. მან განაცხადა, რომ უცნობმა მესამე მხარემ მიიღო ზემოხსენებული ელექტრონული ფოსტის წერილები მისი ინფორმირებისა და თანხმობის გარეშე სერვერიდან, რომელსაც წარსულში ფლობდა და ამუშავებდა მისი ყოფილი დამსაქმებელი, რომელიც გაკოტრდა. ელექტრონული შეტყობინებები შედგებოდა ელექტრონულ ფოსტაში არსებულ წერილებში მოცემული პირდაპირი ციტატებისა ან ფრაზებისაგან. ხსენებული კომუნიკაცია წარმოებდა მოსარჩელესა და ყოფილ კოლეგას, მრავალეროვნული კომპანიის მთავარ აღმასრულებელ ოფიცერს, შორის. ამ წერილებში გამოთქმული იყო სურვილი, რომ მოსარჩელეს ეპოვა შესაფერისი ადვოკატი, რომელიც დაეხმარებოდა მის ხელთ არსებული მამხილებელი მასალის პოლიციისათვის გადაცემაში და წარმოადგენდა მას მომავალში სასამართლოში ზემოხსენებული მრავალეროვნული კომპანიის ხელმძღვანელების წინააღმდეგ. ისლანდიაში იმ დროს მიმდინარეობდა საჯარო დებატები იმ ბრალდებებთან დაკავშირებით, რომელთა თანახმად, გამოჩენილი მოღვაწეები ახდენდნენ არამართლზომიერ ზეგავლენას ქვეყანაში განხორციელებულ ყველაზე მასშტაბურ სისხლის სამართლის გამოძიებაზე.

ევროპულმა სასამართლომ არსებითი განხილვაზე დაუშვებლად მიიჩნია განცხადება (აშკარად დაუსაბუთებელი). სასამართლოს განმარტებით, არაფერი მიუთითებდა იმაზე, რომ ისლანდიის ხელისუფლების ორგანოები გასცდნენ თავიანთი უფლებამოსილების ფარგლებს და ვერ შეძლეს სამართლიანი ბალანსის დადგენა გაზეთის გამოხატვის თავისუფლებას,

¹⁷¹ 2009 წლის 16 ივნისი, გადაწყვეტილება დასაშვებობის შესახებ.

რომელიც გარანტირებულია კონვენციის მე-10 მუხლით და მოსარჩელის პირადი ცხოვრებისა და კორესპონდენციის პატივისცემის უფლებას შორის, კონვენციის მე-8 მუხლის თანახმად.

საქმის – *კოპკე გერმანიის წინააღმდეგ (Köpke v. Germany)* – მოსარჩელე, სუპერმარკეტის მოლარე, გაათავისუფლეს სამსახურიდან ქურდობისათვის, გაფრთხილების გარეშე, მისი დამსაქმებლის მიერ გადაღებული ფარული ვიდეოგადაღების საფუძველზე, რაც განხორციელდა კერძო დეტექტიური სააგენტოს დახმარებით.¹⁷² მან წარუმატებლად გაასაჩივრა თავისი განთავისუფლება შრომის სასამართლოების წინაშე, არც მისი კონსტიტუციური სარჩელი დაკმაყოფილდა – სასამართლომ დაუშვებლად გამოაცხადა (ამკარად დაუსაბუთებელი) მოსარჩელის საჩივარი კონვენციის მე-8 მუხლთან დაკავშირებით. მან აღნიშნა, რომ ეს ღონისძიება შეზღუდული იყო დროში (ორი კვირა) და მოიცავდა მხოლოდ სალაროს გარშემო და საზოგადოებისათვის ხელმისაწვდომ ტერიტორიას. მიღებული ვიზუალური მონაცემები გადაამუშავეს დეტექტიურ სააგენტოში მომუშავე პიროვნებათა მცირე რაოდენობამ და დამსაქმებლის თანამშრომლებმა და გამოიყენეს მხოლოდ მისი დასაქმების შეწყვეტასა და სამართალწარმოებასთან დაკავშირებით შრომის სასამართლოების წინაშე. სასამართლომ დაასკვნა, რომ ამგვარად მოსარჩელის პირად ცხოვრებაში ჩარევა შეიზღუდა იმდენად, რამდენადაც ეს საჭირო იყო ვიდეო-თვალთვალის მიზნების მისაღწევად.

საქმე – *ოზპინარი თურქეთის წინააღმდეგ (Özpinar v. Turkey)* – ეხებოდა მართლმსაჯულების ეროვნული საბჭოს მიერ მოსამართლის თანამდებობიდან გაათავისუფლებას მის პირად ცხოვრებასთან დაკავშირებული მიზეზების გამო (პირადი ურთიერთობა ადვოკატთან და შეუფერებელი ტანსაცმლის ტარება და მაკიაჟი).¹⁷³ მოსარჩელე ამტკიცებდა, რომ მართლმსაჯულების ეროვნული საბჭოს მიერ მისი გაათავისუფლება მოხდა მისი პირადი ცხოვრების გამო და, რომ სამართლებრივი დაცვის არავითარი ეფექტიანი საშუალება არ იყო მისთვის ხელმისაწვდომი.

¹⁷² 2010 წლის 5 ოქტომბერი, გადაწყვეტილება დასაშვებობის შესახებ.

¹⁷³ 2010 წლის 19 ოქტომბერი.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი, რადგან მოსარჩელის პირად ცხოვრებაში ჩარევა არ იყო დასახულ კანონიერ მიზანთან პროპორციული. სახელმწიფო ორგანოებმა ვერ წარუდგინეს ევროპულ სასამართლოს ვერანაირი მტკიცებულება, რატომ იყო მოსარჩელის პირადი ურთიერთობა ან მისი ცხოვრების სტილი და მაკიაჟი შეუფერებელი მოსამართლის თანამდებობასთან. გარდა ამისა, სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-13 მუხლი (სამართლებრივი დაცვის ეფექტიანი საშუალების უფლება).

საქმე – *D.M.T. და D.K.I. ბულგარეთის წინააღმდეგ (D.M.T. and D.K.I. v. Bulgaria)* – ეხებოდა საჯარო მოხელის საქმიანობის შეჩერებას ექვს წელზე მეტი დროით, რადგან მის წინააღმდეგ მიმდინარეობდა სისხლის სამართალწარმოება.¹⁷⁴ მოსარჩელეს, ამავე დროს, ეკრძალებოდა ნებისმიერი სხვა ანაზღაურებადი საქმიანობა საჯარო თუ კერძო სექტორში, გარდა პედაგოგიური და კვლევითი საქმიანობისა. მოსარჩელე ასაჩივრებდა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი, რადგან მუშაობის აკრძალვის გამო იგი ვერ პოულობდა სამსახურს და ვერ იღებდა ხელფასს. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი. სასამართლოს გადანევრეტილებით, აკრძალვა არ იყო პროპორციული კანონიერი მიზნისა, რომელიც შეიძლება ჰქონოდა ხელისუფლებას და არ შეიძლებოდა განხილულიყო როგორც ამგვარი სამართალწარმოების ნორმალური და გარდაუვალი შედეგი.

საქმე – *მიშო საფრანგეთის წინააღმდეგ (Michaud v. France)* – ეხებოდა ფრანგ ადვოკატებზე დაკისრებულ ვალდებულებას, განეცხადებინათ „ექვების“ შესახებ, რომლებიც უკავშირდებოდა მათი კლიენტების მიერ შესაძლო ფულის გათეთრებას.¹⁷⁵ სხვა საკითხებთან ერთად, მოსარჩელე ამტკიცებდა, რომ ევროკავშირის დირექტივების შედეგად წარმოქმნილი ეს ვალდებულება ეწინააღმდეგება კონვენციის მე-8 მუხლს, რომელიც იცავს ადვოკატისა და კლიენტის ურთიერთობების კონფიდენციაურობას.

¹⁷⁴ 2012 წლის 24 ივლისი.

¹⁷⁵ 2012 წლის 6 დეკემბერი.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონ-
ვენციის მე-8 მუხლი. ევროპულმა სასამართლომ ხაზი გაუსვა
ადვოკატისა და კლიენტის ურთიერთობის კონფიდენციალუ-
რას და ადვოკატის პროფესიის მნიშვნელობას. მიუხედავად
ამისა, სასამართლოს აზრით, ეჭვების შესახებ ინფორმაციის
მიწოდების ვალდებულება ემსახურებოდა უნესრიგობის ან
დანაშაულის აღმოფხვრის კანონიერ მიზანს, რადგან ის იყო
მიმართული ფულის გათეთრების წინააღმდეგ და მასთან დაკა-
ვშირებულ სისხლის სამართლის დანაშაულებთან საბრძოლ-
ველად. ამგვარი ვალდებულების დაკისრება აუცილებელი იყო
ამ მიზნის მისაღწევად. სასამართლომ დაადგინა, რომ ეჭვების
შესახებ ინფორმაციის მიწოდება, როგორც ეს განხორციელდა
საფრანგეთში, არ იყო არათანაზომიერი ჩარევა პროფესიულ
პრივილეგიაში, რადგან ადვოკატები არ ექვემდებარებოდნენ
ზემოთ ხსენებულ მოთხოვნას მოსარჩელების დაცვისას და
არ იყვნენ ვალდებული, ეცნობებინათ ამ ეჭვების შესახებ სა-
გამოძიებო ორგანოებისათვის, არამედ უნდა წარედგინათ ეს
ინფორმაცია ადვოკატთა ასოციაციის პრეზიდენტისათვის.

საქმე – *რადუ მოლდოვის რესპუბლიკის წინააღმდეგ (Ra-
du v. the Republic of Moldova)* – ეხებოდა მოსარჩელის საჩივარს
სახელმწიფოს საკუთრებაში არსებული საავადმყოფოს მიერ
მისი სამედიცინო ინფორმაციის დამსაქმებლისათვის გამ-
ჟღავნების შესახებ.¹⁷⁶ იგი მუშაობდა ლექტორად პოლიციის
აკადემიაში 2003 წლის აგვისტოში, იყო ორსულად ტყუპებზე,
როდესაც გადაიყვანეს საავადმყოფოში ორი კვირით, მუცლის
მოშლის საშიშროების გამო. მოსარჩელემ გაუგზავნა შეტყო-
ბინება პოლიციის აკადემიას მისი ავადმყოფობის შესახებ, რო-
მელიც ადასტურებდა მის არყოფნას სამსახურში. მიუხედავად
ამისა, პოლიციის აკადემიამ მოითხოვა დამატებითი ინფორმა-
ცია საავადმყოფოსაგან მისი სამედიცინო ისტორიის შესახებ,
ხოლო საავადმყოფომ საპასუხო წერილით მიაწოდა მეტი ინ-
ფორმაცია მის ორსულობასთან, ჯანმრთელობის მდგომარეო-
ბასა და დანიშნულ მკურნალობასთან დაკავშირებით. ეს ინ-
ფორმაცია ფართოდ გავრცელდა მოსარჩელის სამსახურში და

¹⁷⁶ 2014 წლის 15 აპრილი.

ცოტა ხნის შემდეგ მას მუცელი მოეშალა მიღებული სტრესის გამო.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი. სასამართლომ დაადგინა, რომ მოსარჩელის პირად ცხოვრებაში ჩარევა არ იყო „კანონის შესაბამისი“.

საქმე – *სორო ესტონეთის წინააღმდეგ (Sõro v. Estonia)* – ეხებოდა მოსარჩელის საჩივარს იმ ფაქტზე, რომ ინფორმაცია საბჭოთა კავშირის დროს მისი სამუშაოს შესახებ, როგორც სსრკ-ის სახელმწიფო უშიშროების კომიტეტის (სუკ) მძღოლისა, გამოქვეყნდა ესტონეთის სახელმწიფო მაცნეში 2004 წელს.¹⁷⁷

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა მე-8 მუხლი. სასამართლოს გადაწყვეტილებით, მოსარჩელის პირადი ინფორმაციის გავრცელება არაპროპორციული იყო დასახულ მიზანთან. კერძოდ, ეროვნული კანონმდებლობის თანახმად, ინფორმაცია უშიშროების ყოფილი სამსახურის ყველა თანამშრომლის შესახებ – მათი მძღოლების ჩათვლით, როგორც ეს მოსარჩელის შემთხვევაში მოხდა – გამოქვეყნდა, მიუხედავად იმისა, რა კონკრეტულ ფუნქციას ასრულებდნენ ისინი.

საქმე – *ბარბულესკუ რუმინეთის წინააღმდეგ (Bărbulescu v. Romania)* – ეხება კერძო კომპანიის მიერ მოსარჩელის გათავისუფლებას სამსახურიდან, რომელმაც ისარგებლა კომპანიის ინტერნეტით პირადი მიზნებისათვის სამუშაო საათებში და ამით დაარღვია შინაგანანესი.¹⁷⁸ მოსარჩელე ასაჩივრებს, რომ მისი დამსაქმებლის გადაწყვეტილება ხელშეკრულების შეწყვეტასთან დაკავშირებით გამომდინარეობდა მისი კონფიდენციალური მიმოწერიდან, რომელიც მას არ სურდა, რომ ცნობილი გამხდარიყო ვინმესათვის.

ევროპული სასამართლოს პალატამ, ექვსი ხმით ერთი წინააღმდეგ, დაადგინა კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა და მიუთითა, რომ ეროვნულმა სასამართლოებმა დაიცვეს სამართლიანი ბალანსი, ერთი მხრივ, მოსარჩელის პირადი ცხო-

¹⁷⁷ 2015 წლის 3 სექტემბერი.

¹⁷⁸ 2016 წლის 12 იანვარი, პალატის გადაწყვეტილება. საქმე გადაეგზავნა დიდ პალატას 2016 წლის ივნისში.

ვრების და მიმონერის პატივისცემის უფლებასა და, მეორე მხრივ, მისი დამსაქმებლის ინტერესებს შორის. კერძოდ, პალატამ აღნიშნა, რომ მოხდა მოსარჩელის პირად ცხოვრებასა და კორესპონდენციაში ჩარევა, თუმცა დამსაქმებლის მხრიდან მისი კომუნიკაციის მონიტორინგი იყო გამართლებული დისციპლინური სამართალწარმოების თვალსაზრისით. 2016 წლის 6 ივნისს დიდი პალატის კოლეგიამ მიიღო მოსარჩელის მოთხოვნა, რომ საქმე გადასცემოდა დიდ პალატას განსახილველად.

საქმე – *ვილნესი და სხვები ნორვეგიის წინააღმდეგ (Vilnes and Others v. Norway)* – ეხებოდა მცვინთავეების საჩივრებს, რომლებშიც ამტკიცებდნენ, რომ ისინი გახდნენ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირები ნავთობის კომპანიების დაკვეთით ჩრდილოეთის ზღვაში ყვინთვის (დაივინგი) გამო, რაც ხორციელდებოდა ნავთობის მოპოვების საწყის პერიოდში (1965 წლიდან 1990 წლამდე).¹⁷⁹ ყველა მოსარჩელე ასაჩივრებდა, რომ ნორვეგიამ ვერ გაატარა სათანადო ღონისძიებები, რათა დაეცვა ღრმა წყალში მცვინთავეების სიცოცხლე და ჯანმრთელობა ჩრდილოეთის ზღვაში და, როგორც ეს მოხდა კონკრეტული სამი მოსარჩელის შემთხვევაში, საცდელ ცენტრებში მუშაობის დროს. ისინი აცხადებდნენ, რომ სახელმწიფომ ვერ შეძლო მათთვის ადეკვატური ინფორმაციის მიწოდება იმ საფრთხეების შესახებ, რასაც იწვევს როგორც ღრმა წყალში ყვინთვა (დაივინგი), ისე საცდელი ყვინთვა.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი, რადგან ნორვეგიის ხელისუფლებამ ვერ უზრუნველყო, მოსარჩელებს მიეღოთ აუცილებელი ინფორმაცია, რაც მათ მისცემდა საშუალებას, შეეფასებინათ ჯანმრთელობისა და სიცოცხლის რისკები, რომელთაც იწვევდა სწრაფი დეკომპრესია.

ეს გადაწყვეტილება მნიშვნელოვანია ინფორმაციის ხელმისაწვდომობასთან დაკავშირებით ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართლის განვითარების თვალსაზრისით, რადგან სახელმწიფო დაწესებულებას აკისრებს ვალდებულებ

¹⁷⁹ 2013 წლის 5 დეკემბერი.

ბას, თანამშრომლებმა მიიღონ არსებითი ინფორმაცია, რომელიც საშუალებას მისცემს მათ, შეაფასონ თავიანთ ჯანმრთელობასა და უსაფრთხოებასთან დაკავშირებული პროფესიული საფრთხეები.

საქმე – *ბრინკატი და სხვები მალტის წინააღმდეგ (Brincat and Others v. Malta)* – ეხებოდა ვერფების (გემთსაშენი ქარხანა) სარემონტო სამუშაოების შემსრულებელ მუშებს, რომლებიც განიცდიდნენ აზბესტის ზემოქმედებას ათწლეულების განმავლობაში, დაწყებული 1950 წლიდან 2000-იანი წლების დასაწყისამდე, რამაც გამოიწვია მათი დაავადება.¹⁸⁰ მოსარჩელები ამტკიცებდნენ, რომ აზბესტის ზემოქმედების გამო მალტის მთავრობამ ვერ შეძლო, დაეცვა ისინი და მათი ნათესავების ჯანმრთელობა ფატალური შედეგებისაგან. სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-2 (სიცოცხლის უფლება) მუხლი იმ მოსარჩელეთა მიმართ, რომელთა ნათესავიც გარდაიცვალა და კონვენციის მე-8 მუხლი დანარჩენ განმცხადებლებთან მიმართებით. სასამართლოს განმარტებით, აზბესტით გამოწვეული საფრთხის სერიოზულობის გათვალისწინებით და შეფასების ფარგლების მიუხედავად, რომ თავად გადაეწყვიტათ, როგორ უნდა გამკლავებოდნენ ასეთ საფრთხეებს, მალტის მთავრობამ ვერ დააკმაყოფილა დაკისრებული პოზიტიური ვალდებულებები კონვენციის თანახმად, რათა დაენესებინა წესი ან გაეტარებინა სხვა პრაქტიკული ღონისძიება, რომ მოსარჩელები ყოფილიყვნენ სათანადოდ დაცულნი და ინფორმირებულნი მათი სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის მიმართ არსებული საფრთხეების შესახებ. 1970 წლიდან მალტის მთავრობამ იცოდა ან უნდა სცოდნოდა, რომ ვერფის მუშებს შეექმნებოდათ ჯანმრთელობის პრობლემები, რაც გამოწვეული იქნებოდა აზბესტის ზემოქმედების შედეგად, მაგრამ 2003 წლამდე მთავრობას არ გადაუდგამს რაიმე სახის პოზიტიური ნაბიჯი ამ საფრთხის დასაძლევად ან გასა-ნეიტრალეზლად.

¹⁸⁰ 2014 წლის 24 ივლისი.

4.6. ინდივიდის სიცოცხლე და პირადი ცხოვრება

სასიკვდილო შედეგის დადგომა, როგორც ინდივიდის უფლება, ევროპულ სასამართლოს განხილული აქვს რამდენიმე უფლებასთან მიმართებით. ადრეულ საქმეებში ევროპულმა სასამართლომ ზოგადად მიიჩნია, რომ ევთანაზიასთან დაკავშირებით სახელმწიფოებს შორის არსებული განსხვავებული მიდგომების გამო, მათ აქვთ შეფასების ფართო ფარგლები იმის განსაზღვრისას, უნდა იქნეს თუ არა ინკრიმინირებულ ქმედებად გამოცხადებული სიკვდილის მოსწრაფებაში დახმარების აღმოჩენა. 2002 წელს საქმეზე – *ფრითი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Pretty v. the United Kingdom)* – ევროპულმა სასამართლომ განმარტა, რომ სიცოცხლის უფლება არ გულისხმობს სიკვდილის უფლებას, ისევე როგორც სახელმწიფოს მიერ სასიკვდილო შედეგის დადგომაში შესაბამისი ინდივიდისათვის სხვა პირის დახმარების აკრძალვა (ევთანაზია) არ არღვევს პირად ცხოვრებას.¹⁸¹

საქმის – *სანლეს სანლეს-ი ესპანეთის წინააღმდეგ (Sanles Sanles v. Spain)* – მოსარჩელე მოქმედებდა თავისი სიძის სახელით, რომელიც დაავადებული იყო ტეტრაპლეგიით და სურდა სიცოცხლის მოსწრაფება მესამე მხარის დახმარებით, თუმცა იგი გარდაიცვალა მანამდე, ვიდრე ევროპულმა სასამართლომ განიხილა მისი საჩივარი. სასამართლომ საჩივარი ცნო დაუშვებლად კონვენციის დებულებებთან *ratione personae* შეუსაბამობის გამო.¹⁸²

ზემოთ ხსენებულ *ფრითის* საქმის მიხედვით, მოსარჩელე იმყოფებოდა განუკურნებელი ნეიროდეგენერაციული დაავადების ბოლო სტადიაზე და, კონვენციის მე-2, მე-3, მე-8, მე-9 და მე-14 მუხლებზე დაყრდნობით, ითხოვდა უფლებას, თავისი ქმარი დახმარებოდა თვითმკვლელობაში, რასაც იგი დახმარების გარეშე ვერ შეძლებდა, და ამისათვის მეუღლე არ დაქვემდებარებოდა დევნას გაერთიანებული სამეფოს შესაბამისი ორგანოების მხრიდან. სასამართლომ დაადგინა, რომ ეს უფლება არ დარღვეულა. ევროპულმა სასამართლომ 2002

¹⁸¹ 2004 წლის 29 აპრილი.

¹⁸² 2000 წლის 26 ოქტომბერი.

წელს გადაწყვიტა, სიცოცხლის უფლება არ შეიძლებოდა განმარტებულიყო იმგვარად, რომ მას მოეცვა ასევე სიკვდილის უფლება. შესაბამისად, ხელისუფლების ორგანოების უარი, რომ განმცხადებლის მეუღლე დახმარებოდა მას სასიკვდილო შედეგის დადგომაში და შემდგომში არ დასჯილიყო ევთანაზიისათვის, არ არღვევდა ქ-ნი ფრითის სიცოცხლის უფლებას.

მიუხედავად ამ საქმისა, 2010 წლის შემდგომ განხილულ საქმეებში ევროპულმა სასამართლომ ცალსახად დაადგინა, რომ სიკვდილის უფლება არის პირადი ცხოვრების განუყოფელი ნაწილი.

საქმეში – *ჰაასი შვეიცარიის წინააღმდეგ (Haas v. Switzerland)* – ევროპულმა სასამართლომ განიხილა, პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლების საფუძველზე სახელმწიფომ უნდა უზრუნველყოს თუ არა, რომ ავადმყოფმა ადამიანმა, რომელსაც სურს ჩაიდინოს სუიციდი, მიიღოს სასიკვდილო ნივთიერება (ნატრიუმის ფენობარბიტალი) ურეცეპტოდ, რათა შეძლოს საკუთარი ცხოვრების დასრულება ყოველგვარი ტკივილის გარეშე.¹⁸³ მოსარჩელე, რომელიც დაავადებული იყო სერიოზული ბიპოლარული აფექტური აშლილობით დაახლოებით ოცი წლის განმავლობაში და მიიჩნევდა, რომ ვეღარ იცხოვრებდა ღირსეულად, ამტკიცებდა, რომ დაირღვა მისი უფლება, დაესრულებინა საკუთარი სიცოცხლე ღირსეულად, რადგან შვეიცარიაში მას უარი უთხრეს კონკრეტული ნივთიერების გაცემაზე, რათა ჩაედინა თვითმკვლელობა.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი. სასამართლომ აღნიშნა, რომ ევროპის საბჭოს წევრი სახელმწიფოები ჯერ კიდევ შორს იყვნენ კონსენსუსის მიღწევისაგან ადამიანის უფლებასთან დაკავშირებით, – პირმა თავად აირჩიოს, თუ როგორ და როდის დაასრულოს მან სიცოცხლე. სასამართლომ დაადგინა, რომ სახელმწიფოებს ჰქონდათ ფართო დისკრეცია ამ საკითხებთან მიმართებით. მართალია, სასამართლომ აღიარა, რომ მოსარჩელეს შეიძლება სურდა სუიციდი უსაფრთხო და ღირსეული გზით და ყოველგვარი ტკივილის გარეშე, მაგრამ ჩათვალა, რომ შვეი-

¹⁸³ 2011 წლის 20 იანვარი, პალატის გადაწყვეტილება.

ცარიის კანონით დადგენილ მოთხოვნას, ექიმის მიერ გაცემულიყო რეცეპტი ნატრიუმის ფენობარბიტალის მისაღებად, ჰქონდა კანონიერი მიზანი, კერძოდ, დაეცვა პირები ნაჩქარევი გადაწყვეტილებების მიღებისაგან. სასამართლომ მიიჩნია, რომ რეცეპტის მოთხოვნა, რომელიც გაიცემა საფუძვლიანი ფსიქიატრიული შეფასების საფუძველზე, შეესაბამებოდა კონვენციის მე-8 მუხლს. სხვა სიტყვებით, ერთი მხრივ, სასამართლომ აღიარა, რომ სიკვდილის უფლება ხვდება პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლების სფეროში, ხოლო, მეორე მხრივ, განაცხადა, რომ გარკვეული პროცედურები, რომლებიც სახელმწიფომ შეიძლება დაანესოს ინდივიდის ფსიქიკური მდგომარეობის გადასამოწმებლად სიცოცხლის მოსწრაფებასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილების მიღების პროცესში, არ არღვევდა პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებას. აღნიშნულის განხორციელებისას უმნიშვნელოვანესი იყო იმის იდენტიფიცირება, რამდენად საღი გონებით იღებდა პირი ამ გადაწყვეტილებას.

საქმის – *კოხი გერმანიის წინააღმდეგ (Koch v. Germany)* – მიხედვით, 2004 წელს მოსარჩელის მეუღლემ, რომელიც დაავადებული იყო კვადრიპლეგიით, უშედეგოდ მიმართა ფარმაცევტული და სამედიცინო პროდუქტების ფედერალურ ინსტიტუტს ნებართვისათვის, რათა მიეღო ნარკოტიკის ლეგალური დოზა და ჩაედინა თვითმკვლელობა საკუთარ საცხოვრებელში, გერმანიაში.¹⁸⁴ მოსარჩელემ და მისმა მეუღლემ უარი მიიღეს მოთხოვნაზე, ისევე როგორც ხსენებულთან დაკავშირებით წარდგენილ ადმინისტრაციულ საჩივარზე. 2005 წლის თებერვალში ისინი, ორივე, გაემგზავრნენ შვეიცარიაში, სადაც ცოლმა თავი მოიკლა ასოციაციის დახმარებით. მოსარჩელე ასაჩივრებდა, რომ ეროვნული სასამართლოების უარმა, განეხილათ მისი საჩივრის არსი, დაარღვია მისი უფლება პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემასთან დაკავშირებით.

ევროპულმა სასამართლომ მიიჩნია: ბ-ნ კოხს შეეძლო, პრეტენზია გამოეთქვა იმის თაობაზე, რომ პირდაპირ უარი უთხრეს ნებართვის გაცემაზე, რათა შეეძინა წამლის სასიკ-

¹⁸⁴ 2012 წლის 19 ივლისი, პალატის გადაწყვეტილება.

ვდილო დოზა. სასამართლომ დაადგინა, რომ ამ შემთხვევაში დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლით უზრუნველყოფილი მოსარჩელის პროცედურული უფლებები გერმანიის სასამართლოების მხრიდან, რომლებმაც უარი განუცხადეს მას, განეხილათ მისი საჩივარი არსებითად.

საქმე – გროსი შვეიცარიის წინააღმდეგ (*Gross v. Switzerland*) – ეხებოდა ასაკოვანი ქალბატონის საჩივარს, რომელსაც სურდა თავისი ცხოვრების დასრულება, მაგრამ არ იყო დაავადებული კლინიკური დაავადებით და არ შეეძლო, მიეღო ნებართვა შვეიცარიის ხელისუფლებისაგან, რათა ნარკოტიკების ლეგალური დოზის მიღებით ჩაედინა თვითმკვლელობა.¹⁸⁵ მოსარჩელე ამტკიცებდა, რომ მისი უფლების უარყოფით, თავად გადაენწყვიტა, როგორ და როდის დაასრულებდა საკუთარ სიცოცხლეს, შვეიცარიის ხელისუფლებამ დაარღვია კონვენციის მე-8 მუხლი.

2013 წლის 14 მაისს, პალატის გადაწყვეტილებით, ევროპულმა სასამართლომ ხმათა უმრავლესობით დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი. სასამართლომ მიუთითა, რომ შვეიცარიის კანონი არ იყო საკმარისად ნათელი, როდის იყო ნებადართული თვითმკვლელობის ხელშეწყობა – კერძოდ, როდესაც ექიმს უფლება ჰქონდა, სასიკვდილო სენით დაავადებული პირისათვის გაეცა რეცეპტი პრეპარატის სასიკვდილო დოზაზე, კანონმდებლობა ბუნდოვანი იყო, თუ რა უფლებამოსილებები ჰქონდა ექიმს ჯანმრთელ ადამიანთან მიმართებით, რომელსაც სურდა თვითმკვლელობის ჩადენა მედიკამენტების მეშვეობით.

სასამართლოს პალატის მიერ საქმის გადაწყვეტის შემდეგ შვეიცარიის მთავრობის თხოვნით საქმე გადაეცა დიდ პალატას. 2014 წლის იანვარში შვეიცარიის მთავრობამ აცნობა სასამართლოს, რომ მისთვის ცნობილი გახდა მოსარჩელის 2011 წლის ნოემბერში გარდაცვალების შესახებ. 2014 წლის 30 სექტემბერს დიდი პალატის გადაწყვეტილებაში სასამართლომ ხმათა უმრავლესობით სარჩელი გამოაცხადა დაუშვებლად. სასამართლომ დაასკვნა, რომ მოსარჩელე აპირებდა,

¹⁸⁵ 2014 წლის 30 სექტემბერი, დიდი პალატა.

შეცდომაში შეეყვანა სასამართლო თავისი საჩივრის მთავარ არსთან დაკავშირებით. კერძოდ, სიკვდილის წინ მოსარჩელე მაქსიმალურად შეეცადა, არ მომხდარიყო მისი გარდაცვალების შესახებ ინფორმაციის მიწოდება თავისი ადვოკატისათვის და, შესაბამისად, სასამართლოსათვის, რათა არ დაეშვა ამ უკანასკნელის მხრიდან სამართალწარმოების შეწყვეტა მის საქმესთან დაკავშირებით. სასამართლომ დაადგინა, რომ მოსარჩელის მოქმედება იყო ინდივიდუალური სარჩელის წარდგენის უფლების ბოროტად გამოყენება (კონვენციის 35-ე მუხლი). ამ გადაწყვეტილების შედეგად, პალატის 2013 წლის 14 მაისის გადაწყვეტილებამ, რომელიც არ გახდა საბოლოო გადაწყვეტილება, დაკარგა იურიდიული ძალა.

4.7. ინდივიდის სახელი და გვარი

მართალია, პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლების დისპოზიცია არ შეიცავს სპეციალურ მითითებას სახელთან დაკავშირებით, ევროპული სასამართლოს პრაქტიკის მიხედვით, ეს მაინც ექცევა კონვენციის მე-8 მუხლის დაცულ სფეროში. სახელი და გვარი პირის იდენტიფიცირების კუთხით ასრულებს მნიშვნელოვან როლს, თუმცა სახელმწიფოს მიერ დადგენილი შეზღუდვები გვარის შეცვლასთან დაკავშირებით, მიუხედავად პირის სურვილისა, ის შეიცვალოს, შეიძლება ემსახურებოდეს საზოგადოების ინტერესებს.

საქმე – *ბურჰარტზი შვეიცარიის წინააღმდეგ (Burghartz v. Switzerland)* – ეხებოდა შვეიცარიული წარმოშობის პირებს, რომლებიც დაქორწინდნენ გერმანიაში. ვინაიდან ბურჰარტზი (*Burghartz*) იყო გერმანიის მოქალაქე, ამ ქვეყნის კანონმდებლობით, ბურჰარტზი (*Burghartz*) მათ დააფიქსირეს როგორც გვარი, თუმცა ქმარმა შეინარჩუნა საკუთარი გვარი, რომელიც ინერებოდა საერთო გვარის წინ – შნაიდერ ბურჰარტზი (*Schnyder Burghartz*).¹⁸⁶ შვეიცარიის სარეგისტრაციო სამსახურმა გვარი შნაიდერი დაარეგისტრირა როგორც ოჯახის გვარი, რის

¹⁸⁶ 22 თებერვალი 1994 წელი.

შემდეგაც ოჯახმა მიმართა სამსახურს და მოითხოვა გვარის შეცვლა, რაზეც უარი მიიღო, რადგან შვეიცარიის კანონმდებლობა ცნობდა ქალის უფლებას, აეღო ქმრის გვარი, ხოლო მამაკაცს არ ჰქონდა ცოლის გვარის აღების უფლება. შესაბამისად, მოსარჩელები აცხადებდნენ, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი მე-14 მუხლთან მიმართებით.

ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, რომ, განსხვავებით მრავალი საერთაშორისო სამართლის მექანიზმისაგან, კონვენციის მე-8 მუხლი არ გამოყოფს ცალკე პირის გვარს, როგორც დაცვის ობიექტს. მიუხედავად ამისა, იმ დროსაც კი, როდესაც პირის გვარი და სახელი გამოიყენება მისი პიროვნების იდენტიფიცირების მიზნით, ან კონკრეტულ ოჯახთან კუთვნილების დასადგენად, პირის გვარი მაინც მიეკუთვნება მისი პირადი და ოჯახური ცხოვრების სფეროს. საზოგადოებისა და სახელმწიფოს ინტერესი, მოახდინოს გვარის გამოყენების რეგულირება, არ გამორიცხავს ზემოაღნიშნულს, ვინაიდან ორივე ასპექტი ერთმანეთთან თავსებადია. პირის პირადი ცხოვრება ასევე გულისხმობს მის უფლებას, განავითაროს ურთიერთობები სხვა პირებთან სხვადასხვა სფეროში, მათ შორის პროფესიულ და კომერციულ სფეროშიც. ზემოაღნიშნულ საქმეში ქმრისათვის იმ შესაძლებლობის არარსებობას, რომ შეენარჩუნებინა გვარი, რომლითაც, მისი განმარტებით, იგი ცნობილი გახდა აკადემიურ წრეებში, შეეძლო, გავლენა მოეხდინა მის კარიერაზე.

სასამართლომ ასევე განაცხადა, რომ სქესთა შორის თანასწორობისაკენ სწრაფვა იყო ევროპის საბჭოს წევრი ქვეყნების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიზანი. შესაბამისად, მხოლოდ ძალიან წონად და მნიშვნელოვან მიზეზებს შეეძლოთ სქესის ნიშნით მოპყრობაში განსხვავების გამართლება. სასამართლომ არ გაიზიარა ეროვნული სასამართლოს მოსაზრება იმასთან დაკავშირებით, რომ შვეიცარიის კანონმდებლობის ჩანაწერი, რომელიც მხოლოდ ქალს აძლევდა საშუალებას, აეღო მეუღლის გვარი, იყო ტრადიციებზე დაფუძნებული და ემსახურებოდა ოჯახის ერთიანობის პრინციპს. სასამართლომ განაცხადა, რომ, ისევე როგორც ქალის შემთხვევაში, კაცის

მიერ მეუღლის გვარის აღებაც ახდენს ოჯახის ერთიანობაზე ხაზგასმას და, ამავედროულად, არ შეიძლება, არსებული ტრადიცია, როგორც არგუმენტი, ჯეროვნად იქნეს მოშველიებული, ვინაიდან ასეთი რეგულაცია შვეიცარიაში 1984 წლიდან იქნა შემოღებული. კონვენცია უნდა განიმარტებოდეს არსებული რეალობის გათვალისწინებითა და, კერძოდ, დისკრიმინაციის აკრძალვის პრინციპის საფუძველზე. დასკვნის სახით სასამართლომ განაცხადა, რომ გასაჩივრებულ განსხვავებულ მოპყრობას არ ახლდა თან ობიექტური და გონივრული ახსნა და დასაბუთება, რის გამოც დაირღვა მე-14 მუხლი და მე-8 მუხლი ერთობლიობაში.

საქმის – *გუილო საფრანგეთის წინააღმდეგ (Guillot v. France)* – მიხედვით, მეუღლეებმა, რომლებიც მოსარჩელები იყვნენ, ქალიშვილს დაარქვეს შემდეგი სახელი: *Fleur de Marie, Armine, Angèle*. შესაბამისმა კომპეტენტურმა ორგანომ უარი განაცხადა პირველი სახელის დარეგისტრირებასა და ბავშვის დაბადების მოწმობაში ამ სახელის ჩანერაზე, რადგან ის არ იყო მითითებული წმინდანთა კალენდარში. კომპეტენტურმა ორგანომ დაარეგისტრირა იგი სახელით – *Armine, Angèle*.¹⁸⁷ მოსარჩელებმა მიმართეს ეროვნულ სასამართლოებს. მათ განმარტეს, რომ, ვინაიდან *Fleur de Marie*, როგორც სახელი, არ არსებობდა, მშობლებს შეეძლოთ მათი გაყოფა და დამოუკიდებელ ორ სახელად დარქმევა – „ფლორ-მარი“.

ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, რომ, მიუხედავად იმისა, მე-8 მუხლი ცალკე არ ეხება სახელს, იგი იძლევა პირის იდენტიფიცირების საშუალებას ოჯახსა და საზოგადოებაში. ისევე როგორც ინდივიდის გვარი, სახელიც ექცევა პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლების დაცვის სფეროში. მეტიც, ბავშვის სახელის შერჩევა არის მშობლების პირადი, ემოციური საკითხი და, შესაბამისად, ხვდება მათ პირად სივრცეში. როგორც მოსარჩელები აცხადებდნენ, იმედგაცრუებულები იყვნენ იმ ფაქტით, რომ არ ჰქონდათ შესაძლებლობა, ის სახელი მიეცათ შვილისთვის, რომელიც სურდათ. ამასთანავე, ისინი ყოველდღიურად განიცდიდნენ ტკივილს, როდესაც უხ-

¹⁸⁷ 24 ოქტომბერი, 1993.

დებოდათ ბავშვთან დაკავშირებული ფორმალური პროცედურების გავლა და ახსნა, რატომ განსხვავდებოდა სახელი, რომელსაც მას ეძახდნენ, იმ სახელისაგან, რომლითაც იგი რეგისტრირებული იყო ოფიციალურ დოკუმენტებში.

სახელმწიფომ განაცხადა, რომ მშობლებისათვის სასურველი სახელის რეგისტრაციაზე უარით გამოწვეული შედეგები იყო მცირე, გამოწვევია კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა. მოსარჩელეთა შვილი ყოველდღიურ ცხოვრებაში იყენებდა სახელს „ფლორ დე მარი“ და, გარდა ოფიციალური დოკუმენტებისა, მისი სახელის, „ფლორ-მარის“, გამოყენება არ იყო სავალდებულო. ამასთან, თუმცა ოფიციალურ დოკუმენტებში არ დარეგისტრირდა ის სახელი, რომლის დარქმევაც მშობლებს სურდათ შვილისათვის, სასამართლომ განაცხადა, რომ, სახელებს შორის მცირე განსხვავების გამო, ბავშვს დაუბრკოლებლად შეეძლო სახელის გამოყენება. გასათვალისწინებელი იყო ის გარემოება, რომ ფრანგულმა სასამართლოებმა, ბავშვის ინტერესის გათვალისწინებით, უფლება მისცეს მშობლებს, მათთვის სასურველი სახელის, „ფლორ დე მარის“, ალტერნატივად დაერეგისტრირებინათ სახელი „ფლორ-მარი“. შესაბამისად, სასამართლომ მიიჩნია, რომ მშობლებისათვის ბავშვის „ფლორ დე მარის“ სახელით დარეგისტრირებაზე უარით გამოწვეული უხერხულობა არ იყო საკმარისი იმისათვის, რომ შეფასებულიყო პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებაში ჩარევად.

საქმის – *სტიერნა ფინეთის წინააღმდეგ (Stjerna v. Finland)* – მიხედვით, ფინური წარმომავლობის მოსარჩელემ მიმართა შესაბამის ეროვნულ ორგანოს და მოითხოვა გვარ „სტიერნას“ შეცვლა „ტავასტიერნათი“. მოსარჩელე აცხადებდა, რომ გვარი, რომლითაც თავისი გვარის შეცვლა სურდა, ისტორიულად ეკუთვნოდათ მის წინაპრებს.¹⁸⁸ სახელმწიფო ორგანომ მას ამ მოთხოვნაზე უარი განუცხადა. შესაბამისად, მოსარჩელემ მიმართა სასამართლოს. იგი აცხადებდა, რომ მის მიმართ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი მე-14 მუხლთან ერთობლიობაში.

ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, რომ ამ საკითხის

¹⁸⁸ 1994 წლის 25 ნოემბერი.

რეგულირებისას სახელმწიფოებს აქვთ შეფასების ფართო ფარგლები. ამასთანავე, მოსარჩელემ ვერ დაუმტკიცა ეროვნულ სასამართლოებს, რომ სირთულეები, რომლებიც უკავშირდებოდა მისი გვარის სწორად დაწერას და წარმოთქმას, უფრო წონადი იყო, ვიდრე ის დისკომფორტი, რომელსაც აწყდებიან ევროპის კავშირისა და სხვა ქვეყნის მოქალაქეები თავიანთ ყოველდღიურ ცხოვრებაში. შესაბამისად, სასამართლომ განაცხადა, რომ არ დარღვეულა კონვენციის მე-8 მუხლი.

საქმის – *გარგანა უკრაინის წინააღმდეგ (Garnaga v. Ukraine)* – მოსარჩელემ, რომელიც უკრაინის მოქალაქეა, შესაბამის სახელმწიფო ორგანოში შეიტანა მოთხოვნა, შეეცვალა თავისი მამის სახელი მამინაცვლის სახელით.¹⁸⁹ მოსარჩელე უთითებდა, რომ წლების განმავლობაში ცხოვრობდა დედის, მამინაცვლისა და ნახევარძმის გარემოცვაში და, მათთან მეტი სიახლოვე რომ ეგრძნო, სურდა გვარისა და მამის სახელის შეცვლა. სახელმწიფო ორგანომ მას საშუალება მისცა, შეეცვალა მხოლოდ გვარი. მამის სახელის შეცვლაზე სარეგისტრაციო სამსახურმა მას უარი უთხრა იმ მოტივით, რომ სამოქალაქო სტატუსის სარეგისტრაციო წესების (*Rules on Civil Status Registration*) მიხედვით, პირის მამის სახელი შეიძლება შეცვლილიყო მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ თავად მამა შეიცვლიდა სახელს. მოსარჩელემ ეს გადაწყვეტილება გაასაჩივრა, თუმცა წარუმატებლად.

ევროპულმა სასამართლომ ცალსახად აღნიშნა, რომ სახელის, გვარისა და მამის სახელის არჩევა ექცევა კონვენციის მე-8 მუხლით დაცულ სფეროში, რაც აღიარებულია ევროპული სასამართლოს მიერ მიღებული არაერთი გადაწყვეტილებით. სასამართლომ ამ საქმეში კიდევ ერთხელ განაცხადა: მიუხედავად იმისა, შეიძლება არსებობდეს ჭეშმარიტი მიზეზები იმისათვის, რომ პირს სურდეს სახელისა და გვარის შეცვლა, სასამართლო აღიარებს, რომ შესაძლებელია, სახელის ან გვარის შეცვლაზე დაწესდეს სამართლებრივი შეზღუდვა და ეს დასაბუთდეს საჯარო ინტერესით (მაგალითად მოსახლეობის ზუსტი რეგისტრაცია). სახელმწიფოებს აქვთ შეფასების ფარ-

¹⁸⁹ 2013 წლის 16 მაისი.

თო ფარგლები სახელისა და გვარის შეცვლის კანონმდებლობის შემუშავებისას. მსგავს შემთხვევებში სასამართლო აფასებს არა სახელმწიფოს მიერ შემუშავებულ პოლიტიკას, არამედ იმას, შეფასების ფარგლებში მიღებული გადაწყვეტილებები რამდენად ჯდება კონვენციის მე-მუხლის მოთხოვნებში.

უკრაინის კანონმდებლობა აღიარებდა: როდესაც პირები საკმარისად ზრდასრულები ხდებოდნენ ისეთი გადაწყვეტილებების მისაღებად, რომლებიც ეხება მათ სახელებს, შეეძლოთ, შეენარჩუნებინათ ან შეეცვალათ ის სახელი, რომელიც მიიღეს დაბადებისას. აღნიშნულ საქმეში განსაკუთრებით საყურადღებო იყო ის გარემოება, რომ პირს შეეძლო, შეენარჩუნებინა მისი მამის სახელი იმ შემთხვევაშიც კი, თუ მისი მამა აღარ ატარებდა იმ სახელს, რომელიც მას ადრე ჰქონდა. უკრაინის სამოქალაქო სამართლის ახალ კოდექსში, რომელიც მიიღეს 2004 წლის 1 იანვარს, გათვალისწინებული იყო, რომ პირს შეეძლო, შეეცვალა მამის სახელი, თუ მისი მამა თავად შეიცვლიდა სახელს. ეროვნული ხელისუფლების წარმომადგენლებმა ამ დებულების განმარტება მოახდინეს ისე, როგორც აშკარა მითითება, რომ მამის მიერ თავისი სახელის შეცვლა იყო ერთადერთი შესაძლებელი საფუძველი პირის მიერ მამის სახელის შეცვლისა.

სასამართლომ აღნიშნა, რომ ამ საქმეში მხარეთა შორის ძირითადი მსჯელობა მიმდინარეობდა იმაზე, მოსარჩელის უფლების შეზღუდვა ეფუძნებოდა სამართალს, თუ სამართლის არასწორ განმარტებას. არსებობდა სხვადასხვა დებულება, რომლებიც მამის სახელის შეცვლის საკითხს არ აწესრიგებდა საკმარისი სიცხადით, თუმცა აღიარებდა პირის უფლებას, შეენარჩუნებინა ან შეეცვალა თავისი სახელი. პირისათვის სახელის შეცვლის შეზღუდვები იყო ძალიან მცირე და გამოიყენებოდა ძალიან სპეციფიკურ გარემოებებში, ძირითადად, ის უკავშირდებოდა სისხლის სამართლის მართლმსაჯულებას.

ამ საქმეში სასამართლომ მიიჩნია, რომ მამის სახელის შეცვლასთან დაკავშირებული შეზღუდვები არ იყო სათანადოდ და საკმარისად დასაბუთებული ეროვნული კანონმდებლობით. ამასთანავე, უარი იმაზე, რომ პირს გადაეწყვიტა პირადი და

ოჯახური ცხოვრების ეს მნიშვნელოვანი ასპექტი, არ იყო საკმარისად დასაბუთებული. ევროპულმა სასამართლომ მიიჩნია, რომ, ვინაიდან ხელისუფლების წარმომადგენლებმა ვერ დააბალანსეს მხარეთა ინტერესები, მათ ვერ შეასრულეს პოზიტიური ვალდებულება, უზრუნველყვით მოსარჩელის პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლების დაცვა. შესაბამისად, დადგინდა კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა.

საქმის – *ბულგაკოვი უკრაინის წინააღმდეგ (Bulgakov v. Ukraine)* – მოსარჩელე იყო რუსი ეროვნების უკრაინის მოქალაქე, რომელიც ცხოვრობდა სიმფეროპოლში. მისი სრული სახელი იყო დიმიტრი ვლადიმეროვიჩ ბულგაკოვი.¹⁹⁰ მას შემდეგ, რაც დაკარგა საბჭოთა კავშირის პასპორტი, მან მიმართა უკრაინის შესაბამის ორგანოებს უკრაინის მოქალაქის შიდა, პირადობის დამადასტურებელი დოკუმენტის მიღების მოთხოვნით (*паспорт громадянина України*). მასზე გაიცა ორენოვანი დოკუმენტი, რომელშიც რუსულ ენაზე შენარჩუნებულ იქნა მოსარჩელის სახელი და მამის სახელი, უკრაინულად კი იგი ჩაინერა – *Dmytro Volodymyrovych*, – რაც გამოიწვია იმან, რომ უკრაინის კანონმდებლობით, სახელი და მამის სახელი დოკუმენტის უკრაინულ ვერსიაში აისახებოდა მხოლოდ სახელის უკრაინული ფორმით. მოგვიანებით მოსარჩელემ მოითხოვა პასპორტი – სამოგზაურო დოკუმენტი, სადაც ჩაინერა მისი სახელი, როგორც დიმიტრო – უკრაინულად და ინგლისურად და არ ასახულა მამის სახელი. პირმა სარჩელით მიმართა ეროვნულ ინსტანციებს, და განაცხადა, რომ ხდებოდა მისი, როგორც ეთნიკური უმცირესობის, დისკრიმინაცია და მისი სახელის „უკრაინიზაცია“.

ევროპული სასამართლოს აზრით, უკრაინის კანონმდებლობის თანახმად, პირადობის დამადასტურებელი დოკუმენტი (შიდა დოკუმენტი) გაიცემოდა ორ, უკრაინულ და რუსულ, ენაზე. ამასთანავე, რუსული, უკრაინული და ბელორუსული (სლავურ ენათა ჯგუფის) სახელები და გვარები უკრაინულ გრაფაში იწერებოდა არა მხოლოდ უკრაინული ასოებით, არამედ სახელის უკრაინული ეტიმოლოგიისა და ისტორიული

¹⁹⁰ 2008 წლის 31 მარტი.

ვერსიების თანახმად. ასეთი მიდგომა გამოიყენებოდა ყველა სლავური ჯგუფის სახელების მიმართ განუზრგვლად. როგორც სასამართლომ განაცხადა, არსებობს ორი ძირითადი სიტუაცია, როდესაც საქმე ეხება პირის სახელსა და გვარს ოფიციალურ დოკუმენტებში: პირველი, როდესაც სახელი ოფიციალურ დოკუმენტში პირველად რეგისტრირდება (მაგ., დაბადების მოწმობა ან პირველი პასპორტი) და მეორე, როდესაც პირი იყენებს „უკრაინიზებულ“ სახელს, რაც ფიქსირდება მის პირადობის დოკუმენტში. გარკვეული პერიოდის განმავლობაში და გარკვეული გარემოებების გამო, მას სურს ორიგინალი/პირველადი სახელის დაბრუნება. სწორედ ეს უკანასკნელი სიტუაცია იყო ამ საქმეშიც. სასამართლომ განაცხადა, რომ მოსარჩელემ თავიდანვე არ გააპროტესტა მისი „უკრაინიზებული“ სახელი, მეტიც, გარკვეული პერიოდის განმავლობაში იგი სარგებლობდა ამ სახელით და იყენებდა შიდა ოფიციალურ დოკუმენტაციაში, რომელთა დიდი ნაწილიც სწორედ მის „უკრაინიზებულ“ სახელზე იყო შედგენილი. სასამართლომ ხაზი გაუსვა იმ გარემოებას, რომ სახელი და გვარი არ არის მხოლოდ თვითიდენტიფიცირების ელემენტი, იგი არის საზოგადოებაში პირის იდენტიფიცირებისათვის გადამწყვეტი. შესაბამისად, იმისათვის, რომ არ დაკარგულიყო კავშირი „ძველ“ და „ახალ“ პირს შორის, სახელმწიფოს შეეძლო მოეთხოვა პირისათვის დამატებითი, სპეციალური პროცედურების გავლა. მოსარჩელეს არასდროს უსარგებლია მსგავსი პროცედურით, რომელიც არსებობდა უკრაინაში და არ იყო იმდენად რთული, რომ პირისათვის შეუძლებელი ყოფილიყო მისი გავლა.

ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, სასამართლომ მიიჩნია, რომ არ დარღვეულა კონვენციის მე-8 მუხლი. სასამართლომ განაცხადა, რომ არსებული მექანიზმი ითვალისწინებდა არა მარტო სახელის შეცვლას ახლით, არამედ მასში არსებული თუნდაც მცირე შეცდომის შესწორებას. შესაბამისად, მან არ გაიზიარა მოსარჩელის პოზიცია, რომ უკრაინაში სახელის შეცვლის მექანიზმი არ იყო შესაფერისი მის შემთხვევაში, ვინაიდან იგი ითხოვდა სახელის აღდგენას და არა შეცვლას.

საქმის – *იოჰანსონი ფინეთის წინააღმდეგ (Johansson v. Fin-*

land) – მიხედვით, მოსარჩელებს უარი ეთქვათ, შვილისათვის დაერქვათ შერეული სახელი „Axl Mick“ იმ საფუძვლით, რომ სახელის მართლწერა არ შეესაბამებოდა ფინური სახელების დარქმევის პრაქტიკას.¹⁹¹

ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, რომ საზოგადოების ინტერესია ბავშვის დაცვა შეუფერებელი, სასაცილო ან უცნაური სახელისაგან, ასევე ეროვნული სახელების შენარჩუნება. ეროვნულ ხელისუფლებას აქვს შეფასების ფართო ფარგლები, გამოიყენონ კანონი სახელის შესახებ თითოეულ შემთხვევაში. სახელ „Axl“-ს ოჯახში არქმევდნენ ახალდაბადებულ ბავშვს და იგი არ განსხვავდებოდა ფინეთში გამოყენებული ისეთი სახელებისაგან, როგორებიცაა: Alf და Ulf. სახელი არ იყო სასაცილო და უცნაური და არ არსებობდა რაიმე მიზეზი, მიჩნეულიყო, რომ ამ სახელის დარქმევით ბავშვს მიადგებოდა რაიმე სახის ზიანი. გარდა ამისა, მისი წარმოთქმა შესაძლებელი იყო ფინურ ენაზე და გამოიყენებოდა რამდენიმე სხვა ქვეყანაშიც. ამგვარად, სახელი არ შეიძლებოდა ჩათვლილიყო ბავშვებისათვის შეუფერებლად.

სასამართლომ განსაკუთრებული მნიშვნელობა მიანიჭა იმ ფაქტს, რომ სახელი „Axl“ არ იყო „ახალი“, რადგან მოსარჩელეთა შვილის დაბადების დროისათვის სამი ადამიანი ოფიციალურად უკვე იყო რეგისტრირებული ამავე სახელით. ამის შემდეგ კიდევ ორი ბავშვი დარეგისტრირდა ამ სახელით და ხუთიდან ოთხს ჰქონდა ფინეთის მოქალაქეობა. ამ გარემოებებისა და იმის გათვალისწინებით, რომ სახელი „Axl“-ის რეგისტრაცია ნებადართული იყო სხვა შემთხვევებში, ხოლო მოსარჩელებს უარი ეთქვათ, ევროპულმა სასამართლომ მიიჩნია, რომ საჯარო ინტერესი, რომელზეც მიუთითებდა მოპასუხე სახელმწიფო, ვერ გადაწონიდა მე-8 მუხლით გათვალისწინებულ კერძო ინტერესს – მშობლების უფლებას, დაერეგისტრირებინათ ბავშვისათვის მათ მიერ შერჩეული სახელი. შესაბამისად, სასამართლომ დაადგინა პირადი ცხოვრების უფლების დარღვევა.

საქმის – *გიუზელ ერდაგოზი თურქეთის წინააღმდეგ (Güzel Erdagöz v. Turkey)* – მოსარჩელემ ვერ შეძლო შესწორების შეტანა თავის სახელში. კერძოდ, იგი რეგისტრირებული იყო

¹⁹¹ 2007 წლის 6 დეკემბერი.

როგორც „Guzel“, თუმცა ოჯახსა და მეგობრების წრეში მას იცნობდნენ როგორც „Gozel“-ს.¹⁹² 2000 წელს მან მოითხოვა ჩანანერის გასწორება, თუმცა უშედეგოდ. მას უარი განუცხადეს იმ მოტივით, რომ მის მიერ მოთხოვნილი სახელი იყო ოფიციალურად დაფიქსირებულ ჩანანერებში არსებული სახელის კუთხური ვარიანტი.

სასამართლომ კიდევ ერთხელ აღნიშნა, რომ კერძო პირების გვარები და სახელები ექცევა კონვენციის მე-8 მუხლის დაცვის სფეროში. ამასთანავე, ხელშემკვრელი სახელმწიფოები სარგებლობენ შეფასების ფართო ფარგლებით ამ სფეროში. სასამართლოს განმარტებით, ეროვნულმა სასამართლოებმა თავის გადაწყვეტილებებში ვერ დაასახელეს ნორმატიული დებულება ან საჯარო თუ კერძო ინტერესები, რომლებიც მოსარჩელის კანონიერ ინტერესს დაუპირისპირდებოდა. ეროვნული სასამართლოების მსჯელობა ეფუძნებოდა არა რაიმე ნათლად დადგენილ საკანონმდებლო ნორმას, არამედ, ძირითადად, იმის შეფასებას, რომ მოსარჩელის მიერ მოთხოვნილი სახელი ორთოგრაფიულად არ იყო ასახული თურქული ენის ლექსიკონში და იყო კუთხური ვარიანტი. სასამართლომ განაცხადა, რომ თურქული კანონმდებლობა არ შეიცავდა ნორმებს, რომლებიც საკმარისი სიცხადით მიუთითებდა სახელმწიფოს შეფასებისა და უფლებამოსილებების ფარგლებზე, ფორმასა და წესზე, სახელების გასწორების მსურველ პირებთან მიმართებით. ამავდროულად, პირთა მოთხოვნაზე უარის და მათი უფლების შეზღუდვების შემთხვევებში, არ არსებობდა ეფექტიანი დაცვის გარანტიები. სასამართლომ მიიჩნია, რომ არ არსებობდა რაიმე მიზეზი, რის გამოც შეიძლებოდა ჩათვლილიყო, რომ მოსარჩელის სახელის შეცვლა ზიანს მიაყენებდა საზოგადოებრივ წესრიგს ან ინტერესს. აქედან გამომდინარე, მის მოთხოვნაზე უარი არ შეიძლება ჩათვლილიყო აუცილებლად დემოკრატიულ საზოგადოებაში, რის გამოც დაირღვა პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლება.

¹⁹² 2008 წლის 21 ოქტომბერი.

4.8. აბორტი და რეპროდუქციული ჯანმრთელობა

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ პირადი ცხოვრება მოიცავს აბორტისა და რეპროდუქციული ჯანმრთელობის საკითხებს. თავის პრაქტიკაში ევროპულმა სასამართლომ მიიღო რიგი გადაწყვეტილებებისა, რომლებიც ასახავს სამედიცინო პროგრესს რეპროდუქციული ჯანმრთელობის სფეროში. მოსალოდნელი სამედიცინო პროგრესი კიდევ უფრო განავითარებს ამ სფეროს და, აქედან გამომდინარე, საკმარისი საფუძველია მტკიცებისათვის, რომ ეს საკითხები მომავალშიც გახდება ევროპული სასამართლოს მსჯელობის საგანი.

აბორტისა და რეპროდუქციული ჯანმრთელობის საკითხებთან მიმართებით ევროპული სასამართლოს მიერ ამ დროისათვის განხილულ საქმეებს შორის განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს რამდენიმე მათგანი. ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საქმე – *ევანსი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Evans v. the United Kingdom)* – ეხება პოტენციური მამის თანხმობას განაყოფიერებული კვერცხუჯრედის შენახვასა და პოტენციური დედის საშვილოსნოში იმპლანტაციასზე.¹⁹³

საქმის გარემოებები შემდეგია: 2000 წელს მოსარჩელემ (ნატალი ევანსმა), რომელიც იყო 34 წლის ბრიტანეთის მოქალაქე, და მისმა პარტნიორმა, J.-მ, დაიწყეს უშვილობის მკურნალობა. რამდენიმე თვის შემდეგ მოსარჩელეს დაუდგინდა საკვერცხეების სიმსივნის პირველი სტადია და მას შესთავაზეს *in vitro* განაყოფიერების მკურნალობის კურსის ჩატარება, საკვერცხეების ამოკვეთამდე. კონსულტაციის დროს მას და J.-ს განემარტათ, რომ თითოეულ მათგანს წერილობით თანხმობა უნდა განეცხადებინა მკურნალობაზე და, 1990 წლის ადამიანის განაყოფიერებისა და ემბრიოლოგიის კანონის („1990 წლის კანონი“) ნორმათა თანახმად, თითოეულს ჰქონდა უფლება, უკან გამოეთხოვა საკუთარი თანხმობა ნებისმიერ დროს, მოსარჩელის საშვილოსნოში ემბრიონის იმპლანტაციამდე.

¹⁹³ 2007 წლის 10 აპრილი. ასევე იხ. *S.H. ავსტრიის წინააღმდეგ (S.H. v. Austria)*, 2011 წლის 3 ნოემბერი. საქმე ეხებოდა ავსტრიელი წყვილის სარჩელს, რომელშიც ისინი ითხოვდნენ ხელოვნური განაყოფიერების უფლებას, დონორის კვერცხუჯრედისა და დონორის სპერმის გამოყენებით.

2001 წელს ექვსი ემბრიონი გაყინეს და შეინახეს. ორი კვირის შემდეგ მოსარჩელეს ჩაუტარეს ოპერაცია, რის შედეგადაც მას ამოაჭრეს საკვერცხეები. მას განუმარტეს, რომ ორ წელიწადში შესაძლებელი გახდებოდა ემბრიონების იმპლანტაცია მის საშვილოსნოში. 2002 წლის მაისში მოსარჩელისა და J.-ს ურთიერთობა შეწყდა. 1990 წლის კანონის შესაბამისად, J.-მ შეატყობინა კლინიკას, რომ იგი აღარ იყო თანახმა, გაგრძელებულიყო ემბრიონების შენახვა, ან მოსარჩელეს ესარგებლა ემბრიონებით.

მოსარჩელემ მიმართა უმაღლეს სასამართლოს და მოითხოვა J.-ს დავალდებულება, რომ მას განეცხადებინა თანხმობა ემბრიონების შენახვის გაგრძელებაზე და მოსარჩელის მიერ მათ გამოყენებაზე. 2003 წელს საჩივარი არ დაკმაყოფილდა. უმაღლესმა სასამართლომ დაადგინა, რომ J. მოქმედებდა კეთილსინდისიერად, რადგან იგი დასთანხმდა მკურნალობას მხოლოდ იმ პირობით, თუ გაგრძელდებოდა მოსარჩელესთან მისი ურთიერთობა.

2005 წლის იანვარში კლინიკამ შეატყობინა მოსარჩელეს, რომ ის იყო ვალდებული, გაენადგურებინა ემბრიონები, რასაც გეგმავდა 2005 წლის თებერვალში. მოსარჩელისათვის ამ ემბრიონებით განაყოფიერება იყო უკანასკნელი შანსი, რომ ჰყოლოდა გენეტიკური შვილი. მან წარმატებით დაასრულა საკვერცხეების სიმსივნის მკურნალობა და მზად იყო ემბრიონების იმპლანტაციისათვის.

ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოში მოსარჩელემ გაასაჩივრა გაერთიანებული სამეფოს კანონი, რომელიც უფლებამოსილს ხდიდა მის ყოფილ პარტნიორს, გამოეხმო საკუთარი თანხმობა ემბრიონის შენახვასა და გამოყენებაზე, რაც განმცხადებელს სამუდამოდ ართმევდა გენეტიკური შვილის გაჩენის შესაძლებლობას.

მოსარჩელე ამტკიცებდა, რომ 1990 წლის კანონის მიხედვით, J.-ს მიერ თანხმობის გამოხმობით, მოსარჩელესათვის შეუძლებელი გახდებოდა მისი და J.-ს მიერ შექმნილი ემბრიონით სარგებლობა და, მისი მდგომარეობის გათვალისწინებით, გენეტიკური შვილის გაჩენა. მოსარჩელისა და J.-ს ინტერესე-

ბი სრულიად არათავსებადი იყო, ვინაიდან, თუ მოსარჩელეს მიეცემოდა უფლება, ესარგებლა ემბრიონით, ამის შედეგი იქნებოდა J.-ს იძულებითი მამობა, და პირიქით, თუ ძალაში დარჩებოდა J.-ს თანხმობის გამოთხოვა ემბრიონებით სარგებლობაზე, მოსარჩელე ველარასოდეს გახდებოდა გენეტიკური მშობელი.

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა, რომ საქმეში არსებული სადავო საკითხები მორალურად და ეთიკურად დელიკატური ბუნების იყო და არ არსებობდა ერთიანი ევროპული მიდგომა ამ სფეროში. სახელმწიფოთა ნაწილში არსებობდა საკანონმდებლო და კანონქვემდებარე ნორმები, რომლებიც აწესრიგებდა IVF-ს, მაგრამ დანარჩენ ქვეყნებში ეს წესრიგდებოდა სამედიცინო პრაქტიკით. სასამართლომ აღნიშნა, რომ, მართალია, გაერთიანებული სამეფო არ არის ერთადერთი, სადაც დაიშვება ემბრიონების შენახვა და სადაც უჯრედების დონორები უფლებამოსილნი არიან, თავისუფლად და ეფექტიანად გამოითხოვონ თავიანთი თანხმობა ემბრიონის იმპლანტაციამდე, სხვა ევროპულ ქვეყნებში მოქმედებდა განსხვავებული წესები და პრაქტიკა. აქედან გამომდინარე, არ არსებობდა რაიმე კონსენსუსი იმაზე, როდიდან ხდებოდა უჯრედების დონორთა თანხმობა არაგამოთხოვადი IVF-ისას. შესაბამისად, ევროპული კონსენსუსის არარსებობის პირობებში, ევროპულმა სასამართლომ მიიჩნია, რომ ამ სფეროში სახელმწიფოს აქვს შეფასების დიდი ფარგლები.

საბოლოოდ, ევროპულმა სასამართლომ არ გაიზიარა მოსარჩელის პოზიცია, რომ ამ უკანასკნელის უფლება, გამხდარიყო გენეტიკური მშობელი, უპირატესი იყო მისი ყოფილი პარტნიორის უფლებასთან შედარებით, არ ჰყოლოდა გენეტიკური შვილი მოსარჩელესთან. ამის გამო, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ გაერთიანებულ სამეფოს არ დაურღვევია მოსარჩელის პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლება.

საქმე – *ბოსო იტალიის წინააღმდეგ (Boso v. Italy)* – ეხებოდა პოტენციური მშობლების კონკურენტულ ინტერესებს.¹⁹⁴

¹⁹⁴ 2002 წლის 5 სექტემბერი. აბორტთან დაკავშირებით ასევე საინტერესოა ევროპული სასამართლოს საქმე – *A. B. და C. ირლანდიის წინააღმდეგ (A.B.C. v. Ireland)*, 2010 წლის 16 დეკემბერი.

მოსარჩელის ორსულმა მეუღლემ გადაწყვიტა აბორტის გაკეთება, მოსარჩელის წინააღმდეგობის მიუხედავად. ორსულობა შეწყდა 1984 წლის 10 ოქტომბერს. 1984 წლის 8 ნოემბერს მოსარჩელემ შეიტანა სარჩელი ადგილობრივ სასამართლოში და მოითხოვა კომპენსაცია მისი, როგორც პოტენციური მამის, უფლებებისა და დაუბადებელი ბავშვის სიცოცხლის უფლების დარღვევისათვის. მან ასევე გაასაჩივრა იტალიის კანონის კონსტიტუციურობა იმ არგუმენტით, რომ ის წინააღმდეგობოდა მეუღლეთა თანასწორობის პრინციპს, რომელიც კონსტიტუციით იყო განმტკიცებული. მოსარჩელის მტკიცებით, კანონი დედას ანიჭებდა უფლებას, გადაეწყვიტა, გაეკეთებინა თუ არა აბორტი და მხედველობაში არ იღებდა პოტენციური მამის სურვილს.

ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოში მოსარჩელე ამტკიცებდა, რომ დედის უფლება, დამოუკიდებლად (მამის თანხმობის გარეშე) გადაეწყვიტა აბორტის გაკეთების საკითხი, წინააღმდეგობოდა კონვენციის მე-8 მუხლს.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ პოტენციური მამის უფლებების განსაზღვრისას, როდესაც დედას განზრახული აქვს აბორტის გაკეთება, პირველ რიგში მხედველობაში მიიღება ორსულის უფლებები, ვინაიდან იგი არის პირი, რომელსაც, ძირითადად, ეხება ორსულობა, მისი გაგრძელება ან შეწყვეტა. საბოლოოდ, ევროპულმა სასამართლომ სარჩელი დაუსაბუთებლად ცნო.

საქმე – *დიქსონი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Dickson v. the United Kingdom)* – ეხებოდა პატიმრისათვის უარის თქმას ხელოვნური განაყოფიერების საშუალებების ხელმისაწვდომობაზე.¹⁹⁵ მოსარჩელებმა, დაქორწინებულმა წყვილმა, ერთმანეთი გაიცნეს სასჯელის მოხდის პერიოდში, ციხეში მიმონერის ქსელის მეშვეობით. ქმარი სასჯელს იხდიდა მკვლელობისათვის და მისი გათავისუფლება ვერ მოხდებოდა 2009 წლამდე. მას არ ჰყავდა შვილი. მისმა მეუღლემ, რომელსაც ჰყავდა სამი შვილი სხვა ქორწინებიდან, ამასობაში მოიხადა სასჯელი.

¹⁹⁵ 2007 წლის 4 დეკემბერი.

მოსარჩელებმა მოითხოვეს ხელოვნური განაყოფიერების ხელმისაწვდომობა, რათა მისცემოდათ შესაძლებლობა, ჰყოლოდათ საერთო შვილი. ისინი ამტკიცებდნენ, რომ სხვაგვარად შვილს ვერ გააჩენდნენ ქმრის შესაძლო გათავისუფლების უახლოეს თარიღამდე (2009 წელი) და ცოლის ასაკის (ის დაბადებული იყო 1958 წელს) გათვალისწინებით.

სახელმწიფომ არ დააკმაყოფილა მათი განცხადება, რადგან სახელმწიფოს ზოგადი პოლიტიკის თანახმად, პატიმართა მოთხოვნა ხელოვნურ განაყოფიერებაზე შეიძლება დაკმაყოფილებულიყო მხოლოდ „გამონაკლის შემთხვევებში“. უარის საფუძველი იყო ის, რომ: მოსარჩელების ურთიერთობა არასდროს გამოცდილა ყოველდღიური ცხოვრების ნორმალურ გარემოში, არ არსებობდა საკმარისი რესურსი პოტენციურად ჩასახული ბავშვის კეთილდღეობის უზრუნველსაყოფად, ბავშვსა და დედას ექნებოდათ დახმარების მხოლოდ შეზღუდული შესაძლებლობა და ბავშვის მამა ვერ მიიღებდა მონაწილეობას ბავშვის ცხოვრების მნიშვნელოვან ეტაპზე.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ მე-8 მუხლის მოქმედება ვრცელდება ამ შემთხვევაზე, რადგან ხელოვნური განაყოფიერების საშუალებების ხელმისაწვდომობაზე უარი ეხება მოსარჩელების პირად და ოჯახურ ცხოვრებას, რაც მოიცავს მოსარჩელეთა პატივისცემის უფლებას გადანაცვლებაზე, გახდნენ გენეტიკური მშობლები. მთავარი საკითხი, რომლისთვისაც ევროპულ სასამართლოს უნდა გაეცა პასუხი, იყო, არსებობდა თუ არა სამართლიანი ბალანსი კონკურენტულ საჯარო და კერძო ინტერესებს შორის.

მოსარჩელების ინტერესებთან მიმართებით, ეროვნულ დონეზე აღიარეს, რომ ხელოვნური განაყოფიერება მათი ერთადერთი რეალური იმედი იყო, გაეჩინათ საერთო შვილი, ცოლის ასაკისა და ქმრის გათავისუფლების თარიღის გათვალისწინებით. ევროპულმა სასამართლომ ჩათვალა, რომ ეს იყო მათთვის სასიცოცხლო მნიშვნელობის საკითხი.

აკრძალვის დასასაბუთებლად მოპასუხე სახელმწიფომ რამდენიმე არგუმენტი მოიშველია, მათ შორის, რომ ბავშვის ყოლის შესაძლებლობის დაკარგვა თავისუფლების აღკვეთის

განუყოფელი და აუცილებელი შედეგი იყო; სასჯელალსრულების სისტემისადმი საზოგადოებრივი ნდობა მნიშვნელოვნად შეიბღაბოდა, თუ მიძიმე კატეგორიის დანაშაულისათვის მსჯავრდებულ პატიმრებს ბავშვის ჩასახვის შესაძლებლობა მიეცემოდათ და მშობლის ხანგრძლივად არყოფნა უარყოფითად აისახებოდა როგორც ბავშვზე, ისე საზოგადოებაზე.

ევროპულმა სასამართლომ პირველ არგუმენტთან მიმართებით აღნიშნა, რომ, თუ ბავშვის ჩასახვის შეუძლებლობა თავისუფლების აღკვეთის შედეგია, ის არ არის აუცილებელი შედეგი, რადგან არ იყო არგუმენტები იმის სამტკიცებლად, რომ ხელოვნური განაყოფიერების შესაძლებლობის შექმნა სახელმწიფოსათვის იწვევდა უსაფრთხოების პრობლემებს, ან მოითხოვდა მნიშვნელოვან ადმინისტრაციულ თუ ფინანსურ რესურსს. რაც შეეხება სასჯელალსრულების სისტემისადმი საზოგადოების ნდობას, ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა: მიუხედავად იმისა, სასჯელი კვლავ არის პატიმრობის ერთ-ერთი მიზანი, სასამართლომ ხაზი გაუსვა ევროპული სასჯელალსრულებითი პოლიტიკის განვითარების პროცესში რეაბილიტაციის მნიშვნელობის ზრდას, განსაკუთრებით გრძელვადიანი თავისუფლების აღკვეთის დასრულებასთან მიმართებით. და ბოლოს, მიუხედავად იმისა, რომ სახელმწიფოს ევალება, უზრუნველყოს ბავშვის უფლებათა ეფექტიანი დაცვა, ეს არ შეიძლება ისე შორს წავიდეს, რომ მშობლებს შეეზღუდოთ მცდელობა, ჩასახონ ბავშვი ისეთ გარემოებებში, როგორც ეს მოსარჩელების შემთხვევაში იყო, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც უკვე გათავისუფლებულ ცოლს შეეძლო, ეზრუნა შვილზე, რომელიც ქმრის გათავისუფლებამდე ჩაისახებოდა.

ევროპულმა სასამართლომ მიიჩნია, რომ არსებულმა საჯარო პოლიტიკამ ეფექტიანად გამორიცხა კონკურენტული ინდივიდუალური და საჯარო ინტერესების შეფასება და თავიდან აიცილა მსჯელობა შეზღუდვის პროპორციულობაზე კონკრეტულ საქმესთან მიმართებით. კერძოდ კი, მან მეტისმეტად მაღალი „საგამონაკლისო“ ტვირთი დააკისრა მოსარჩელებს ხელოვნურ განაყოფიერებასთან მიმართებით, ვინაი-

დან მათ უნდა დაემტკიცებინათ, რომ ხელოვნური განაყოფიერების საშუალებათა ხელმისაწვდომობის აკრძალვას შეეძლო, საერთოდ გამოერიცხა ჩასახვა. ევროპული სასამართლოს აზრით, საჯარო პოლიტიკამ იმდენად მაღალი სტანდარტი დააწესა, რომ არ იყო შესაძლებელი სახელმწიფოს მხრიდან კონკურენტული ინტერესების დაბალანსება ან შეზღუდვის პროპორციულობის შეფასება.

ამის გამო ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა მოსარჩელების პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლების დარღვევა.

საქმეში – *კოსტა და პავანი იტალიის წინააღმდეგ (Costa and Pavan v. Italy)* – მოსარჩელე იყო იტალიელი წყვილი.¹⁹⁶ 2006 წელს მათ გაუჩნდათ გოგო, რომელსაც აღმოაჩნდა კისტოზური ფიბროზი (მუკოვიცხილობი).¹⁹⁷ ანალიზის შედეგად დადგინდა, რომ მშობლები არიან ამ ავადმყოფობის ჯანმრთელი მატარებლები. როდესაც 2010 წელს ქ-ნი კოსტა კვლავ დაორსულდა, მოსარჩელებმა გააკეთეს ნაყოფის სკრინინგი, რომლის შედეგად აღმოჩნდა, რომ ნაყოფს აქვს კისტოზური ფიბროზი. ამის გამო, სამედიცინო ჩვენებით, ქ-მა კოსტამ გაიკეთა აბორტი.

ამის შემდეგ წყვილმა გადაწყვიტა შვილის გაჩენა ხელოვნური განაყოფიერების გზით, ისე, რომ გაკეთებულიყო ემბრიონის გენეტიკური სკრინინგი, ვიდრე მოხდებოდა მისი იმპლანტაცია საშვილოსნოში. ამ გზით მოსარჩელებს განზრახული ჰქონდათ, თავიდან აეცილებინათ ავადმყოფობის გადაცემა შვილისათვის. იტალიის კანონმდებლობა ითვალისწინებდა *in vitro* განაყოფიერებას მხოლოდ სტერილური წყვილების შემთხვევაში და ასევე იმ შემთხვევაში, როდესაც მამაკაცი იყო სქესობრივი ავადმყოფობით დაავადებული, როგორებიცაა: შიდსი, B და C ჰეპატიტი.

მოპასუხე სახელმწიფომ ასეთი განაყოფიერების აკრძალვა მოსარჩელების მიმართ გაამართლა დედისა და შვილის, ასევე სამედიცინო პროფესიის სინდისის თავისუფლებისა და ღირსების დაცვის აუცილებლობით და ევგენური შერჩევის რისკის

¹⁹⁶ 2012 წლის 28 ივლისი.

¹⁹⁷ სერიოზული გენეტიკური ავადმყოფობა, რომელიც იწვევს სუნთქვასთან დაკავშირებულ სირთულეებს და შეიძლება გამოიწვიოს ფატალური შედეგი.

თავიდან აცილების ინტერესით.

ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა იტალიის კანონმდებლობის არათანმიმდევრულობაზე, კერძოდ იმაზე, რომ იტალია, ერთი მხრივ, კრძალავდა მხოლოდ ჯანმრთელი ემბრიონის იმპლანტაციას, მაგრამ, მეორე მხრივ, იძლეოდა ნაყოფის აბორტის ნებართვას ავადმყოფობის სიმპტომის აღმოჩენისას. ასეთი სიტუაცია, ევროპული სასამართლოს აზრით, უტოვებდა მოსარჩელებს ერთადერთ არჩევანს, რომელიც მათში იწვევდა შიშსა და ტანჯვას – ბუნებრივი გზით დაორსულებას და ორსულობის წინასწარი ტესტის მიხედვით, ნაყოფის ავადმყოფობის აღმოჩენის შემთხვევაში, აბორტის გაკეთების უფლება.

აქედან გამომდინარე, ევროპულმა სასამართლომ მიიჩნია, რომ პირად ცხოვრებაში ჩარევა არ იყოს პროპორციული და, შესაბამისად, დაირღვა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი.

4.9. პირადი ცხოვრება და ხელშეუხებლობა

როგორც ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა საქმეზე – *ოპუზი თურქეთის წინააღმდეგ (Opuz v. Turkey)*:

„ოჯახური ძალადობის საკითხი, რომელსაც შეიძლება სხვადასხვა ფორმა ჰქონდეს, დაწყებული ფიზიკურიდან, დამთავრებული ფსიქოლოგიური თუ სიტყვიერი ძალადობით ... არის ზოგადი პრობლემა, რომელიც ეხება ყველა ნევრ სახელმწიფოს და რომელიც ხშირად არ საჯაროვდება, რადგან ილექება პირად ურთიერთობებში ან დახურულ წრეებში. ოჯახური ძალადობის მსხვერპლი შეიძლება იყოს როგორც ქალი, ისე კაცი, ისევე როგორც ბავშვები, იქნება ეს პირდაპირ თუ არა-პირდაპირ.“¹⁹⁸

ოჯახში ძალადობის, როგორც ქალთა დისკრიმინაციის ერთ-ერთი ძირითადი ფორმის, წინააღმდეგ ბრძოლის კუთხით ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს განსაკუთრებული როლი ენიჭება. ბოლო წლების განმავლობაში სტრას-

¹⁹⁸ 2009 წლის 6 ივნისი, 132-ე პუნქტი.

ბურგის სასამართლო განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს ქალთა მიმართ ძალადობასთან ბრძოლას, სახელმწიფოების მიერ მათზე დაკისრებული ვალდებულებების ჯეროვნად შესრულებას ოჯახში ძალადობის აღმოფხვრის კუთხით. ამ საკითხთან დაკავშირებით ევროპულ სასამართლოს გადაწყვეტილებები მიღებული აქვს მრავალი ქვეყნის წინააღმდეგ, როგორებიცაა: თურქეთი, მოლდოვა, ლიტვა, ხორვატია, იტალია, სლოვაკეთი, რუმინეთი, ბულგარეთი, უნგრეთი. ჩამოთვლილი ქვეყნების სპექტრიდან გამომდინარე, ნათელია, რომ ევროპულ სასამართლოს მოუხდა, განეხილა ოჯახური ძალადობის საკითხი აბსოლუტურად განსხვავებულ სოციალურ გარემოში, სხვადასხვა მენტალობის მქონე საზოგადოებაში და განსხვავებულ პრობლემასთან მიმართებით.

მიღებული გადაწყვეტილებების ანალიზის საფუძველზე შეიძლება მოხდეს კონკრეტული პრობლემების იდენტიფიცირება, რომლებიც, სასამართლოს აზრით, იყო ოჯახში ძალადობის განხორციელების წინაპირობა ან ხელშემწყობი ფაქტორი. ასეთებად შეიძლება ჩაითვალოს: ა) გამეფებული პატრიარქალური ტრადიციები და ქალის, როგორც ოჯახის მეორეხარისხოვანი წევრის, როლი; ბ) ხელისუფლების ორგანოების გულგრილი დამოკიდებულება ოჯახურ ძალადობასთან, როგორც ოჯახის შიგნით მიმდინარე პრობლემასთან. ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო საზედამხედველო ორგანოები ოჯახში ძალადობასთან დაკავშირებულ შემთხვევებს, ძირითადად, განიხილავენ არასათანადო მოპყრობის, პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებისა და სიცოცხლის უფლების ჭრილში (თუკი ოჯახში ძალადობის შედეგად მოხდა ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა).

საქმის – *E.S. და სხვები სლოვაკეთის წინააღმდეგ (E.S. and Others v. Slovakia)* – მიხედვით, 2001 წელს პირველმა მოსარჩელემ მიატოვა მეუღლე და შეიტანა სისხლის სამართლის საჩივარი მის წინააღმდეგ მასთან და მის შვილებთან (დაბადებული 1986, 1988 და 1989 წლებში) არასათანადო მოპყრობის და მათ ერთ-ერთ ქალიშვილზე სექსუალური ძალადობის გამო.¹⁹⁹ მო-

¹⁹⁹ 2009 წლის 15 სექტემბერი.

სარჩელის მეუღლეს მსჯავრი დაედო სექსუალური ძალადობის გამო ორი წლის შემდეგ. მოსარჩელის თხოვნა, რომ ქმარს დაეტოვებინა საცხოვრებელი, ეროვნულმა სასამართლოებმა უარყვეს. ხსენებულიდან გამომდინარე, პირველი მოსარჩელე და მისი შვილები იძულებული გახდნენ, საცხოვრებლად გადასულიყვნენ შორს თავიანთი მეგობრებისა და ოჯახისაგან, ხოლო ორ ბავშვს მოუწია სკოლის შეცვლა. მოსარჩელები ასაჩივრებდნენ, რომ ხელისუფლებამ ვერ უზრუნველყო ოჯახური ძალადობისაგან მათი ადეკვატური დაცვა.

თავის მხრივ, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ სლოვაკეთმა ვერ შეძლო მოსარჩელების ეფექტიანი დაცვის უზრუნველყოფა, რაც აუცილებელი იყო პირველი მოსარჩელისა და მისი შვილების მეუღლის მხრიდან მომდინარე ძალადობისაგან დასაცავად. ხსენებულის გამო ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა კონვენციის მე-3 (არაადამიანური და დამამცირებელი მოპყრობა) და მე-8 მუხლების დარღვევა.

საქმის – *Y.C გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Y.C. v. the United Kingdom)* – მიხედვით, მოსარჩელეს და მის პარტნიორს 2001 წელს ეყოლათ ვაჟი. 2003 წელს ოჯახმა მიიქცია სოციალური სამსახურის ყურადღება მშობლებს შორის „ალკოჰოლით გამოწვეული“ ინციდენტის გამო.²⁰⁰ ოჯახში ხშირად ხდებოდა ძალადობის ინციდენტები და ალკოჰოლის ბოროტად გამოყენება. მდგომარეობა გამწვავდა 2007 წლის ბოლოდან, რის გამოც არაერთხელ გამოიძახეს პოლიცია. 2008 წლის ივნისში სახელმწიფომ გასცა შემაკავებელი ორდერი და ბავშვის დაცვის ბრძანება მას შემდეგ, რაც ბიჭი დაშავდა მშობლებს შორის ძალადობრივი დაპირისპირების დროს. ბავშვზე ზრუნვის პროცესის შედეგად გაიცა ბრძანება მისი გასაშვილებლად განთავსების შესახებ. მოსარჩელე ასაჩივრებდა, რომ სასამართლოების უარმა დაარღვია მისი, როგორც შვილზე ერთადერთი მზრუნველის, უფლებები, კონვენციის მე-8 მუხლის თანახმად.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა და მიუთითა, რომ ბავშვის განთავსების

²⁰⁰ 2012 წლის 13 მარტი.

ბრძანებასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილების მიღების მიზეზები იყო ჯეროვანი. სასამართლომ ხაზი გაუსვა იმას, რომ, საქმის ისტორიისა და ჩაბარებული ანგარიშების გათვალისწინებით, საოლქო სასამართლოს მოსამართლის მოსაზრება, რომ მოსალოდნელი იყო მოსარჩელის ურთიერთობის განახლება მამასთან და ეს საფრთხეს შეუქმნიდა ბავშვის კეთილდღეობას, არ იყო უსაფუძვლო. შესაბამისად, მიუხედავად იმისა, ბავშვის ინტერესებიდან გამომდინარე, დედასა და მამასთან ოჯახური კავშირების შენარჩუნება მნიშვნელოვანი იყო, ნათელი გახდა, რომ ამ საქმეში ეს მოსაზრება გადანონა ბავშვის უსაფრთხო და დაცულ გარემოში განვითარების უზრუნველყოფის აუცილებლობამ.

საქმის – *ბევაკუა და S. ბულგარეთის წინააღმდეგ (Bevacqua and S. v. Bulgaria)* – მიხედვით, პირველმა მოსარჩელემ, რომელიც ამტკიცებდა, რომ მას რეგულარულად სცემდა ქმარი, მიატოვა მეუღლე, შეიტანა განცხადება განქორწინების შესახებ და თან წაიყვანა სამი წლის ვაჟი (მეორე მოსარჩელე).²⁰¹ მიუხედავად ამისა, ქ-ნი ბევაკუა აცხადებდა, რომ მისი ქმარი ისევ სცემდა მას. მან ოთხი დღე გაატარა ძალადობის მსხვერპლი ქალების თავშესაფარში თავის შვილთან ერთად, რა დროსაც ის გააფრთხილეს, რომ მისთვის შეიძლებოდა წაეყენებინათ ბრალდება ბავშვის გატაცების გამო, რასაც მოჰყვებოდა სასამართლოს ბრძანება საერთო მეურვეობის შესახებ. განმცხადებლების მტკიცებით, თავდასხმის გამო მეუღლის წინააღმდეგ ბრალდების წაყენებამ მეუღლის მხრიდან მოახდინა შემდგომი ძალადობის პროვოცირება. მოსარჩელის მოთხოვნები დროებითი მეურვეობის ღონისძიებების მიღებასთან დაკავშირებით არ განხილულა ეროვნული ორგანოების მიერ და მან საბოლოოდ მიიღო მეურვეობა მხოლოდ მაშინ, როდესაც ოფიციალურად გამოცხადდა მისი განქორწინება, წელიწადზე მეტი ხნის შემდეგ. მომდევნო წელს იგი კვლავ სცემა ყოფილმა ქმარმა და მისი თხოვნა სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყების შესახებ უარყოფილ იქნა იმ მოტივით, რომ ეს იყო „პირადი საქმე“, რომელიც მოითხოვდა კერძო დევნას.

²⁰¹ 2008 წლის 12 ივნისი.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი, რადგან ეროვნული ორგანოების მიერ დროებითი მეურვეობის ღონისძიებების დაუყოვნებლივ მიუღებლობამ უარყოფითად იმოქმედა მოსარჩელებზე და, უპირველეს ყოვლისა, მეორე მოსარჩელის კეთილდღეობაზე. სასამართლოს აზრით, სახელმწიფომ ვერ შეძლო მოსარჩელებისათვის დახმარების გაწევა, რაც გულისხმობდა მათი პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლების დაცვას. სასამართლომ ხაზი გაუსვა, რომ დავის, როგორც „პირადი საქმის“, განხილვა, შეუთავსებელი იყო ხელისუფლების მიერ მოსარჩელების ოჯახური ცხოვრების დაცვის ვალდებულებასთან.

საქმის – *A. ხორვატიის წინააღმდეგ (A. v. Croatia)* – მოსარჩელის ყოფილი ქმარი (იგი დაავადებული იყო პოსტტრავმული სტრესული აშლილობით, პარანოიით, შფოთვით და ეპილეფსიით) წლების განმავლობაში ფიზიკურად ძალადობდა მასზე, რაც გულისხმობდა სხეულის დაზიანებას და სიკვდილის მუქარას.²⁰² ძალადობისა და შეურაცხყოფის მიყენება რეგულარულად ხდებოდა მათი ახალგაზრდა ქალიშვილის თვალწინ. მას შემდეგ, რაც დაემალა მეუღლეს, მოსარჩელემ მოითხოვა, სასამართლოს გაეცა ბრძანება, რაც მას თავიდან ააცილებდა ყოფილი ქმრის მხრიდან დევნას და თვალთვალს. ამ მოთხოვნაზე ეროვნულმა ორგანოებმა მას უარი განუცხადეს, რადგან ვერ წარუდგინა ეროვნულ სასამართლოებს მტკიცებულებები იმის შესახებ, რომ დაუყოვნებელი საფრთხე ემუქრებოდა მის სიცოცხლეს.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი, რადგან ხორვატიის ხელისუფლებამ ვერ შეძლო ღონისძიებების გატარება მოსარჩელის დასაცავად, ან მისი ყოფილი მეუღლის ფსიქიკურ პრობლემებთან გასამკლავებლად.

საქმის – *ჰაჯდუოვა სლოვაკეთის წინააღმდეგ (Hajduová v. Slovakia)* – მიხედვით, მოსარჩელე ამტკიცებდა, რომ ადგილობრივმა ხელისუფლებამ ვერ შეასრულა კანონით დადგენილი

²⁰² 2010 წლის 14 ოქტომბერი.

ვალდებულება და არ გასცა ბრძანება, რომ მისი ყოფილი ქმარი დაეკავებინათ დანესებულებაში ფსიქიატრიული მკურნალობის ჩასატარებლად, სისხლისსამართლებრივი მსჯავრდების შემდეგ ცოლზე ძალადობისა და დამუქრების გამო.²⁰³

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ მოსარჩელის ყოფილი მეუღლის საქციელზე არასაკმარისი რეაგირებისა და, კერძოდ, იმ ფაქტის გამო, რომ ეროვნულმა სასამართლოებმა ვერ შეძლეს, გაეცათ ბრძანება მსჯავრდების შემდეგ მისი დაკავების შესახებ ფსიქიატრიული მკურნალობის ჩასატარებლად, გამოიწვია სახელმწიფოს პოზიტიური ვალდებულებების დარღვევა კონვენციის მე-8 მუხლის საფუძველზე. სასამართლომ აღნიშნა, რომ, თუმცა მისი ყოფილი ქმრის განმეორებადი მუქარა სისრულეში არ ყოფილა მოყვანილი, მუქარა საკმარისი იყო, რათა ზემოქმედება მოეხდინა მოსარჩელის ფსიქოლოგიურ ჯანმრთელობასა და კეთილდღეობაზე და გამოეწვია სახელმწიფოსთვის პოზიტიური ვალდებულების დაკისრება, მე-8 მუხლის თანახმად.

საქმის – *კალუცკა უნგრეთის წინააღმდეგ (Kalucz v. Hungary)* – მიხედვით, მოსარჩელეს საკუთარი სურვილის წინააღმდეგ მოუხდა თანაცხოვრება ბინაში მოძალადე ქმართან.²⁰⁴ ამ თანაცხოვრების განმავლობაში ეროვნული სასამართლოები აწარმოებდნენ სამოქალაქო დავას ბინის მფლობელობასთან დაკავშირებით. მოსარჩელე ამტკიცებდა, რომ უნგრეთის ხელისუფლებამ ვერ შეძლო, დაეცვა იგი მუდმივი ფიზიკური და ფსიქოლოგიური ძალადობისგან თავის საცხოვრებელში.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა: უნგრეთის ხელისუფლებამ ვერ შეასრულა მასზე დაკისრებული პოზიტიური ვალდებულებები და დაარღვია კონვენციის მე-8 მუხლი, მიუხედავად იმისა, რომ მოსარჩელემ თავისი პარტნიორის წინააღმდეგ შეიტანა სისხლისსამართლებრივი საჩივარი განხორციელებული თავდასხმის გამო და არაერთხელ მოითხოვა შემაკავებელი ორდერის გაცემა, ისევე, როგორც აღძრა სამოქალაქო სამართალწარმოება, რათა გაცემულიყო ბრძანება ბინიდან მოძალადე მეუღლის გამოსახლების შესახებ, ხელისუფლებას

²⁰³ 2010 წლის 30 ნოემბერი.

²⁰⁴ 2012 წლის 24 აპრილი.

არ გაუტარებია საკმარისი ღონისძიებები მისი ეფექტიანი დაცვისათვის.

საქმის – *ერემია და სხვები მოლდოვის რესპუბლიკის წინააღმდეგ (Eremia and Others v. the Republic of Moldova)* – მიხედვით, პირველი მოსარჩელე და მისი ორი ქალიშვილი ასაჩივრებდნენ, რომ მოლდოვის ხელისუფლებამ ვერ დაიცვა ისინი პოლიციელი ქმრისა და მამის ძალადობრივი და შეურაცხყოფელი საქციელისაგან.²⁰⁵

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ კონვენციის მე-3 მუხლთან ერთად (წამების აკრძალვა) დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი ქალიშვილებთან მიმართებით, რადგანაც არავითარი ღონისძიებები არ იქნა გატარებული ხელისუფლების ორგანოების მხრიდან ძალადობრივი ქმედებების განმეორების თავიდან ასაცილებლად.

4.10. პირადი ცხოვრება და სექსუალური ორიენტაცია

ადამიანის სექსუალური ორიენტაცია პირადი ცხოვრების უმნიშვნელოვანესი ნაწილია. რამდენიმე ათწლეულის განმავლობაში სექსუალური იდენტობა და ორიენტაცია ჩამოყალიბდა იმ ნიშნად, რომლის საფუძველზეც განსხვავებული მოპყრობა შეიძლება ჩაითვალოს დისკრიმინაციად. ამავე დროს, გამოიკვეთა მრავალი პოზიტიური ღონისძიება, რომლებიც უნდა გაატარონ სახელმწიფოებმა, რათა მოხდეს განსხვავებული ორიენტაციის პირთა პირადი ცხოვრების უფლების ჯეროვანი და სათანადო პატივისცემა.

ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო საზედამხებდველო ორგანოებმა არაერთი საქმე განიხილეს, რომლებშიც მოსარჩელები დავობდნენ მათ მიმართ დისკრიმინაციაზე სექსუალური ორიენტაციის ნიშნით, პირადი და ოჯახური ცხოვრების სფეროში. სასამართლომ ამ საქმეების ნაწილი განიხილა მხოლოდ პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებასთან მიმართებით. თავდაპირველად ეს საქმეები შეეხებოდა ჰომოსექსუალური ურთიერთობების სისხლისსამართლებრივ აკრ-

²⁰⁵ 2013 წლის 28 მაისი.

ძალვას ზრდასრულებს შორის²⁰⁶ და შეიარაღებული ძალებიდან ჰომოსექსუალების განთავისუფლებას.²⁰⁷ პირველ შემთხვევაში, საერთაშორისო საზედამხედველო ორგანოებმა ცალსახად განაცხადეს, რომ ჰომოსექსუალური ურთიერთობების კრიმინალიზება შეუთავსებელია პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებასთან; მეორე შემთხვევაში კი, სასამართლოებმა მიიჩნიეს, რომ სამხედრო მოსამსახურეთა გათავისუფლება ჯარიდან მხოლოდ მათი ორიენტაციის გამო, როდესაც ირლანდიაში სამხედრო დისციპლინა ან მოქმედი ნორმები, ეწინააღმდეგება პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებას.

ევროპულმა სასამართლომ განიხილა მთელი რიგი საქმეებისა დისკრიმინაციასთან მიმართებით. ეს საქმეები შეეხებოდა სისხლის სამართლის კანონმდებლობით გათვალისწინებულ განსხვავებულ ასაკს სქესობრივ ურთიერთობაზე თანხმობის გასაცემად, ერთი მხრივ, ჰომოსექსუალური და, მეორე მხრივ, ჰეტეროსექსუალური კავშირის დამყარების მიზნით,²⁰⁸ მშობლის უფლება-მოვალეობების მინიჭებას,²⁰⁹ შვილად აყვანის ნებართვას,²¹⁰ მემკვიდრეობის უფლებას გარდაცვლილი პარტნიორის საკუთრებაზე,²¹¹ უფლებას სოციალური დაზღვევის პაკეტზე,²¹² ერთსქესიან წყვილთა ხელმისაწვდომობას ქორწინებაზე ან პარტნიორობის სხვა სამართლებრივ ფორმებზე.²¹³

ამ საკითხებთან დაკავშირებით, ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო ორგანოების მიდგომები სწრაფად ვითარდება

²⁰⁶ დადგენი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (*Dudgeon v. the United Kingdom*), 1981 წლის 22 ოქტომბერი; ნორისი ირლანდიის წინააღმდეგ (*Norris v. Ireland*), 1988 წლის 26 ოქტომბერი; მოდინოსი კვიპროსის წინააღმდეგ (*Modinos v. Cyprus*), 1993 წლის 22 აპრილი.

²⁰⁷ სმიტი და გრედი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (*Smith and Grady v. the United Kingdom*), 1999 წლის 27 სექტემბერი.

²⁰⁸ L. და V. ავსტრიის წინააღმდეგ (*L. and V. v. Austria*), 2003 წლის 9 იანვარი.

²⁰⁹ სალგუეირო და სულვა მუტა პორტუგალიის წინააღმდეგ (*Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal*), 1999 წლის 21 დეკემბერი.

²¹⁰ E.B. საფრანგეთის წინააღმდეგ (*E.B. v. France*), დიდი პალატა, 2008 წლის 22 იანვარი.

²¹¹ კარნერი ავსტრიის წინააღმდეგ (*Karner v. Austria*) და კოზაკი პოლონეთის წინააღმდეგ (*Kozak v. Poland*), 2010 წლის 2 მარტი.

²¹² P.B. და J.S. ავსტრიის წინააღმდეგ (*P.B. and J.S. v. Austria*), 2010 წლის 22 ივლისი.

²¹³ X. და სხვები ავსტრიის წინააღმდეგ (*X. and Others v. Austria*), დიდი პალატა, 2013 წლის 19 თებერვალი.

და ქვემოთ წარმოდგენილ საქმეებში ასახული პროგრესი ამის ნათელი დასტურია.

საქმის – *ფრეტე საფრანგეთის წინააღმდეგ (Fretté v. France)* – მიხედვით, მოსარჩელე, რომელიც ჰომოსექსუალი მამაკაცი იყო, აცხადებდა, რომ საფრანგეთის ხელისუფლების ორგანოების მიერ მისთვის გაცხადებული უარი შვილის აყვანასთან დაკავშირებით იყო მისი პირადი და ოჯახური ცხოვრების დარღვევა, რადგანაც მას საფუძვლად ედო მისი სექსუალური ორიენტაცია.²¹⁴ მან ასევე განაცხადა, რომ ის არ დაუბარებიათ თავისი საქმის მოსმენაზე, რომელიც გამართა საფრანგეთის უმაღლესმა სასამართლომ, *Conseil d'État*-მა.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-14 (დისკრიმინაციის აკრძალვა) და მე-8 მუხლები, რადგან ეროვნული ხელისუფლება ლეგიტიმურად და გონივრულად უფლებამოსილი იყო, განეხილა და შეეფასებინა, რამდენად შეეძლო ჰომოსექსუალ წყვილს, შეექმნა შესაბამისი პირობები ბავშვის ჯეროვნად აღზრდისათვის, რაც მოსარჩელებს არ შეეძლოთ უზრუნველყოთ სათანადო დონეზე. ამ შემთხვევაში მოსარჩელისა და მისი პარტნიორის უფლება, აეყვანათ შვილი, შეზღუდული იყო ბავშვის ინტერესებით, აღზრდილიყო ჯეროვან გარემოში და უზრუნველყოფილ პირობებში, რაც განმცხადებელმა და მისმა პარტნიორმა ვერ დააკმაყოფილეს.

საქმის – *E.B. საფრანგეთის წინააღმდეგ (E.B. v. France)* – მიხედვით, საფრანგეთის ხელისუფლების ორგანოებმა უარი განუცხადეს მარტოხელა ლესბოსელ ქალბატონს, აეყვანა შვილი.²¹⁵ მოსარჩელე ამტკიცებდა, რომ ბავშვის შვილად აყვანის ნებართვის შესახებ მისი განცხადების ყოველ ეტაპზე ის განიცდიდა დისკრიმინაციულ მოპყრობას, რომელიც ეფუძნებოდა მის სექსუალურ ორიენტაციას და იყო მისი პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებაში ჩარევა.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-14 მუხლი (დისკრიმინაციის აკრძალვა), მე-8 მუხლთან ერთად. სასამართლომ აღნიშნა, რომ მოსარჩელის ჰო-

²¹⁴ 2002 წლის 26 თებერვალი.

²¹⁵ 2008 წლის 22 იანვარი, დიდი პალატა.

მოსექსუალიზმი იყო მის მოთხოვნაზე უარის თქმის განმსაზღვრელი ერთადერთი ფაქტორი, მაშინ, როდესაც საფრანგეთის კანონით დაშვებულია მარტოხელა დედების მიერ ბავშვის შვილად აყვანა. საფრანგეთის ხელისუფლებამ ვერ წარუდგინა ევროპულ სასამართლოს რაიმე სახის არგუმენტი, რით განსხვავდებოდა მარტოხელა ჰეტეროსექსუალი დედა მარტოხელა ჰომოსექსუალი დედისაგან. შესაბამისად, ევროპულმა სასამართლომ მიიჩნია, რომ უარი შვილად აყვანაზე მოსარჩელეს ეთქვა მხოლოდ მისი სექსუალური ორიენტაციის გამო, რაც იყო პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლების დარღვევა დისკრიმინაციული ნიშნით.

საქმის – *გასი და დუბუა საფრანგეთის წინააღმდეგ (Gas and Dubois v. France)* – მოსარჩელე იყო ორი ლესბოსელი ქალბატონი, რომლებიც თანაცხოვრობდნენ.²¹⁶ პირველმა მოსარჩელემ თხოვნით მიმართა ხელისუფლების ორგანოებს, რათა შვილად აეყვანა მეორე მოსარჩელის ბიოლოგიური შვილი. ხელისუფლების ორგანოებმა უარი განუცხადეს მოსარჩელეს. მოსარჩელები ამტკიცებდნენ, რომ ამ გადაწყვეტილებამ დაარღვია მათი პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება დისკრიმინაციული ნიშნით.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ არ დარღვეულა კონვენციის მე-14 მუხლი (დისკრიმინაციის აკრძალვა), მე-8 მუხლთან ერთად. სასამართლოს აზრით, მოსარჩელების სამართლებრივი მდგომარეობა არ შეიძლება შედარდეს დაქორწინებული წყვილებისას, როდესაც საქმე ეხება ბავშვის შვილად აყვანას მეორე მშობლის მიერ. გარდა ამისა, სასამართლომ ვერ დაინახა განსხვავების ვერანაირი მტკიცებულება, მოპყრობის თვალსაზრისით, მოსარჩელების სექსუალური ორიენტაციის საფუძველზე საპირისპირო სქესის წყვილებთან შედარებით, რომლებმაც დაარეგისტრირეს სამოქალაქო პარტნიორობა და ასევე ეკრძალებათ ბავშვის შვილად აყვანა მარტივი ფორმით. მოსარჩელეთა არგუმენტის პასუხად, რომ საპირისპირო სქესის წყვილებმა სამოქალაქო პარტნიორობაში შეიძლება გვერდი აუარონ ამ აკრძალვას ქორწინებით,

²¹⁶ 2012 წლის 15 მარტი.

სასამართლომ მიუთითა საქმეზე – *შალკი და კოფი ავსტრიის წინააღმდეგ (Schalk and Kopf v. Austria)* და კიდევ ერთხელ აღნიშნა, რომ კონვენცია არ უზრუნველყოფს ჰომოსექსუალთა უფლებას, იქორწინონ და ამ საკითხის გადაწყვეტა სახელმწიფოს დისკრეციაში რჩება.

საქმის – *შალკი და კოფი ავსტრიის წინააღმდეგ (Schalk and Kopf v. Austria)* – მიხედვით, 2002 წელს მოსარჩელებმა, ერთი და იმავე სქესის წყვილმა, თხოვნით მიმართეს შესაბამის სახელმწიფო უწყებას დაქორწინებაზე ნებართვის გაცემის თაობაზე.²¹⁷ ეროვნული კანონმდებლობით, ქორწინება შეიძლებოდა მხოლოდ სანააღმდეგო სქესის პირებს შორის. ხსენებულიდან გამომდინარე, მოსარჩელეთა მოთხოვნა არ დაკმაყოფილდა. მათ მიერ საკონსტიტუციო სარჩელის წარდგენის შემდეგ საკონსტიტუციო სასამართლომ დაადგინა, რომ არც ავსტრიის კონსტიტუცია და არც ევროპული კონვენცია არ უზრუნველყოფდა ქორწინების უფლებას ერთი და იმავე სქესის პირებს შორის. 2010 წლის 1 იანვარს ძალაში შევიდა რეგისტრირებული ურთიერთობების შესახებ კანონი, რომელიც საშუალებას აძლევს ერთი და იმავე სქესის წყვილებს, ფორმალურად გააფორმონ ურთიერთობა და მოაქციონ ის სამართლებრივ ჩარჩოებში. მაშინ, როდესაც კანონი უზრუნველყოფს რეგისტრირებულ პარტნიორებს თითქმის ანალოგიური უფლებებით და ვალდებულებებით, რომლებითაც ცოლ-ქმარი სარგებლობს, გარკვეული განსხვავებები მაინც არსებობს, მაგალითად, როგორიცაა რეგისტრირებული პარტნიორების შეზღუდული უფლება შვილად აყვანის ან ხელოვნური განაყოფიერების უფლებით სარგებლობასთან დაკავშირებით.

ამ საქმეში ევროპულმა სასამართლომ შეაფასა ბოლო პერიოდში ევროპაში ერთი და იმავე სქესის წარმომადგენელთა ქორწინების მიმართ სოციალური დამოკიდებულებების სწრაფი ევოლუცია და განაცხადა: ძალიან ხელოვნური იქნებოდა სასამართლოსათვის იმ მოსაზრების შენარჩუნება, რომ ჰომოსექსუალი წყვილები ვერ ისარგებლებენ „ოჯახური ცხოვრებით“. შესაბამისად, სასამართლომ დაადგინა, რომ თა-

²¹⁷ 2010 წლის 24 ივნისი.

ნამაცხოვრებელი ერთი და იმავე სქესის წყვილი, რომელსაც სტაბილური ურთიერთობა აქვს, ექცევა „ოჯახური ცხოვრების“ ტერმინში, ისევე როგორც განსხვავებული სქესის წყვილების ურთიერთობა. სასამართლომ არაერთხელ მიუთითა, რომ სექსუალური ორიენტაციით გამოწვეული განსხვავებული მოპყრობა საჭიროებს დასაბუთების განსაკუთრებით სერიოზულ მიზეზებს. სასამართლომ მიიჩნია, რომ ერთი და იმავე სქესის წყვილებს ისეთივე წარმატებით შეუძლიათ იქონიონ სტაბილური ურთიერთობები, როგორც განსხვავებული სქესის წყვილებს. აქედან გამომდინარე, ისინი იმყოფებიან იმავე მდგომარეობაში და ამიტომ სჭირდებათ თავიანთი ურთიერთობის სამართლებრივი აღიარება. სასამართლოს განმარტებით, ვინაიდან კონვენცია უნდა იკითხებოდეს და აღიქმებოდეს ერთიანობაში და ასევე, ვინაიდან კონსენსუსი შედგა იმის თაობაზე, რომ მე-12 მუხლი არ აკისრებს ვალდებულებას სახელმწიფოებს, უზრუნველყოს ერთი და იმავე სქესის წარმომადგენელთა ქორწინება, სასამართლომ ვერ გაიზიარა მოსარჩელის მოსაზრება, რომ ასეთი ვალდებულება შეიძლება წარმოიშვას მე-14 და მე-8 მუხლების ერთობლივად განხილვის საფუძველზე.

ევროპულ სასამართლოს უნდა განეხილა, იყო თუ არა სახელმწიფო ვალდებული, მოსარჩელისათვის მათი პარტნიორული ურთიერთობის სამართლებრივი აღიარების ალტერნატიული საშუალებით გაეცა რეგისტრაციის ნებართვა 2010 წლამდე. სასამართლოს აზრით, მიუხედავად ერთი და იმავე სქესის წარმომადგენელთა ქორწინების სამართლებრივად აღიარების მზარდი ტენდენციისა, ხსენებული ჯერ კიდევ ჩამოყალიბებისა და განვითარების პროცესში იყო კონსენსუსის არარსებობის გამო. სახელმწიფოები სარგებლობდნენ თავისუფალი შეფასების ფარგლებით იმასთან დაკავშირებით, როდის შემოიღებდნენ და აამოქმედებდნენ საკანონმდებლო ცვლილებებს ამ საკითხზე. სასამართლოს აზრით, გადაწყვეტილების გამოტანის დროისათვის ავსტრიის კანონმდებლობა უზრუნველყოფდა პარტნიორობის ოფიციალურ რეგისტრირებას და, მიუხედავად იმისა, რომ რეგისტრირებული ურ-

თიერთობების შესახებ კანონი შეიცავდა გარკვეულ არსებით განსხვავებებს მშობლის უფლებებთან დაკავშირებით, ვიდრე ჰეტეროსექსუალთა ქორწინების შემთხვევაში, ოფიციალური პარტნიორობის შესახებ აქტი ასახავდა იმავე ტენდენციას, რაც არსებობდა სხვა ევროპულ სახელმწიფოებში მსგავს კანონმდებლობასთან დაკავშირებით.

საქმეში – *ოლიარი და სხვები იტალიის წინააღმდეგ (Oliari and Others v. Italy)*²¹⁸ – ევროპულმა სასამართლომ კიდევ უფრო განავითარა მის მიერ დადგენილი სტანდარტები ჰომოსექსუალთა კავშირის ფორმალურ რეგისტრაციასთან დაკავშირებით.²¹⁹ საქმე ეხებოდა სამი ჰომოსექსუალი წყვილის საჩივარს, რომ, იტალიის კანონმდებლობის თანახმად, მათ არ გააჩნდათ შესაძლებლობა, დაქორწინებულიყვნენ ან თავიანთი ურთიერთობა აღიარებული ყოფილიყო სახელმწიფოს მიერ სხვა აქტით.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა, რადგანაც სასამართლომ მიიჩნია, რომ იტალიაში არსებული სამართლებრივი გარანტიები, რომლებიც ხელმისაწვდომი იყო ერთსქესიანი წყვილებისათვის იტალიაში, ვერ უზრუნველყოფდა წყვილისათვის შესაბამის ძირითად საჭიროებებს, რისი მიღწევაც შესაძლებელი იყო ჰეტეროსექსუალი წყვილისათვის. სასამართლოს აზრით, სამოქალაქო კავშირი ან რეგისტრირებული პარტნიორობა იქნებოდა ყველაზე შესაფერისი გზა მოსარჩელების მსგავსი ერთსქესიანი წყვილებისათვის, რათა მომხდარიყო მათი ურთიერთობის სამართლებრივი აღიარება. სასამართლომ აღნიშნა, რომ არსებობდა ტენდენცია ევროპის საბჭოს წევრ სახელმწიფოებს შორის ერთსქესიანი წყვილების სამართლებრივ აღიარებასთან დაკავშირებით – 47 წევრი სახელმწიფოდან 2016 წლისათვის 27-მა გამოსცა კანონი ასეთი აღიარების სასარგებლოდ, და რომ იტალიის საკონსტიტუციო სასამართლომ არაერთხელ მოუწოდა ასეთი დაცვისა და აღიარებისაკენ. გარდა ამისა, ბოლოდროინდელი კვლევების თანახმად, იტალიის მოსახლეობის უმრავლესობა მხარს უჭერდა ჰომოსექსუალი წყვილების

²¹⁸ 2015 წლის 21 ივლისი.

²¹⁹ 2015 წლის 21 ივლისი.

სამართლებრივ აღიარებას.

საქმე – *X. და სხვები ავსტრიის წინააღმდეგ (X. and Others v. Austria)* – ეხებოდა სტაბილური ჰომოსექსუალური ურთიერთობების მქონე ორი ქალის საჩივარს ავსტრიის სასამართლოების უართან დაკავშირებით, რათა უფლება მიეცათ, რომ ერთ-ერთ პარტნიორს შვილად აეყვანა მეორე პარტნიორის ვაჟი დედის სამართლებრივი კავშირების განწყვეტის გარეშე ვაჟთან (მეორე მშობლის მიერ შვილად აყვანა).²²⁰ მოსარჩელები ამტკიცებდნენ, რომ არ არსებობდა არავითარი გონივრული და ობიექტური გამართლება იმ განსხვავებულ მიდგომას შორის, რომელიც დაწესებული იყო ჰეტეროსექსუალ და ჰომოსექსუალ წყვილებს შორის. ჰეტეროსექსუალი წყვილის შემთხვევაში, იმის მიუხედავად, ქორწინებაში იმყოფებოდნენ ისინი თუ არა, ეს შეიძლებოდა, მაშინ, როდესაც, ჰომოსექსუალი წყვილების შემთხვევაში, შეუძლებელი იყო ერთ-ერთი პარტნიორის ბავშვი მეორე პარტნიორს შვილად აეყვანა.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-14 მუხლი (დისკრიმინაციის აკრძალვა), მე-8 მუხლთან ერთად, მოსარჩელეთა მიმართ განსხვავებული მოპყრობის გამო. ავსტრიის ხელისუფლებამ ვერ წარუდგინა სასამართლოს რაიმე სახის არგუმენტი, რომელიც გაამართლებდა განსხვავებულ მოპყრობას ჰეტეროსექსუალ და ჰომოსექსუალ წყვილებში ერთ-ერთი პარტნიორის მიერ მეორე პარტნიორის შვილის შვილად აყვანის აღიარებისას. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ განსხვავებული მოპყრობა მოსარჩელებსა და დაუქორწინებელ ჰეტეროსექსუალ წყვილს შორის, რომელშიც ერთი პარტნიორი ცდილობდა, შვილად აეყვანა მეორე პარტნიორის ბავშვი, ეფუძნებოდა პირველი და მესამე მოსარჩელების სექსუალურ ორიენტაციას და არ არსებობს არავითარი დამაჯერებელი მიზეზი, რომელიც ამტკიცებს, რომ ასეთი განსხვავება მოპყრობაში აუცილებელი იყო ოჯახის ან შვილის ინტერესების დასაცავად. გარდა ამისა, სასამართლოს განმარტებით, ეს საქმე არ უნდა გაიგივებულიყო საქმესთან – *გაზი და დუბუა საფრანგეთის წინააღმდეგ*

²²⁰ 2013 წლის 19 თებერვალი, დიდი პალატა.

(*Gas and Dubois v. France*), რომელშიც სასამართლომ დაადგინა, რომ არ არსებობდა არავითარი განსხვავებული მოპყრობა სექსუალური ორიენტაციის საფუძველზე სხვადასხვა სქესის დაუქორწინებელ წყვილსა და ერთსქესიან წყვილს შორის, რადგან საფრანგეთის კანონმდებლობით, მეორე მშობლის მიერ ბავშვის შვილად აყვანა არ იყო დაშვებული არცერთი დაუქორწინებელი წყვილისათვის, იქნებოდნენ ისინი ჰომოსექსუალები თუ ჰეტეროსექსუალები.

საქმე – *ვალლიანატოსი და სხვები საბერძნეთის წინააღმდეგ (Vallianatos and Others v. Greece)* – ეხებოდა „სამოქალაქო კავშირს“ საბერძნეთში, რომელიც შეიქმნა 2008 წლის კანონით, სახელწოდებით: „რეფორმები ოჯახთან, ბავშვებსა და საზოგადოებასთან დაკავშირებით“, რამაც უზრუნველყო ოფიციალური პარტნიორობის ფორმა, რაც საშუალებას აძლევს დაინტერესებულ პირებს, დაარეგისტრირონ თავიანთი ურთიერთობა უფრო მოქნილი სამართლებრივი ჩარჩოს ფარგლებში, ვიდრე ეს გათვალისწინებულია ქორწინებით.²²¹ მოსარჩელები – საბერძნეთის რვა მოქალაქე (ზოგიერთი მათგანი ცხოვრობდა ერთად, როგორც წყვილი, ზოგს კი ჰქონდა ერთმანეთთან ურთიერთობა, მაგრამ არ ცხოვრობდნენ ერთად) – ამტკიცებდა, რომ კანონი ითვალისწინებდა სამოქალაქო კავშირებს მხოლოდ სხვადასხვა სქესის წყვილებისათვის, რითაც ავტომატურად გამორიცხავდა ერთსქესიან წყვილებს მისი გამოყენების სფეროდან. ისინი ასაჩივრებდნენ, რომ საბერძნეთის სახელმწიფომ შემოიღო განსხვავება, რომელიც, მათი აზრით, დისკრიმინაციული იყო მათ მიმართ.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-14 მუხლი (დისკრიმინაციის აკრძალვა), მე-8 მუხლთან ერთად. მან აღნიშნა, რომ კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოებიდან, რომლებმაც დაუშვეს რეგისტრირებული პარტნიორობის გარკვეული ფორმა, ლიტვა და საბერძნეთი იყვნენ ერთადერთნი, რომლებმაც გააკეთეს სპეციალური დათქმა სხვადასხვასქესიანი წყვილებისათვის. სასამართლომ დაადგინა: საბერძნეთის სახელმწიფომ ვერ დაუმტკიცა სასა-

²²¹ 2013 წლის 7 ნოემბერი, დიდი პალატა.

მართლოს იმის აუცილებლობა, რომ ერთსქესიანი წყვილები-სათვის ოფიციალურ პარტნიორობაში შესვლის აკრძალვა ჯეროვნად ემსახურებოდა კანონიერ მიზანს და პროპორციული იყო.

საქმის – *ჰამაილაინენი ფინეთის წინააღმდეგ (Hämäläinen v. Finland)* – მოსარჩელე, რომელიც დაიბადა მამაკაცად, 1996 წელს დაქორწინდა ქალზე. წყვილს შეეძინა შვილი 2002 წელს.²²² 2009 წლის სექტემბერში მოსარჩელემ ჩაიტარა მამრობითი სქესის მდედრობითად შეცვლის ოპერაცია. მართალია, მან შეიცვალა სახელი 2006 წლის ივნისში, მაგრამ ვერ შეძლებდა თავისი პირადი ნომრის შეცვლას, რათა მიეთითებინა მდედრობითი სქესი თავის ოფიციალურ დოკუმენტებში, იმ მომენტამდე, სანამ მისი მეუღლე დასთანხმდებოდა, გადაეკეთებინათ ქორწინება სამოქალაქო პარტნიორობად, ან, თუ წყვილი დაშორდებოდა ერთმანეთს. მეუღლემ უარი განაცხადა ქორწინების სამოქალაქო პარტნიორობად შეცვლაზე. მოსარჩელის თხოვნაზე ქალად რეგისტრაციასთან დაკავშირებით, ადგილობრივი რეესტრის ოფისმა უარი განუცხადა. მოსარჩელე გამოთქვამდა უკმაყოფილებას იმის გამო, რომ მას მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეეძლო მიეღო თავისი ახალი სქესის სრული აღიარება, თუ მისი ქორწინება გადაკეთდებოდა სამოქალაქო პარტნიორობად.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი. სასამართლოს აზრით, მოსარჩელესთან მიმართებით არაპროპორციული არ იქნებოდა, თუ სახელმწიფო მისგან მოითხოვდა ქორწინების შეწყვეტასა და პარტნიორობის დარეგისტრირებას, რაც გახდებოდა იმის წინაპირობა, რომ სამართლებრივად ყოფილიყო აღიარებული სქესის შეცვლა. სწორედ ამ ფორმით ხდებოდა სახელმწიფოში ერთსქესიანი წყვილების სამართლებრივი დაცვა, რაც თითქმის იდენტური იყო ქორწინებისა. ამ ორ სამართლებრივ ცნებას შორის არსებული უმნიშვნელო განსხვავებანი არ იყო საკმარისი იმისათვის, რომ ფინეთის სამართლებრივი სისტემა მიჩნეულიყო შეუსაბამოდ კონვენციის მე-8 მუხლის მოთხოვნებთან.

საქმის – *სალგუეირო და სილვა მუტა პორტუგალიის წი-*

²²² 2014 წლის 16 ივლისი, დიდი პალატა.

ნაალმდეგ (*Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal*) – მოსარჩელეს, ჰომოსექსუალ მამაკაცს, რომელიც ცხოვრობდა სხვა კაცთან ერთად, მისმა ყოფილმა მეუღლემ აუკრძალა თავისი ქალიშვილის მონახულება, რითაც დაარღვია მათი განქორწინების დროს მიღწეული შეთანხმება.²²³ მოსარჩელემ გაასაჩივრა პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებაში გაუმართლებელი ჩარევა. მისი მტკიცებით, სააპელაციო სასამართლომ იგი იძულებული გახადა, დაემალა თავისი ჰომოსექსუალობა ქალიშვილის ნახვის გამო.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-14 მუხლი (დისკრიმინაციის აკრძალვა), მე-8 მუხლთან ერთად. პორტუგალიის სასამართლოების გადაწყვეტილება დიდწილად ეფუძნებოდა იმ ფაქტს, რომ მოსარჩელე იყო ჰომოსექსუალი და რომ „ბავშვი უნდა ცხოვრობდეს ტრადიციულ პორტუგალიურ ოჯახში“. ეს განსხვავება არ იყო მისაღები ევროპული სასამართლოსათვის, კონვენციის მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად.

საქმე – *ტადეუჩი და მაკკალი იტალიის წინააღმდეგ (Taddeucci and McCall v. Italy)* – ეხებოდა მოსარჩელებს, ჰომოსექსუალურ წყვილს, რომელთაგან ერთი იყო იტალიის მოქალაქე, ხოლო მეორე ახალი ზელანდიისა. მათ არ შეეძლოთ ერთად ცხოვრება იტალიაში, რადგან იტალიის ხელისუფლებამ უარი განუცხადა მეორე მოსარჩელეს ბინადრობის ნებართვის გაცემაზე.²²⁴ იტალიის საემიგრაციო კანონმდებლობა არ უშვებდა დაუქორწინებელი პარტნიორების მიერ ოჯახის წევრის ბინადრობის ნებართვის მიღებას. მოსარჩელები ამტკიცებდნენ, რომ ეს უარი იყო დისკრიმინაცია მათი სექსუალური ორიენტაციის საფუძველზე.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-14 მუხლი (დისკრიმინაციის აკრძალვა), მე-8 მუხლთან ერთად, და მიიჩნია, რომ უარი მოსარჩელებისათვის ბინადრობის ნებართვის გაცემაზე გაუმართლებელი იყო, რის გამოც დისკრიმინაციად უნდა მიჩნეულიყო. სასამართლოს აზრით, მოსარჩელების, ჰომოსექსუალური წყვილის, სიტუა-

²²³ 1999 წლის 21 დეკემბერი.

²²⁴ 2016 წლის 30 ივნისი.

ცია არ შეიძლება, შედარებოდა დაუქორწინებელი ჰეტეროსექსუალი წყვილის სიტუაციას, რადგან მათ ვერ შეძლეს დაქორწინება ან, შესაბამის დროს, ნებისმიერი სხვა ფორმით თავიანთი მდგომარეობის სამართლებრივი აღიარება იტალიაში, და, საკანონმდებლო ვაკუუმის გამო, ვერ მოხერხდებოდა მათი „მეუღლეებად“ მიჩნევა ეროვნული კანონმდებლობის შესაბამისად. ოჯახის წევრის ცნების შეზღუდული განმარტება ჰომოსექსუალი წყვილებისათვის იყო გადაუღალახავი დაბრკოლება ბინადრობის ნებართვის გასაცემად. ოჯახის წევრის ცნების ასეთმა შეზღუდულმა განმარტებამ, რომელიც გამოყენებულ იქნა მეორე მოსარჩელის მიმართ, არ გაითვალისწინა მოსარჩელების პირადი მდგომარეობა და, კერძოდ, მათი უუნარობა, მიეღწიათ თავიანთი ურთიერთობის სამართლებრივი აღიარებისათვის იტალიაში. აქედან გამომდინარე, სასამართლომ დაასკვნა, რომ იტალიამ დაარღვია მოსარჩელების პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლება მათი ორიენტაციის გამო დისკრიმინაციული ნიშნით.

საქმის – *P.B. და J.S. ავსტრიის წინააღმდეგ (P.B. and J.S. v. Austria)* – მიხედვით, სადაზღვევო კომპანიამ უარი განუცხადა დაზღვეულ პირს, სამედიცინო დაზღვევა გაეწვრცელებინა ჰომოსექსუალ პარტნიორზე.²²⁵ 2007 წლის ივლისში განხორციელებულ საკანონმდებლო ცვლილებამდე, ავსტრიის კანონი ითვალისწინებდა, რომ დაზღვეული პირის მხოლოდ ახლო ნათესავი ან საპირისპირო სქესის თანამცხოვრები მიიჩნეოდა მის კმაყოფაზე მყოფად.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-14 მუხლი (დისკრიმინაციის აკრძალვა), მე-8 მუხლთან ერთად, 2007 წლის ივლისამდე პერიოდთან მიმართებით და, რომ ეს დებულებები არ დარღვეულა 2007 წლის ივლისის შემდგომ. 2007 წლის ივლისის საკანონმდებლო ცვლილების შედეგად, შესაბამისი კანონი უკვე ჯეროვნად აწესრიგებდა და ნეიტრალური იყო იმის მიმართ, თანაცხოვრება ხდებოდა ჰეტეროსექსუალ თუ ჰომოსექსუალ წყვილს შორის.

საქმის – *კერნერი ავსტრიის წინააღმდეგ (Karner v. Austria)* –

²²⁵ 2010 წლის 22 ივლისი.

მიხედვით, მოსარჩელე ამტკიცებდა, რომ ავსტრიის უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება, რომლის თანახმად, მას უარი ეთქვა მისი პარტნიორის გარდაცვალების შემდგომ იჯარის გაგრძელებასთან დაკავშირებით, იყო დისკრიმინაცია მისი სექსუალური ორიენტაციის ნიშნით.²²⁶ მთავრობამ მოითხოვა, რომ სასამართლოს სარჩელი ამოერიცხა განსახილველ საქმეთა სიიდან, კონვენციის 37-ე მუხლის შესაბამისად, ვინაიდან მოსარჩელე გარდაიცვალა ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოში მიმდინარე სამართალწარმოების პროცესის მსვლელობის დროს და არ არსებობდა არცერთი მემკვიდრე, რომელთაც ენდომებოდათ საქმის განხილვის გაგრძელება.

საქმის განსაკუთრებული გარემოებებიდან გამომდინარე, სასამართლომ დაადგინა, რომ ადამიანის უფლებების პატივისცემა, როგორც ეს განსაზღვრულია კონვენციით და მასთან დაკავშირებული ოქმებით, საჭიროებდა საქმის განხილვის გაგრძელებას (კონვენციის 37-ე მუხლის პირველი პუნქტი) და, შესაბამისად, უარყო მთავრობის მოთხოვნა სარჩელის სიიდან ამორიცხვის შესახებ. სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-14 მუხლი (დისკრიმინაციის აკრძალვა), მე-8 მუხლთან ერთობლიობაში, და მიუთითა, რომ ავსტრიის მთავრობამ არ წარმოადგინა დამაჯერებელი და წონადი საფუძველი, რომელიც დაასაბუთებდა ქირავნობის აქტის მე-14(3) პუნქტის ვიწრო განმარტებას, რამაც ხელი შეუშალა იმავე სქესის პარტნიორს, ესარგებლა ამ დებულებით.

საქმის – *კოზაკი პოლონეთის წინააღმდეგ (Kozak v. Poland)* – მიხედვით, ჰომოსექსუალი პარტნიორის სიკვდილის შემდეგ მოსარჩელემ შეიტანა სარჩელი მუნიციპალიტეტის წინააღმდეგ და მოითხოვდა მისი პარტნიორის სახელზე არსებული მუნიციპალური საცხოვრებლის ქირავნობის მემკვიდრეობით გადაცემას მისთვის.²²⁷ მისი სარჩელი არ იქნა დაკმაყოფილებული. პოლონეთის სასამართლოებმა დაადგინეს, რომ მოსარჩელე გადავიდა ბინიდან და შეწყვიტა ქირის გადახდა მისი პარტნიორის სიკვდილამდე და, რომ ნებისმიერ შემთხვევაში დე ფაქტო ოჯახური ურთიერთობები, რაც იყო მუნიციპალუ-

²²⁶ 2003 წლის 24 ივლისი.

²²⁷ 2010 წლის 2 მარტი.

რი ბინის ქირავნობის უფლებით გადაცემის წინაპირობა, შეიძლება არსებობდეს მხოლოდ საპირისპირო სქესის მქონე პირებს შორის.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-14 მუხლი (დისკრიმინაციის აკრძალვა), მე-8 მუხლთან ერთად. სასამართლოს განმარტებით, კანონიერი მიზნის მიუხედავად, რომელსაც ემსახურებოდა ხელისუფლების მიერ მოსარჩელისათვის უარის გაცხადება და, რომელიც გულისხმობდა ტრადიციული ოჯახური ურთიერთობების დაცვას, სახელმწიფომ უნდა გაითვალისწინოს განვითარებული მოვლენები და ცვლილებები საზოგადოებაში, მათ შორის ის, რომ არ არსებობდა მხოლოდ ერთი გზა ან ერთი არჩევანი ოჯახური ცხოვრების და პირადი ცხოვრების წარმართვის თვალსაზრისით. ამ სფეროში სახელმწიფოს მხრიდან შეფასების ვიწრო ფარგლების გათვალისწინებით განსხვავებული მოპყრობის შემთხვევებში სექსუალური ორიენტაციის საფუძველზე, ჰომოსექსუალური ურთიერთობის მქონე ადამიანების სრულად გამორიცხვა ქონების ქირავნობის უფლებით ფლობასთან დაკავშირებით, სასამართლომ მიიჩნია კონვენციის მე-8 მუხლთან შეუსაბამოდ.

4.11. სქესობრივი იდენტობა და გენდერი

ადამიანის უფლებათა სფეროში მოქმედმა საერთაშორისო საზედამხედველო ორგანოებმა, მათ შორის ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ, მრავალ საქმეზე დაადგინეს: პოსტპერაციულ ტრანსსექსუალებს შეუძლიათ, ამტკიცონ, რომ არიან პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლების დარღვევის მსხვერპლნი, მათი სქესის სამართლებრივი აღიარების არარსებობის შემთხვევაში.²²⁸ ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებით, ტრანსსექსუალებსა და ტრანსგენდერებთან დაკავშირებული ურთიერთობა ერთმნიშვნელოვნად ხდება

²²⁸ მაგ. *გრანტი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Grant v. the United Kingdom)*, 2006 წლის 23 მარტი, მე-40 პუნქტი; *L. ლიტვის წინააღმდეგ (L. v. Lithuania)*, 2007 წლის 11 სექტემბერი, 59-ე პუნქტი.

პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლების სფეროში.

საქმის – *კოსი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Cossey v. the United Kingdom)* – მიხედვით, მოსარჩელე, რომელმაც გაიკეთა ოპერაცია, მოითხოვდა დაბადების მოწმობაში სქესის შეცვლას, რაზეც ეროვნულმა ორგანოებმა უარი განუცხადა.²²⁹

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ არ დარღვეულა კონვენციის მე-8 მუხლი. სასამართლოს განმარტებით, „ოპერაციას არ გამოუწვევია მეორე სქესის ყველა ბიოლოგიური მახასიათებლის შექმნა“.²³⁰ სასამართლომ ასევე აღნიშნა, რომ შესწორების შეტანა დაბადების მოწმობაში გამოიწვევდა ფაქტის გაყალბებას, ანუ დაბადების მომენტისათვის არსებული სქესის შეცვლას, რაც, ფაქტობრივად, არასწორი იქნებოდა.

საქმეზე – *B. საფრანგეთის წინააღმდეგ (B. v. France)* – ევროპულმა სასამართლომ პირველად დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი. საქმე ეხებოდა ტრანსსექსუალს (მაკაცს, რომელიც ოპერაციის შედეგად გახდა ქალი), რომელმაც გაასაჩივრა საფრანგეთის ხელისუფლების უარი, ოპერაციის შემდგომ შეეცვალა ჩანაწერი სქესის შესახებ პასპორტში.²³¹ სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი იმ ფაქტორების გათვალისწინებით, რომლებიც გამოარჩევს B.-ს საქმეს საქმიებისაგან – *რიისი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Rees v. the United Kingdom)* და *კოსი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Cossey v. the United Kingdom)*, კერძოდ, ეს ეხება განსხვავებებს დაბადების მოწმობასა და პასპორტს შორის. გაერთიანებულ სამეფოში არსებობდა დიდი დაბრკოლებები, რაც გამორიცხავდა დაბადების მოწმობების ჩასწორებას, ხოლო საფრანგეთის წინააღმდეგ საქმეში მოსარჩელე მოითხოვდა პასპორტში სქესთან დაკავშირებული ცვლილების შეტანას. დაბადების მოწმობისაგან განსხვავებით, პასპორტი არის დოკუმენტი, რომელშიც ინფორმაციის განახლება დასაშვებია. ეს არის დოკუმენტი, რომელიც ყოველდღიურ ცხოვრებაში სჭირდება ადამიანს და ის ჯეროვნად უნდა ასახავდეს არსებულ ვითარებას. შესაბამისად, სასა-

²²⁹ 1990 წლის 27 სექტემბერი.

²³⁰ მე-40 პუნქტი.

²³¹ 1992 წლის 25 მარტი.

მართლომ დაადგინა, რომ სამოქალაქო რეესტრში ცვლილების შეტანაზე უარმა მოსარჩელე ჩააყენა „ყოველდღიურ სიტუაციაში, რომელიც არ იყო თავსებადი მისი პირადი ცხოვრების პატივისცემასთან“.

საქმის – *X. Y. და Z. გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (X. Y. and Z. v. the United Kingdom)* – მიხედვით, პირველი მოსარჩელე, X., ტრანსსექსუალი, ქალი, რომელიც გახდა კაცი, ცხოვრობდა მუდმივ და სტაბილურ კავშირში მეორე მოსარჩელესთან, Y. ქალთან.²³² მესამე მოსარჩელეს, Z.-ს, შეეძინა მეორე მოსარჩელე დონორის მეშვეობით ხელოვნური განაყოფიერების შედეგად. მოსარჩელები ამტკიცებდნენ, რომ X.-სა და Z.-ს შორის ურთიერთობის სამართლებრივი აღიარების არარსებობის გამო დაირღვა მათი პირადი და ოჯახური ცხოვრება. მიუხედავად ამისა, სასამართლომ დაასკვნა, რომ არ დარღვეულა კონვენციის მე-8 მუხლი. სასამართლომ აღიარა ოჯახური ცხოვრების არსებობა ტრანსსექსუალსა და მისი პარტნიორის შვილს შორის: დაბადებიდან X. იქცეოდა როგორც Z.-ის „მამა“, ყველა თვალსაზრისით“. ამ გარემოებათა გათვალისწინებით, სასამართლომ მიიჩნია, რომ (დე ფაქტო) ოჯახური ურთიერთობა აკავშირებდა ამ სამ მოსარჩელეს.²³³

საქმის – *კრისტინ გუდვინი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Christine Goodwin v. the United Kingdom)* – მიხედვით, მოსარჩელე ასაჩივრებდა შეცვლილი სქესის სამართლებრივ აღიარებას, კერძოდ მის დასაქმებასთან დაკავშირებით სახელმწიფო ორგანოების დამოკიდებულებას. იგი ასევე ამტკიცებდა სოციალური დაცვისა და საპენსიო უფლებების დარღვევასა და დაქორწინების შეუძლებლობას.²³⁴

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი მკაფიო და მუდმივი საერთაშორისო ტენდენციის საფუძველზე, რომელიც გულისხმობს ტრანსსექსუალთა სოციალური აღიარების გაზრდას და პოსტოპერაციული ტრანსსექსუალების ახალი სექსუალური იდენტობის სამართლებრივ აღიარებას. როგორც ევროპულმა სასამართ-

²³² 1997 წლის 22 აპრილი.

²³³ 37-ე პუნქტი.

²³⁴ 2002 წლის 11 ივლისი, დიდი პალატა.

ლომ მიუთითა: „ვინაიდან არ არსებობს საზოგადოების ინტერესის მნიშვნელოვანი ფაქტორები ამ კონკრეტული მოსარჩელის ინტერესთან შესადარებლად მის მიერ სქესის შეცვლის სამართლებრივი აღიარების მოპოვების თვალსაზრისით, სასამართლო ადგენს, რომ სამართლიანი ბალანსის ცნება, რომელიც გათვალისწინებულია კონვენციით, საბოლოოდ, იხრება მოსარჩელის სასარგებლოდ“.²³⁵

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-12 მუხლი (ქორწინებისა და ოჯახის შექმნის უფლება). მან მიუთითა: „სასამართლო არ იყო დარწმუნებული, რომ ადრეული საქმეებისაგან განსხვავებით, კვლავაც (შეეძლო) ევარაუდა, რომ (მე-12 მუხლის პირობები) უნდა გულისხმობდეს გენდერის განსაზღვრას წმინდა ბიოლოგიური კრიტერიუმებით“.²³⁶ სასამართლომ დაადგინა, რომ სახელმწიფოს უნდა განესაზღვრა ტრანსსექსუალის ქორწინების პირობები და ფორმალობები და „ვერ მოიძია ტრანსსექსუალისათვის დაქორწინების უფლების აკრძალვის ვერანაირი საფუძველი ვერცერთ გარემოებაში.“²³⁷ დიდი პალატის გადაწყვეტილების შემდეგ, კრისტინ გუდვინის შემთხვევაში, გაერთიანებულმა სამეფომ დანერგა სისტემა, რომლის თანახმად, ტრანსსექსუალებს შეუძლიათ, მიიღონ და ისარგებლონ გენდერული აღიარების სერტიფიკატით. ქვემოთ მოცემული ორივე შემთხვევა ეხებოდა ტრანსსექსუალს, რომელიც იმყოფებოდა ქორწინებაში სქესის შეცვლის ოპერაციამდე და რომელსაც სურდა, ესარგებლა გენდერული აღიარების ამ პროცედურით.

საქმე – *გრანტი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Grant v. the United Kingdom)* – ეხებოდა მოსარჩელე 68 წლის პოსტოპერაციულ ტრანსსექსუალ მამაკაცს, რომელმაც გადაიკეთა სქესი ქალად. იგი ასაჩივრებდა ხელისუფლების მიერ სქესის შეცვლის სამართლებრივი აღიარების მოთხოვნაზე უარს.²³⁸ ხელისუფლება ასევე უარზე იყო მოსარჩელისთვის ასაკის გამო პენსიის გადახდაზე (გაერთიანებულ სამეფო-

²³⁵ 97-ე პუნქტი.

²³⁶ მე-100 პუნქტი.

²³⁷ 103-ე პუნქტი.

²³⁸ 2006 წლის 23 მაისი.

ში ქალის საპენსიო ასაკი იყო 55 წელი, ხოლო კაცისათვის 60 წელი).

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი. სასამართლომ აღნიშნა, რომ მოსარჩელე კრისტინ გუდვინის იდენტურ სიტუაციაში იმყოფებოდა: მიუხედავად იმისა, რომ, მართალია, მთავრობა ვალდებული იყო, გაეტარებინა ღონისძიებები კრისტინ გუდვინთან მიმართებით მიღებული გადაწყვეტილების შესასრულებლად, რომელიც უკავშირდებოდა ახალი კანონმდებლობის მიღებას, სასამართლოს მიერ ამ საქმის განხილვის პერიოდში ეს არ მოხდა. გუდვინთან მიმართებით მიღებული გადაწყვეტილების შემდეგ აღარ არსებობდა რაიმე სახის გამართლება პოსტოპერაციული ტრანსსექსუალების სქესის შეცვლის აღიარებასთან დაკავშირებით განცხადებაზე უარისა.

საქმე – *L. ლიტვის წინააღმდეგ (L. v. Lithuania)* – ეხებოდა ტრანსსექსუალის მოთხოვნას, რათა ლიტვის ხელისუფლების ორგანოებს მოეხდინათ სამოქალაქო რეესტრში ტრანსსექსუალის ფაქტობრივი მდგომარეობის ასახვა, რაც საშუალებას მისცემდა ტრანსსექსუალს, ჩაეტარებინა სქესის შეცვლის ქირურგიული ოპერაცია და შეეცვალა თავისი გენდერული იდენტიფიკაცია ოფიციალურ დოკუმენტებში.²³⁹ ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი. ლიტვის სამართალმა აღიარა ტრანსსექსუალების უფლება, შეიცვალონ არა მხოლოდ სქესი, არამედ თავიანთი სამოქალაქო სტატუსიც. მიუხედავად ამისა, კანონმდებლობაში დაფიქსირდა ხარვეზი, ვინაიდან არ არსებობდა კანონი, რომელიც მოაწესრიგებდა სქესის სრულად შეცვლის ქირურგიულ ოპერაციას. ამ საკანონმდებლო ხარვეზის გამო მოსარჩელე აღმოჩნდა გაურკვეველ მდგომარეობაში თავის პირად ცხოვრებასა და ნამდვილი ვინაობის აღიარებასთან დაკავშირებით. ევროპული სასამართლოს აზრით, ჯანდაცვის სისტემაში არსებულმა საბიუჯეტო შეზღუდვებმა შეიძლება გაამართლოს თავდაპირველი შეფერხებები ტრანსსექსუალების უფლებების განხორციელებისას, სამოქალაქო კოდექსის თანახმად,

²³⁹ 2007 წლის 11 სექტემბერი.

მაგრამ არა უმეტეს ოთხი წლისა. იმის გათვალისწინებით, რომ ამ პროცესში ჩართული იყო ინდივიდების შეზღუდული რაოდენობა, საბიუჯეტო ტვირთი არ იქნებოდა ზედმეტად მძიმე. ამიტომ სახელმწიფომ ვერ შეძლო სამართლიანი ბალანსის დაცვა საზოგადოების ინტერესსა და მოსარჩელის უფლებებს შორის.

საქმის – *შლუმპი შვეიცარიის წინააღმდეგ (Schlumpf v. Switzerland)* – მიხედვით, 67 წლის მოსარჩელემ უარი მიიღო ხელისუფლების ორგანოებისაგან, რათა სადაზღვევო კომპანიას აენაზღაურებინა მისთვის სქესის შეცვლის ოპერაცია. მოქმედი პრაქტიკის თანახმად, რომელიც დანერგილი იყო შვეიცარიაში ჟენევის უზენაესი სასამართლოს მიერ 2000 წლიდან, სადაზღვევო კომპანიას მხოლოდ მაშინ ეკისრებოდა ამგვარი ოპერაციის ანაზღაურების ვალდებულება, თუ ინდივიდი, რომელსაც სურდა სქესის შეცვლა, 2-წლიან დაკვირვებას გაივლიდა ექიმის მეთვალყურეობის ქვეშ და დადასტურებოდა პროცესის შეუქცევადი ხასიათი, ანუ, კერძოდ, ინდივიდის სურვილი, შეეცვალა სქესი.²⁴⁰

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი. მოლოდინის პერიოდი ავტომატურად გავრცელდა მოსარჩელეზე, მისი ასაკის (67 წლის) გათვალისწინებლად. ეს დროსთან დაკავშირებული შეფერხება გავლენას მოახდენდა მოსარჩელის გადაწყვეტილებაზე, ჩაეტარებინა ოპერაცია, რითაც ზიანი მიადგებოდა მის თავისუფლებას, დაედგინა თავისი გენდერული იდენტობა. ამასთანავე, 2000 წლის შემდგომ მედიცინა სწრაფად განვითარდა და შესაძლებელი იყო, გაცილებით მოკლე ხანში ყოფილიყო დადასტურებული პროცესის შეუქცევადი ხასიათი, კერძოდ, გარკვეულიყო, პირი ნამდვილად იყო ტრანსსექსუალი თუ არა.

საქმე – *P.V. ესპანეთის წინააღმდეგ (P.V. v. Spain)* – შეეხებოდა ტრანსსექსუალს (კაცს, რომელიც გახდა ქალი), რომელსაც ადრე, სქესის გადაკეთებამდე, 1998 წელს ჰყავდა ვაჟი მეუღლესთან.²⁴¹ ისინი დაშორდნენ 2002 წელს და მოსარჩელე ასაჩივრებდა შეზღუდვას, რომელიც სასამართლომ დააკისრა თა-

²⁴⁰ 2009 წლის 8 იანვარი.

²⁴¹ 2010 წლის 30 ნოემბერი.

ვის შვილთან კონტაქტისათვის, რადგან მისი ემოციური არასტაბილურობა სქესის შეცვლის შემდეგ შეიცავდა საფრთხეებს ექვსი წლის ვაჟთან მიმართებით.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ არ დარღვეულა კონვენციის მე-8 მუხლი, მე-14 მუხლთან ერთად (დისკრიმინაციის აკრძალვა). მან დაადგინა, რომ კონტაქტის შეზღუდვა არ იყო გამოწვეული დისკრიმინაციით მოსარჩელის ტრანსსექსუალობის გამო. ესპანეთის სასამართლოების მიერ დაკისრებული შეზღუდვის გადამწყვეტი საფუძველი, მოსარჩელის დროებითი ემოციური არასტაბილურობის გათვალისწინებით, იყო ბავშვის კეთილდღეობა და მისი საუკეთესო ინტერესები. ამიტომ მათ გააფორმეს ეტაპობრივი შეთანხმება, რომელიც საშუალებას მისცემდა ბავშვს, რომ თანდათან შეჩვეოდა მამის სქესს.

საქმე – *Y.Y. თურქეთის წინააღმდეგ (Y.Y. v. Turkey)* – ეხებოდა თურქეთის ხელისუფლების უარს, გაეცა გენდერული იდენტობის ქირურგიული ოპერაციის ნებართვა იმ მოტივით, რომ პირს (ტრანსსექსუალს), რომელიც ითხოვდა ამას, არ შეეძლო შვილის ყოლა.²⁴² მოსარჩელე, რომელიც განცხადების შეტანისას რეგისტრირებული იყო მდედრობითი სქესით, ამტკიცებდა, რომ დაირღვა მისი უფლება, პატივი სცენ მის პირად ცხოვრებას. მან აღნიშნა, რომ განსხვავება მის მიერ საკუთარი თავის, როგორც კაცის, აღქმასა და რეალობას შორის, თუ როგორ გამოიყურებოდა, და მის ფიზიკურ სტრუქტურას შორის დადგინდა სამედიცინო დასკვნებით, რის გამოც იგი ასაჩივრებდა ხელისუფლების უარს. საბოლოოდ, 2013 წლის მაისში, თურქეთის სასამართლოებმა დააკმაყოფილეს სარჩელი და მას ქირურგიული ოპერაციის ჩატარების ნება დართეს.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა და მიუთითა, რომ მოსარჩელისათვის მრავალი წლის განმავლობაში ხელისუფლების უარმა, ჩაეტარებინა ასეთი ოპერაცია, დაარღვია მისი პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლება. ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა, რომ ტრანსსექსუალებისათვის შესაძლებლობის მიცემა,

²⁴² 2015 წლის 10 მარტი.

სრულად ისარგებლონ პიროვნული განვითარებისა და ფიზიკური და მორალური ინტეგრაციის უფლებით, არ შეიძლება ჩაითვალოს საკამათო საკითხად. მან მიიჩნია, რომ, მაშინაც კი, თუ ვივარაუდებთ, უარის თქმა მოსარჩელის თავდაპირველ მოთხოვნაზე ასეთი ოპერაციის ხელმისაწვდომობასთან დაკავშირებით ეფუძნებოდა შესაბამის საფუძველს, ის არ იყო საკმარისად ნათელი და სამართლიანი. აქედან გამომდინარე, მოსარჩელის პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებაში ჩარევა არ შეიძლებოდა ჩათვლილიყო „აუცილებლობად“ დემოკრატიულ საზოგადოებაში.

5. ოჯახური ცხოვრება

ოჯახური ცხოვრება ერთ-ერთია იმ ინტერესებს შორის, რომლებიც დაცულია ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლით. ოჯახური ცხოვრების კონცეფცია, რომლის განვითარება განაპირობა ცნობიერებითა და სოციალურმა ცვლილებებმა ევროპაში, მოიცავს საკითხთა ფართო წრეს.²⁴³ მოსალოდნელია, რომ საკითხთა ეს წრე გაფართოვდება მომავალში და, როგორც სამი-ოთხი ათეული წლის წინ წარმოუდგენელი იყო ზოგიერთი საკითხის მოქცევა ოჯახური ცხოვრების კონცეფციაში, რაშიც დღეს ეჭვი არავის შეაქვს, ისე დღეს ზოგიერთი საკითხი, რომლებიც არ შედის ოჯახურ ცხოვრებაში, რამდენიმე ათეული წლის შემდეგ ოჯახური ცხოვრების განუყოფელი ნაწილი გახდება.²⁴⁴

ოჯახური ცხოვრების მნიშვნელოვანი ელემენტია ოჯახის წევრების ერთად ცხოვრებისა და ერთმანეთთან ურთიერთობის უფლება. ოჯახური ცხოვრება მოიცავს არაერთ საკითხს, რომლებიც ქვემოთ განიხილება, თუმცა, პირველ რიგში, აუცილებელია იმის განხილვა, რას ნიშნავს ოჯახური ცხოვრება.

²⁴³ U. Kil Kelly, the Rights to Respect for Private and Family Life: a Guide to the Implementation of Article 8 of the European Convention on Human Rights, 2003, 15-16.

²⁴⁴ D. Harris, M. O'Boyle, C. Warbrick, Law of the European Convention on Human Rights, 2014, 526.

5.1. რას ნიშნავს ოჯახური ცხოვრება?

ევროპული კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოებში მომხდარი ცნობიერებითი, სოციალური და სამართლებრივი ცვლილებების გათვალისწინებით, ოჯახური ცხოვრების განმარტება ევროპული სასამართლოს მიერ გასცდა ფორმალური ურთიერთობის ფარგლებს და მოიცვა ასევე ფაქტობრივი ურთიერთობა წყვილს შორის.²⁴⁵ დღეს ოჯახურ ცხოვრებად არ მიიჩნევა მხოლოდ ქორწინებაზე დაფუძნებული ურთიერთობა, არამედ ასეთად განიხილება ასევე ფაქტობრივი კავშირი.

როგორც ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა საქმეზე – *X, Y და Z გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (X, Y, and Z v. the United Kingdom)*, „ოჯახური ცხოვრების“ ცნება:

„არ შემოიფარგლება მხოლოდ ქორწინების საფუძველზე შექმნილი ოჯახებით და შეიძლება, მოიცვას სხვა დე ფაქტო ურთიერთობები. როდესაც წყდება, შეიძლება თუ არა, ურთიერთობა შეადგენდეს „ოჯახურ ცხოვრებას“, რიგი ფაქტორებისა შეიძლება იყოს ამასთან კავშირში, მათ შორის: ცხოვრობს თუ არა წყვილი ერთად, მათი ურთიერთობის ხანგრძლივობა, და გამოავლინეს თუ არა მათ თავიანთი ვალდებულება ერთმანეთის მიმართ ბავშვების ერთად ყოლით ან რაიმე სხვა საშუალებით.“²⁴⁶

საქმეზე – *კრონი ნიდერლანდის წინააღმდეგ (Kroon v. the Netherlands)* – ოჯახური ცხოვრების არსებობასთან დაკავშირებით ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა: „მიუხედავად იმისა, რომ, ჩვეულებრივ, ერთად ცხოვრება შეიძლება იყოს მოთხოვნა ასეთი ურთიერთობისათვის, როგორც გამონაკლისი, სხვა ფაქტორებიც ასევე შეიძლება გამოდგეს იმის დასამტკიცებლად, რომ ურთიერთობას აქვს საკმარისი სტაბილურობა, შეიქმნას დე ფაქტო „ოჯახური კავშირები“; ამ შემთხვევასთან გვაქვს აქ საქმე, ვინაიდან 1987 წლიდან ქ-ნ კრონსა და ბ-

²⁴⁵ *ჯონსტონი და სხვები ირლანდიის წინააღმდეგ (Johnston and Others v. Ireland)*, 1986 წლის 18 დეკემბერი.

²⁴⁶ 1997 წლის 22 აპრილი, 36-ე პუნქტი; ასევე იხ.: *კიგანი ირლანდიის წინააღმდეგ (Keegan v. Ireland)*, 1994 წლის 26 მაისი, 44-ე პუნქტი და *ვარდერ ჰეიდენი ნიდერლანდის წინააღმდეგ (Van der Heidjen v. the Netherlands)*, 2012 წლის 3 აპრილი, 50-ე პუნქტი.

ზერუკს გაუჩნდათ 4 შვილი.²⁴⁷

საქმეში – *ჯონსტონი ირლანდიის წინააღმდეგ (Johnston v. Ireland)* – ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, რომ „მოსარჩელები (ბ-ნი როი ჯონსტონი და ქ-ნი ჯენის ვილიამს-ჯონსტონი), რომლებიც ერთად ცხოვრობდნენ 15 წლის განმავლობაში, შეადგენდნენ „ოჯახს“ ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის მიზნებისათვის. შესაბამისად, მათ აქვთ უფლება, იყვნენ დაცულნი კონვენციით, მიუხედავად იმ ფაქტისა, რომ მათი ურთიერთობა ჩამოყალიბებულია ქორწინების გარეშე.“²⁴⁸

აქედან გამომდინარეობს, რომ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიდგომით, ოჯახური ცხოვრება მოიცავს როგორც ქორწინებაზე დაფუძნებულ ურთიერთობას, ისე ფაქტობრივ ურთიერთობას მეუღლეებს შორის. მეუღლეებს შორის ფაქტობრივი ურთიერთობისას უნდა დადგინდეს ის გარემოებები, რომელთა არსებობის შემთხვევაში ასეთი ურთიერთობა ჩაითვლება ოჯახურ ცხოვრებად.²⁴⁹

საქმე – *სერიფე იგითი თურქეთის წინააღმდეგ (Serife Yigit v. Turkey)* – ეხებოდა თურქეთის მოქალაქეს (მოსარჩელე), რომელიც, ქმრის გარდაცვალებამდე იმყოფებოდა მასთან რელიგიურ, მაგრამ არა სამოქალაქო, ქორწინებაში.²⁵⁰ მათ ერთობლივად ჰყავდათ ექვსი შვილი. ქმრის გარდაცვალების შემდეგ მოსარჩელემ ეროვნულ დონეზე მოითხოვა ქორწინების აღიარება, რაც არ დაკმაყოფილდა. მოსარჩელემ ასევე მოითხოვა პენსიისა და ჯანმრთელობის დაზღვევასთან დაკავშირებული შეღავათების მიღება.

საქმის შესაფასებლად ევროპულ სასამართლოს, პირველ რიგში, უნდა განესაზღვრა, ჰქონდათ თუ არა მოსარჩელესა და გარდაცვლილს „ოჯახური ცხოვრება“. ამასთან დაკავშირებით, ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა შემდეგი: „ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლების გარანტირებით, მე-8 მუხლი ვარაუდობს ოჯახის არსებობას. „ოჯახური ცხოვრების“ არსებობა ან არარსებობა, ძირითადად, არის ფაქტის სა-

²⁴⁷ 1994 წლის 27 ოქტომბერი, 30-ე პუნქტი.

²⁴⁸ 1986 წლის 18 დეკემბერი, 56-ე პუნქტი.

²⁴⁹ U. Kilkelly, *the Rights to Respect for Private and Family Life: a Guide to the Implementation of Article 8 of the European Convention on Human Rights*, 2003, 16.

²⁵⁰ 2009 წლის 16 დეკემბერი.

კითხი, რომელიც დამოკიდებულია ახლო პირადი კავშირების რეალურ არსებობაზე.²⁵¹

ამასთანავე, ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა, რომ „მემკვიდრეობისა და საკუთრების ნებაყოფლობითი განკარგვა ახლო ნათესავებს შორის არის ოჯახურ ცხოვრებასთან ახლო კავშირში. ოჯახური ცხოვრება არ მოიცავს მხოლოდ სოციალურ, მორალურ ან კულტურულ ურთიერთობას, მაგალითად, ბავშვების განათლების სფეროში; ის ასევე მოიცავს მატერიალური სახის ინტერესებს, როგორც ეს გამოვლინდა, სხვა საკითხებთან ერთად, ურთიერთრჩენის მოვალეობით და ხელშემკვრელი სახელმწიფოების უმრავლესობის ეროვნული სამართლებრივი სისტემების მიხედვით, ქონების ნაწილის მიკუთვნებით. ... აქედან გამომდინარე, ეს არის ოჯახური ცხოვრების დამახასიათებელი, რომელიც არ შეიძლება უგულვებელყოფილ იქნეს.“²⁵²

რაც შეეხება ბავშვს, რომელიც ოჯახური ცხოვრების შედეგად არის დაბადებული, საქმეზე – *კრონი ნიდერლანდის წინააღმდეგ (Kroon v. the Netherlands)* – ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა: ოჯახური ურთიერთობის შედეგად დაბადებული ბავშვი არის *ipso jure* „ოჯახური ერთეულის“ ნაწილი მისი დაბადების მომენტიდან და თავად ამ აქტის გამო.²⁵³ საქმეზე – *ბერეჰაბი ნიდერლანდის წინააღმდეგ (Berrehab v. the Netherlands)* – ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ „ურთიერთობა, რომელიც წარმოიშვა მეუღლეებს შორის კანონიერი და ქვეყნარბი ქორწინებიდან ... უნდა იყოს მიჩნეული „ოჯახურ ცხოვრებად“. ... ოჯახის კონცეფციიდან, რომელზეც დაფუძნებულია მე-8 მუხლი, გამომდინარეობს, რომ ასეთი კავშირის შედეგად დაბადებული ბავშვი არის *ipso jure* ამ ურთიერთობის ნაწილი. შესაბამისად, დაბადების მომენტიდან და ამ ფაქტის გამო, წარმოიშობა კავშირი ბავშვსა და მის მშობლებს შორის, რომელიც შეადგენს „ოჯახურ ცხოვრებას“, მაშინაც კი, თუ მშობლები არ ცხოვრობენ ერთად.“²⁵⁴ აქედან გამომდინარე,

²⁵¹ 93-ე პუნქტი.

²⁵² 95-ე პუნქტი.

²⁵³ 1994 წლის 27 ოქტომბერი, 30-ე პუნქტი.

²⁵⁴ *ბერეჰაბი ნიდერლანდის წინააღმდეგ (Berrehab v. the Netherlands)*, 1988 წლის 21 ივნისი, 21-ე პუნქტი.

ურთიერთობა დაქორწინებულ მშობლებსა და მათ შვილებს შორის ყოველთვის ექცევა მე-8 მუხლით დაცულ სფეროში.

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ ასევე ცხადყო, რომ ოჯახურ ცხოვრებასთან დაკავშირებით არ უნდა გაკეთდეს განსხვავება ქორწინების შედეგად დაბადებულ ბავშვსა და ქორწინების გარეშე დაბადებულ ბავშვს შორის. როგორც ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა საქმეზე – *მარქსი ბელგიის წინააღმდეგ (Marckx v. Belgium)*, „უკანონო“ ოჯახის წევრები სარგებლობენ ტრადიციული ოჯახის წევრებთან თანაბარი გარანტიებით.²⁵⁵ საქმეზე – *ჯონსტონი და სხვები ირლანდიის წინააღმდეგ (Johnston and Others v. Ireland)* – ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაუქორწინებელ მშობლებსა და მათ შვილებს შორის ბუნებრივი ოჯახური ურთიერთობის ნორმალური განვითარება მოითხოვს, მათი შვილები იმყოფებოდნენ იმავე სამართლებრივ და სოციალურ მდგომარეობაში, რომელშიც არიან დაქორწინებული მშობლების შვილები. მშობელთა ქორწინებასთან დაკავშირებული მდგომარეობის გამო, შვილების განსხვავებულ სამართლებრივ მდგომარეობაში ჩაყენება იკრძალება კონვენციის მე-8 მუხლით, დისკრიმინაციის აკრძალვის შესახებ მე-14 მუხლთან ერთად.²⁵⁶

თუ კავშირს დაუქორწინებელ დედასა და შვილს შორის დაბადების მომენტიდან ევროპული სასამართლო ავტომატურად აღიარებს ოჯახურ ცხოვრებად,²⁵⁷ იმავენაირად არ ხდება ოჯახური ცხოვრების აღიარება მამასა და შვილს შორის. ბიოლოგიურ მამასა და შვილს შორის ოჯახური ცხოვრების არსებობა დამოკიდებულია როგორც სამართლებრივ, ისე ფაქტობრივ გარემოებებზე, რომლებიც ადასტურებს ოჯახური ცხოვრების არსებობას.²⁵⁸ მამასა და შვილს შორის ოჯახური ცხოვრების დასადგენად რამდენიმე ფაქტორი გაითვალისწინება, მათ შორის: დაბადებამდე და დაბადების შემდეგ მამის ინტერესი შვილის მიმართ, მამასა და შვილს შორის ურთიერთობის ხარისხი, ასევე კონტაქტი და რჩენა, მამობის აღიარება.

²⁵⁵ 1979 წლის 13 ივნისი, მე-40 პუნქტი.

²⁵⁶ 1986 წლის 18 დეკემბერი.

²⁵⁷ *მარქსი ბელგიის წინააღმდეგ (Marckx v. Belgium)*, 1979 წლის 13 ივნისი.

²⁵⁸ *შნეიდერი გერმანიის წინააღმდეგ (Schneider v. Germany)*, 2011 წლის 15 სექტემბერი, 87-ე-90-ე პუნქტები.

შვილად აყვანა წარმოშობს ოჯახურ ცხოვრებას მამასა და შვილს შორის. საქმეში – *კუროჩკინი უკრაინის წინააღმდეგ (Kurochkin v. Ukraine)* – ევროპულმა სასამართლომ არასაკმარისად დასაბუთებულად მიიჩნია უკრაინის ხელისუფლების გადაწყვეტილება მშვილეებელი მამისათვის ნაშვილები შვილის მიმართ მშობლის უფლების ჩამორთმევა, ვინაიდან მამასა და შვილს ჰქონდათ ოჯახური ცხოვრება და მამა საკმარისად ზრუნავდა შვილზე.²⁵⁹ ოჯახური ცხოვრება შეიძლება ასევე ჰქონდეთ მზრუნველსა და მზრუნველობის ქვეშ მყოფ ბავშვს.²⁶⁰

ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართლით, ოჯახური ცხოვრება არ მოიცავს ურთიერთობას მხოლოდ მეუღლეებს შორის ან მეუღლეებსა და შვილს (შვილებს) შორის,²⁶¹ არამედ ვრცელდება სხვა ურთიერთობებზეც: ბავშვსა და ბებია-ბაბუას შორის,²⁶² და-ძმას შორის,²⁶³ ბიძისა და დედის ურთიერთობაზე დისშვილთან და ძმისშვილთან,²⁶⁴ არაბიოლოგიურ მშობელსა და გერს შორის, მშობლებსა და ქორწინების-გარეშე ან ადიულტერული ურთიერთობის შედეგად დაბადებულ ბავშვს შორის, თუ მამობა დადგინდა და მათ აქვს მჭიდრო პირადი ურთიერთობა,²⁶⁵ მშვილეებელსა და ნაშვილებს, დედობილ-მამობილსა და აღსაზრდელს შორის.²⁶⁶

თანაცხოვრება არ მიიჩნევა ოჯახური ცხოვრებისათვის აუ-

²⁵⁹ 2010 წლის 20 აგვისტო, 54-ე-59-ე პუნქტები.

²⁶⁰ *მორეტი და ბენედეტი იტალიის წინააღმდეგ (Moretti and Benedetti v. Italy)*, 2010 წლის 27 აპრილი.

²⁶¹ *ოლსონი შვედეთის წინააღმდეგ (Olsson v. Sweden)*, 1988 წლის 24 მარტი, 59-ე პუნქტი; *მუსტაკიმი ბელგიის წინააღმდეგ (Moustaquim v. Belgium)*, 1991 წლის 18 თებერვალი.

²⁶² *მარქსი ბელგიის წინააღმდეგ (Marckx v. Belgium)*, 1979 წლის 13 ივნისი, 45-ე პუნქტი. ამ საქმეში ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, რომ ოჯახური ცხოვრება, მე-8 მუხლის გაგებით, მოიცავს კავშირებს ახლო ნათესავებს შორის, მაგალითად, შვილიშვილებსა და ბებია-ბაბუას შორის, ვინაიდან ასეთი ნათესავებს შეუძლიათ, შეასრულონ მნიშვნელოვანი როლი ოჯახურ ცხოვრებაში.

²⁶³ *ოლსონი შვედეთის წინააღმდეგ (Olsson v. Sweden)*, 1988 წლის 22 მარტი.

²⁶⁴ *ბოილი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Boyle v. the United Kingdom)*, 1994 წლის 28 თებერვალი.

²⁶⁵ *ჯოლი და სხვები ბელგიის წინააღმდეგ (Jolie and others v. Belgium)*, ევროპული კომისიის გადაწყვეტილება დასაშვებობის შესახებ, 1986 წლის 14 მაისი.

²⁶⁶ *სოდერბეკი შვედეთის წინააღმდეგ (Soderback v. Sweden)*, 1998 წლის 28 ოქტომბერი, 33-ე პუნქტი.

ცილებელ წინაპირობად.²⁶⁷ როგორც აღინიშნა, საქმეში – *კროონი ნიდერლანდის წინააღმდეგ* (*Kroon v. the Netherlands*) – ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა, რომ, ჩვეულებრივ, ერთად ცხოვრება შეიძლება იყოს ასეთი ურთიერთობის მოთხოვნა, მაგრამ, როგორც გამონაკლისი, ოჯახური ურთიერთობა შეიძლება არსებობდეს, მიუხედავად თანაცხოვრებისა.²⁶⁸ იგივე პოზიცია გამოხატა ევროპულმა სასამართლომ საქმეზე – *ბუგანემი საფრანგეთის წინააღმდეგ* (*Boughanemi v. France*), – რომელშიც მიუთითა, რომ ოჯახური ცხოვრება შეიძლება არსებობდეს მაშინაც კი, როდესაც არ არსებობს თანაცხოვრება. კერძოდ, სასამართლომ აღნიშნა:

„ოჯახური ცხოვრების კონცეფცია, რომელსაც ეფუძნება მე-8 მუხლი, მოიცავს კავშირს მშობელსა და მის შვილს შორის, მაშინაც კი, როდესაც არ არსებობს თანაცხოვრება, ... მიუხედავად იმისა, რომ ასეთი კავშირი შეიძლება შეწყდეს მომდევნო მოვლენებით, ეს შეიძლება მოხდეს მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში.“²⁶⁹

ოჯახური ცხოვრება შეიძლება არსებობდეს მზრუნველსა (მზრუნველებსა) და მზრუნველობის ქვეშ მყოფ ბავშვს შორის. საქმის – *მორეტი და ბენედეტი იტალიის წინააღმდეგ* (*Moretti and Benedetti v. Italy*) – მიხედვით, მზრუნველებს, ლუიჯი მორეტის და მის მეუღლეს, მარია ბრუნელა ბენედეტის, სურდათ, დაბადებიდან 19 თვის განმავლობაში მათთან მზრუნველობის ქვეშ მყოფი ბავშვის შვილად აყვანა. ამ პერიოდის განმავლობაში მოსარჩელებსა და ბავშვს შორის დამყარებული კავშირების სიმტკიცის გათვალისწინებით, ევროპულმა სასამართლომ მიიჩნია, რომ ეს ურთიერთობა შეადგენდა ოჯახურ ცხოვრებას, მე-8 მუხლის მიზნებისათვის.²⁷⁰ სასამართლომ მიუთითა, რომ ასეთი ურთიერთობის ოჯახური ბუნების განსაზღვრამ მხედველობაში უნდა მიიღოს მრავალი ფაქტორი, როგორები-

²⁶⁷ *კროონი ნიდერლანდის წინააღმდეგ* (*Kroon v. the Netherlands*), 30-ე პუნქტი; ასევე იხ. *ბერეჰაბი ნიდერლანდის წინააღმდეგ* (*Berrehab v. the Netherlands*), 1988 წლის 21 ივნისი.

²⁶⁸ 1994 წლის 27 ოქტომბერი, 30-ე პუნქტი.

²⁶⁹ *ბუგანემი საფრანგეთის წინააღმდეგ* (*Boughanemi v. France*), 1996 წლის 24 აპრილი, 35-ე პუნქტი.

²⁷⁰ 2010 წლის 27 აპრილი.

ცაა: ამ ადამიანთა ერთად ცხოვრების დროის ხანგრძლივობა, მათი ურთიერთობის ხარისხი და ზრდასრულის როლი ბავშვის მიმართ.

ევროპულმა სასამართლომ ფართოდ განმარტა კონვენციის მე-8 მუხლით გათვალისწინებული „ოჯახური ცხოვრების“ კონცეფცია, რომელმაც ასევე მოიცვა ერთი და იმავე სქესის წყვილების ურთიერთობა. საქმის – *შაკლი და კოფი ავსტრიის წინააღმდეგ (Schalk and Kopf v. Austria)* – მიხედვით, მოსარჩელებმა, ერთი და იმავე სქესის წყვილმა, უარი მიიღეს თხოვნაზე, დაერთოთ ნება, დაქორწინებულიყვნენ. მართალია, არ დადგინდა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა, მაგრამ ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა, რომ ბოლო პერიოდში ევროპის მრავალ ქვეყანაში ერთი და იმავე სქესის წარმომადგენელთა მიმართ სოციალური დამოკიდებულებების სწრაფი ევოლუციის გათვალისწინებით, „ხელოვნური იქნებოდა სასამართლოსათვის მოსაზრების შენარჩუნება, რომ ერთი და იმავე სქესის წყვილები ვერ ისარგებლებენ „ოჯახური ცხოვრებით“, კონვენციის მე-8 მუხლის მიზნებისათვის. შესაბამისად, მოსარჩელეთა – ერთად მცხოვრები ერთი და იმავე სქესის წყვილის – ურთიერთობა, რომლებსაც სტაბილური დე ფაქტო პარტნიორობა აქვთ, ექცევა ცნებაში – „ოჯახური ცხოვრება“, ისევე როგორც მოექცეოდა განსხვავებული სქესის წყვილის ურთიერთობა იმავე სიტუაციაში.“²⁷¹

ოჯახური ცხოვრება ასევე შეიძლება წარმოიშვას შვილად აყვანის შემთხვევაში. საქმე – *ვაგნერი და J.M.W.L. ლუქსემბურგის წინააღმდეგ (Wagner and J.M.W.L. v. Luxembourg)* – ეხება უცხო ქვეყანაში მომხდარი შვილად აყვანის არალიარებას ევროპული კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოში, რის გამოც დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი.²⁷² ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა, რომ შვილად აყვანის შესახებ პერუს სასამართლოს გადაწყვეტილების ლუქსემბურგში არალიარებით არ იქნა გათვალისწინებული სოციალური რეალობა, რომ არსებობდა ოჯახური ცხოვრება მოსარჩელებს შორის. ამის გამო ევრო-

²⁷¹ 2010 წლის 24 ივნისი, 93-ე და 94-ე პუნქტები. ასევე იხ. D. Harris, M. O’Boyle, C. Warbrick, *Law of the European Convention on Human Rights*, 2014, 526.

²⁷² 2007 წლის 28 ივნისი.

პულმა სასამართლომ დაადგინა ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლების დარღვევა.

გარკვეულმა მოვლენებმა შეიძლება გამოიწვიოს ოჯახური ცხოვრების შეწყვეტა. მიუხედავად ამისა, ისეთი მოვლენები, როგორიცაა, მაგალითად, წყვილის განქორწინება,²⁷³ მართალია, როგორც წესი, იწვევს ოჯახური ცხოვრების შეწყვეტას ცოლსა და ქმარს შორის, მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ ავტომატურად შეწყდება ოჯახური ცხოვრება მშობლებსა და შვილებს შორის. საქმეზე – *ბერეჰაბი ნიდერლანდის წინააღმდეგ (Berrehab v. Netherlands)* – ევროპულმა სასამართლომ გაიზიარა შეხედულება, რომ, მიუხედავად მშობლების განქორწინებისა, გრძელდება ოჯახური ცხოვრება მამასა და შვილს შორის, ვინაიდან მამა ინარჩუნებდა ურთიერთობას შვილთან.²⁷⁴ არც შვილის გაშვილება,²⁷⁵ ან მისი გადაცემა სახელმწიფო მზრუნველობისათვის²⁷⁶ ავტომატურად არ გამოიწვევს ოჯახური ცხოვრების შეწყვეტას. ოჯახური ცხოვრება შეიძლება შენარჩუნდეს ამ ფაქტების არსებობის მიუხედავად.

5.1.1. ნათესაობის დადგენა

ნათესაური კავშირის დადგენა არაერთხელ იყო ევროპული სასამართლოს განხილვის ობიექტი ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებასთან მიმართებით.

ზემოხსენებული საქმე – *მარქსი ბელგიის წინააღმდეგ (Marckx v. Belgium)* – ეხებოდა დაუქორწინებელი დედის განაცხადს ქორწინებისგარეშე დაბადებული შვილის სტატუსის შესახებ, ბელგიის კანონმდებლობის მიხედვით.²⁷⁷ იმ დროისათვის მოქმედი ბელგიის კანონმდებლობის მიხედვით, ქორწინებისგარეშე შვილების აღიარება მხოლოდ მაშინ მოხდებოდა

²⁷³ *ბერეჰაბი ნიდერლანდის წინააღმდეგ (Berrehab v. the Netherlands)*, 1988 წლის 21 ივნისი.

²⁷⁴ 1988 წლის 21 ივნისი, 21-ე პუნქტი.

²⁷⁵ „ა.კ.“ და „ლ“ *ხორვატიის წინააღმდეგ (AK and L v. Croatia)*, 2013 წლის 8 იანვარი; სარჩელი №7626/76, კომისიის 1977 წლის 11 ივლისის გადაწყვეტილება დასაშვებობის შესახებ.

²⁷⁶ *ოლსონი შვედეთის წინააღმდეგ (Olsson v. Sweden)*, 1988 წლის 22 მარტი.

²⁷⁷ 1979 წლის 13 ივნისი.

თავიანთი დედის შვილებად, თუ დედა ფორმალურად ცნობდა თავის დედობას. ამ საქმეზე ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, რომ დედასა და შვილს შორის ბიოლოგიური კავშირი ქმნის ოჯახურ ცხოვრებას, მე-8 მუხლის გაგებით, რაც ასევე ვრცელდება დედისა და ქორწინებისგარეშე დაბადებული შვილის შემთხვევაზე.

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ განიხილა რამდენიმე საქმე, რომლებიც ეხებოდა მამობის დადგენას. საქმის – *კრუსკოვიჩი ხორვატიის წინააღმდეგ (Kruskovic v. Croatia)* – მოსარჩელე იყო 1966 წელს დაბადებული ხორვატიის მოქალაქე, რომელმაც, 2003 წელს ფსიქიკური აშლილობის გამო, დაკარგა ქმედუნარიანობა.²⁷⁸ ბ-ნ კრუსკოვიჩს ჯერ დედა დაუნიშნეს მეურვედ, მოგვიანებით – მამა, ხოლო ბოლოს – სოციალური სამსახურის თანამშრომელი.

2007 წლის აგვისტოში მოსარჩელემ შეიტანა განცხადება დაბადების რეგისტრაციის ორგანოში, რომლის მიხედვით, იგი იყო 2007 წლის ივნისში დაბადებული ბავშვის მამა. დედის თანხმობით, მოსარჩელე ჩაწერეს ბავშვის დაბადების მოწმობაში, როგორც მამა.

მას შემდეგ, რაც დაბადების რეგისტრაციის ორგანომ შეიტყო, რომ ბ-მა კრუსკოვიჩმა დაკარგა ქმედუნარიანობა, ამ ორგანომ მოითხოვა მისი მამობის რეგისტრაციის გაუქმება. 2007 წლის ოქტომბერში ადგილობრივმა სასამართლომ მიიღო გადაწყვეტილება დაბადების მოწმობაში ცვლილების შეტანის შესახებ, რაც გამომდინარეობდა მამის ქმედუწუნაროდ გამოცხადების ფაქტიდან.

ევროპული სასამართლოს წინაშე ბ-ნი კრუსკოვიჩი ამტკიცებდა, რომ ხელისუფლების უარი, დარეგისტრირებულიყო თავისი ქორწინებისგარეშე შვილის მამად, არღვევდა მისი ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებას.

ევროპულმა სასამართლომ ჩათვალა, რომ, ვინაიდან ბ-ნ კრუსკოვიჩს დაკარგული ჰქონდა ქმედუნარიანობა, მას არ ჰქონდა შესაძლებლობა, მოეთხოვა მამობის დადგენა არც ადმინისტრაციული წესით (დაბადების სარეგისტრაციო ორგა-

²⁷⁸ 2011 წლის 21 ივნისი.

ნოსათვის) და არც სასამართლო წესით. სასამართლოს აზრით, სახელმწიფო ხელისუფლებას შეეძლო, მოეწვია მისი მეურვე, რათა მას განეცხადებინა თანხმობა ბ-ნი კრუსკოვიჩის მამობის აღიარებაზე, რაც არ გაკეთდა. არც სოციალურმა სამსახურმა, რომელზეც ბ-ნი კრუსკოვიჩი იყო დამოკიდებული, არ გაატარა რაიმე ღონისძიება მისი მამობის დასადაგენად.

მხოლოდ 2010 წლის მარტში სოციალურმა სამსახურმა მიმართა ადგილობრივ სასამართლოს, რომ ბ-ნი კრუსკოვიჩი ელიარებინათ საკუთარი შვილის მამად, მიუხედავად იმისა, რომ სოციალურ სამსახურს არც რაიმე ვალდებულება ჰქონდა სასამართლოსათვის მიმართვის თვალსაზრისით და ამის გაკეთების არც რაიმე დროითი შეზღუდვა.

საბოლოოდ, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ორწელიწად-ნახევრის განმავლობაში (ბ-ნი კრუსკოვიჩის მიერ დაბადების რეგისტრაციის ორგანოსათვის თავდაპირველად განცხადებით მიმართვიდან სოციალური სამსახურის მიერ სასამართლოსათვის მიმართვამდე) ბ-ნი კრუსკოვიჩი იყო სამართლებრივ ვაკუუმში, რაც გამოიხატებოდა ამ პერიოდის განმავლობაში მისი თხოვნის უგულებელყოფით. შესაბამისად, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ხორვატიამ ვერ შეასრულა თავისი პოზიტიური ვალდებულება, რის გამოც დაირღვა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი.

საქმე – *კრონი ნიდერლანდის წინააღმდეგ (Kroon v. the Netherlands)* – ეხება სამი მოსარჩელის – ქ-ნი კრონის, მისი ფაქტობრივი ქმრისა (ბ-ნი ზერუკი) და მათი 1987 წელს დაბადებული ბიოლოგიური შვილის განაცხადს ევროპულ სასამართლოში.

მანამდე (1979 წელს) ქ-ნი კრონი დაქორწინდა ბ-ნ ომარ მჰალემ-დრისზე, რომელთა შორის ურთიერთობა მალე შეწყდა, რის შემდეგაც მისი ადგილსამყოფელი უცნობი იყო. ქ-ნი კრონსა და ბ-ნ ომარ მჰალემ-დრისს შორის განქორწინება არ მომხდარა. როგორც აღინიშნა, 1987 წელს ქ-ნი კრონსა და ბ-ნი ზერუკს გაუჩნდათ შვილი, რომელიც დაბადების მოწმობაში დაარეგისტრირეს როგორც ქ-ნი კრონისა და მისი იურიდიული მეუღლის, ბ-ნი ომარ მჰალემ-დრისის შვილი.

ქ-ნი კრონისა და ბ-ნი ზერუკის მცდელობა, რომ დაბადე-

ბის მოწმობაში ბ-ნი ზერუკი ჩანერილიყო მამად, უშედეგო აღმოჩნდა, რადგან ბავშვის დაბადების მომენტში ქორწინება ქ-ნ კრონსა და ბ-ნ მჰალემ-დრისს შორის არ იყო შეწყვეტილი. სახელმწიფოსაგან მიღებული პასუხის თანახმად, თუ ბ-ნი მჰალემ-დრისი არ უარყოფდა მამობას, ნიდერლანდის კანონმდებლობით, ბ-ნი ზერუკი ვერ აღიარებდა შვილის მამობას.

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ იმსჯელა ამ სიტუაციაში ნიდერლანდის კანონმდებლობით გათვალისწინებული მამობის დადგენის საშუალებებზე და არადაამკმაყოფილებლად ჩათვალა ისინი.

ამასთანავე, ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, რომ „ოჯახური ცხოვრების“ „პატივისცემა“ მოითხოვს, ბიოლოგიურმა და სოციალურმა რეალობამ უპირატესობით ისარგებლოს სამართლებრივ პრეზუმფციაზე, რომელიც, ამ საქმის მსგავსად, ეწინააღმდეგება როგორც დადგენილ ფაქტს, ისე მათ სურვილებს, ვისაც ეს ეხება და არავისათვის სარგებლობა არ მოაქვს.“²⁷⁹

ვინაიდან კანონმდებლობამ ვერ უზრუნველყო ბიოლოგიური მამის მიერ საკუთარი შვილის მიმართ მამობის დადგენა, ევროპულმა სასამართლომ ჩათვალა, რომ ნიდერლანდმა დაარღვია ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი.

მამობის დადგენასთან დაკავშირებით, ევროპულმა სასამართლომ თავის პრაქტიკაში იმსჯელა არა მხოლოდ მამის უფლებაზე, დაადგინოს მამობა, არამედ იმაზეც, რომ ეჭვის ქვეშ დააყენოს ბავშვის მამობა. საქმე – *პაულიკი სლოვაკეთის წინააღმდეგ (Paulik v. Slovakia)* – ეხება 1931 წელს დაბადებულ მამაკაც მოსარჩელეს, რომელსაც სურდა 1970 წელს დადგენილი მამობის გაუქმება.²⁸⁰ მას ჰქონდა მტკიცებულება (დნმ-ის ტესტის შედეგი), რომელიც ადასტურებდა, რომ ის არ იყო მამა.

ვინაიდან მისი მამობა დადგენილი იყო ეროვნული სასამართლოს საბოლოო გადაწყვეტილებით, სასამართლომ უარი განუცხადა მას საკითხის ხელახლა განხილვაზე. მოსარჩელემ ასევე საკონსტიტუციო სასამართლოში შეიტანა სარჩელი,

²⁷⁹ მე-40 პუნქტი.

²⁸⁰ 2006 წლის 10 ოქტომბერი.

რომელშიც ამტკიცებდა, რომ არ არსებობდა სამართლებრივი ბერკეტი, აღმოფხვრილიყო შეუთავსებლობა სამართლებრივ ფაქტსა და რეალურ მდგომარეობას შორის.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ კანონმდებლობა მართლაც არ ითვალისწინებდა მამობის ეჭვის ქვეშ დაყენების შესაძლებლობას. საბოლოოდ, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ, ვინაიდან ეროვნულმა სამართლებრივმა სისტემამ ვერ უზრუნველყო მოსარჩელის უფლება, ეჭვის ქვეშ დაყენებინა მისი მამობა, გამოიწვია მე-8 მუხლით გათვალისწინებული უფლების დარღვევა.²⁸¹

საქმის – *მიკულიჩი ხორვატიის წინააღმდეგ (Mikulic v. Croatia)* – მიხედვით, მოსარჩელე იყო ბავშვი, რომელიც 1996 წელს დაიბადა ქორწინებისგარეშე ურთიერთობის შედეგად.²⁸² 1997 წელს მისმა დედამ თავისი და შვილის სახელით შეიტანა სარჩელი H.P.-ის წინააღმდეგ ზაგრების ადგილობრივ სასამართლოში მამობის დასადგენად. რამდენიმე სასამართლო სხდომა ვერ ჩატარდა, რადგან H.P. არ გამოცხადდა სასამართლოში. H.P. ასევე ექვსჯერ არ დაემორჩილა სასამართლოს ბრძანებას, ჩაეტარებინა დნმ-ის ტესტი მამობის დასადგენად. სამწელიწად-ნახევრის შემდეგ ეროვნულმა სასამართლომ დაასკვნა, რომ H.P. იყო მოსარჩელის მამა. ეროვნული სასამართლო ამ დასკვნამდე მივიდა მოსარჩელის დედის ჩვენებისა და იმ ფაქტის საფუძველზე, რომ მამა თავს არიდებდა დნმ-ის ტესტის ჩატარებას. მამამ გაასაჩივრა ეს გადაწყვეტილება.

მოსარჩელე ამტკიცებდა, რომ ეროვნული სასამართლოების მიერ გადაწყვეტილების მიუღებლობამ, რომელიც ეხება მამობის დადგენას, წარმოშვა გაურკვევლობა მისი პირადი იდენტიფიცირების საკითხის მიმართ.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ხორვატიაში არ არსებობდა მექანიზმი, რომელიც დაავალდებულებდა H.P.-ს, ჩაეტარებინა დნმ-ის ტესტი, ხორვატიის კანონმდებლობა არც ასეთი ტესტის ჩატარებაზე უარის შედეგებს ადგენდა. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ადამიანებს, რომლებიც

²⁸¹ ასევე იხ. *ლააკსო ფინეთის წინააღმდეგ (Laakso v. Finland)*, 2013 წლის 15 იანვარი.

²⁸² 2002 წლის 7 თებერვალი.

არიან მოსარჩელის მდგომარეობაში, აქვთ კონვენციით დაცული სასიცოცხლო ინტერესი, მიიღონ საჭირო ინფორმაცია, რათა ნათელი მოჰფინონ პირადი იდენტიფიცირების მნიშვნელოვან ასპექტს.

ევროპული სასამართლოს აზრით, ხორვატიაში მოქმედი სისტემა, რომელსაც არ აქვს სავარაუდო მამის იძულების მექანიზმი, დაემორჩილოს სასამართლოს ბრძანებას დნმ-ის ტესტის ჩატარების მიზნით, ძირითადად, შეიძლება განხილულ იქნეს მე-8 მუხლთან შესაბამისობაში. მიუხედავად ამისა, მამობის დადგენის მსურველი პირის ინტერესები უნდა იყოს უზრუნველყოფილი ამ სისტემით, როდესაც მამობა შეიძლება ვერ დადგინდეს დნმ-ის ტესტის საშუალებით. პროცედურული წესის არარსებობა, რომელიც აიძულებს სავარაუდო მამას, დაექვემდებაროს სასამართლოს ბრძანებას, მხოლოდ მაშინ იქნება შესაბამისობაში პროპორციულობის პრინციპთან, თუ ის უზრუნველყოფს ალტერნატიულ საშუალებას, რომ დამოუკიდებელმა ორგანომ სწრაფად განიხილოს მოთხოვნა მამობის დადგენის შესახებ. ასეთი პროცედურა არ არსებობდა მოსარჩელის შემთხვევაში.

ამასთანავე, ევროპული სასამართლოს აზრით, მოსარჩელის მამობის საკითხის დადგენისას ეროვნულ სასამართლოებს მოეთხოვებოდათ ბავშვის ინტერესების დაცვის ძირითადი პრინციპის გათვალისწინება. ევროპული სასამართლოს აზრით, არსებული პროცედურა არ ადგენდა სამართლიან ბალანსს, ერთი მხრივ, მოსარჩელის უფლებას, ზედმეტი დაყოვნების გარეშე, აღმოფხვრილიყო პირად იდენტიფიცირებასთან დაკავშირებული გაურკვევლობა და, მეორე მხრივ, მისი სავარაუდო მამის უფლებას შორის, არ დაექვემდებარებოდა დნმ-ის ტესტს. ამდენად, ევროპული სასამართლოს აზრით, ეროვნული სასამართლოს არაეფექტიანობამ მეტისმეტად დიდი ხნის განმავლობაში ჩააყენა მოსარჩელე გაურკვეველ მდგომარეობაში მის პირად იდენტიფიცირებასთან დაკავშირებით, რის გამოც დაირღვა მე-8 მუხლი.

5.2. ბავშვის მოთავსება სახელმწიფო მზრუნველობის ქვეშ

მართალია, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია არ ითვალისწინებს ცალკე მუხლს ბავშვის უფლებათა დაცვის შესახებ, მაგრამ ევროპულმა სასამართლომ თავისი პრეცედენტული სამართლით დაადგინა, რომ ბავშვის უფლებები უნდა იყოს დაცული ოჯახურ ცხოვრებასთან მიმართებითაც და ბავშვთან დაკავშირებული ნებისმიერი გადანაცვეტილება უნდა შეესაბამებოდეს მის საუკეთესო ინტერესებს. აქედან გამომდინარე, სახელმწიფოს მოქმედება, რომელიც ეხება ბავშვის სახელმწიფო მზრუნველობის ქვეშ მოქცევას, ბავშვის მეურვეობას ან მასთან კონტაქტს, უნდა განხორციელდეს ბავშვის საუკეთესო ინტერესების პრინციპის საფუძველზე. როგორც ზოგადად, ისე ბავშვის უფლებებთან მიმართებით, ევროპული კონვენციიდან გამომდინარე, სახელმწიფოს ეკისრება ვალდებულება, შეასრულოს არა მხოლოდ ნეგატიური, არამედ ასევე პოზიტიური ვალდებულება.

ევროპულმა სასამართლომ არაერთხელ განიხილა საქმე, რომელიც ეხება ბავშვის მოთავსებას სახელმწიფო მზრუნველობის ქვეშ. სახელმწიფო მზრუნველობისთვის ბავშვის გადაცემა შეიძლება იყოს დროებითი ღონისძიება და მიზნად ისახავდეს მშობლის უფლების შეზღუდვას გარკვეული პერიოდით. სახელმწიფო მზრუნველობისათვის ბავშვის გადაცემა ასევე შეიძლება იყოს სამუდამო ღონისძიება და მიზნად ისახავდეს ბავშვის შემდგომ გაშვილებას სხვა ოჯახში. მშობლის უფლების შეზღუდვა და, მითუმეტეს, მშობლის უფლების ჩამორთმევა, მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ოჯახურ ცხოვრებაზე და სახელმწიფოს განსაკუთრებული მიზეზი უნდა ჰქონდეს ოჯახურ ცხოვრებაში ჩარევისათვის.²⁸³

მშობლის უფლების დროებითი შეზღუდვა შეიძლება დაწესდეს, თუ მშობლები მავნე ზეგავლენას ახდენენ შვილებზე ან, ობიექტური მიზეზების გამო, მშობლები სათანადოდ ვერ ზრუნავენ შვილებზე. ამ შემთხვევაში სახელმწიფოს მიერ გადადგმული ნაბიჯი (მაგ., ბავშვის გარკვეული პერიოდით მოთავსე-

²⁸³ D. Harris, M. O'Boyle, C. Warbrick, *Law of the European Convention on Human Rights*, 2014, 569.

ბა სახელმწიფო მზრუნველობის ორგანოში), როგორც წესი, დროებითი ხასიათისაა. მშობლის უფლების შეზღუდვასთან დაკავშირებით, სახელმწიფო გადანყვეტილებას იღებს ორი ინტერესიდან გამომდინარე: პირველი ინტერესია, ბავშვზე არ მოხდეს მავნე ზეგავლენა და მშობლებმა სათანადოდ იზრუნონ შვილზე; ხოლო მეორე ინტერესია, მდგომარეობის გამოსწორებისთანავე მოხდეს ბავშვის დაბრუნება საკუთარ ოჯახში, ოჯახის ხელახლა გაერთიანების მიზნით. როგორც აღინიშნა, სახელმწიფოს მიერ ამ გადანყვეტილების მიღებისას ამოსავალი წერტილი უნდა იყოს ბავშვის საუკეთესო ინტერესები. მაგალითად, თუ მშობლები, განიკურნნენ ალკოჰოლიზმისაგან და მათ შეუძლიათ შვილზე სათანადო დონეზე ზრუნვა, სახელმწიფომ ბავშვი უნდა დააბრუნოს საკუთარ ოჯახში.

სახელმწიფომ მშობლის უფლების ჩამორთმევას მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევაში უნდა მიმართოს. ეს ხდება მაშინ, როდესაც, ერთი მხრივ, მშობლები მავნე ზეგავლენას ახდენენ შვილზე, ან სათანადოდ ვერ ზრუნავენ მასზე, ხოლო, მეორე მხრივ, ობიექტური სიტუაციიდან გამომდინარე, მშობლები-სა და შვილის ოჯახურ ცხოვრებას არ აქვს პერსპექტივა. ამ შემთხვევაში, სახელმწიფო ათავსებს ბავშვს სახელმწიფო მზრუნველობის დაწესებულებაში, მისი შემდგომი გაშვილების მიზნით. ევროპული სასამართლო განსაკუთრებულ პასუხისმგებლობას აკისრებს სახელმწიფოებს, როდესაც საქმე ეხება მშობლის უფლების ჩამორთმევას, როგორც სახელმწიფოს მხრიდან უკიდურეს და შეუქცევად ნაბიჯს.

5.2.1. მშობლების მონაწილეობა ბავშვთან

დაკავშირებული გადანყვეტილების მიღების პროცესში

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო დიდ ყურადღებას აქცევს ბავშვთან დაკავშირებული გადანყვეტილების მიღების პროცესში მშობლების მონაწილეობას. ასეთი გადანყვეტილება მრავალ საკითხს შეიძლება უკავშირდებოდეს, მათ შორის: ბავშვის მოთავსებას სახელმწიფო მზრუნველობის ორგანოში, მშობლის უფლების ჩამორთმევას, ბავშვის გაშვი-

ლებას და სხვ. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა პროცედურული წესი, რომლის მიხედვით, მშობლები უნდა იყვნენ ჩართულნი იმ ადმინისტრაციულ თუ სასამართლო პროცესში, რომლის ფარგლებში წყდება ბავშვთან დაკავშირებული საკითხები.

მშობლების მონაწილეობა ბავშვთან დაკავშირებული გადწყვეტილების მიღების პროცესში აუცილებელია იმისათვის, რომ მათ ჰქონდეთ შესაძლებლობა, შესაბამის ორგანოს წარუდგინონ თავიანთი პოზიცია და დაიცვან თავიანთი ინტერესები.²⁸⁴ საქმეზე – *B გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (B v. the United Kingdom)* – ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა:

„საქმის კონკრეტული გარემოებებისა და მისაღები გადწყვეტილების მნიშვნელობის გათვალისწინებით, უნდა დადგინდეს, იყვნენ თუ არა მშობლები საკმარისად ჩართულნი გადწყვეტილების მიღების პროცესში, რაც აუცილებელი იყო თავიანთი ინტერესების სათანადოდ დასაცავად. თუ არა, მაშინ ვერ იქნა უზრუნველყოფილი ოჯახური ცხოვრების პატივისცემა ...“.²⁸⁵

ამასთანავე, გამონაკლის შემთხვევებში, დასაშვებია, მშობლების მონაწილეობის გარეშე, ოჯახური ცხოვრების უფლების შეზღუდვა, თუ მდგომარეობა არის გადაუდებელი და სახელმწიფომ უნდა გაატაროს სასწრაფო ღონისძიება ბავშვის ინტერესების დასაცავად, ან, თუ ბავშვისათვის საფრთხე მოდის უშუალოდ მშობლებისაგან. ასეთ სიტუაციაში სახელმწიფომ უნდა დაამტკიცოს, რომ გადაუდებელი ღონისძიების გატარება იყო ერთადერთი გამოსავალი ბავშვის ინტერესების დასაცავად. ოჯახური ცხოვრების შეზღუდვის შესახებ გადწყვეტილების მიღებისას სახელმწიფომ უნდა შეაფასოს, რა გავლენას მოახდენს შეზღუდვითი ღონისძიებები მშობლებისა და შვილების ოჯახურ ცხოვრებაზე და არსებობდა თუ არა სხვა ალტერნატივები, კერძოდ უფრო მსუბუქი ღონისძიებების გატარების შესაძლებლობა, რომლებიც ნაკლებად შეზღუდავდა ოჯახურ ცხოვრებას.

²⁸⁴ *W. გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (W. v. the United Kingdom)*, 1987 წლის 8 ივლისი.

²⁸⁵ 1987 წლის 8 ივლისი, 65-ე პუნქტი.

საინტერესოა საქმე – *ვენემა ნიდერლანდის წინააღმდეგ (Venema v. the Netherlands)*, რომელშიც მოსარჩელები, მამა, დედა და შვილი, ამტკიცებდნენ, რომ დაირღვა მათი ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება, რადგან მშობლებს არ მიუღიათ მონაწილეობა გადაწყვეტილების მიღების პროცესში სახელმწიფო მზრუნველობის ორგანოში შვილის მოთავსების შესახებ.²⁸⁶

საქმის გარემოებები შემდეგი იყო: 1994 წელს მშობლებმა მიიყვანეს შვილი საავადმყოფოში სუნთქვასთან დაკავშირებული სირთულის გამო. ექიმებმა ვერ დაადგინეს რაიმე პრობლემა და შეიტანეს ეჭვი, რომ ბავშვის დედა დაავადებულია მიუნჰაუზენის სინდრომით (*Münchhausen by Proxy syndrome*).²⁸⁷ ექიმებს არ განუხილავთ გაჩენილი ეჭვი მშობლებთან.

მშობლების მიერ შვილის იმავე სიმპტომით ხელმეორედ საავადმყოფოში მიყვანის გამო, ექიმებმა საკითხი განიხილეს ბავშვთა კეთილდღეობის საბჭოს წარმომადგენლებთან, მშობლების მონაწილეობის გარეშე. რამდენიმე თვეში საავადმყოფოს ექიმებმა ბავშვთა კეთილდღეობის საბჭოში წარადგინეს ანგარიში, რომელშიც ამტკიცებდნენ, რომ ბავშვის სიცოცხლე იყო საფრთხეში და, რომ უნდა გატარებულიყო დაუყოვნებლივი ღონისძიებები. ანგარიშში ექიმებმა მიუთითეს, რომ საკითხის განხილვა მშობლებთან შეუძლებელი იყო, რადგან არსებობდა მათი მხრიდან არაპროგნოზირებადი რეაქციის საფრთხე.

მომდევნო დღეს სასამართლომ, მშობლების მონაწილეობის გარეშე, მიიღო გადაწყვეტილება, რომ შვილი გადაეცათ სახელმწიფო მზრუნველობის ორგანოსთვის, რაც დაუყოვნებლივ აღსრულდა. მშობლებმა გაასაჩივრეს ეს გადაწყვეტილება. სასამართლომ გადაწყვეტილება ძალაში დატოვა, თუმცა მოითხოვა ფსიქიატრის დასკვნა. სასამართლოს გადაწყვეტილების მიხედვით, მშობლებს მიეცათ ბავშვის მონახულების

²⁸⁶ 2003 წლის 17 მარტი.

²⁸⁷ მიუნჰაუზენის სინდრომი არის ფსიქიატრიული აშლილობის ფორმა, როდესაც, როგორც წესი, ბავშვის მშობელი სიმულირებს/იგონებს ავადმყოფობას, რათა მიიღოს სამედიცინო მომსახურება. მშობელმა შეიძლება თავადაც გამოიწვიოს სიმპტომები. მაგ., თუ ბავშვის სუნთქვას ხელი შეეშალა, ამან შეიძლება ბავშვის სიცოცხლე საფრთხეში ჩააგდოს.

უფლება, ზედამხედველობის ქვეშ, ორ კვირაში ერთხელ.

მშობლებმა ეს გადანყვეტილება გაასაჩივრეს სასამართლოში, რომელსაც წარუდგინეს სამი ფსიქიატრის დასკვნა. მათი რეკომენდაცია იყო, რომ შვილი დაბრუნებულიყო მშობლებთან, ვინაიდან ისინი არ იყვნენ საშიშნი. ეროვნულმა სასამართლომ არ გაიზიარა სარჩელი. ორი თვის შემდეგ სასამართლომ გააუქმა გადანყვეტილება ბავშვის მზრუნველობის ორგანოში მოთავსების შესახებ, რის შედეგადაც ბავშვი დაბრუნდა მშობლებთან.

ევროპულ სასამართლოში მოსარჩელები ამტკიცებდნენ, რომ დაირღვა ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება, ვინაიდან მშობლებისაგან შვილის დაშორება არ იყო გამართლებული სამედიცინო მიზეზებით და არ მოხდა მშობლებისათვის შვილის დაბრუნება, როდესაც ცნობილი გახდა, რომ მათ არ მიუღიათ მონაწილეობა გადანყვეტილების მიღების პროცესში შვილის მზრუნველობის ორგანოში მოთავსების შესახებ.

ევროპულმა სასამართლომ გაიზიარა პოზიცია, რომ, გადაუდებელი აუცილებლობის შემთხვევაში, ყოველთვის არ იყოს გადანყვეტილების მიღების პროცესში მშობლების ჩართვის შესაძლებლობა. მისი აზრით, არც იქნებოდა სასურველი ამის გაკეთება, თუ მშობლები თავად იქნებოდნენ საფრთხის უშუალო წყარო ბავშვისათვის.

ამასთანავე, ევროპული სასამართლოს აზრით, ის უნდა დარწმუნდეს, რომ ეროვნულმა ხელისუფლებამ იმსჯელა გარემოებებზე, რომლებიც ამართლებდა ბავშვის ჩამორთმევას მშობლებისათვის, მათთან წინასწარი კონტაქტისა და კონსულტაციის გარეშე. კერძოდ, ევროპული სასამართლოს პოზიციით, უნდა დადგინდეს, ასეთი ღონისძიების გატარებამდე გულდასმით შეფასდა თუ არა როგორც მზრუნველობის ორგანოსთვის გადაცემის ღონისძიების გავლენა მშობლებსა და შვილზე, ისე ოჯახიდან ბავშვის მონყვეტის შესაძლო ალტერნატივები.²⁸⁸

ევროპული სასამართლოს აზრით, დამაკმაყოფილებელი

²⁸⁸ 93-ე პუნქტი.

არ არის განმარტება იმ მიზეზებისა, რომელთა გამო, ექიმებს ან ბავშვთა კეთილდღეობის საბჭოს არ განუხილავს შექმნილი მდგომარეობა მშობლებთან, რათა მათ მისცემოდათ არსებული საფრთხეების გაქარწყლების შესაძლებლობა, საჭიროების შემთხვევაში, სამედიცინო ექსპერტების დასკვნების საფუძველზე. ის არგუმენტი, რომ მშობლების რეაქცია შეიძლება ყოფილიყო არაპროგნოზირებადი, თავისთავად არ შეიძლება მიჩნეული იყოს დამაკმაყოფილებლად იმისათვის, რომ მშობლებს არ მიეცეთ მონაწილეობის უფლება იმ პროცესში, რომელსაც უზარმაზარი პირადი მნიშვნელობა ჰქონდა მათთვის, მით უფრო მაშინ, როდესაც შვილი უსაფრთხოდ იყო (საავადმყოფოში) წინა დღეებში, სანამ მზრუნველობის ორგანოს გადასცემდნენ,

ევროპულმა სასამართლომ ხაზი გაუსვა, რომ მშობლებსათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდა, შესძლებოდათ, თავიანთი მოსაზრებები წარმოედგინათ რომელიმე ეტაპზე, მზრუნველობის ორგანოსთვის გადაცემის შესახებ გადანყვეტილების მიღებამდე. გადანყვეტილების მიღების პროცესში მშობლების მონაწილეობის შეუძლებლობამ, რასაც მოჰყვა მზრუნველობის ორგანოსთვის შვილის გადაცემა, დააკარგვინა მშობლებს მე-8 მუხლით გათვალისწინებული ინტერესების დაცვის შესაძლებლობა, მათ შორის ბავშვის კეთილდღეობის ორგანოს მიერ მოთხოვნილი ღონისძიების საჭიროების ეჭვის ქვეშ დაყენების უფლება. მზრუნველობის ორგანოსთვის გადაცემის შესახებ ღონისძიება გახდა საფუძველი მშობლებსა და შვილს შორის სამწუხარო განცალკევებისა ხუთი თვისა და 18 დღის განმავლობაში.²⁸⁹ ვინაიდან მიღებული გადანყვეტილება მოსარჩელებისათვის ცნობილი გახდა ეროვნული ხელისუფლების მიერ მისი მიღების შემდეგ, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი.²⁹⁰

²⁸⁹ 98-ე პუნქტი.

²⁹⁰ ასევე იხ. საქმე *K და T ფინეთის წინააღმდეგ (K and T v. Finland)*, 2001 წლის 12 ივლისი. საქმე ეხება შიზოფრენიით დაავადებულ ქალბატონს, რომლის ახალდაბადებული შვილი სამშობიაროდანვე მოათავსეს სახელმწიფო მზრუნველობის ორგანოში, რის გამოც დადგინდა ოჯახური ცხოვრების დარღვევა.

5.2.2. სახელმწიფოს ვალდებულება, გამოიკვლიოს ოჯახური ცხოვრების შეზღუდვის მიზეზი

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკის მიხედვით, სახელმწიფოს ეკისრება ვალდებულება, ჯეროვნად გამოიკვლიოს მიზეზი, რომელიც შეიძლება გახდეს ოჯახური ცხოვრების შეზღუდვის საფუძველი. საქმე – *B.B. და F.B. გერმანიის წინააღმდეგ (B.B. and F.B. v. Germany)* – ეხებოდა მოსარჩე-ლებს, რომლებიც თურქული წარმოშობის ავსტრიის მოქალა-ქეები იყვნენ.²⁹¹ მათი შვილები, 12 წლის გოგო და 8 წლის ბიჭი, ამტკიცებდნენ, რომ მამა მათ სცემდა. ამის გამო 2008 წელს მშობლებს ჩამოართვეს მშობლის უფლება, ხოლო ბავშვები დაუქვემდებარეს სახელმწიფო მზრუნველობას, მშობლებსა და ბავშვებს შორის კონტაქტის უფლების გარეშე. წელინადაზღვე-მეტი ხნის გასვლის შემდეგ გოგომ აღიარა, რომ იტყუებოდა და რომ არცერთ მშობელს არასოდეს უცემია. იგივე დაადას-ტურა მისმა ძმამ.

ევროპულ სასამართლოში მოსარჩელები ამტკიცებდნენ, რომ მშობლის უფლების ჩამორთმევა არღვევდა ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებას. მათი მტკიცებით, სოცია-ლური სამსახური და საოჯახო სასამართლო გადანაცვლები-ბის მიღებისას დაეყრდნო მხოლოდ ბავშვების განცხადებებს, მიუხედავად იმისა, რომ მშობლები უარყოფდნენ ძალადობის ფაქტებს. ამას გარდა, მშობლების განცხადებით, არც ექიმებს და არც ფსიქოლოგს არ წარუდგენიათ რაიმე მტკიცებულება, რაც დაადასტურებდა ბავშვების განცხადების სისწორეს.

ევროპულმა სასამართლომ დაასკვნა, რომ მშობლებისა-თვის მშობლის უფლების ჩამორთმევის ერთადერთი საფუძ-ველი იყო ბავშვების განცხადება და არ არსებობდა ძალადო-ბის რაიმე ობიექტური მტკიცებულება. სასამართლომ იმასაც გაუსვა ხაზი, რომ ბავშვების ცემის ფაქტს არც ექიმები და არც ფსიქოლოგი არ ადასტურებდნენ. ამასთანავე, ევროპულმა სასამართლომ ცნობად მიიღო, რომ ეროვნული სასამართ-ლოებისათვის ეჭვს არ იწვევდა გოგონას მდიდარი ფანტაზიის არსებობა.

²⁹¹ 2013 წლის 14 მარტი.

ევროპულმა სასამართლომ ჩათვალა, რომ ამ ფაქტებს ეჭვი უნდა შეეცანა ბავშვების მტკიცების მართებულობაში.²⁹² ევროპულმა სასამართლომ ასევე აღნიშნა, რომ გერმანიის საოჯახო სასამართლო, კანონმდებლობის მიხედვით, ვალდებული იყო, თავისი ინიციატივით ჩაეტარებინა მოკვლევა შესაბამისი ფაქტების დადგენის მიზნით. ვინაიდან მშობლის უფლების ჩამორთმევას ოჯახურ ცხოვრებაზე ექნებოდა მნიშვნელოვანი გავლენა, ევროპულმა სასამართლომ მიიჩნია, რომ ეროვნულმა სასამართლოებმა არ წარმოადგინეს საკმარისი დასაბუთება მოსარჩელეთა მშობლის უფლების ჩამორთმევისათვის, რაც არღვევს ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლს.

5.2.3. სახელმწიფოს ვალდებულება, რეგულარულად გადასინჯოს ბავშვის მზრუნველობის დანესებულებაში ყოფნის აუცილებლობა

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ თავისი პრეცედენტული სამართლით დაადგინა, რომ სახელმწიფოს, რომელსაც მზრუნველობის ქვეშ ჰყავს ბავშვი, ეკისრება ვალდებულება, რეგულარულად გადასინჯოს მზრუნველობის დანესებულებაში ბავშვის ყოფნის აუცილებლობა.²⁹³

როგორც ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა საქმეზე – *K. და T. ფინეთის წინააღმდეგ (K. and T. v. Finland)*, „ყველაზე მცირე, რისი მოლოდინიც უნდა არსებობდეს ხელისუფლებისაგან, არის ის, რომ გარკვეული პერიოდულობით ხელახლა შეისწავლონ, იყო თუ არა ოჯახურ მდგომარეობაში რაიმე გაუმჯობესება. ხელახლა გაერთიანების შესაძლებლობა თანდათანობით შემცირდება და, საბოლოოდ, მოისპობა, თუ ბიოლოგიურ მამასა და შვილს საერთოდ არ მიეცათ შეხვედრის შესაძლებლობა ან მხოლოდ ისე იშვიათად, რომ მათ შორის ურთიერთობა ვერ განმტკიცდეს.“²⁹⁴

საქმის – *R. ფინეთის წინააღმდეგ (R. v. Finland)* – მოსარჩელის

²⁹² 50-ე პუნქტი.

²⁹³ *K.A. ფინეთის წინააღმდეგ (K.A. v. Finland)*, 2003 წლის 14 იანვარი, 142-ე პუნქტი.

²⁹⁴ 2001 წლის 12 ივლისი, 179-ე პუნქტი.

(მამა) ხუთი წლის შვილი (M.) მოათავსეს ბავშვთა სახლში 1992 წელს, ბავშვის განვითარებაში ჩამორჩენის, დედის ძალადობრივი საქციელისა და მშობლების მიერ ბავშვის აღზრდის უუნარობის გამო.²⁹⁵ M.-თან დაკავშირებით, ბავშვთა სახლის ჩანაწერების მიხედვით, განზრახული იყო, რომ M. გადასცემოდა მიმღებ ოჯახს და რომ უნდა დაწყებულიყო ბავშვის ბიოლოგიური მშობლებისაგან დაშორების პროცესი. 1995 წელს ბავშვი გადაიყვანეს მიმღებ ოჯახში.

თავდაპირველად მოსარჩელეს ჰქონდა შვილის მონახულების უფლება ერთჯერ ან ხანდახან ორჯერ თვეში, მოგვიანებით კი ერთჯერ ყოველ ორ თვეში. მოსარჩელემ 1993 წლის სექტემბერში და 1994 წლის იანვარში სასამართლო წესით უშედეგოდ მოითხოვა სახელმწიფო მზრუნველობის შეწყვეტა და ბავშვის სახლში დაბრუნება. მოსარჩელე ამტკიცებდა, რომ აღარ არსებობდა სამართლებრივი საფუძველი შვილის მზრუნველობის ორგანოში ყოფნისა და მონახულების უფლების შეზღუდვის შესანარჩუნებლად.

მოსარჩელე არ ასაჩივრებდა ბავშვის მზრუნველობის ორგანოსთვის გადაცემას, რადგან იგი თავად დასთანხმდა ამას, მაგრამ ასაჩივრებდა მზრუნველობის ორგანოში მისი ყოფნის შეწყვეტასა და მონახულების უფლების შეზღუდვაზე უარს.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ სოციალურ სამსახურს არ გამოუჩენია სერიოზული და საკმარისი მცდელობა, ხელი შეეწყოს ოჯახის გაერთიანებისათვის, შვილის სახელმწიფო მზრუნველობის ორგანოში ყოფნის მრავალი წლის განმავლობაში. ამასთანავე, სასამართლომ აღმოაჩინა, რომ მოსარჩელისათვის შვილის მონახულების უფლების მკაცრი შეზღუდვები ასახავდა სოციალური სამსახურის განზრახვას, განემტკიცებინა კავშირები ბავშვსა და მიმღებ ოჯახს შორის, ნაცვლად მოსარჩელისა და მისი შვილის ხელახლა გაერთიანებისა.²⁹⁶ საბოლოოდ, ევროპულმა სასამართლომ დაასკვნა, რომ ხელისუფლებამ ვერ უზრუნველყო საკმარისი ნაბიჯების გადადგმა მოსარჩელის ოჯახის ხელახლა გაერთიანების ხელშესაწყობად, რის გამოც დადგინდა მე-8 მუხლის დარღვევა.

²⁹⁵ 2006 წლის 30 მაისი.

²⁹⁶ 93-ე პუნქტი.

5.2.4. სახელმწიფოს ვალდებულება, გონივრულ ვადაში ჩაატაროს ოჯახურ ცხოვრებასთან დაკავშირებული პროცესი

ბავშვთან დაკავშირებული სასამართლო და ადმინისტრაციული პროცესის დროულად და გონივრულ ვადაში ჩატარებას განსაკუთრებით დიდი მნიშვნელობა აქვს ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლების დაცვისათვის. როგორც ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა საქმეზე – *W. გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (W. v. the United Kingdom)*, რომელიც ეხებოდა ბავშვთან დაკავშირებით გადაწყვეტილების მიღებას, „ყოველთვის არსებობს იმის საფრთხე, რომ რაიმე პროცედურულმა დაყოვნებამ გამოიწვიოს სასამართლოსათვის წარდგენილი საკითხის ფაქტობრივი განსაზღვრა, ვიდრე ის მას განიხილავს. ოჯახური ცხოვრების ეფექტიანი დაცვა მოითხოვს, რომ მშობელსა და შვილს შორის მომავალი ურთიერთობა განისაზღვროს ყველა შესაბამისი გარემოების გათვალისწინებით და არა, უბრალოდ, დროის გასვლით.“²⁹⁷

აქედან გამომდინარე, ამ ტიპის საქმეებთან მიმართებით პროცედურულ დაყოვნებას ან საკითხის განხილვის გაჭიანურებას შეიძლება ჰქონდეს გამოუსწორებელი შედეგი ოჯახური ცხოვრებისათვის. ამიტომ სახელმწიფომ განსაკუთრებული ყურადღება უნდა გამოიჩინოს ამ ტიპის საქმეების მიმართ, რომ არ მოხდეს ოჯახური ცხოვრების საკითხის ფაქტობრივი განსაზღვრა, ნაცვლად ყველა იმ გარემოებისა და ფაქტორის საფუძველზე საკითხის გადაწყვეტისა, რაც ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებას უზრუნველყოფს.

5.2.5. სახელმწიფოს ვალდებულება, გაატაროს ოჯახური ცხოვრებისათვის ნაკლებად შემზღუდავი ღონისძიება

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკიდან გამომდინარეობს, რომ სახელმწიფოს ეკისრება ვალდებულება, გაატაროს ისეთი ღონისძიება, რომელიც, შეძლებისდაგვარად, ნაკლებად შეზღუდავს ოჯახური ცხოვრების

²⁹⁷ 65-ე პუნქტი.

პატივისცემის უფლებას. თუ ოჯახში შექმნილი გარემოებების გათვალისწინებით, შესაძლებელია ოჯახური ცხოვრებისათვის ნაკლებად მტკივნეული ღონისძიების გატარება, რომელიც, შეძლებისდაგვარად, უზრუნველყოფს ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლების დაცვას, სახელმწიფომ უნდა გაატაროს პროპორციული ღონისძიებები, ნაცვლად მკაცრი ღონისძიებების გატარებისა, რომლებიც მეტისმეტად, სიტუაციისათვის შეუფერებლად მკაცრად, ზღუდავს ოჯახურ ცხოვრებას.

საქმე – *ვალოვა და ვალა ჩეხეთის რესპუბლიკის წინააღმდეგ (Wallová and Walla v. the Czech Republic)* – ეხებოდა ბავშვების მოქცევას სახელმწიფო მზრუნველობის ქვეშ, შეუფერებელი საცხოვრებელი პირობების გამო.

ამ საქმეში მოსარჩელები იყვნენ ქ-ნი ემილიე ვალოვა და მისი ქმარი იაროსლავ ვალა, რომლებსაც ჰყავდათ ხუთი შვილი.²⁹⁸ 2000 წელს, სოციალური სამსახურის მიმართვის შედეგად, რაიონის სასამართლომ გასცა ბრძანება, რომ ბავშვები უზრუნველყოთ შესაფერისი საცხოვრებელი პირობებით. ვინაიდან, სიდუხჭირის გამო, მშობლებმა ვერ უზრუნველყვეს საცხოვრებელი პირობების გაუმჯობესება ბავშვებისათვის, მოგვიანებით, სოციალურმა სამსახურმა მოითხოვა ბავშვების გადაცემა დროებით მზრუნველობის ორგანოსთვის. 2000 წლის ნოემბერში რაიონის სასამართლომ გასცა ბრძანება სამი უფროსი შვილის დროებით მზრუნველობის დაწესებულებაში მოთავსების შესახებ. სამი შვილიდან ერთი გადაიყვანეს ცალკე ბავშვთა სახლში, ხოლო ორი შვილი – სხვა ბავშვთა სახლში.

2002 წლის აპრილში რაიონის სასამართლომ ხუთი ბავშვის მეურვეობა დააკისრა ბავშვთა სახლს. გადაწყვეტილების დასაბუთებისას რაიონის სასამართლომ მიუთითა, რომ ბ-ნ ვალას არ ჰქონდა სტაბილური სამსახური, ხოლო მისმა მეუღლემ, რომელიც ასევე უმუშევარი იყო, ვერ დააკმაყოფილა ფორმალობები, რათა მიეღო სოციალური შეღავათები. აქედან გამომდინარე, ეროვნულმა სასამართლომ დაასკვნა, რომ მშო-

²⁹⁸ 2006 წლის 26 ოქტომბერი.

ბლებს არ ჰქონდათ შესაძლებლობა, სათანადოდ აღეზარდათ ბავშვები.

2003 წელს უფროსმა შვილმა მიაღწია სრულწლოვნებას, რის გამოც მას შეუწყდა სახელმწიფო მზრუნველობა. მეურვეობა ორი ყველაზე მცირე ასაკის ბავშვზე 2005 წლის იანვარში დაეკისრა მიმღებ ოჯახს. მზრუნველობა მეორე და მესამე შვილზე გაუქმდა 2006 წლის თებერვალში და ისინი დაბრუნდნენ მშობლებთან, საგანმანათლებლო ზედამხედველობის ქვეშ. მზრუნველობის შესახებ გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძვლად ეროვნულმა სასამართლომ მიუთითა, რომ მოსარჩელებმა ახლახან იქირავეს ბინა, რომ ბ-ნი ვალა რამდენიმე თვის განმავლობაში მუშაობდა და რომ ქ-ნი ვალოვა იღებდა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირის შემწეობას.

ბოლოდროინდელი მოვლენების მიუხედავად, მოსარჩელებმა ევროპულ სასამართლოში მაინც შეიტანეს სარჩელი, რომელშიც ამტკიცებდნენ, რომ ბავშვების მოთავსებამ სახელმწიფო მზრუნველობის ქვეშ და ხელისუფლების მხრიდან დახმარების აღმოუჩენლობამ დაარღვია მათი ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება.

არც ეროვნულ დონეზე და არც ევროპულ სასამართლოში ეჭვის ქვეშ არ დამდგარა ბავშვებზე მშობლების ზრუნვის უნარი ან ბავშვების მიმართ მშობლების დამოკიდებულება. ასევე დადასტურდა, რომ მშობლებმა არ დაიშურეს ძალისხმევა, გადაეღახათ მათ წინაშე არსებული სირთულეები. ამ საქმეში მთავარი პრობლემა იყო ოჯახისათვის შესაფერისი საცხოვრებლის არარსებობა.

საქმის გარემოებების შესწავლის შედეგად, ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ ჩეხეთის ხელისუფლებას უნდა გამოენახა პრობლემის მოგვარების სხვა გზა, ვიდრე ოჯახის მთლიანად განცალკევება, რაც იყო ყველაზე მკაცრი ღონისძიება და შეიძლება გამოყენებულიყო მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევაში. ამ სიტუაციაში ჩეხეთის ხელისუფლებას უნდა მიემართა ნაკლებად მკაცრი ღონისძიებისათვის. ერთი გზა იქნებოდა მოსარჩელების საცხოვრებელი პირობებისა და ჰიგიენური მდგომარეობის მონიტორინგი და მათთვის რჩევის

მიცემა, მაგალითად, იმაზე, რა ნაბიჯები შეიძლებოდა გადაედგათ, რომ გაეუმჯობესებინათ მდგომარეობა და მოეძებნათ გამოსავალი პრობლემებიდან, რაც არ გაკეთებულა ხელისუფლების მხრიდან.

საბოლოოდ, ევროპულმა სასამართლომ ჩათვალა, რომ სახელმწიფოს მიერ მოშველიებული მიზეზები არ იყო საკმარისი მოსარჩელების ოჯახურ ცხოვრებაში ისეთი სერიოზული ჩარევის გასამართლებლად, როგორცაა სახელმწიფო მზრუნველობის ქვეშ მათი შვილების მოქცევა. ამის გამო ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა მე-8 მუხლის დარღვევა.

საქმე – *სავინი უკრაინის წინააღმდეგ (Saviny v. Ukraine)* – ეხებოდა მოსარჩელეთა შვილების მოქცევას სახელმწიფო მზრუნველობის ქვეშ.²⁹⁹ მოსარჩელები იყვნენ ბავშვობიდან უსინათლო მეუღლეები, სერგეი სავინი და ვალენტინა სავინა. 2004 წლის დეკემბერში სახელმწიფომ მათი სამი შვილი გადასცა სახელმწიფო მზრუნველობის ორგანოს. ამ გადაწყვეტილების საფუძვლად მიეთითა ის, რომ მოსარჩელებს არ ჰქონდათ ფინანსური შესაძლებლობა და მათი პირადი თვისებები საფრთხეს უქმნიდა შვილების სიცოცხლეს, ჯანმრთელობას და ზნეობრივ აღზრდას, კერძოდ, მათ არ ჰქონდათ უნარი, შვილები უზრუნველყოთ სათანადო კვებით, ტანსაცმლით, ჰიგიენის დაცვით და ეზრუნათ მათ ჯანმრთელობაზე, ისევე როგორც უზრუნველყოთ ბავშვების ადაპტირება სოციალურ და საგანმანათლებლო გარემოსთან.

ევროპულმა სასამართლომ ეჭვის ქვეშ დააყენა ეროვნული სასამართლოების გადაწყვეტილებებში მოშველიებული მტკიცებულების ადეკვატურობა, რომ ბავშვების საცხოვრებელი პირობები იყო საშიში მათი სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის. ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა, რომ ეროვნულმა სასამართლოებმა განიხილეს მხოლოდ მოსარჩელების მატერიალური სირთულეები, რომლებიც შეიძლება მოგვარებულიყო მიზნობრივი ფინანსური და სოციალური დახმარებით და ეფექტიანი კონსულტაციებით და არაფერი მიუთითეს იმაზე, რომ ეროვნულმა სასამართლოებმა სიღრმისეულად გააანა-

²⁹⁹ 2008 წლის 18 დეკემბერი.

ლიზეს, რამდენად იყო ბავშვების არასრულყოფილი აღზრდა მოსარჩევეების მიერ მათზე ზრუნვის უუნარობის შედეგი.

ევროპულმა სასამართლომ ასევე მიუთითა, რომ არ მომხდარა დამოუკიდებელი მტკიცებულების მოპოვება (როგორიცაა ფსიქოლოგის დასკვნა), რათა შეფასებულიყო მოსარჩევეების ემოციური და გონებრივი მონიფულობა. ეროვნულ სასამართლოებს არც მდგომარეობის გამოსწორებისაკენ მიმართული მოსარჩევეების ძალისხმევა განუხილავთ. საბოლოოდ, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი.³⁰⁰

საქმე – *ჟუ იტალიის წინააღმდეგ (Zhou v. Italy)* – ეხებოდა იტალიაში მცხოვრებ ჩინეთის მოქალაქეს (მოსარჩელე), რომლის ერთი თვის შვილი დღის საათებში მოათავსეს მიმღებ ოჯახში, ვინაიდან დღის ამ მონაკვეთში დედა ვერ ზრუნავდა შვილზე, სამსახურის გამო.³⁰¹ სამი თვის შემდეგ მიმღებმა ოჯახმა უარი განაცხადა ბავშვზე ზრუნვაზე. მოსარჩელემ გადაწყვიტა, რომ სამსახურში ყოფნის დროს ბავშვი მიენდო მეზობელი წყვილისათვის. სოციალური სამსახურისათვის მიუღებელი აღმოჩნდა დედის ეს გადაწყვეტილება და მან მიმართა პროკურატურას, რომელმაც, თავის მხრივ, მიმართა სასამართლოს, დაწყებულიყო ბავშვის გაშვილების პროცედურა, ვინაიდან დედას არ ჰქონდა ბავშვზე ზრუნვის შესაძლებლობა.

ევროპულ სასამართლოში მოსარჩელე ასაჩივრებდა გაშვილების მიზნით მისი შვილის გადაცემას მზრუნველობის ორგანოსთვის, რაც, მისი აზრით, არღვევდა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლს.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ იტალიის ხელისუფლებამ არ გამოიჩინა შესაფერისი და საკმარისი ძალისხმევა, უზრუნველყო საკუთარ შვილთან მოსარჩელის ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება, ვიდრე გადაწყვეტდა ოჯახური კავშირების განწყვეტას, რაც უკიდურესად მკაცრი ნაბიჯი იყო. ამის გამო დადგინდა კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა.³⁰²

საქმის – *სოარეს დე მელიო პორტუგალიის წინააღმდეგ*

³⁰⁰ ასევე იხ. *R.M.S. ესპანეთის წინააღმდეგ (R.M.S. v. Spain)*, 2013 წლის 18 ივნისი.

³⁰¹ 2014 წლის 21 იანვარი.

³⁰² ასევე იხ. *აკინიბოსუნის იტალიის წინააღმდეგ (Akinnibosun v. Italy)*, 2015 წლის 16 ივლისი.

(*Soares de Melo v. Portugal*) – მოსარჩელე იყო 1977 წელს დაბადებული კაბო-ვერდეს მოქალაქე, რომელიც ცხოვრობდა პორტუგალიაში. მოსარჩელეს ჰყავდა ათი შვილი.³⁰³ 2007 წლის იანვარში ბავშვთა და ახალგაზრდობის ადგილობრივმა კომისიამ ქ-ნ სოარეს დე მელოსა და მის მეუღლესთან მოაწერა ხელი სპეციალურ შეთანხმებას, რომელიც დაამტკიცა ეროვნულმა სასამართლომ. სპეციალური შეთანხმების მიხედვით, ბავშვები დარჩებოდნენ დედასთან, მაგრამ მას უნდა ეზრუნა ბავშვებზე, დაეთმო სათანადო ყურადღება მათი განათლებისა და ჯანმრთელობისათვის, და მოეძებნა სამსახური. მამას უნდა უზრუნველყო ფინანსური მხარდაჭერა ბავშვების ძირითადი საჭიროებებისათვის.

ვინაიდან ოჯახური მდგომარეობა არ გამოსწორდა, – დედა ვერ უზრუნველყოფდა ადეკვატურ პირობებს და იჩენდა დაუდევრობას, – 2007 წლის სექტემბერში ბავშვთა და ახალგაზრდობის საქმეთა ადგილობრივმა კომისიამ მიმართა პროკურატურას, რომელმაც წამოიწყო ბავშვთა დაცვის სამართალწარმოება. მოგვიანებით, სოციალურმა სამსახურმა მიიჩნია, რომ ოჯახური გარემო იყო სარისკო, რის გამოც მან ცვლილებები შეიტანა სპეციალურ შეთანხმებაში და გაითვალისწინა დამატებითი პირობები, კერძოდ, რომ მამამ დაიწყო მუშაობა, ხოლო დედა მოემზადოს სტერილიზაციისათვის. ვინაიდან მშობლებმა არ შეასრულეს ეს პირობები, ეროვნულმა სასამართლომ 2012 წლის მაისში მიიღო გადაწყვეტილება, რომლის მიხედვით, შვიდი ბავშვი უნდა გადასცემოდა სახელმწიფო მზრუნველობის ორგანოს, გაშვილების მიზნით. მშობლებს უნდა ჩამორთმეოდათ მშობლის უფლება და უნდა აკრძალულიყო მშობლების ყოველგვარი კონტაქტი შვილებთან. ამ გადაწყვეტილების მიღების მიზეზებს შორის ეროვნულმა სასამართლომ მიუთითა, რომ მამა მუდმივად არ იმყოფებოდა შინ და რომ ქ-ნი სოარეს დე მელო, რომელსაც არ ჰქონდა უნარი, შეესრულებინა დედის როლი, მუდმივად უარს აცხადებდა სტერილიზაციის გაკეთებაზე. 2012 წლის ივნისში ექვსი შვილი წამოიყვანეს საცხოვრებლიდან და მოათავსეს მზრუნველობის

³⁰³ 2016 წლის 16 თებერვალი.

ორგანოში. ბავშვების ნამოყვანის მომენტში მეშვიდე შვილი არ იმყოფებოდა შინ.

ევროპულ სასამართლოში ქ-ნი სოარეს დე მელო ამტკიცებდა, რომ გაშვილების მიზნით მზრუნველობის ორგანოსთვის ბავშვების გადაცემა და ბავშვების მონახულების აკრძალვა არღვევდა მე-8 მუხლით გათვალისწინებულ უფლებას.

ევროპულმა სასამართლომ იმსჯელა საქმეზე და დაადგინა, რომ ძირითადი ბრალი, რომელიც ქ-ნ სოარეს დე მელოს ამ სიტუაციაში მიუძღოდა, იყო ის, რომ მას არ ჰქონდა უნარი, უზრუნველყო თავისი შვილები შესაფერისი საცხოვრებელი პირობებით და არა ის, რომ იგი უგულებელყოფდა მათ. ევროპულმა სასამართლომ დაასკვნა, რომ დედის მდგომარეობა იყო განსაკუთრებით მცირე, რადგან მას ჰყავდა ათი შვილი და იგი ცხოვრობდა სახელმწიფო დახმარებით, რომელიც იყო 393 ევრო. სასამართლომ მიუთითა, რომ ხელისუფლებამ არანაირი ძალისხმევა არ გამოიჩინა, მოეხდინა დახმარების ნაკლებობის კომპენსირება დამატებითი ფინანსური მხარდაჭერით. შესაბამისად, ევროპულმა სასამართლომ მიიჩნია, რომ ხელისუფლებას, პირველ რიგში, უნდა გადაეღვა პრაქტიკული ნაბიჯები, რათა მიეცა შვილებისათვის შესაძლებლობა, ეცხოვრათ დედასთან, ვიდრე სახელმწიფო მოათავსებდა მათ მზრუნველობის ქვეშ, გაშვილების მიზნით, განსაკუთრებით იმის გათვალისწინებით, რომ ოჯახში არ ხდებოდა ძალადობა, არასათანადო მოპყრობა ან სექსუალური შეურაცხყოფა, მშობლებს არ ჰქონდათ რაიმე ჯანმრთელობის ან გონებრივი აშლილობის პრობლემა და, როგორც ეროვნულმა სასამართლომ აღიარა, ქ-ნ სოარეს დე მელოს და ბავშვებს ჰქონდათ განსაკუთრებით მტკიცე ემოციური მიჯაჭვულობა.

რაც შეეხება ქ-ნ სოარეს დე მელოს სტერილიზაციას, ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ სოციალურ სამსახურს შეეძლო, გაენია რეკომენდაცია კონტრაცეპციული მეთოდების გამოყენების შესახებ, რომლებიც ნაკლებად ინვაზიური ხასიათისაა, რათა მოეგვარებინა ოჯახის დაგეგმარების არარსებობის პრობლემა. ევროპული სასამართლოს აზრით, სტე-

რილიზაციის პროცედურის გამოყენება არასოდეს არ უნდა იყოს მშობლის უფლების შენარჩუნების პირობა.

რაც შეეხება ქ-ნი სოარეს დე მელოსათვის ყოველგვარი კონტაქტის აკრძალვას საკუთარ შვილებთან, ევროპულმა სასამართლომ ჩათვალა, რომ დამატებითი შეზღუდვა გაუმართლებელი იყო ევროპული კონვენციის მიხედვით. დედას აეკრძალა ყოველგვარი კონტაქტი შვილებთან, მიუხედავად იმისა, რომ შვილები იყვნენ 7-იდან 10 წლამდე, და რომ ისინი მოათავსეს სამ სხვადასხვა დანესებულებაში, ართულებდა დებსა და ძმებს შორის კავშირების შენარჩუნებას და ანგრევდა არა მხოლოდ ოჯახს, არამედ ასევე კავშირს დედამამისშვილებს შორის. სასამართლოს აზრით, ეს ეწინააღმდეგებოდა ბავშვის საუკეთესო ინტერესებს.

გადანყვეტილების მიღების პროცესთან დაკავშირებით ევროპულმა სასამართლომ დაასკვნა, რომ ეროვნულ სასამართლოებს არ მოუთხოვიათ დამოუკიდებელი ექსპერტი-ფსიქოლოგის დასკვნა, რათა შეეფასებინათ ქ-ნი სოარეს დე მელოს მონიფულობა და ბავშვის აღზრდის უნარი, ან ბავშვების ფსიქოლოგიური მდგომარეობა. ევროპულმა სასამართლომ ასევე აღნიშნა, რომ ქ-ნი სოარეს დე მელო არ იყო წარმოდგენილი საოჯახო სასამართლოში ადვოკატის მიერ, ვინაიდან ეს არ იყო სავალდებულო.

აქედან გამომდინარე, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ გადანყვეტილების მიღება ქ-ნი სოარეს დე მელოს შვიდი შვილის სახელმწიფო მზრუნველობის ქვეშ მოქცევის შესახებ გაშვილების მიზნით და ამ გადანყვეტილების აღსრულება ექვსი შვილის მიმართ, არ იყო შესაფერისი დასახული ლეგიტიმური მიზნისა. მან ასევე მიუთითა, რომ, ერთი მხრივ, ეროვნული სასამართლოების მიერ გატარებული ღონისძიებები, მომხდარიყო ბავშვების გადაცემა მზრუნველობის ორგანოსთვის გაშვილების მიზნით და, მეორე მხრივ, ქ-ნი სოარეს დე მელოსთვის მშობლის უფლების ჩამორთმევა, არ ადგენდა სამართლიან ბალანსს კონკურენტულ ინტერესებს შორის, რადგან ეროვნულმა სასამართლოებმა არ გაითვალისწინეს რაიმე სხვა ნაკლებად შეზღუდვითი ღონისძიებები. აქედან გა-

მომდინარე, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა.

5.3. მეურვეობა და ბავშვთან კონტაქტის უფლება

ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი არ ადგენს, განქორწინების შემთხვევაში, შვილმა დედასთან უნდა იცხოვროს თუ მამასთან. მშობლების განქორწინებისას თუ მშობლები ვერ თანხმდებიან ბავშვის საცხოვრებელი ადგილის შესახებ, ეს უნდა განისაზღვროს კონკრეტული გარემოებებიდან გამომდინარე, ბავშვის საუკეთესო ინტერესების პრინციპის საფუძველზე. ამასთანავე, ევროპულმა სასამართლომ თავისი პრეცედენტული სამართლით დაადგინა, რომ სახელმწიფოს გადანყვეტილება – დედასთან იცხოვრებს შვილი თუ მამასთან, არ უნდა იყოს მიღებული დისკრიმინაციულ საფუძველზე. როგორც ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა საქმეზე – *ჰოფმანი ავსტრიის წინააღმდეგ (Hoffmann v. Austria)*, ასეთი გადანყვეტილების მიღებისას უნდა იყოს გათვალისწინებული ევროპული კონვენციის მე-14 მუხლი, რომელიც კრძალავს დისკრიმინაციას. ამ საქმეზე ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა, ვინაიდან ეროვნული სასამართლოს გადანყვეტილება, რომ ბავშვს უნდა ეცხოვრა მამასთან, მიღებულ იქნა მხოლოდ დედის რელიგიური კუთვნილების (იგი იყო იეჰოვას მოწმე) გამო.³⁰⁴

როგორც აღინიშნა, ევროპულმა სასამართლომ თავის პრეცედენტულ სამართალში არაერთხელ მიუთითა, რომ ბავშვთან დაკავშირებული საკითხების განსაზღვრისას სახელმწიფომ უნდა გაითვალისწინოს როგორც მისი საუკეთესო ინტერესები, ისე ბავშვის მოსაზრებები. საქმე – *ნ.წ. საქართველოს წინააღმდეგ (N.T.s. v. Georgia)* – ეხებოდა ბავშვების დაბრუნებას მამასთან მათი ნების საწინააღმდეგოდ.³⁰⁵ ამ საქმეში ევროპულმა სასამართლომ ყურადღება გაამახვილა გადანყვეტი-

³⁰⁴ 1993 წლის 23 ივნისი. ასევე იხ. *პალაუ-მარტინეზი საფრანგეთის წინააღმდეგ (Palau-Martinez v. France)*, 2003 წლის 16 დეკემბერი.

³⁰⁵ 2016 წლის 2 თებერვალი.

ლების მიღების პროცესში როგორც ბავშვის მოსაზრებების, ისე მისი საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინების აუცილებლობაზე.

ამ საქმის გარემოებები შემდეგი იყო: მოსარჩელე იყო საქართველოს ოთხი მოქალაქე, რომლებიც ცხოვრობდნენ თბილისში, – 1976 წელს დაბადებული ნ.წ. და მისი სამი არასრულწლოვანი დისშვილი.

2006 წელს ბავშვების მამა გ.ბ. გასამართლდა ნარკოტიკების უკანონოდ მოხმარების გამო და მიესაჯა ხუთწლიანი პირობითი პატიმრობა. 2008 წელს გ.ბ.-ს დაუსვეს ფსიქიატრიული და ქცევითი აშლილობის დიაგნოზი. იმავე წელს გ.ბ.-მ დაიწყო მეტადონით ჩანაცვლების მკურნალობის კურსის გავლა. მანამდე მამა ორჯერ დაჯარიმდა ნარკოტიკების უკანონო მიღებისათვის.

2009 წლის ნოემბერში ბავშვების დედის – ნ.წ.-ს დის – გარდაცვალების შემდეგ ბავშვები ცხოვრობდნენ დეიდებთან და დედის მხრიდან ბებია-ბაბუასთან. 2009 წლის დეკემბრის ბოლოს გ.მ.-მ მოითხოვა შვილების დაბრუნება, მაგრამ დედის მხრიდან ოჯახმა უარი განაცხადა მის მოთხოვნაზე.

2010 წლის 5 იანვარს გ.ბ.-მ მიმართა თბილისის საქალაქო სასამართლოს თავისი შვილების დაბრუნების მოთხოვნით. 2010 წლის 12 იანვარს პირველი ინსტანციის სასამართლომ მიიღო გადაწყვეტილება საქმისწარმოებაში სოციალური მომსახურების სააგენტოს ჩართვის შესახებ, რომელმაც შეისწავლა როგორც მამის, გ.ბ.-ს, ოჯახი, ისე დედის მხრიდან ოჯახი და ჩაატარა გასაუბრება. სოციალურმა მუშაკმა დაასკვნა, რომ ორივე ოჯახში საცხოვრებელი პირობები დამაკმაყოფილებელი იყო.³⁰⁶ პარალელურად, სოციალური მომსახურების რაიონულმა განყოფილებამ შეამოწმა შვილების ფსიქოლოგიური მდგომარეობა. მან დაადგინა, რომ ორ ბავშვს მამის მიმართ ჰქონდა გაორებული დამოკიდებულება – ერთი მხრივ, გამოხატავდნენ სიბოძსა და სიყვარულს, მეორე მხრივ, ეშინოდათ. დასკვნაში ფსიქოლოგი მიუთითებდა, რომ ბავშვების სტრესულ სიტუაციას კიდევ უფრო ამძაფრებდა მათ თავს მოხვეუ-

³⁰⁶ მე-11 პუნქტი.

ლი მამის ნეგატიური იმიჯი, რასაც შეიძლება, საფრთხე შეექმნა ბავშვების ფსიქიკური ჯანმრთელობისა და ცხოვრებისათვის.

მოგვიანებით, 2010 წლის აპრილში მომზადებული ფსიქო-ლოგიური დასკვნის მიხედვით, სამივე ბავშვს ჰქონდა უარყოფითი დამოკიდებულება მამის მიმართ და გარკვეული შიშები. რეკომენდაციის შესაბამისად, არ უნდა მომხდარიყო ცვლილების შეტანა მათ საცხოვრებელ გარემოში, რითაც თავიდან იქნებოდა აცილებული ბავშვებისათვის დამატებითი სტრესის შექმნა.

2010 წლის 18 მაისს თბილისის საქალაქო სასამართლომ გასცა განკარგულება სამი ბიჭის მამისათვის დაბრუნების შესახებ. გ.ბ.-ს უკანასკნელი სამედიცინო ჩანაწერების გათვალისწინებით, სასამართლომ დაადგინა, რომ იგი ვარგისი იყო მშობლის პასუხისმგებლობის განსახორციელებლად. სამართალწარმოებაში ჩართულნი არ ყოფილან სოციალური მომსახურების სააგენტოს წარმომადგენლები.

2011 წლის 24 თებერვალს თბილისის სააპელაციო სასამართლომ გააუქმა პირველი ინსტანციის სასამართლოს გადაწყვეტილება და დაადგინა, რომ ბავშვები უნდა დარჩენილიყვნენ მათი დედის ოჯახში. სასამართლო ჩანაწერების მიხედვით, სოციალური მომსახურების სააგენტო ჩართული იყო საქმის სააპელაციო წარმოებაში, „დაინტერესებული მხარის“ სტატუსით.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიერ სააპელაციო სასამართლო საქმის დაბრუნების შედეგად, 2012 წლის 2 თებერვლის გადაწყვეტილებით, თბილისის სააპელაციო სასამართლომ გააუქმა თავისი 2011 წლის 24 თებერვლის გადაწყვეტილება და დაადგინა, რომ ბავშვებმა უნდა იცხოვრონ მამასთან.

გადაწყვეტილება ბავშვების მამასთან საცხოვრებლად გადაყვანის შესახებ დღემდე ვერ აღსრულდა, რადგან ბავშვებმა უარი განაცხადეს მამასთან წასვლაზე. ისინი დღემდე ცხოვრობენ დედის ოჯახში.

განმცხადებელი ასაჩივრებდა, რომ ეროვნული ხელისუ-

ფლების მიერ განხორციელებული პროცედურები არ შეესაბამებოდა კონვენციის მე-8 მუხლის მოთხოვნებს და ის უგულვებელყოფდა ბავშვების საუკეთესო ინტერესებს. ამიტომ, ევროპული სასამართლოს აზრით, გამოსაკვლევი იყო ორი ძირითადი ასპექტი – იყვნენ თუ არა შვილები სათანადოდ ჩართულები სამართალწარმოებაში და იყო თუ არა ეროვნული სასამართლოების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები ნაკარნახევი ბავშვების საუკეთესო ინტერესებით.³⁰⁷

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ სოციალური მომსახურების სააგენტო ფორმალურად ჩაერთო სამართალწარმოებაში მხოლოდ სააპელაციო ეტაპიდან და, გაურკვეველი მიზეზების გამო, გამოტოვა პირველ ინსტანციაში საქმის განხილვა.³⁰⁸ სააპელაციო ეტაპზე სოციალური მომსახურების სააგენტო ჩაერთო „დაინტერესებული მხარის“ სტატუსით, თუმცა სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი არ ითვალისწინებს რაიმე დებულებას „დაინტერესებული მხარის“ სტატუსთან ან მის საპროცესო უფლებებთან დაკავშირებით. აქედან გამომდინარე, ევროპული სასამართლოსთვის გაურკვეველი იყო, როგორც შეეძლო მას, ეფექტიანად წარმოედგინა ბავშვების ინტერესები, როდესაც არ გააჩნდა ფორმალური პროცედურული როლი ამ საქმეში. აქედან გამომდინარე, ევროპულმა სასამართლომ ვერ დაინახა, როგორ შეიძლებოდა, სოციალური მომსახურების სააგენტო, აუცილებელი სტატუსის გარეშე, მიჩნეული ყოფილიყო როგორც ადეკვატური და მნიშვნელოვანი წარმომადგენელი.³⁰⁹

ევროპულმა სასამართლომ ასევე იმსჯელა, განახორციელა თუ არა ეროვნულმა სასამართლომ ბავშვების მოსმენა. მე-8 მუხლის თანახმად, ბავშვები, რომელთაც ჰქონდათ საკუთარი მოსაზრებების ჩამოყალიბების უნარი, საკმარისად უნდა ყოფილიყვნენ ჩართულნი გადაწყვეტილების მიღების პროცესში, უნდა მისცემოდათ შესაძლებლობა, მოესმინათ მათთვის და ამგვარად გამოეხატათ თავიანთი შეხედულებები.³¹⁰ ამ საქმეში

³⁰⁷ 73-ე პუნქტი.

³⁰⁸ 74-ე პუნქტი.

³⁰⁹ 75-ე-77-ე პუნქტები.

³¹⁰ 78-ე პუნქტი.

სამი ბავშვიდან არცერთის უშუალო მოსმენა არ განხორციელებულა არცერთ სასამართლო ინსტანციაში. ევროპულმა სასამართლომ ასევე მიუთითა, რომ გაუგებარია, თუ რატომ ვერ შეძლეს ეროვნულმა სასამართლოებმა, განეხილათ სამართალწარმოებაში, სულ ცოტა, უფროსი ბიჭის პირდაპირი ჩართვის შესაძლებლობა და წარმოედგინათ მისი არმოსმენის დასაბუთება.³¹¹

ევროპულმა სასამართლომ ასევე იმსჯელა მეორე მნიშვნელოვან ასპექტზე, კერძოდ, გაითვალისწინეს თუ არა ეროვნულმა სასამართლოებმა ბავშვების საუკეთესო ინტერესები. მშობლისა და შვილის ერთმანეთთან ყოფნა არის ოჯახური ცხოვრების ძირითადი ელემენტი და ბავშვების საუკეთესო ინტერესებიდან გამომდინარეობს მათთვის სრულყოფილ და ჰარმონიულ გარემოში განვითარება. მიუხედავად ამისა, ბავშვების საუკეთესო ინტერესების შეფასებისას ეროვნულმა სასამართლოებმა ვერ შეძლეს ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტის გათვალისწინება: ბავშვებს არ უნდოდათ თავიანთ მამასთან დაბრუნება.³¹² მიუხედავად ზემოქმედებისა, რომელიც მოახდინა დედის ოჯახმა ბავშვებზე, ეროვნული სასამართლოებისათვის წარდგენილი მტკიცებულება მამის მიმართ ბავშვების მტრული დამოკიდებულების შესახებ, იყო არაორაზროვანი.³¹³

ევროპულმა სასამართლომ განსაკუთრებული მნიშვნელობა მიანიჭა ფსიქოლოგების დასკვნებს, რომლებიც ეხება ბავშვების ფსიქიკური ჯანმრთელობის შექმნის პოტენციურ საფრთხეს, მამასთან მათი ძალდატანებითი დაბრუნების შემთხვევაში. ეროვნული ხელისუფლების მიერ ასეთი რადიკალური ღონისძიებების გატარება შესაბამისი გარდამავალი და მოსამზადებელი ღონისძიებების გარეშე, რომლებიც მიზნად დაისახავს შვილებსა და მათ გაუცხოებულ მამას შორის ურთიერთობების აღდგენაში დახმარების აღმოჩენას, ეწინააღმდეგება მათ საუკეთესო ინტერესებს.³¹⁴

საბოლოოდ, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ

³¹¹ 79-ე-მე-80 პუნქტები.

³¹² 81-ე პუნქტი.

³¹³ 82-ე პუნქტი.

³¹⁴ 83-ე პუნქტი.

არაჯეროვანმა წარმომადგენლობამ და ამის შედეგად შვილების შეხედულებების სათანადოდ წარდგენისა და მოსმენის შეუძლებლობამ ძირი გამოუთხარა ამ საქმეში გადანყვეტილების მიღების პროცესის პროცედურულ სამართლიანობას. ეს კიდევ უფრო გამწვავდა ბავშვების საუკეთესო ინტერესების არაადეკვატური და ცალმხრივი შეფასებით, რომელშიც მათი ემოციური მდგომარეობა, უბრალოდ, იგნორირებულ იქნა.³¹⁵ აქედან გამომდინარე, დაირღვა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი.

ოჯახურ ცხოვრებასთან დაკავშირებით, ევროპული სასამართლოს მიერ განხილული საქმეების ნაწილი ეხება ეროვნული სასამართლოების გადანყვეტილებათა აღუსრულებლობას. ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართლით, ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება ირღვევა, თუ ვერ ხერხდება იმ მშობლისთვის ბავშვის გადაცემა, რომელთანაც, ეროვნული სასამართლოს გადანყვეტილებით, ბავშვმა უნდა იცხოვროს. სახელმწიფოს ეკისრება პოზიტიური ვალდებულება, უზრუნველყოს ეროვნული სასამართლოს გადანყვეტილების აღსრულება და აღუსრულებლობის შემთხვევაში, ეს ინვეს სახელმწიფოს პასუხისმგებლობას. ამ ტიპის საქმეები განსაკუთრებით რთულია ისეთ სიტუაციაში, როდესაც ეროვნული სასამართლოს გადანყვეტილების აღსრულება წინააღმდეგობაში აღმოჩნდება ბავშვის საუკეთესო ინტერესებთან.

ერთი მხრივ, აღუსრულებლობა ეროვნული სასამართლოს გადანყვეტილებისა, რომელიც მიზნად ისახავს ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლების დაცვას (მაგალითად, ბავშვის დაბრუნებას საკუთარ მშობელთან) და, მეორე მხრივ, ბავშვის საუკეთესო ინტერესი, იყოს მისთვის უსაფრთხო და დაცულ გარემოში, იყოს იმ ადამიანებთან, ვისთანაც ჩამოუყალიბდა კავშირები და ჩამოუყალიბდა მიჯაჭვულობა, განსაკუთრებით იჩენს თავს სიტუაციაში, როდესაც ბავშვი ხანგრძლივი დროის განმავლობაში მონყვეტილია საკუთარ მშობლებს, საკუთარ ოჯახს.

³¹⁵ 84-ე პუნქტი.

საქმე – *სანტოს ნუნესი პორტუგალიის წინააღმდეგ (Santos Nunes v. Portugal)* – ეხებოდა შვილთან ერთად ცხოვრების უფლების შესახებ გადაწყვეტილების აღუსრულებლობას. განმცხადებელ მამაკაცს 2003 წელს ხანმოკლე ურთიერთობის შედეგად ბრაზილიელ ქალთან გაუჩნდა შვილი. 2003 წელს დადგინდა მოსარჩელის მამობა. 2004 წელს მამამ სასამართლო წესით მოითხოვა, რომ შვილს ეცხოვრა მასთან ერთად. ბიოლოგიურმა დედამ ბავშვი მზრუნველობაში გადასცა მიმღებ წყვილს, რომელიც მამას ბავშვის გადაცემაზე უარს ეუბნებოდა. მამის მცდელობა, სასამართლოს გადაწყვეტილების თანახმად, ბავშვი მისთვის გადაეცათ, უშედეგო აღმოჩნდა. 2007 წელს ეროვნულმა სასამართლომ მიიღო გადაწყვეტილება, რომ გადაწყვეტილების აღსრულების გარდამავალ პერიოდში ბავშვი დარჩენილიყო მიმღებ წყვილთან საცხოვრებლად, თუმცა მოსარჩელეს ექნებოდა ბავშვის მონახულების უფლება. მხოლოდ 2008 წელს მოხერხდა ბავშვის გადაცემა მამისათვის.

ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა, რომ ოთხწლიანად-ნახევრის განმავლობაში ვერ მოხერხდა ბავშვის მამისათვის გადაცემის შესახებ გადაწყვეტილების აღსრულება და მიუთითა, რომ მიმღები ოჯახის წინააღმდეგობა ბავშვის მამისათვის გადაცემის შესახებ, ვერ გაამართლებს სახელმწიფოს, გამოეყენებინა თავის ხელთ არსებული ყველა საშუალება ოჯახური კავშირების შესანარჩუნებლად. ევროპული სასამართლოს აზრით, სახელმწიფომ აშკარად არ გამოიჩინა სათანადო გულმოდგინება, რის გამოც დაარღვია ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი.

საქმის – *ლიუბენოვა ბულგარეთის წინააღმდეგ (Lyubenova v. Bulgaria)* – მიხედვით, დედამ (მოსარჩელე) ბავშვი დროებით საცხოვრებლად დაუტოვა დედამთილსა და მამამთილს. მოსარჩელე ამტკიცებდა, რომ დედამთილ-მამამთილის უარმა საკუთარი შვილის დაბრუნებაზე და ხელისუფლების მიერ აუცილებელი ნაბიჯების გადაუდგმელობამ ბავშვის დედასთან დაბრუნების უზრუნველსაყოფად გამოიწვია მისი ოჯახური

ცხოვრების პატივისცემის უფლების დარღვევა.³¹⁶ ევროპულ-მა სასამართლომ გაიზიარა ეს პოზიცია და ჩათვალა, რომ ბუღგარეთის ხელისუფლებამ ვერ უზრუნველყო პოზიტიური ვალდებულების შესრულება მოსარჩელისა და მისი ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლების დასაცავად, რის გამოც დაირღვა მე-8 მუხლით გათვალისწინებული უფლება.

საქმის – *ჰოკანენი ფინეთის წინააღმდეგ (Hokkanen v. Finland)* – მოსარჩელე ბ-ნი ჰოკანენი ითხოვდა შვილის დაბრუნებას, რომელიც დედის გარდაცვალებამდე მასთან ცხოვრობდა, ხოლო მისი გარდაცვალების შემდეგ დარჩა დედის მშობლებთან.³¹⁷ დედის მშობლებმა შეატყობინეს მოსარჩელეს, რომ არ აპირებდნენ ბავშვის დაბრუნებას მამისათვის. ისინი არ აძლევდნენ მამას შვილის მონახულების უფლებას.

მოსარჩელე ამტკიცებდა, რომ ბავშვის მამასთან ცხოვრებისა და ბავშვის მონახულების შესახებ სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების აღუსრულებლობა არღვევდა მისი ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებას.

ამასთან დაკავშირებით ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ: „ეროვნული ხელისუფლების ვალდებულება, გაატაროს ღონისძიებები, რათა ხელი შეუწყოს ხელახლა გაერთიანებას, არ არის აბსოლუტური, ვინაიდან მშობლის ხელახლა გაერთიანება შეიძლება, რომლებიც გარკვეული დროის განმავლობაში ცხოვრობდნენ მეორე მშობელთან, შეიძლება ვერ მოხდეს დაუყოვნებლივ და შეიძლება მოითხოვოს მოსამზადებელი ღონისძიებების გატარება. ასეთი მომზადების ბუნება და მოცულობა დამოკიდებულია თითოეული შემთხვევის გარემოებებზე, მაგრამ ყველა მხარის თანხმობა და თანამშრომლობა ყოველთვის მნიშვნელოვანი შემადგენელია. მაშინ, როდესაც ეროვნულმა ხელისუფლებამ უნდა გააკეთოს თავისი მაქსიმუმი, რათა ხელი შეუწყოს ასეთ თანამშრომლობას, ამ სფეროში იძულების გამოყენების ნებისმიერი ვალდებულება უნდა შეიზღუდოს, ვინაიდან ყველა მხარის ინტერესები, ასევე უფლებები და თავისუფლებები, უნდა იყოს მხედველობაში მიღებული, განსაკუთრებით კი ბავშვის საუკეთესო ინტერესები

³¹⁶ 2011 წლის 18 ოქტომბერი.

³¹⁷ 1994 წლის 23 სექტემბერი.

და მისი უფლებები, კონვენციის მე-8 მუხლის მიხედვით“.³¹⁸

მშობელსა და შვილს შორის კონტაქტის შენარჩუნება ამ უკანასკნელის სახელმწიფო მზრუნველობის ქვეშ ყოფნის განმავლობაში ან მეორე მშობელთან ცხოვრების დროს ის საკითხია, რომელსაც ევროპული სასამართლო ანიჭებს დიდ მნიშვნელობას. მართალია, ევროპულმა სასამართლომ შეიძლება მიიჩნიოს, რომ ეროვნული სასამართლოს გადაწყვეტილება ბავშვის სახელმწიფო მზრუნველობის ქვეშ მოქცევის ან ერთ-ერთ მშობელთან ცხოვრების შესახებ შეესაბამება კონვენციას, მან, ამავდროულად, შეიძლება დაადგინოს, რომ სახელმწიფო მზრუნველობის ქვეშ მყოფ შვილთან ან მეორე მშობელთან მცხოვრებ შვილთან კონტაქტის (მონახულების) უფლების მეტისმეტი შეზღუდვა ან საერთოდ აკრძალვა არღვევს კონვენციის მე-8 მუხლის მოთხოვნებს.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტულმა სამართალმა ცხადყო, რომ სახელმწიფოს ეკისრება ადეკვატური, სწრაფი და საკმარისი ღონისძიებების გატარების ვალდებულება ბავშვთან მშობლის ეფექტიანი კონტაქტის უზრუნველსაყოფად.

საქმე – *რეიგადო რამოსი პორტუგალიის წინააღმდეგ (Reigado Ramos v. Portugal)* – ეხება განმცხადებელ მამაკაცს, რომელსაც პარტნიორთან გაუჩნდა შვილი (ინესი).³¹⁹ პარტნიორთან გაშორებისას შვილი იყო შვიდი თვის. მიუხედავად იმისა, რომ ბავშვი ცხოვრობდა დედასთან, მამას ჰქონდა როგორც ბავშვის მონახულების უფლება თვეში ორ შაბათ-კვირას, ისე სასკოლო არდადეგების ნაწილის ბავშვთან გატარების უფლება. მიუხედავად ამისა, დედამ რამდენჯერმე დაარღვია მამის მიერ ბავშვის მონახულების პირობები და ყველა ღონეს ხმარობდა, რომ მამას არ ენახა შვილი, მათ შორის, სხვაგან გადავიდა საცხოვრებლად შესაბამისი სამსახურების შეუტყობინებლად. მამას ბოლოს შვილი ნანახი ჰყავდა 1997 წლის ოქტომბერში. 2003 წელს ეროვნულმა სასამართლომ დედას ჯარიმის გადახდაც კი დააკისრა ბავშვის მონახულების პირობების დარღვევისათვის.

ევროპული სასამართლოს წინაშე მოსარჩელე ამტკიცებ-

³¹⁸ 58-ე პუნქტი.

³¹⁹ 2005 წლის 22 ნოემბერი.

და, რომ, ვინაიდან სახელმწიფომ ვერ უზრუნველყო მისი კონტაქტი ბავშვთან, დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლით გათვალისწინებული უფლება.

ევროპულმა სასამართლომ ჩათვალა, რომ ეროვნულ სასამართლოს დასჭირდა ათ თვეზე მეტი დედასთან დასაკავშირებლად, როდესაც დედა ბავშვთან ერთად სხვაგან გადავიდა საცხოვრებლად და ეს შეიძლებოდა უფრო მალე გაკეთებულიყო. სასამართლო პროცესი კი გრძელდებოდა ხუთ წელსა და ერთ თვეს.

ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ დედის მხრიდან თანამშრომლობის არარსებობა არ ათავისუფლებს ხელისუფლებას თავისი ვალდებულებისაგან, გააკეთოს ყველაფერი შესაძლებელი, რათა შენარჩუნდეს ოჯახური ცხოვრება. სასამართლო პროცესის შედეგი იყო მხოლოდ ის, რომ ბავშვის დედას დააკისრეს მოკრძალებული ჯარიმის გადახდა.

საბოლოოდ, ევროპულმა სასამართლომ ჩათვალა, რომ მოპასუხე სახელმწიფომ არ გაატარა ადეკვატური და საკმარისი ღონისძიებები, რათა უზრუნველყო მოსარჩელის კონტაქტის უფლება შვილთან, რამაც გამოიწვია მისი ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლების დარღვევა.³²⁰

საქმის – *პავლიკი პოლონეთის წინააღმდეგ (Pawlik v. Poland)* – მოსარჩელე (ჰენრიკ პავლიკი), რომელიც პოლონეთში ცხოვრობდა, ამტკიცებდა, რომ 1994 წელს, მეუღლესთან განქორწინების შემდეგ, სახელმწიფომ ვერ უზრუნველყო თავის შვილთან (R.) ეფექტიანი კონტაქტის უფლება.³²¹ სასამართლომ მამას მისცა უფლება, მოენახულებინა შვილები ოთხშაბათობითა და პარასკეობით, ორი საათის განმავლობაში და მათთან ერთად გაეტარებინა ორი კვირა ზაფხულში.

მოსარჩელე ამტკიცებდა, რომ, მიუხედავად სასამართლოში შეტანილი რამდენიმე სარჩელისა, რომლის მიზანი იყო საკუთარ შვილთან რეგულარული კონტაქტის შესაძლებლობის მიღება და ეროვნული სასამართლოების ორი გადაწყვეტილებისა, ვერ იქნა უზრუნველყოფილი შვილის მონახულებ-

³²⁰ ასევე იხ. *კუპინგერი გერმანიის წინააღმდეგ (Kuppinger v. Germany)*, 2015 წლის 15 იანვარი.

³²¹ 2007 წლის 19 ივნისი.

ბის უფლების ეფექტიანი განხორციელება, რის გამოც, მისი აზრით, დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი.

ევროპულმა სასამართლომ იმსჯელა საქმეზე და დაადგინა, რომ ეროვნული ხელისუფლების ვალდებულება, გაატაროს ღონისძიებები, რათა ხელი შეუწყოს განქორწინების შემდეგ მშობლის კონტაქტს შვილთან, რომელთანაც იგი არ ცხოვრობს, არ არის აბსოლუტური. სასამართლოს განცხადებით, მთავარია, დადგინდეს, გადადგა თუ არა ხელისუფლებამ ყველა საჭირო ნაბიჯი კონტაქტის ხელშესაწყობად, რაც საქმის კონკრეტულ გარემოებებში გონივრული იქნება.³²²

სასამართლოს განცხადებით, კონტაქტთან დაკავშირებული სირთულეები, ძირითადად, გამომდინარეობდა მოსარჩელის ყოფილ მეუღლესა და მოსარჩელეს შორის არსებული შუღლიდან. როდესაც მოსარჩელის მეუღლე მუდმივად უარს აცხადებდა, დამორჩილებოდა კონტაქტის პირობებს, მოსარჩელე აქტიურად ცდილობდა მის განხორციელებას. მან რამდენჯერმე წარუმატებლად მიმართა ეროვნულ ხელისუფლებას, ბოლო მოელო ასეთი მდგომარეობისათვის. მიუხედავად ამისა, ერთადერთი სანქცია, რომელიც გამოიყენა ხელისუფლებამ ამ საქმეში მოსარჩელის დედის წინააღმდეგ, იყო ჯარიმის დაკისრება.³²³

ევროპულმა სასამართლომ ასევე მიუთითა, რომ აღსრულების პროცესი რამდენჯერმე გაჭიანურდა დიდი ხნით და, რომ ეროვნულ ხელისუფლებას აქვს ვალდებულება, უზრუნველყოს კონტაქტის პირობების დაცვა, რადგან ის ახორციელებს საჯარო ხელისუფლებას და ხელეწიფება აღსრულებასთან დაკავშირებული სირთულეების გადალახვა.³²⁴

ევროპული სასამართლოს აზრით, ვერ იქნა წარმოდგენილი აღსრულების პროცესის გაჭიანურების დამაკმაყოფილებელი დასაბუთება. სასამართლოს პოზიციით, კომპეტენტურმა ორგანოებმა ვერ გამოიჩინეს გონივრული ძალისხმევა შეხვედრების უზრუნველსაყოფად, პირიქით, მათმა უმოქმედობამ მოსარჩელეს დააკისრა ტვირთი, მიემართა რამდენიმე შრომა-

³²² 45-ე პუნქტი.

³²³ 49-ე პუნქტი.

³²⁴ 51-ე პუნქტი.

ტევადი და, საბოლოოდ, არაეფექტიანი ბერკეტისათვის თავისი უფლებების განსახორციელებლად.

ევროპულმა სასამართლომ დაადასტურა, რომ „ამ სახის საქმეებში ხელისუფლების მიერ გატარებული ღონისძიებების ადეკვატურობა უნდა შეფასდეს მათი განხორციელების სისწრაფით; ისინი მოითხოვენ დაუყოვნებლივ რეაგირებას, რადგან დროის გასვლამ და გარემოებების შეცვლამ შეიძლება გამოუსწორებელი შედეგები იქონიოს შვილებსა და იმ მშობელს შორის ურთიერთობაში, რომელიც არ ცხოვრობს მათთან ერთად.“³²⁵

ევროპულმა სასამართლომ დაასკვნა, რომ პოლონეთის ხელისუფლების მიერ შვილთან მამის კონტაქტის უზრუნველყოფის შეუძლებლობამ განაპირობა ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლების დარღვევა.³²⁶

საქმის – *ანდერსონი შვედეთის წინააღმდეგ (Andersson v. Sweden)* – მიხედვით, დედა და მისი ვაჟიშვილი ამტკიცებდნენ, რომ 18 თვის განმავლობაში მკაცრად შეეზღუდათ შეხვედრებისა და სატელეფონო/საფოსტო კონტაქტის უფლება. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ მოპასუხე სახელმწიფომ საკმარისად ვერ დაასაბუთა შეფარდებული მკაცრი ღონისძიებები, რომლებიც ამ კონკრეტულ სიტუაციაში ჩაითვალა არაპროპორციულად, რის გამოც დადგინდა მე-8 მუხლის დარღვევა.³²⁷

საქმის – *იოჰანსენი ნორვეგიის წინააღმდეგ (Johansen v. Norway)* – მოსარჩელე ასაჩივრებდა გადანყვეტილებას მზრუნველობის ორგანოში თავისი ქალიშვილის მოთავსების შესახებ, მისი გაშვილების მიზნით.³²⁸ მეურვეობის კომიტეტმა მიიჩნია, რომ ქ-ნი იოჰანსენის ფიზიკური და გონებრივი მდგომარეობა არაადამაკმაყოფილებელი იყო, რათა მას ეზრუნა თავის შვილზე. ამის გამო კომიტეტმა საჭიროდ ჩათვალა მოსარჩელისათვის მშობლის უფლების ჩამორთმევა და ბავშვის მზრუნვე-

³²⁵ 54-ე პუნქტი.

³²⁶ ამ საქმეში ევროპულმა სასამართლომ ასევე დაადგინა კონვენციის მე-6 მუხლის დარღვევაც. შვილის მონახულებასთან დაკავშირებით, ასევე, იხ. *ბოვი იტალიის წინააღმდეგ (Bove v. Italy)*, 2005 წლის 30 ივნისი.

³²⁷ 1992 წლის 25 თებერვალი.

³²⁸ 1996 წლის 7 აგვისტო.

ლობის ორგანოსთვის გადაცემა, გაშვილების მიზნით. ამასთანავე, კომიტეტის გადაწყვეტილებით, მოსარჩელეს აეკრძალა კონტაქტი თავის შვილთან. მოსარჩელე ამტკიცებდა, რომ მშობლის უფლების ჩამორთმევა და მასთან კონტაქტის აკრძალვა არღვევდა კონვენციის მე-8 მუხლს. ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა შემდეგი:

„ამ ღონისძიებებმა გამოიწვია განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი შედეგები, ვინაიდან მთლიანად წაართვა მოსარჩელეს თავის შვილთან ურთიერთობის უფლება, რაც ეწინააღმდეგება მათი ხელახლა გაერთიანების მიზანს. ასეთი ღონისძიებები უნდა გამოიყენონ მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში და მათი გამართლება შეიძლება, თუ ეს გამონეწეულია ბავშვის ინტერესების დაცვის აუცილებლობით ...“.³²⁹

საქმე – *ოლსონი შვედეთის წინააღმდეგ (Olsson v. Sweden)* – ეხებოდა შვედეთის ხელისუფლების გადაწყვეტილებას მოსარჩელეთა სამი შვილის (სტეფანი, ჰელენა და თომასი) სახელმწიფო მზრუნველობის ქვეშ მოქცევის შესახებ.³³⁰ სტეფანი გადასცეს მიმღებ ოჯახს, რომელიც ცხოვრობდა 100 კმ-ის დაშორებით მშობლების საცხოვრებელი ადგილიდან; ჰელენა და თომასი გადასცეს სხვადასხვა მიმღებ ოჯახს, 100 კმ-ით დაშორებით ერთმანეთისაგან და 600 კმ-ით დაშორებით მშობლები-საგან. მოსარჩელები ამტკიცებდნენ, რომ მათი შვილების მოთავსება ასეთ დიდი მანძილით დაშორებულ მიმღებ ოჯახებში, იყო ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლების დარღვევა. ამ საქმეზე ევროპულმა სასამართლომ გააკეთა მნიშვნელოვანი განმარტება:

„... სასამართლო, პირველ რიგში, აღნიშნავს, რომ კონკრეტულ შემთხვევაში არ დგას ბავშვების გაშვილების საკითხი. ამიტომ გადაწყვეტილება მზრუნველობის შესახებ დროებით ღონისძიებად უნდა ჩაითვალოს, რაც შეწყდება გარემოებების გაუმჯობესებისთანავე, ხოლო გატარებული ნებისმიერი ღონისძიება უნდა შეესაბამებოდეს ოლსონების ოჯახის ხელახლა გაერთიანების მიზანს.

³²⁹ 78-ე პუნქტი.

³³⁰ 1988 წლის 24 მარტი.

ფაქტობრივად, შვედეთის ხელისუფლების მიერ გადადგ-
მული ნაბიჯები ეწინააღმდეგება ასეთ მიზანს. კავშირები
ოჯახის წევრებს შორის და მათი წარმატებული გაერთიანება
ძალაუვნებურად შესუსტდება, თუ შეიქმნა დაბრკოლებები მათ
შორის იოლი და რეგულარული კონტაქტებისათვის. ჰელენასა
და თომასის ყოფნას თავიანთი მშობლებისა და სტეფანისაგან
ასეთ დიდ მანძილზე, უარყოფითი გავლენა უნდა მოეხდინა
მათ ურთიერთობაზე.³³¹

ამდენად, ევროპულმა სასამართლომ ნათელი მოჰფინა
საკითხს – გადაწყვეტილება ბავშვების მზრუნველობის ქვეშ
მოქცევის შესახებ ისე უნდა მიიღონ, რომ უზრუნველყოფილი
იყოს მშობლების იოლი და რეგულარული კონტაქტი შვილებ-
თან, რამაც ხელი უნდა შეუწყოს ოჯახის ხელახლა გაერთი-
ანების საბოლოო მიზანს. ამასთანავე, გასათვალისწინებელია,
რომ, თუ მშობლებსა და შვილს (შვილებს) შორის კონტაქტი
მავნე ზეგავლენას ახდენს შვილზე, მათ შორის მის ფსიქიკურ
მდგომარეობაზე, გარკვეული დროის განმავლობაში სახელ-
მწიფოს მიერ კონტაქტის შეზღუდვა ან, უკიდურეს შემთხვე-
ვაში, აკრძალვა შეიძლება არ ჩაითვალოს არაგონივრულად.

საქმეში – *კუცნერი გერმანიის წინააღმდეგ (Kutzner v. Ger-
many)* – მოსარჩელებს (ინგო და ანეტა კუცნერებს), რომლე-
ბიც დაქორწინებულნი იყვნენ, ჰყავდათ ორი ქალიშვილი (კო-
რინა და ნიკოლა).³³² ისინი ცხოვრობდნენ ინგო კუცნერის მშო-
ბლებთან. მოსარჩელები ესწრებოდნენ სპეციალურ კურსს
სწავლის სირთულეების მქონე პირებისათვის. მოსარჩელე-
ბის ფიზიკური და, განსაკუთრებით, გონებრივი განვითარების
სირთულეების გამო, მათი შვილები პერიოდულად გადიოდ-
ნენ სამედიცინო შემოწმებას. ექიმისა და მოსარჩელების
თხოვნით, გოგონებს უწევდნენ საგანმანათლებლო დახმარე-
ბას.

1997 წლის მაისში ადგილობრივმა სასამართლომ მოსარჩე-
ლებს ჩამოართვა მშობლის უფლება და მოითხოვა გოგონების
მიმღებ ოჯახში მოთავსება. ამის საფუძვლად სასამართლომ
მიუთითა, რომ მოსარჩელებს არ ჰქონდათ შვილების აღზრ-

³³¹ 81-ე პუნქტი.

³³² 2002 წლის 22 თებერვალი.

დის გონებრივი უნარი, გოგონები ძალიან ჩამორჩებოდნენ გონებრივ და ფიზიკურ განვითარებას და რომ მოსარჩელები არ თანამშრომლობდნენ სოციალურ სამსახურებთან. 1998 წელს ზემდგომმა სასამართლომ ძალაში დატოვა სასამართლოს ადრინდელი გადაწყვეტილება.

ეროვნული სასამართლოს გადაწყვეტილების მიხედვით, გოგონები ცალ-ცალკე მოათავსეს არაიდენტიფიცირებად მიმღებ ოჯახებში, ხოლო მოსარჩელებს დაუწესეს შეზღუდვა შვილებთან კონტაქტზე. კერძოდ, პირველი ექვსი თვის განმავლობაში მშობლებს არ ჰქონდათ შვილების მონახულების უფლება, ხოლო შემდეგ, მესამე მხარის თანდასწრებით, მიეცათ შვილების მონახულების უფლება თვეში ერთი საათით, რაც მოგვიანებით გაიზარდა ორ საათამდე.

ევროპულმა სასამართლომ საქმეზე მსჯელობისას აღნიშნა, რომ ბავშვის მოთავსება უკეთეს გარემოში აღსაზრდელად თავისთავად ვერ გაამართლებს ბიოლოგიური მშობლებისაგან ბავშვის მოწყვეტას. მისი აზრით, ამისათვის უნდა არსებობდეს სხვა გარემოება, რომელიც მიუთითებს კონვენციის მე-8 მუხლით გათვალისწინებული ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლების შეზღუდვის „საჭიროებაზე“.

ამ საქმეზე ევროპულმა სასამართლომ ჩათვალა, რომ სახელმწიფოს მიერ გადადგმული ნაბიჯი არათანაზომიერი იყო. ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა, რომ მოსარჩელეთა თხოვნით, მცირე ასაკიდან გოგონებს უნევდნენ საგანმანათლებლო დახმარებას. სასამართლოს აზრით, მდგომარეობა გართულდა, როდესაც სოციალურმა მუშაკმა, ვისთანაც მოსარჩელებს მოუვიდათ კონფლიქტი, წარადგინა მკვეთრად უარყოფითი დასკვნა სოციალურ სამსახურში. საქმეში არსებული ფსიქოლოგიური დასკვნები ურთიერთსაწინააღმდეგო იყო. ფსიქოლოგთა ნაწილი და ოჯახის ექიმი თვლიდნენ, რომ გოგონები უნდა დაბრუნებულიყვნენ ოჯახში. მათი აზრით, ბავშვების კეთილდღეობა საფრთხეში არ იყო და რომ მშობლებს შეეძლოთ, აღეზარდათ ბავშვები როგორც ემოციურად, ისე ფსიქოლოგიურად. მათ მიუთითეს, რომ ბავშვებს სჭირდებოდათ დამატებითი საგანმანათლებლო დახმარება. როგორც

სასამართლომ აღნიშნა, გასათვალისწინებელია, რომ არ არსებობს მტკიცებულება მშობლების მიერ ბავშვების უფლებებლ-ყოფის ან მათ მიმართ სასტიკი მოპყრობის თაობაზე.

ევროპული სასამართლოს აზრით, მიუხედავად იმისა, რომ საგანმანათლებლო დახმარება, რომელიც აღმოუჩინეს ბავშვებს, არასაკმარისი აღმოჩნდა, საკითხავია, ეროვნულმა ადმინისტრაციულმა და სასამართლო ორგანოებმა განიხილეს თუ არა დამატებითი ღონისძიებების გატარების საკითხი, როგორც ალტერნატივა უკიდურესად მკაცრი ღონისძიებისა, კერძოდ, მშობლებისაგან ბავშვების განცალკევება.³³³

ევროპულმა სასამართლომ ყურადღება გაამახვილა იმაზეც, რომ ამ საქმეში არა მხოლოდ ბავშვები განაცალკევეს მშობლებისაგან, არამედ თავად ბავშვებიც მოათავსეს სხვადასხვა, არაიდენტიფიცირებად მიმღებ ოჯახებში და პირველი ექვსი თვის განმავლობაში სრულად აკრძალეს მშობლების ყოველგვარი კონტაქტი შვილებთან. მშობლებმა ბავშვების მონახულების უფლება მიიღეს მხოლოდ მას შემდეგ, რაც მიმართეს სასამართლოს, თუმცა შვილებთან კონტაქტს სისტემატიურად ხელს უშლიდა ქალაქის სოციალური სამსახური ჯერ იმით, რომ თვეში მხოლოდ ერთი საათით შეეძლოთ ბავშვებთან კონტაქტი, ისიც რვა ადამიანის თანდასწრებით, რომლებიც არ იყვნენ ოჯახის წევრები, ხოლო მოგვიანებით, თვეში ორი საათით.³³⁴

ევროპული სასამართლოს აზრით, იმის გათვალისწინებით, რომ ბავშვები იყვნენ მცირეწლოვნები, კონტაქტის უფლების საერთოდ განყვეტა ან ასეთი მკაცრი შეზღუდვა მხოლოდ ინვესტაცია ბავშვების მზარდ „გაუცხოებას“ მშობლებისა და ერთმანეთისაგან.³³⁵

საბოლოოდ, ევროპულმა სასამართლომ დაასკვნა, რომ ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლების ასეთი შეზღუდვა არ იყო დასახული მიზნის პროპორციული, რის გამოც დაირღვა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი.

³³³ 75-ე მუხლი.

³³⁴ 78-ე პუნქტი.

³³⁵ 79-ე პუნქტი.

საქმე – *გნაჰორე საფრანგეთის წინააღმდეგ (Gnahoré v. France)* – ეხებოდა განმცხადებელ მამაკაცს, რომელიც იყო კოტ დ'ივუარის მოქალაქე და ცხოვრობდა საფრანგეთში.³³⁶ 1994 წლის იანვარში მან თავისი შვილი (C.) მიიყვანა საავადმყოფოში. ბავშვს თვალები ჰქონდა ჩალურჯებული, მკლავზე აღენიშნებოდა ჭრილობა, ხოლო მუცელზე ნაკანრები. ბავშვს სახეზე ასევე ემჩნეოდა ძველი ნანიბურები.

სავადმყოფომ შეატყობინა პროკურატურას C.-ს მდგომარეობის შესახებ, რის შედეგადაც პოლიციამ დაიწყო გამოძიება. რამდენიმე დღეში C. მოათავსეს მზრუნველობის ორგანოში. ვინაიდან არსებობდა შვილის მიმართ სასტიკი მოპყრობის ეჭვი, მოსარჩელეს ნაუყენეს ბრალდება არასრულწლოვნის მიმართ ფიზიკური ძალადობის გამოყენებისათვის. 1993 წლის მაისში მას მოეხსნა ბრალდება არასაკმარისი მტკიცებულებების გამო. მისი შვილი დარჩა სახელმწიფო მზრუნველობის ქვეშ.

ევროპულ სასამართლოში მოსარჩელე ამტკიცებდა, რომ დაერღვა ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება, რადგან, ბრალდების მოხსნის მიუხედავად, შვილი არ დააბრუნეს მასთან. ამ საქმეზე ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა:

„ამ კატეგორიის საქმეებში ბავშვის ინტერესები უნდა იყოს უპირველესი ყველა სხვა გარემოებასთან შედარებით. ამ კონკრეტულ საქმეში ეს ინტერესი მოიცავს ორ ნაწილს:

ერთი მხრივ, ბავშვის ინტერესებშია, რომ იგი განვითარდეს ჯანსაღ გარემოში და რომ მშობელს არცერთ გარემოებაში არ მიეცეს ისეთი ნაბიჯის გადადგმის შესაძლებლობა, რომელიც ზიანს მიაყენებს ბავშვის ჯანმრთელობასა და განვითარებას;

მეორე მხრივ, ცხადია, ბავშვის ინტერესებშია ის, რომ შენარჩუნდეს მისი კავშირები ოჯახთან, გარდა ისეთი შემთხვევებისა, როდესაც ასეთი ოჯახი აშკარად შეუფერებელია, რადგან ასეთი კავშირების განყვეტა ნიშნავს ბავშვის მოწყვეტას თავისი ფესვებისაგან. აქედან გამომდინარე, ბავშვის ინტერესი მიუთითებს იმაზე, რომ ოჯახური კავშირები მხოლოდ ძალიან გამონაკლის შემთხვევებში შეიძლება განყდეს, ყველა-

³³⁶ 2000 წლის 19 სექტემბერი.

ფერი უნდა გაკეთდეს პირადი ურთიერთობის შესანარჩუნებლად და, თუ შესაძლებელია, ოჯახის „აღსადგენად“.

არა მხოლოდ მშობლის, არამედ ასევე ბავშვის ინტერესებშია, რომ ნებისმიერი „მზრუნველობის ქვეშ მოქცევის ბრძანების“ საბოლოო მიზანი უნდა იყოს „შვილთან მშობლის ... ხელახლა გაერთიანება.“³³⁷

ევროპულმა სასამართლომ ხაზი გაუსვა, რომ ამ საქმეში შვილი სახელმწიფო მზრუნველობის ქვეშ იმყოფებოდა რვა წლის განმავლობაში და ამ პერიოდში მშობელმა და შვილმა ერთმანეთი ნახეს მხოლოდ სამჯერ. ამის შედეგი ის იყო, რომ მათი გაერთიანების შანსი მცირდებოდა დროთა განმავლობაში. C. იყო ოთხი წლის, როდესაც სახელმწიფო მზრუნველობის ქვეშ მოაქციეს, ევროპული სასამართლოს მიერ საქმის განხილვის მომენტისათვის კი იგი 12 წლის იყო. ამის გამო ოჯახის აღდგენა მეტისმეტად ტრავმული იქნებოდა ბავშვისათვის. სასამართლომ ხაზი გაუსვა, რომ მდგომარეობა, რომელიც იყო დროებითი, გახდა სამუდამო, რაც ქმნის დაუძლეველ დაბრკოლებას მოსარჩელისა და მისი შვილის გაერთიანებისათვის.

საბოლოოდ, ევროპულმა სასამართლომ დაასკვნა, რომ კონტაქტის შეზღუდვა შვილთან გამომდინარეობდა მამის მხრიდან გავლენისაგან ბავშვის დაცვის ინტერესიდან, რის გამოც დადგინდა, რომ საფრანგეთს არ დაუზღვევია ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი.

საქმე – *მუსტაფა და არმაგან აკინი თურქეთის წინააღმდეგ (Mustafa and Armagan Akin v. Turkey)* – ეხება მოსარჩელებს, მუსტაფა აკინსა და მის შვილს, არმაგან აკინს, რომლებიც ცხოვრობდნენ თურქეთში.³³⁸ როდესაც მუსტაფა აკინი და მისი მეუღლე განქორწინდნენ, 2000 წელს, ეროვნულმა სასამართლომ გადაწყვიტა, რომ მათი ერთი შვილი (ბიჭი) იცხოვრებდა მამასთან, ხოლო მეორე შვილი (გოგო) – დედასთან. სასამართლოს ამავე გადაწყვეტილებით, მშობლებს უნდა გაეცვალათ შვილები დადგენილ პერიოდებში. ბ-მა აკინმა მიმართა თხოვნით სასამართლოს, რომ მისთვის მიეცათ უფლება,

³³⁷ 59-ე პუნქტი.

³³⁸ 2010 წლის 6 აპრილი.

ორივე შვილი ერთად ყოფილიყო მასთან ერთ შაბათ-კვირას, ხოლო მომდევნო შაბათ-კვირას ორივე შვილი ყოფილიყო დედასთან. მამის აზრით, ეს მისცემდა შვილებს შესაძლებლობას, რომ არ დაეკარგათ კონტაქტი ერთმანეთთან და, ამავდროულად, მამა გაატარებდა დროს ორივესთან ერთად. ეროვნულმა სასამართლომ არ დააკმაყოფილა ეს თხოვნა.

2001 წლის სექტემბერში ბ-მა აკინმა ყოფილი მეუღლის წინააღმდეგ ეროვნულ სასამართლოში შეიტანა სარჩელი, რომელშიც ითხოვდა, რომ ბავშვებს ჰქონოდათ ერთმანეთის ნახვის შესაძლებლობა შაბათ-კვირის განმავლობაში. იგი ამტკიცებდა, რომ სასამართლოს გადაწყვეტილება ხელს უშლიდა, ერთი მხრივ, ბავშვების ერთმანეთთან ურთიერთობას, ხოლო, მეორე მხრივ, მას, ორივესთან ერთად გაეტარებინა დრო, რაც იწვევდა გამოუსწორებელ ფსიქოლოგიურ პრობლემებს შვილებისათვის. ბ-ნი აკიმი ასევე ამტკიცებდა, რომ, როდესაც ბავშვები ხვდებოდნენ ქუჩაში, დედა ხელს უშლიდა მათ, დალაპარაკებოდნენ ერთმანეთს. მამის სარჩელი არ დაკმაყოფილდა არც ამ სასამართლო ინსტანციაში 2002 წლის თებერვალში და არც ზემდგომ ინსტანციაში 2002 წლის აპრილში.

განმცხადებლები ამტკიცებდნენ, რომ და-ძმის ურთიერთობისათვის ხელის შეშლა არლევს ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლს.

ევროპულმა სასამართლომ საქმის განხილვის შედეგად აღნიშნა, რომ მშობლებისთვის და-ძმის ცალ-ცალკე მიკუთვნება ეროვნული სასამართლოს ინიციატივა იყო და არცერთ მშობელს ეს არ მოუთხოვია. დედამ მოითხოვა, რომ ორივე შვილს მასთან ეცხოვრა. ამიტომ, ევროპული სასამართლოს აზრით, გასაკვირია, რომ ეროვნულ სასამართლოს არ დაუსაბუთებია გადაწყვეტილება ბავშვების განცალკევების შესახებ. მართალია, ეროვნული სასამართლოს გადაწყვეტილებით, ბავშვებს არ ეკრძალებოდათ ერთმანეთთან ურთიერთობა, მაგრამ რაიმე დაბრკოლების შექმნა ასეთი ურთიერთობისათვის, განსაკუთრებით იმის გათვალისწინებით, რომ დედა ხელს უშლიდა და-ძმის კონტაქტს ქუჩაში, ახდენდა პირდაპირ გავლენას მათ ოჯახურ ცხოვრებაზე.

საბოლოოდ, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ, ვინაიდან ეროვნულმა სასამართლომ ვერ უზრუნველყო ბავშვების ერთმანეთთან რეგულარული ურთიერთობა, დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლით გათვალისწინებული ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება.

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ როგორც თავის პრაქტიკაში დაადგინა, ბავშვთან მშობლის კონტაქტის უფლება სახელმწიფომ იმგვარად უნდა უზრუნველყოს, რომ მას ჰქონდეს ამ უფლებით ეფექტიანი სარგებლობის საშუალება.

საქმის – *გლუხაკოვიჩი ხორვატიის წინააღმდეგ (Gluhakov v. Croatia)* – მოსარჩელე სტეფან გლუხაკოვიჩი 1999 წლის ივლისში მიატოვა მეუღლემ, რომელიც ორსულად იყო. დეკემბერში მეუღლემ გააჩინა ქალიშვილი. ბ-ნ გლუხაკოვიჩს მიეცა შვილის მონახულების უფლება.

ბ-ნი გლუხაკოვიჩი თავის საჩივარში, რომელიც შეიტანა როგორც ეროვნულ სასამართლოში, ისე სოციალური კეთილდღეობის ცენტრში, ითხოვდა, რომ შვილის მონახულების უფლება მისთვის მიეცათ ყოველ მეოთხე და მერვე დღეს, ვინაიდან ის მუშაობდა იტალიაში და მას დასვენების დღეები ჰქონდა ყოველ მეორე დღეს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, მას მოუწევდა ავტომობილით მგზავრობა ღამის განმავლობაში და კოლეგებისათვის თხოვნა მისი ჩანაცვლების შესახებ, რაც მნიშვნელოვან სირთულეებთან იყო დაკავშირებული. ეროვნულ სასამართლოებს არ გამოუხატავთ პოზიცია მამის თხოვნაზე ბავშვთან შეხვედრის დროის მის სამუშაო გრაფიკთან მორგებასთან დაკავშირებით და დაადგინეს მამის შვილთან კონტაქტის უფლება მათ მიერ განსაზღვრულ დროს. კერძოდ, 2008 წლამდე ასეთი შეხვედრა დაიშვებოდა სამშაბათობით, ორი საათის განმავლობაში, 2008 წლის ნოემბრიდან კვირაში ერთხელ, ხოლო 2009 წლის ნოემბრიდან ყოველ ხუთშაბათს.

რაც შეეხება შეხვედრის ადგილს, ეროვნული სასამართლოს გადაწყვეტილებით, მამას შვილთან შეხვედრის უფლება მიეცა ჯერ ქალაქის საკონსულტაციო ცენტრში, ხოლო მოგ-

ვიანებით, სოციალური კეთილდღეობის ცენტრში. საკონსულტაციო ცენტრმა შეატყობინა სასამართლოს, რომ ცენტრი არ იყო შესაფერისი ადგილი ასეთი შეხვედრებისათვის, რადგან ბ-ნ გლუხაკოვიჩს უნევდა შეხვედრა შვილთან ცენტრის სამზარეულოში და ცენტრის სამუშაო კაბინეტებში. მოგვიანებით, ცენტრმა ასევე შეატყობინა სასამართლოს, რომ, ფართის ნაკლებობის გამო, მათ არ აქვთ შესაფერისი ადგილი შეხვედრებისათვის და ერთადერთი ადგილი, სადაც შეხვედრა შეიძლება შემდგარიყო, იყო დერეფანი.

2010 წლის მარტში სასამართლომ მიიღო გადაწყვეტილება, რომ მამისათვის მიეცათ შვილთან შეხვედრის უფლება კვირაში ერთხელ, სამი საათის განმავლობაში, მამის სამუშაო გრაფიკის გათვალისწინებითა და მხარეთა შორის შეთანხმებულ ადგილას. მიუხედავად ამისა, ეს გადაწყვეტილება არ აღსრულებულა, რადგან მოსარჩელის ყოფილი მეუღლე არ აძლევდა მამას საკუთარ ბინაში შეხვედრის უფლებას.

ევროპულმა სასამართლომ საქმის გარემოებების შეფასებისას მიუთითა, რომ ეროვნულმა სასამართლოებმა ვერ დაასაბუთეს, რატომ არ იყო შესაძლებელი შვილის მონახულების დროის მორგება ბ-ნი გლუხაკოვიჩის სამუშაო გრაფიკისათვის.

ევროპული სასამართლოს აზრით, ეროვნულ სასამართლოებს არ შეუფასებიათ შეთავაზებული ადგილების შესაფერისობა ასეთი შეხვედრებისათვის. ამის გამო ბ-ნ გლუხაკოვიჩს მოუწია შვილთან შეხვედრა ისეთ ადგილას, როგორიცაა საკონსულტაციო ცენტრის სამზარეულო და სამუშაო კაბინეტები.

იმის გათვალისწინებით, რომ ბ-ნ გლუხაკოვიჩს არ ჰქონდა კონტაქტი თავის შვილთან 2007 წლის ივლისიდან, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ხორვატიამ ვერ უზრუნველყო შვილთან ეფექტიანი კონტაქტის უფლება, რამაც დაარღვია კონვენციის მე-8 მუხლი.

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ განიხილა რამდენიმე საქმე, რომლებიც ეხებოდა მშობლისათვის ბავშვთან კონტაქტის უფლების აკრძალვას დისკრიმინაციული ნიშნით.

საქმის – *სალგუეირო და სილვა მუტა პორტუგალიის წინააღმდეგ (Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal)* – მოსარჩელე იყო 1961 წელს დაბადებული პორტუგალიის მოქალაქე, ჰომოსექსუალი მამაკაცი, რომელიც ცხოვრობდა სხვა მამაკაცთან და რომელსაც თავისი ყოფილი ცოლი ხელს უშლიდა ბავშვის მონახულებაში, განქორწინებისას მიღწეული შეთანხმების მიუხედავად.³³⁹ მოსარჩელე ამტკიცებდა, რომ შვილის მონახულებისათვის ხელის შეშლით ირღვეოდა მისი პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება, რაც გარანტირებულია მე-8 მუხლით და ხდებოდა მისი დისკრიმინაცია კონვენციის მე-14 მუხლის საწინააღმდეგოდ.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-14 მუხლი მე-8 მუხლთან მიმართებით, რადგან პორტუგალიის სასამართლოების გადანყვეტილება ეფუძნებოდა იმ ფაქტს, რომ მოსარჩელე იყო ჰომოსექსუალი და, რომ „ბავშვმა უნდა იცხოვროს ტრადიციულ პორტუგალიურ ოჯახში.“ ევროპული სასამართლოს მოსაზრებით, განსხვავება სექსუალური ორიენტაციის საფუძველზე მიუღებელია კონვენციის მიხედვით.³⁴⁰

იმ მშობელს, რომელთანაც შვილი არ ცხოვრობს, არ უნდა შეეზღუდოს შვილთან კონტაქტის უფლება და, მითუმეტეს, არ უნდა ჩამოერთვას ეს უფლება რაიმე დისკრიმინაციული საფუძვლით. მაგალითად, საქმე – *ვოჯნიტუ უნგრეთის წინააღმდეგ (Vojnity v. Hungary)* – ეხებოდა მამისათვის მშობლის უფლების სრულად ჩამორთმევას მისი რელიგიური მრწამსის გამო, მას შემდეგ, რაც მოსარჩელე განქორწინდა თავის მეუღლესთან, რომელთანაც, სასამართლოს გადანყვეტილებით, ცხოვრობდა შვილი.³⁴¹ ეროვნულმა სასამართლომ თავისი პოზიცია დაასაბუთა იმით, რომ მამა საკუთარ შვილს თავს ახვევდა თავის რელიგიურ მრწამსს. ამ საქმეზე ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ეროვნულმა სასამართლოებმა ვერ შეძლეს იმის დამტკიცება, რომ ბავშვის საუკეთესო ინტერესებში იყო მამასთან ყოველგვარი კავშირის განწყვეტა

³³⁹ 1999 წლის 21 დეკემბერი.

³⁴⁰ 34-ე-35-ე პუნქტები.

³⁴¹ 2013 წლის 12 თებერვალი.

და რომ ეროვნულ სასამართლოებს არ განუხილავთ რაიმე შესაძლო ალტერნატივა, როგორიცაა ბავშვის მონახულების უფლება ზედამხედველობის პირობით. ევროპული სასამართლოს აზრით, არ არსებობდა გამონაკლისი გარემოება, რომელიც გაამართლებდა ისეთ რადიკალურ ღონისძიებას, როგორიცაა კონტაქტისა და ოჯახური ცხოვრების სრული შეწყვეტა მოსარჩელესა და მის შვილს შორის. საბოლოოდ, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ სახელმწიფოს მიერ გატარებული ღონისძიება არ იყო დასახული მიზნის პროპორციული, კერძოდ ბავშვის საუკეთესო ინტერესების დაცვისა, რის გამოც დადგინდა კონვენციის მე-14 მუხლის დარღვევა მე-8 მუხლთან მიმართებით.

5.4. ოჯახური ცხოვრების დაცვა ბავშვის საერთაშორისო მოტაცების შემთხვევაში

ერთი მშობლის მიერ თავისი შვილის სხვა ქვეყანაში წაყვანა, მეორე მშობლის თანხმობის გარეშე, სულ უფრო ხშირად ხდება განხილვის საგანი ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოში. ევროპული სასამართლო მსჯელობს, დაცული იქნება თუ არა სხვა ქვეყანაში ერთ-ერთი მშობლის მიერ უკანონოდ წაყვანილი (მოტაცებული)³⁴² შვილის ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება და ბავშვის საუკეთესო ინტერესები, თავის მუდმივ საცხოვრებელ ქვეყანაში დაბრუნების შემთხვევაში.

„ჰააგის კონვენცია ბავშვის საერთაშორისო მოტაცების სამოქალაქო ასპექტების შესახებ“, როგორც საერთაშორისო ხელშეკრულება, აწესრიგებს სხვა ქვეყანაში ერთ-ერთი მშობლის მიერ უკანონოდ წაყვანილი შვილის თავის მუდმივ საცხოვრებელ ქვეყანაში დაბრუნების წესს. კერძოდ, ევროპული სასამართლო იხილავს, არღვევს თუ არა უცხოეთში ერთ-ერთი მშობლის მიერ უკანონოდ წაყვანილი შვილის თავის მუდმივ საცხოვრებელ ქვეყანაში დაბრუნების შესახებ ეროვნული ხელისუფლების გადაწყვეტილების აღსრულება როგორც

³⁴² ჰააგის კონვენციის ტერმინოლოგიით „მოტაცებული“.

ბავშვის, ისე მშობლის ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებას.

ევროპული სასამართლოს პრაქტიკაში იზრდება ბავშვთა საერთაშორისო მოტაცებასთან დაკავშირებული იმ საქმეების რაოდენობა, რომლებიც ეხება ბავშვის მუდმივ საცხოვრებელ ქვეყანაში დაბრუნების შესახებ გადაწყვეტილებათა აღუსრულებლობას ან დაგვიანებით აღსრულებას.³⁴³

ევროპული სასამართლოს პრაქტიკა ნათელს ჰფენს ადამიანის უფლებათა ევროპულ სტანდარტებს ამ მიმართებით. საქმე – *იგნაკოლო-ზენიდე რუმინეთის წინააღმდეგ (Ignaccolo-Zenide v. Romania)* – ეხებოდა საფრანგეთში მცხოვრებ ქალბატონს, რომელსაც 1989 წელს განქორწინების შედეგად საფრანგეთის სასამართლომ მიანიჭა თავისი ორი შვილის მონახულების უფლება. 1990 წლის ზაფხულში მოსარჩელის ყოფილმა მეუღლემ ბავშვები წაიყვანა აშშ-ში, რის გამოც სექტემბერში დედამ ვერ მოინახულა შვილები. საფრანგეთის სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილების აღსრულების მიზნით, აშშ-ის სასამართლომ მოითხოვა ბავშვების დაბრუნება საფრანგეთში. აშშ-ის სასამართლოების იურისდიქციისთვის თავის არიდების მიზნით, მოსარჩელის ყოფილმა ქმარმა რამდენჯერმე გამოიცვალა საცხოვრებელი. 1994 წლის მარტში მოსარჩელის ყოფილმა მეუღლემ მოახერხა ბავშვებთან ერთად რუმინეთში გამგზავრება, რომლის მოქალაქეც იგი იყო. ამ პერიოდიდან მოსარჩელის ყოფილი მეუღლე და შვილები რუმინეთში ცხოვრობდნენ.

საფრანგეთის სასამართლოს 1991 წლის გადაწყვეტილებით, ბავშვებს უნდა ეცხოვრათ დედასთან. 1994 წლის დეკემბერში საფრანგეთმა მიმართა რუმინეთს დედასთან ბავშვების დაბრუნების თხოვნით, „ბავშვის საერთაშორისო მოტაცების სამოქალაქო ასპექტების შესახებ“ ჰააგის კონვენციის“ შესა-

³⁴³ სხვა საქმეებთან ერთად, იხილეთ შემდეგი საქმეები: *იგლესიას ჯილი და A.U.I. ესპანეთის წინააღმდეგ (Iglesias Gil and A.U.I. v. Spain)*, 2003 წლის 29 აპრილი; *ბიანჩი იტალიის წინააღმდეგ (Bianchi v. Italy)*, 2006 წლის 22 ივნისი; *ბაჯრამი ალბანეთის წინააღმდეგ (Bajrami v. Albania)*, 2006 წლის 12 დეკემბერი; *როვი და სხვები საფრანგეთის წინააღმდეგ (Raw and Others v. France)*, 2013 წლის 7 მარტი; *M.A. ავსტრიის წინააღმდეგ (M.A. v. Austria)*, 2015 წლის 15 იანვარი; *R.S. პოლონეთის წინააღმდეგ (R.S. v. Poland)*, 2015 წლის 21 ივლისი.

ბამისად. ბუქარესტის პირველი ინსტანციის სასამართლომ 1994 წლის დეკემბერშივე მიიღო გადაწყვეტილება, რომ ბავშვები დაბრუნებულიყვნენ დედასთან საფრანგეთში. მიუხედავად 1994 წლის გადაწყვეტილებისა, ის ვერ აღსრულდა. 1990 წლიდან მოსარჩელეს მხოლოდ ერთხელ, 1997 წელს, მიეცა თავისი შვილების ნახვის შესაძლებლობა.

ევროპულ სასამართლოში მოსარჩელე ამტკიცებდა, რომ ბავშვების დაბრუნების შესახებ გადაწყვეტილების აღუსრულებლობით რუმინეთმა დაარღვია ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლით გათვალისწინებული მისი ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება.

ამ საქმესთან დაკავშირებით ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა, რომ სახელმწიფოს ვალდებულებაა, გაატაროს ღონისძიებები, რათა ხელი შეუწყოს ოჯახის ხელახლა გაერთიანებას და რომ ამისათვის შეიძლება საჭირო იყოს მოსამზადებელი ღონისძიებების გატარება. მან ასევე აღნიშნა: მიუხედავად იმისა, რომ სახელმწიფომ უნდა გააკეთოს თავისი მაქსიმუმი, ამ სფეროში იძულების გამოყენების ნებისმიერი ვალდებულება უნდა შეიზღუდოს მხარეთა ინტერესებით, განსაკუთრებით კი ბავშვის საუკეთესო ინტერესების უპირატესი გათვალისწინებით.³⁴⁴

ხანგრძლივი დროის განმავლობაში სახელმწიფოს პასიურობამ და დედასთან ბავშვების დასაბრუნებლად მოსამზადებელი ღონისძიებების გაუტარებლობამ, ევროპული სასამართლოს აზრით, გამოიწვია რუმინეთის მიერ მე-8 მუხლით გათვალისწინებული ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლების დარღვევა.

საქმე – *ნეულინგერი და შურუკი შვეიცარიის წინააღმდეგ (Neulinger and Shuruk v. Switzerland)* – ეხება მოსარჩელებს, რომლებიც იყვნენ შვეიცარიაში მცხოვრები იზაბელ ნეულინგერი და მისი შვილი, ნოამ შურუკი.³⁴⁵ 1999 წლიდან ქ-ნი ნეულინგერი ცხოვრობდა ისრაელში, სადაც 2001 წელს დაქორწინდა ბ-ნ შაი შურუკზე. 2003 წელს მათ გაუჩნდათ ვაჟიშვილი (ნოამ შურუკი). დედამ, შიშის გამო, რომ მამა თავის

³⁴⁴ 94-ე პუნქტი.

³⁴⁵ 2010 წლის 7 ივლისი.

შვილს გააწევრიანებდა ულტრაორთოდოქსულ მოძრაობაში, რომელიც ცნობილი იყო როგორც რადიკალური და აქტიური პროზელიტიზმის მიმდევარი, და წაიყვანდა უცხოეთში რელიგიური ინდოქტრინაციისათვის, მიმართა თელ-ავივის საოჯახო სასამართლოს, რათა მას აეკრძალა ბავშვის ისრაელიდან გაყვანა სრულწლოვანების ასაკის მიღწევამდე. 2004 წელს სასამართლომ დედის თხოვნა დააკმაყოფილა. 2005 წელს მშობლები განქორწინდნენ. მოგვიანებით ქ-მა ნეულინგერმა ფარულად დატოვა ისრაელი შვილთან ერთად და გაემგზავრა შვეიცარიაში.

2006 წლის 30 მაისს თელ-ავივის საოჯახო სასამართლომ, რომელსაც მამამ მიმართა, დაადგინა შემდეგი: ვინაიდან ბავშვი მუდმივად ცხოვრობდა ისრაელში, მამის თანხმობის გარეშე მისი წაყვანა ისრაელიდან იყო უკანონო, „ბავშვის საერთაშორისო მოტაცების სამოქალაქო ასპექტების შესახებ“ ჰააგის კონვენციის მიხედვითაც.

2006 წლის 29 აგვისტოს ლოზანის სასამართლომ უარი განაცხადა ბავშვის ისრაელში დაბრუნებაზე, იმ საფუძვლით, რომ არსებობდა დიდი რისკი, მას განეცადა ფიზიკური და ფსიქოლოგიური ზიანი, ან სხვაგვარად აღმოჩენილიყო გაუსაძლისი მდგომარეობაში. 2007 წელს შვეიცარიის ფედერალურმა სასამართლომ გააუქმა ადრინდელი გადაწყვეტილება და ქ-ნ ნეულინგერს დააკისრა შვილის ისრაელში დაბრუნების ვალდებულება. 2009 წელს ლოზანის რაიონულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ქ-ნი ნეულინგერის შვილმა უნდა იცხოვროს დედასთან შვეიცარიაში და შეუჩერა მამას ბავშვთან კონტაქტის უფლება.

ევროპული სასამართლოს დიდმა პალატამ საკითხზე მსჯელობის შედეგად დაადგინა, რომ ქ-ნი ნეულინგერის მიერ შვილის ისრაელიდან წამოყვანა იყო „უკანონო“. აქედან გამომდინარე, ქ-მა ნეულინგერმა მოიტაცა ბავშვი, ჰააგის კონვენციის გაგებით.

ამასთანავე, ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ, როდესაც საქმე ეხება მშობლების, შვილისა და საჯარო წესრიგის კონკურენტულ ინტერესებს, მთავარი გასათვალისწინებე-

ლი გარემოება უნდა იყოს ბავშვის საუკეთესო ინტერესები. ეს გულისხმობს თავის ოჯახთან კავშირების შენარჩუნებას, ისევე როგორც სტაბილურ გარემოში მის განვითარებას. სწორედ ჰააგის კონვენციის მახასიათებელია ბავშვის საუკეთესო ინტერესების კონცეფცია, რაც მოითხოვდა მოტაცებული ბავშვის დაუყოვნებლივ დაბრუნებას, თუ არ არსებობდა იმის სერიოზული რისკი, რომ ბავშვის დაბრუნება მიაყენებდა მას ფიზიკურ ან ფსიქოლოგიურ ზიანს.³⁴⁶

აქედან გამომდინარე, ევროპული სასამართლოს აზრით, უნდა შეფასებულიყო, ჰააგის კონვენციის მიხედვით, ბავშვის დაბრუნება ისრაელში ხომ არ დაარღვევდა მე-8 მუხლით გათვალისწინებულ უფლებას. ამიტომ, ევროპულ სასამართლოს უნდა ემსჯელა: „ეროვნულმა სასამართლოებმა სიღრმისეულად შეისწავლეს თუ არა მთლიანი ოჯახური მდგომარეობა და მთელი რიგი ფაქტორებისა, განსაკუთრებით ფაქტობრივი, ემოციური, ფსიქოლოგიური, მატერიალური და სამედიცინო ხასიათის, და მოახდინეს თუ არა თითოეული ადამიანის შესაბამისი ინტერესების დაბალანსებული და გონივრული შეფასება, იმაზე მუდმივად ზრუნვით, რომ განისაზღვროს, რა იქნებოდა მოტაცებული ბავშვისათვის საუკეთესო გამოსავალი თავისი წარმოშობის ქვეყანაში დაბრუნების მოთხოვნის გათვალისწინებით.“³⁴⁷

ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა, რომ ჰააგის კონვენცია არის პროცედურული ხასიათის და არა ადამიანის უფლებათა დოკუმენტი. ის ადგენს, რომ ბავშვის დაბრუნებაზე არ შეიძლება გაცივს ბრძანება, თუ იგი შეგუებულია ახალ გარემოს. ნოამი იყო შვეიცარიის მოქალაქე, იგი 2 წლისა ჩავიდა შვეიცარიაში და დღემდე იქ ცხოვრობს. განმცხადებლის ინფორმაციით, იგი კარგად არის შეგუებული გარემოს, დადიოდა ადგილობრივ საერო ბაგა-ბაღსა და კერძო ებრაულ ბაგა-ბაღში. დადის სკოლაში, შვეიცარიაში, და საუბრობს ფრანგულად. მიუხედავად იმისა, რომ იგი იყო იმ ასაკში (7 წლის), როდესაც ჰქონდა ადაპტაციის გარკვეული უნარი, მისი მონყვეტა ჩვეული გარემოსგან, სავარაუდოდ, გამოიწვევდა სერიოზულ

³⁴⁶ 137-ე პუნქტი.

³⁴⁷ 139-ე პუნქტი.

შედეგებს მისთვის. აქედან გამომდინარე, მისი დაბრუნება ისრაელში არ შეიძლება ჩაითვალოს მისთვის სასიკეთოდ.³⁴⁸

რაც შეეხება დედასთან ერთად შვილის დაბრუნებას ისრაელში, ევროპულმა სასამართლომ გაითვალისწინა იმის შესაძლებლობა, რომ ქ-ნი ნეულინგერი არ დაქვემდებარებოდა სისხლისსამართლებრივ დევნას ისრაელიდან შვილის გატაცებისათვის. ისრაელის ხელისუფლების მიერ მის მიმართ დევნის გამოუყენებლობა დამოკიდებული იქნებოდა მრავალ პირობაზე, მათ შორის, მამისა და შვილის კონტაქტის უფლების დაცვაზე დედის მიერ. აქედან გამომდინარე, ისრაელში დაბრუნების შემთხვევაში, ქ-ნი ნეულინგერის მიმართ სისხლისსამართლებრივი დევნა არ შეიძლება ყოფილიყო მთლიანად გამორიცხული და, თუ იგი დაექვემდებარებოდა პატიმრობას, მაშინ მოვლენების ასეთი განვითარება არ იქნებოდა ნოამის საუკეთესო ინტერესებში, რადგან მისი დედა ერთადერთი ადამიანი იყო, ვისთანაც მას კავშირი ჰქონდა. მისი დაპატიმრების შემთხვევაში, საეჭვო იყო, რომ მამას ექნებოდა უნარი, ეზრუნა შვილზე, რომელსაც იგი არ უნახავს შვეიცარიის გამგზავრების შემდეგ.³⁴⁹

აქედან გამომდინარე, ევროპულმა სასამართლომ დაასკვნა: ვერ დარწმუნდა, რომ ბავშვის დაბრუნება ისრაელში იქნებოდა მის საუკეთესო ინტერესებში. რაც შეეხება დედას, თუ იგი იძულებული იქნებოდა, შვილთან ერთად დაბრუნებულიყო ისრაელში, ეს იქნებოდა არაპროპორციული ჩარევა მისი ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებაში. საბოლოოდ, ევროპულმა სასამართლომ დაასკვნა, რომ, თუ მოსარჩელეების მიმართ ისრაელში დაბრუნების შესახებ გადამწყვეტილება აღსრულდებოდა, ეს დაარღვევდა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლს.³⁵⁰

ბავშვის საერთაშორისო მოტაცებასთან დაკავშირებით ერთ-ერთი საინტერესო საქმეა *X. ლატვიის წინააღმდეგ (X. v. Latvia)*. მოსარჩელემ (X.), რომელიც იყო ავსტრალიაში მცხოვ-

³⁴⁸ 147-ე პუნქტი.

³⁴⁹ 149-ე პუნქტი.

³⁵⁰ ასევე იხ. *X. ლატვის წინააღმდეგ (X. v. Latvia)*, 2013 წლის 16 ნოემბერი და *ფოსტირა ეფთიმიუ და რიბიერო ფერნანდესი პორტუგალიის წინააღმდეგ (Phostira Efthymiou and Ribiero Fernandes v. Portugal)*, 2015 წლის 5 თებერვალი.

რები დაქორწინებული ქალბატონი, 2004 წელს დაიწყო ურთიერთობა სხვა მამაკაცთან (T.) და გადავიდა მასთან საცხოვრებლად.³⁵¹ 2005 წელს მოსარჩელეს გაუჩნდა ქალიშვილი. დაბადების მოწმობაში არ იყო მითითებული მამის სახელი. მოსარჩელესა და T.-ს შორის ურთიერთობა გაუარესდა, თუმცა ისინი ერთად ცხოვრობდნენ 2008 წლის ივლისამდე, ვიდრე მოსარჩელე არ დატოვებდა ავსტრალიას და გაემგზავრებოდა ლატვიაში შვილთან ერთად, რომელიც იმ დროისათვის იყო სა-მი წლისა და ხუთი თვის.

T.-მ მიმართა ავსტრალიის საოჯახო სასამართლოს, რომელმაც დაადგინა მისი მამობა. ამავდროულად, ავსტრალიის ხელისუფლებამ ლატვიის მხარეს მოსთხოვა ბავშვის დაბრუნება ავსტრალიაში, „ბავშვის საერთაშორისო მოტაცების სამოქალაქო ასპექტების შესახებ“ ჰააგის 1980 წლის 25 ოქტომბრის კონვენციის საფუძველზე. 2008 წლის ნოემბერში ლატვიის პირველი ინსტანციის სასამართლომ დაადგინა, რომ ბავშვის ლატვიაში წაყვანა იყო უკანონო და მოხდა T.-ს თანხმობის გარეშე, რომლის უფლებებიც აღიარა ავსტრალიის სასამართლომ.

მოსარჩელემ გაასაჩივრა ლატვიის პირველი ინსტანციის სასამართლოს გადაწყვეტილება. იგი ამტკიცებდა, რომ არ შეეძლო ავსტრალიაში დაბრუნება. მოსარჩელემ სასამართლოს წარუდგინა მისი თხოვნით მომზადებული სპეციალისტის დასკვნა, რომლის მიხედვით, ბავშვისათვის არსებობდა ფსიქოლოგიური ტრავმის რისკი დედასთან მყისიერი განშორების შემთხვევაში. 2009 წლის იანვარში რიგის რეგიონულმა სასამართლომ ძალაში დატოვა პირველი ინსტანციის გადაწყვეტილება, რომლის მიხედვით, ბავშვი უნდა დაბრუნებულიყო ავსტრალიაში. რეგიონულმა სასამართლომ მიუთითა, რომ მოსარჩელის მტკიცება დაუსაბუთებელია. T.-მ ისარგებლა სიტუაციით, დაიბრუნა საკუთარი შვილი და მასთან ერთად დაბრუნდა ავსტრალიაში.

ევროპულ სასამართლოში მოსარჩელე ამტკიცებდა, რომ ავსტრალიაში ბავშვის დაბრუნების შესახებ ლატვიის სასამარ-

³⁵¹ 2013 წლის 26 ნოემბერი.

თლოს ბრძანების მიღებით მას დაერღვა მე-8 მუხლით გათვალისწინებული ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება.

საქმის გარემოებების შესწავლის შედეგად, ევროპული სასამართლოს დიდმა პალატამ გააკეთა მნიშვნელოვანი განმარტება ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლისა და ჰააგის კონვენციის ურთიერთმიმართებისა და ჰარმონიული გამოყენების საჭიროების შესახებ. კერძოდ, მან აღნიშნა, რომ:

„... ბავშვთა საერთაშორისო მოტაცების სფეროში მე-8 მუხლით ხელშემკვრელი სახელმწიფოებისათვის დაკისრებული ვალდებულებანი უნდა განიმარტოს ჰააგის კონვენციისა ... და 1989 წლის 20 ნოემბრის ბავშვის უფლებათა კონვენციის მოთხოვნათა ... და ხელშემკვრელ მხარეებს შორის არსებული საერთაშორისო სამართლის შესაბამისი ნორმებისა და პრინციპების გათვალისწინებით ...

ეს მიდგომა მოიცავს საერთაშორისო დოკუმენტების, და კერძოდ, ამ საქმეში [ევროპული] კონვენციისა და ჰააგის კონვენციის ერთობლივ და ჰარმონიულ გამოყენებას, მისი მიზნისა, და ბავშვებისა და მშობლების უფლებათა დაცვაზე გავლენის გათვალისწინებით. საერთაშორისო ნორმების ასეთი განხილვის შედეგი არ უნდა იყოს სხვადასხვა ხელშეკრულებას შორის კონფლიქტი ან წინააღმდეგობა, იმის გათვალისწინებით, რომ [ევროპულმა] სასამართლომ შეძლოს თავისი დანიშნულების სრულად შესრულება, საკუთრივ, [ევროპული] კონვენციის „მაღალ ხელშემკვრელ მხარეებზე დაკისრებულ ვალდებულებათა შესრულების უზრუნველყოფა“ ..., კონვენციის დებულებათა იმგვარი განმარტებითა და გამოყენებით, რაც მის გარანტიებს პრაქტიკულსა და ეფექტიანს გახდის ...

გადამწყვეტია საკითხი, იყო თუ არა დაცული სამართლიანი ბალანსი კონკურენტულ ინტერესებს – ბავშვის, ორი მშობლისა და საჯარო წესრიგის – შორის, ამ საკითხებზე სახელმწიფოებისათვის მინიჭებული თავისუფალი შეფასების ფარგლებში, ბავშვის საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინებითა და ასევე იმის მხედველობაში მიღებით, რომ პრევენციისა და მყისიერი დაბრუნების მიზნები შეესაბამება „ბავშვის საუკეთესო ინტერესების“ სპეციფიკურ კონცეფციას ...

სასამართლო ადასტურებს, რომ არსებობს ფართო კონსენსუსი, მათ შორის საერთაშორისო სამართალში იმ იდეასთან დაკავშირებით, რომ ბავშვებთან დაკავშირებული ნებისმიერი გადაწყვეტილების მიმართ მათი საუკეთესო ინტერესები უნდა იყოს გადამწყვეტი ...

იგივე ფილოსოფია ახასიათებს ჰააგის კონვენციას, რომელიც ამ ინტერესს უკავშირებს *სტატუს კვოს* აღდგენას, უკანონო გატაცების შემთხვევაში, ბავშვის თავის მუდმივ საცხოვრებელ ქვეყანაში მყისიერი დაბრუნების შესახებ ბრძანების მიღების საშუალებით, იმ ფაქტის გათვალისწინებით, რომ დაუბრუნებლობა ზოგჯერ შეიძლება გამართლებული იყოს ობიექტური მიზეზებით, რომლებიც შეესაბამება ბავშვის ინტერესებს და, შესაბამისად, გამონაკლისების არსებობას ამართლებს, კერძოდ, მისი დაბრუნებისათვის სერიოზული რისკის შემთხვევაში, რომელიც ბავშვს მიაყენებს ფიზიკურ და ფსიქოლოგიურ ზიანს, ან სხვაგვარად ჩააყენებს ბავშვს გაუსაძლის მდგომარეობაში ...

ამდენად, არა მხოლოდ კონვენციის მე-8 მუხლიდან, არამედ ასევე ჰააგის კონვენციიდან პირდაპირ გამომდინარეობს, მუდმივ საცხოვრებელ ქვეყანაში ბავშვის მყისიერი დაბრუნების წესიდან სპეციალურად დადგენილი გამონაკლისების გათვალისწინებით, რომ ასეთ დაბრუნებაზე არ შეიძლება ავტომატურად ან მექანიკურად იქნეს მიღებული ბრძანება ...

ევროპული კონვენციისა და ჰააგის კონვენციის ჰარმონიული განმარტება შეიძლება მიიღწეს, თუ დაცულ იქნა შემდეგი ორი პირობა: პირველი, შესაბამისმა სასამართლომ ჭეშმარიტად უნდა გაითვალისწინოს ფაქტორები, რომლებსაც შეუძლიათ გამონაკლისი საფუძვლის შექმნა ბავშვის მყისიერი დაბრუნებისათვის, ჰააგის კონვენციის ... საფუძველზე. ამ სასამართლოს გადაწყვეტილება უნდა იყოს საკმარისად დასაბუთებული, რათა [ევროპულ] სასამართლოს მიეცეს შესაძლებლობა, შეამოწმოს, რომ ეს საკითხები იყო რეალურად განხილული; მეორე, ეს ფაქტორები უნდა შეფასდეს [ევროპული] კონვენციის მე-8 მუხლის გათვალისწინებით. ...

შესაბამისად, [ევროპული] სასამართლო მიიჩნევს, რომ

კონვენციის მე-8 მუხლი აკისრებს ეროვნულ ხელისუფლებას განსაკუთრებულ პროცედურულ ვალდებულებას ამ თვალსაზრისით: როდესაც ფასდება სარჩელი ბავშვის დაბრუნების შესახებ, სასამართლოებმა არა მხოლოდ უნდა განიხილონ სადავო მტკიცება დაბრუნების შემთხვევაში ბავშვისათვის „სერიოზული რისკის“ შესახებ, არამედ ასევე უნდა მიიღონ გადაწყვეტილება, რომელიც მიუთითებს კონკრეტულ მიზეზებს საქმის გარემოებების გათვალისწინებით ...“.³⁵²

საქმის – *კარერი რუმინეთის წინააღმდეგ (Karrer v. Romania)* – მოსარჩლეები იყვნენ ალექსანდრე (მამა) და ალექსანდრა (ქალიშვილი) კარერები.³⁵³ 2004 წლის აპრილში ალექსანდრე კარერი დაქორწინდა რუმინეთის მოქალაქეზე, რომელთანაც 2006 წელს გაუჩნდა ქალიშვილი ალექსანდრა კარერი. 2008 წლის სექტემბერში ალექსანდრას დედამ შეიტანა სარჩელი სასამართლოში განქორწინების შესახებ, თუმცა სასამართლოს გადაწყვეტილების მიღებამდე დედა და ალექსანდრა გაემგზავრნენ რუმინეთში.

2008 წლის სექტემბერში ბ-მა კარერმა, ჰააგის კონვენციის საფუძველზე, მოითხოვა შვილის დაბრუნება ავსტრიაში. მისი მტკიცებით, იგი უკანონოდ იყო წაყვანილი რუმინეთში. 2008 წლის ნოემბერში ავსტრიის რაიონულმა სასამართლომ მამა გამოაცხადა ერთადერთ დროებით მეურვედ, განქორწინების სამართალწარმოების დასრულებამდე.³⁵⁴

ბ-ნი კარერის სარჩელთან დაკავშირებით, რომელიც მან შეიტანა ჰააგის კონვენციის საფუძველზე, რუმინეთის სასამართლომ 2009 წელს დაადგინა, რომ ალექსანდრას დაბრუნება ავსტრიაში მიაყენებს მას ფიზიკურ და ფსიქოლოგიურ ზიანს. სასამართლომ მოიშველია ის არგუმენტი, რომ ბ-ნი კარერის ქცევა ალექსანდრას დედის მიმართ იყო ძალადობრივი, რის გამოც ავსტრიის სასამართლომ 2008 წელს მიიღო შემაკავებელი ბრძანება ბ-ნი კარერის მიმართ. რუმინეთის სასამართლომ

³⁵² 93-ე-107-ე პუნქტები.

³⁵³ 2012 წლის 21 თებერვალი.

³⁵⁴ განმარტება: სახელმწიფოთა ნაწილის კანონმდებლობა ითვალისწინებს, გარკვეულ შემთხვევებში, მშობლის მეურვედ გამოცხადებას, განსხვავებით საქართველოს კანონმდებლობისაგან, რომლის მიხედვით, მშობელი არ შეიძლება იყოს შვილის მეურვე/მზრუნველი.

თავისი პოზიცია ასევე დაასაბუთა იმით, რომ, მართალია, ბ-ნი კარერის ქცევა არ იყო ძალადობრივი შვილის მიმართ, მაგრამ ძალადობა შეიძლება გამომდინარეობდეს მისი ქცევიდან დედის მიმართ.

თავის შეფასებაში ევროპულმა სასამართლომ რამდენიმე საკითხზე გაამახვილა ყურადღება. ევროპული სასამართლოს აზრით, რუმინეთის სასამართლოების მიერ ბავშვის საუკეთესო ინტერესების შეფასება ეფუძნებოდა ძალადაკარგულ შემთხვევებელ ბრძანებას, რომელიც ავსტრიაში გაიცა 2008 წლის თებერვალში სამი თვით. სასამართლოს აზრით, ბავშვის საუკეთესო ინტერესების შეფასებისას რუმინეთის სასამართლოებმა არ იმსჯელეს ბავშვის ამჟამინდელ ოჯახურ მდგომარეობაზე ან ფსიქოლოგიური, ემოციური, მატერიალური თუ სამედიცინო ხასიათის სხვა ელემენტებზე. სავარაუდოდ, არ მომხდარა ალექსანდრას ავსტრიაში დაბრუნების შედეგების ანალიზის მცდელობა.

ევროპული სასამართლოს აზრით, ბ-ნი კარერისათვის რუმინეთის სასამართლოებს არ მოუსმენიათ და მას არ ჰქონია წერილობითი დოკუმენტაციის წარდგენის შესაძლებლობა. ბოლოს, ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა, რომ რუმინეთის სასამართლოებს არ მოუხდენიათ სიღრმისეული ანალიზი ბავშვის საუკეთესო ინტერესების შესაფასებლად და არ მიუციათ ბ-ნი კარერისათვის თავისი საქმის წარდგენის შესაძლებლობა, რის გამოც დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი.

საქმე – *სნერსონე და კამპანელა იტალიის წინააღმდეგ (Sneersone and Campanella v. Italy)* – ეხებოდა იტალიაში მცხოვრებ მოსარჩელებს, ელიზავეტა სნერსონეს და მის შვილს, მარკო კამპანელას.³⁵⁵ ელიზავეტა სნერსონე თავის პარტნიორს დაშორდა, როდესაც მარკო კამპანელა ერთი წლის იყო. ეროვნული სასამართლოს 2004 წლის გადაწყვეტილებით, მარკო კამპანელას უნდა ეცხოვრა დედასთან, ხოლო მამას უნდა ჰქონოდა შვილის მონახულების უფლება. 2006 წლის თებერვალში სასამართლომ მამას დააკისრა ვალდებულება, შვილისათვის აღმოეჩინა ფინანსური დახმარება. იმის გამო, რომ მა-

³⁵⁵ 2011 წლის 12 ივლისი.

მა ფინანსურად არ ეხმარებოდა შვილს, ხოლო დედას არ ჰქონდა ამისათვის საკმარისი მატერიალური სახსრები, 2006 წლის აპრილში დედა და მარკო გაემგზავრნენ ლატვიაში.

იტალიის სასამართლომ მამა გამოაცხადა შვილის მეურვედ და დაადგინა, რომ ბავშვს უნდა ეცხოვრა მამასთან. ჰააგის კონვენციის შესაბამისად, იტალიის მხარემ მიმართა ლატვიურ მხარეს შვილის იტალიაში დაბრუნების შესახებ. 2007 წელს ლატვიის სასამართლომ დაადგინა, რომ შვილის დაბრუნება იტალიაში არ იქნებოდა მის საუკეთესო ინტერესებში. ეს გადაწყვეტილება განმტკიცებული იყო ფსიქოლოგის დასკვნით, რომლის მიხედვით, მარკოს განშორება დედასთან გარდაუვლად უარყოფით გავლენას მოახდენდა ბავშვზე და შეიძლება გამოეწვია კიდევ ნევროტიკული პრობლემები და ავადმყოფობა.

საქმის გარემოებებზე მსჯელობისას ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა, რომ იტალიის სასამართლოების გადაწყვეტილებები არასაკმარისად დასაბუთებული იყო. ევროპული სასამართლოს აზრით, ბავშვთან მიმართებით ლატვიის სასამართლოებისა და ფსიქოლოგის დასკვნების მიუხედავად, იტალიის სასამართლოებს არ განუხილავთ ის რისკი, რომლის მიხედვით, დედასთან შვილის განშორებას შეეძლო, მისთვის დაეტოვებინა ნევროტიკული პრობლემები და ავადმყოფობა. მათ არც იმ ფაქტისათვის მიუქცევიათ ყურადღება, რომ მამას არ უცდია მისი მონახულება 2006 წლიდან. ამასთანავე, იტალიის სასამართლოებს არ გამოუჩენიათ ძალისხმევა, დაედგინათ, იყო თუ არა მამის საცხოვრებელი შესაფერისი მცირეწლოვანი ბავშვისათვის. იტალიის სასამართლოებმა გაითვალისწინეს მამის მიერ შეთავაზებული პირობები, რომლის მიხედვით, თავდაპირველად, ერთად ყოფნის შემდეგ, დედას შვილი უნდა მოენახულებინა ყოველ ორ წელიწადში ერთხელ, მხოლოდ ერთი თვის განმავლობაში.

ევროპული სასამართლოს აზრით, ეს პირობები იყო შეუსაბამო პასუხი იმ ფსიქოლოგიური ტრავმისა, რომელიც გარდაუვლად მოჰყვებოდა დედასა და მის შვილს შორის არსებული ახლო კავშირების დაუყოვნებლივ და შეუქცევად განწყე-

ტას. დასასრულს, იტალიის სასამართლოებმა არ განიხილეს რაიმე ალტერნატიული გამოსავალი მარკოსა და მის მამას შორის კონტაქტისათვის. აქედან გამომდინარე, სასამართლომ დაასკვნა, რომ მარკოს იტალიაში დაბრუნების შესახებ სასამართლო ბრძანების მიღებით დაირღვა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი.

ერთ-ერთი საქმე, რომელიც ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ განიხილა ბავშვის საერთაშორისო მოქალაქეობის თაობაზე, უკავშირდება საქართველოს. საქმის – გ.ს. *საქართველოს წინააღმდეგ (G.S. v. Georgia)* – მოსარჩელე (გ.ს.) იყო 1981 წელს დაბადებული უკრაინის მოქალაქე ქალბატონი, რომელიც ცხოვრობდა უკრაინაში.³⁵⁶ 2004 წელს მას გაუჩნდა შვილი (ლ.) თავის პარტნიორ გ.რ.-საგან (საქართველოსა და უკრაინის მოქალაქე), რომელიც 2005 წელს გადავიდა საცხოვრებლად რუსეთში. ლ. ცხოვრობდა დედასთან. წყვილს 2006 წელს ასევე გაუჩნდა ქალიშვილი, რომელიც 2010 წელს ტრადიციულად დაიღუპა ფანჯრიდან გადმოვარდნის შედეგად. ამ ტრაგიკულ შემთხვევას, სავარაუდოდ, შეესწრო ლ., რომელმაც მიიღო ფსიქოლოგიური ტრავმა, რის გამო მას უწევდნენ ფსიქოლოგიურ დახმარებას.

2010 წლის ივლისში გ.ს.-მ თავის ყოფილ პარტნიორს მისცა უფლება, ლ. წაეყვანა საქართველოში საზაფხულო არდადეგებზე. ლ. უნდა დაბრუნებულიყო უკრაინაში დედასთან აგვისტოს ბოლოს, რათა დაეწყო სწავლა სკოლაში. თუმცა გ.რ.-მ გადაწყვიტა, დაეტოვებინა ლ. საქართველოში თავის ოჯახთან, მიუხედავად იმისა, რომ თავად ცხოვრობდა რუსეთში.

მას შემდეგ, რაც გ.ს.-მ ვერ დაარწმუნა თავისი ყოფილი პარტნიორი, რომ შვილი დაებრუნებინა უკრაინაში, 2010 წლის ოქტომბერში მან წამოიწყო პროცედურები შვილის დაბრუნების შესახებ, ჰააგის კონვენციის საფუძველზე. ჰააგის კონვენციის მიხედვით, სამართალწარმოების ფარგლებში მომზადდა ორი ანგარიში: 2011 წლის აპრილში ორმა სოციალურმა მუშაკმა დაასკვნა, რომ ლ. განიცდიდა მშობლებთან კონტაქტის ნაკლებობას; მეორე ანგარიშის მიხედვით, რომელიც 2011

³⁵⁶ 2015 წლის 21 ივლისი.

წლის მაისში მომზადდა, ფსიქოლოგი დაეთანხმა წინა დასკვნას და ასევე მიუთითა, რომ ბავშვი იმყოფებოდა რთულ მდგომარეობაში, რომელიც ბავშვისათვის გაუგებარი იყო.

ამ ანგარიშების საფუძველზე 2011 წლის მაისში თბილისის საქალაქო სასამართლომ უარი განუცხადა გ.ს.-ს თხოვნის დაკმაყოფილებაზე და დაასკვნა, რომ უკრაინაში ლ.-ს დაბრუნების შედეგად იგი აღმოჩნდებოდა ფსიქოლოგიური რისკის წინაშე მამასთან განშორებისა და იმ ქვეყანაში დაბრუნების გამო, სადაც მან მიიღო თავისი დის სიკვდილით გამოწვეული ტრავმა.

საბოლოოდ, 2012 წლის აგვისტოში უზენაესმა სასამართლომ, სოციალური მუშაკებისა და ფსიქოლოგის ანგარიშების საფუძველზე, დაასკვნა, რომ ლ.-ს ინტერესები უკეთესად იქნებოდა დაცული საქართველოში, იმ ფსიქოლოგიური ზიანის გამო, რომელიც მან განიცადა უკრაინაში თავისი დის გარდაცვალებით გამოწვეული ტრავმით.

ლ. ცხოვრობდა თბილისში ბიძასა და ბაბუასთან. ამავდროულად, უკრაინის სასამართლომ 2011 წლის მარტში გასცა ბრძანება, რომ გ.ს.-ს შვილი დაბრუნებულიყო უკრაინაში.

ევროპულ სასამართლოში მოსარჩელე ამტკიცებდა, რომ საქართველოს სასამართლოების უარმა უკრაინაში შვილის დაბრუნების შესახებ და დაბრუნების სამართალწარმოების ხანგრძლივობამ დაარღვია მე-8 მუხლით გათვალისწინებული მისი უფლება.

ევროპულმა სასამართლომ იმსჯელა საქმის გარემოებებზე და დაადგინა, რომ ჰააგის კონვენციის მე-13(b) მუხლიდან გამომდინარე, სახელმწიფო არ არის ვალდებული, დააბრუნოს ბავშვი თავის მუდმივ საცხოვრებელ ქვეყანაში, თუ არსებობს ფსიქოლოგიური ზიანის სერიოზული რისკი. მიუხედავად ამისა, ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ ამ საქმეში არ არსებობს პირდაპირი და დამაჯერებელი მტკიცებულება დაბრუნების სამართალწარმოების არგუმენტების გასაზიარებლად, კერძოდ იმის სამტკიცებლად, რომ ლ.-სათვის არსებობს სერიოზული რისკი, უკრაინაში დაბრუნების შემთხვევაში,

იგი განიცდის ფსიქოლოგიურ ტრავმას თავისი დის გარდაცვალების გამო.

პირველ რიგში, არ ჩატარებულა საექსპერტო გამოკვლევა იმ რისკებისა, რომლებიც ეხება, ერთი მხრივ, უკრაინაში დაბრუნებას, ხოლო, მეორე მხრივ, ლ.-ს დაშორებას მამის ოჯახთან. გამოკვლევებით, რომლებიც ჩაატარეს ფსიქოლოგმა და სოციალურმა მუშაკებმა, ძირითადად, დადგინდა, რომ შვილმა განიცადა ფსიქოლოგიური ტრავმა და იგი საჭიროებდა დახმარებას. ამ ანგარიშებზე დაყრდნობით, უზენაესმა სასამართლომ დაასკვნა, რომ უკრაინაში დაბრუნების შემთხვევაში შვილი აღმოჩნდებოდა ზიანის რისკის წინაშე, მაგრამ მთლიანად უგულებელყვეს იმ რისკების შესწავლა, რომლებიც უკავშირდებოდა ბავშვის დარჩენას საქართველოში. ამდენად, უზენაესმა სასამართლომ ბავშვის საუკეთესო ინტერესების განხილვისას მხედველობაში არ მიიღო სოციალური მუშაკებისა და ფსიქოლოგის დასკვნა შვილსა და მის მშობლებს შორის ურთიერთობის არარსებობის შესახებ და ის, რომ ბავშვი იმყოფებოდა რთულ მდგომარეობაში, რომელიც მისთვის გაუგებარი იყო.

ევროპულმა სასამართლომ ასევე მიუთითა: ის ფაქტი, რომ ლ.-ს მამა ცხოვრობდა რუსეთში და ბავშვზე, ძირითადად, ზრუნავდნენ მამის ოჯახის წევრები, რომლებიც არ იყვნენ მეურვეები, უბრალოდ, იყო უგულებელყოფილი დაბრუნების შესახებ სამართალწარმოებისას. აქედან გამომდინარე, ეჭვს იწვევდა, ლ.-ს, რომელმაც თავისი ცხოვრების პირველი ექვსი წელი უკრაინაში გაატარა, საქართველოში ორი მშობლის გარეშე დატოვება თავისთავად იყო თუ არა მის საუკეთესო ინტერესებში.

საბოლოოდ, ევროპულმა სასამართლომ მიიჩნია, რომ საქმეში საექსპერტო კვლევისა და სხვა მტკიცებულებებში არსებული ხარვეზების გამო, უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება, რომ ლ. არ დაებრუნებინა უკრაინაში, არ იყო შესაფერისად და საკმარისად დასაბუთებული. ამასთანავე, უზენაესმა სასამართლომ ვერ შეძლო, ჯეროვნად განესაზღვრა ლ.-ს საუკეთესო ინტერესები საქმის კონკრეტულ გარემოებებში

და დაედგინა სამართლიანი ბალანსი მხარეთა კონკურენტულ ინტერესებს შორის. ევროპულმა სასამართლომ ასევე მიუთითა, რომ ეროვნული სამართალწარმოება კასაციის ეტაპზე გაგრძელდა თითქმის ცხრა თვემდე, მიუხედავად საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილი ექვსკვირიანი ვადისა.

აქედან გამომდინარე, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ, ჰააგის კონვენციის მიხედვით, საქართველოს ეროვნულ სასამართლოებში გადაწყვეტილების მიღების პროცესმა ვერ უზრუნველყო გ.ს.-ს ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება, რის გამოც დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი.

5.5. შვილად აყვანა

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია არ უზრუნველყოფს შვილად აყვანის უფლებას.³⁵⁷ მიუხედავად ამისა, ვინაიდან შვილად აყვანასთან დაკავშირებული ურთიერთობის შედეგად შეიძლება წარმოიშვას ოჯახური ცხოვრება, ეს საკითხი ხდება ევროპული სასამართლოს განხილვის ობიექტი. როგორც აღინიშნა, ნებისმიერი გადაწყვეტილების მიღებას, რომელიც უკავშირდება ბავშვს, სახელმწიფომ საფუძვლად უნდა დაუდოს ბავშვის საუკეთესო ინტერესები.³⁵⁸

ევროპული სასამართლოს ქვემოთ მოყვანილ რამდენიმე გადაწყვეტილებაში განხილულია ოჯახური ცხოვრების საკითხები, რომლებიც შეიძლება გამომდინარეობდეს შვილად აყვანასთან დაკავშირებული ურთიერთობებიდან.

³⁵⁷ X. ბელგიისა და ნიდერლანდის წინააღმდეგ (*X. v. Belgium and the Netherlands*), 1975 წლის 10 ივლისის გადაწყვეტილება დასაშვებობის შესახებ, №6482/74; ამ გადაწყვეტილებაში კომისიამ მიუთითა, რომ შვილად აყვანა, როგორც ასეთი, არ შედის მე-8 მუხლით გარანტირებულ უფლებებში და რომ მე-8 მუხლი არ აკისრებს სახელმწიფოს ვალდებულებას, მიანიშნოს პირს მშვილბელის ან ნაშვილების სტატუსი; ასევე იხ. დი ლაზარო იტალიის წინააღმდეგ (*Di Lazzaro v. Italy*), 1997 წლის 10 ივლისის გადაწყვეტილება დასაშვებობის შესახებ, №31924/96.

³⁵⁸ კ. კორკელია, ბავშვთა უფლებების დაცვა შვილად აყვანის სფეროში: საერთაშორისო გამოცდილება და მდგომარეობა საქართველოში; „ადამიანის უფლებათა სტანდარტების გავლენა საქართველოს კანონმდებლობასა და პრაქტიკაზე“, სტატიათა კრებული, კ. კორკელია (რედ.), 2015, გვ. 92-127.

საქმე – *მორეტი და ბენედეტი იტალიის წინააღმდეგ (Moretti and Benedetti v. Italy)* – ეხებოდა მიმღები ოჯახის ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლების დარღვევას.³⁵⁹ განმცხადებლები, ბ-ნი ლუიჯი მორეტი და მისი მეუღლე მარია ბრუნელა ბენედეტი, ერთად ცხოვრობდნენ თავიანთ ბიოლოგიურ შვილთან, ასევე მეორე შვილთან, რომელიც ქ-მა ბენედეტიმ იშვილა. მოსარჩელები პერიოდულად იღებდნენ ბავშვებს დროებითი მზრუნველობის ქვეშ, ვიდრე არ მოხდებოდა მათი გაშვილება სხვა ოჯახებში.

2004 წლის 20 მაისს, საგანგებო ბრძანებით, ახალდაბადებული ბავშვი (A.) მოათავსეს განმცხადებლებთან, როგორც მიმღებ ოჯახში, ხუთი თვით, თუმცა შემდგომ ეს პერიოდი გახანგრძლივდა 2005 წლის დეკემბრამდე. ამასობაში დაიწყო პროცედურები A.-ს გაშვილების მიზნით.

2004 წლის 24 ოქტომბერს მოსარჩელებმა მიმართეს შესაბამის სამსახურს თხოვნით A.-ს შვილად აყვანის შესახებ. ვინაიდან არ მიიღეს პასუხი, 2005 წლის მარტში მათ განმეორებით მიმართეს ბავშვის შვილად აყვანის თხოვნით, თუმცა არც ამჯერად მიიღეს პასუხი. სასამართლოს გადანყვეტილებით, 2005 წლის 19 დეკემბერს A. გაშვილდა სხვა ოჯახში. გადანყვეტილების მიღების დღესვე A. წაიყვანეს მოსარჩელების ოჯახიდან.

მოსარჩელებმა მიმართეს ეროვნულ სასამართლოს, რომელმაც არ დააკმაყოფილა მათი თხოვნა A.-ს შვილად აყვანის შესახებ იმ საფუძველზე, რომ ბავშვის გასაშვილებლად უკვე შეირჩა სხვა ოჯახი. იტალიის სააპელაციო სასამართლომ გააუქმა ეს გადანყვეტილება დაუსაბუთებლობის გამო და მიუთითა, რომ ბ-ნი მორეტისა და ქ-ნი ბენედეტის განცხადებები ბავშვის შვილად აყვანის შესახებ უნდა ყოფილიყო განხილული, ვიდრე ბავშვს შეურჩევდნენ ახალ ოჯახს. საექსპერტო დასკვნის მიხედვით, რომელიც სააპელაციო სასამართლომ მოითხოვა, ბავშვს ჩამოუყალიბდა მიჯაჭვულობა ორივე ოჯახთან. 2006 წლის 27 ოქტომბერს სააპელაციო სასამართლომ დაადგინა, რომ ბავშვის მოწყვეტა ახალ ოჯახს იყო რის-

³⁵⁹ 2010 წლის 27 აპრილი.

კის შემცველი. ამ გადაწყვეტილებით შვილად აყვანის შესახებ ბრძანება გახდა საბოლოო.

ევროპული სასამართლოს წინაშე მოსარჩელები ამტკიცებდნენ, რომ იტალიის კანონმდებლობა და პროცედურული წესები არასწორად იყო გამოყენებული, რის გამოც დაირღვა მათი ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება.

ევროპულმა სასამართლომ დაადასტურა, რომ ოჯახური ცხოვრება არ შემოიფარგლება მხოლოდ ქორწინებაზე დაფუძნებული ურთიერთობით და შეიძლება, ასევე მოიცვას ფაქტობრივი ოჯახური კავშირები. სასამართლომ ხაზი გაუსვა, რომ ასეთი ურთიერთობის ოჯახური ბუნების განსაზღვრისას მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული მრავალი ფაქტორი, როგორებიცაა: ამ ადამიანთა ერთად ცხოვრების დროის ხანგრძლივობა, მათი ურთიერთობის ხარისხი და ზრდასრულის როლი ბავშვის მიმართ.

ევროპულმა სასამართლომ მხედველობაში მიიღო, რომ ბავშვისათვის მნიშვნელოვან ეტაპზე მოსარჩელები A.-სთან ერთად ცხოვრობდნენ 19 თვის განმავლობაში და რომ იგი იყო მოსარჩელეთა ოჯახში კარგად ინტეგრირებული, რამაც ხელი შეუწყო მის სოციალურ განვითარებას. მოსარჩელებსა და ბავშვს შორის დამყარებული კავშირების სიმტკიცის გათვალისწინებით, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ჩამოყალიბებული ურთიერთობა შეადგენდა ოჯახურ ცხოვრებას, რის გამოც უნდა ყოფილიყო უზრუნველყოფილი მე-8 მუხლით გათვალისწინებული გარანტიები.

მართალია, კონვენციის მე-8 მუხლი არ უზრუნველყოფს შვილად აყვანის უფლებას, მაგრამ არ უარყოფს სახელმწიფოს ვალდებულებას, რომ ოჯახურ კავშირებს მისცეს ჩამოყალიბების საშუალება. ამ საქმეში უმნიშვნელოვანესი იყო ის, რომ მოსარჩელების თხოვნა შვილად აყვანის შესახებ განხილული ყოფილიყო გულმოდგინედ და სწრაფად. ევროპულმა სასამართლომ დაადასტურა, რომ ოჯახურ ცხოვრებასთან დაკავშირებით ხანგრძლივი დროის გასვლას შეიძლება ჰქონდეს გამოუსწორებელი შედეგები. როგორც სასამართლომ მიუთითა, სამწუხარო იყო ის, რომ მოსარჩელების თხოვნა შვილად

აყვანის შესახებ არ იყო განხილული, ვიდრე ბავშვს არ გააშვილებდნენ სხვა ოჯახში და რომ ამ თხოვნაზე მოსარჩელებს უარი უთხრეს დასაბუთების გარეშე.

იმ ხარვეზების გათვალისწინებით, რომლებმაც პირდაპირი გავლენა მოახდინა განმცხადებელთა ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებაზე, ევროპული სასამართლოს აზრით, მოპასუხე სახელმწიფომ ვერ უზრუნველყო ამ უფლების ეფექტიანი დაცვა. აქედან გამომდინარე, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა მე-8 მუხლის დარღვევა.

საქმე – *ვაგნერი და J.M.W.L. ლუქსემბურგის წინააღმდეგ (Wagner and J.M.W.L. v. Luxembourg)* – ეხებოდა სახელმწიფოს მიერ სხვა ქვეყანაში მომხდარი შვილად აყვანის არაღიარებას, რამაც გამოიწვია კონვენციის დარღვევა.³⁶⁰ მოსარჩელე იყო ლუქსემბურგის მოქალაქე, ქ-ნი ჯეანა ვაგნერი და მისი ნაშვილები შვილი (J.M.), რომელიც დაიბადა პერუში და ახლა დედასთან ცხოვრობს. ქ-ნ ვაგნერს ასევე ჰყავდა ოთხი შვილი.

პერუს სასამართლოს 1996 წლის გადაწყვეტილებით, ქ-მა ვაგნერმა შვილად აიყვანა სამი წლის J.M., რომელიც გამოცხადებული იყო მიტოვებულად. 1997 წელს ქ-მა ვაგნერმა მიმართა ლუქსემბურგის სასამართლოს შვილად აყვანის აღიარების შესახებ, რათა J.M.-ს მიეღო ლუქსემბურგის მოქალაქეობა. ლუქსემბურგის სასამართლომ უარი განუცხადა ქ-ნ ვაგნერს პერუს სასამართლოს გადაწყვეტილების აღიარებაზე, რადგან ლუქსემბურგის კანონმდებლობით, შვილად აყვანა არ შეეძლო მარტოხელა ქალს. ქ-ნი ვაგნერის მიმართვა ზემდგომი სასამართლო ინსტანციებისათვის უშედეგო აღმოჩნდა.

ვინაიდან ლუქსემბურგის სასამართლოების უარი, ელიარეზინათ პერუს სასამართლოს გადაწყვეტილება შვილად აყვანის შესახებ, გამომდინარეობდა ლუქსემბურგის კანონმდებლობიდან, რომელიც უკრძალავდა დაუქორწინებელ ადამიანს შვილის აყვანას. ევროპულმა სასამართლომ ჩათვალა, რომ ასეთი აკრძალვა იყო ჩარევა მოსარჩელეთა ოჯახურ ცხოვრებაში. ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა, რომ ევროპაში არსებობს კონსენსუსი დაუქორწინებელ ადამიანთა შვილად აყვანის უფლებასთან მიმართებით.

³⁶⁰ 2007 წლის 28 ივნისი.

ევროპული სასამართლოს აზრით, პერუს სასამართლოს გადაწყვეტილების არალიარებამ ლუქსემბურგში არ გაითვალისწინა შექმნილი სოციალური რეალობა. ევროპული სასამართლოს პოზიციით, ვინაიდან ლუქსემბურგის სასამართლოებმა ოფიციალურად არ დაადასტურეს პერუში მომხდარი შვილად აყვანის ფაქტით შექმნილი ოჯახური კავშირების არსებობა, ეს კავშირები სრულყოფილად ვერ განხორციელდებოდა ლუქსემბურგში. ამის შედეგად მოსარჩელებს შეექმნათ დაბრკოლებები ყოველდღიურ ცხოვრებაში, ხოლო ბავშვი არ იყო სამართლებრივად დაცული, რაც უზრუნველყოფდა მის სრულ ინტეგრირებას მშვილელბლის ოჯახში.

საბოლოოდ, ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა, რომ ბავშვის საუკეთესო ინტერესები უნდა სარგებლობდეს უპირატესობით სხვა ინტერესებთან შედარებით. აქედან გამომდინარე, ლუქსემბურგის სასამართლოებს არ შეეძლოთ პერუს სასამართლოს გადაწყვეტილების შედეგად შექმნილი სამართლებრივი მდგომარეობის უგულვებელყოფა, რაც შეესაბამებოდა მოსარჩელების ოჯახური ცხოვრების ინტერესებს. შესაბამისად, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა მე-8 მუხლის დარღვევა.

საქმე – *ნეგრეპონტისი-ჯიანისი საბერძნეთის წინააღმდეგ (Negreponitis-Giannis v. Greece)* – ეხებოდა მოსარჩელეს, რომელიც შვილად აიყვანა მისმა ბიძამ. ეს უკანასკნელი იყო ბერი.³⁶¹ შვილად აყვანა მოხდა აშშ-ის სასამართლოს გადაწყვეტილებით. საბერძნეთში დაბრუნების შემდეგ, რომლის მოქალაქეც იგი იყო, განმცხადებელმა განიზრახა შვილად აყვანის შესახებ გადაწყვეტილების აღიარება საბერძნეთის სასამართლოს მიერ. სასამართლომ უარი განაცხადა შვილად აყვანის აღიარებაზე იმ მოტივით, რომ საბერძნეთში, წინა საუკუნეებში დადგენილი წესების მიხედვით, ბერებს არ ჰქონდათ შვილად აყვანის უფლება. ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა, რომ სახელმწიფოს მიერ უარის თქმა შვილად აყვანის აღიარებაზე იყო ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლების შეზღუდვის არაპროპორციული ნაბიჯი, რის გამოც დაირღვა მე-8 მუხლი.

³⁶¹ 2011 წლის 3 მაისი.

საქმის – *E.B. საფრანგეთის წინააღმდეგ (E.B. v. France)* – მოსარჩელე (*E.B.*), 45 წლის საფრანგეთის მოქალაქე, იყო ლესბოსელი და ცხოვრობდა სხვა ქალთან (*R.*) ერთად.³⁶² სარჩელი ეხება სექსუალური ორიენტაციის გამო საფრანგეთის ხელისუფლების უარს, რომ *E.B.*-სათვის მიენიჭებინათ შვილის აყვანის უფლება. 1998 წელს მოსარჩელემ მიმართა სოციალურ სამსახურს შვილად აყვანის უფლების მინიჭების თხოვნით. სოციალურ სამსახურს მოსარჩელემ აცნობა თავისი ორიენტაციისა და *R.*-სთან სტაბილური ურთიერთობის შესახებ.

სოციალური სამსახურისა და ფსიქოლოგის დასკვნების საფუძველზე შვილად აყვანის საბჭომ მოამზადა რეკომენდაცია სარჩელზე უარის თქმის შესახებ. ამის საფუძველზე შვილად აყვანის საკითხზე პასუხისმგებელმა ორგანომ უარი უთხრა შვილად აყვანაზე.

2002 წელს ადმინისტრაციულ საქმეთა უმაღლესმა სასამართლო ინსტანციამ (*Conseil d'Etat*) უარყო მოსარჩელის მტკიცება, რომ მისთვის უარის თქმა განპირობებული იყო მისი სექსუალური ორიენტაციით და მიუთითა, რომ უარის თქმა გამომდინარეობდა შვილად ასაყვანი ბავშვის საჭიროებებიდან და ინტერესებიდან.

ევროპულმა სასამართლომ განიხილა ეს საქმე დისკრიმინაციის კუთხით და დაადგინა, რომ საფრანგეთის კანონმდებლობით ნებისმიერ ცალკეულ ადამიანს აქვს უფლება, მიმართოს სახელმწიფოს შვილად აყვანის თხოვნით. სასამართლოს აზრით, თუ სახელმწიფო ანიჭებს ადამიანს უფლებას, აიყვანოს შვილი, უარის თქმა შვილად აყვანაზე არ უნდა მოხდეს დისკრიმინაციული საფუძველით. ამიტომ ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა ევროპული კონვენციის მე-14 მუხლი (დისკრიმინაციის აკრძალვა), მე-8 მუხლთან მიმართებით.

საინტერესოა საქმე – *A.K. და L. ხორვატიის წინააღმდეგ (A.K. and L. v. Croatia)*, რომელიც ეხებოდა ორ მოსარჩელეს – 1987 წელს დაბადებულ დედას (*A.K.*) და 2008 წელს დაბადებულ მის ბიოლოგიურ შვილს (*L.*).³⁶³ დაბადებიდან რამდენიმე დღეში,

³⁶² 2008 წლის 22 იანვარი.

³⁶³ 2013 წლის 8 იანვარი.

კეთილდღეობის ცენტრის გადაწყვეტილებით, L. მოათავსეს მიმღებ ოჯახში, სხვა ქალაქში, ვინაიდან A.K. იყო უმუშევარი, არ ჰქონდა შემოსავალი და ესწრებოდა პროგრამას სპეციალური საჭიროებების მქონე პირთათვის. მიმღებ ოჯახში ბავშვის მოთავსების მიზეზი ასევე იყო ის, რომ A.K. ცხოვრობდა დედასა და შეზღუდული გონებრივი შესაძლებლობების ძმასთან ძველ, ნახევრად დანგრეულ სახლში, რომელსაც არ ჰქონდა გათბობა. მოსარჩელე დასთანხმდა ბავშვის მოთავსებას მიმღებ ოჯახში.

ცენტრმა მიმართა ადგილობრივ სასამართლოს, რომ დედას ჩამორთმეოდა მშობლის უფლება. სასამართლო პროცესში დედას მონაწილეობა არ მიუღია. 2010 წელს სასამართლომ ჩამოართვა მას მშობლის უფლება, ვინაიდან დედას ჰქონდა მსუბუქი გონებრივი აშლილობა და მას არ შეეძლო შვილზე სათანადოდ ზრუნვა. დედამ გაასაჩივრა სასამართლოს გადაწყვეტილება მშობლის უფლების ჩამორთმევის შესახებ.

2011 წელს ადგილობრივმა სასამართლომ არ დააკმაყოფილა დედის საჩივარი, აღდგენილიყო მშობლის უფლება, იმის გამო, რომ მისი შვილი უკვე გაშვილდა და ვინაიდან დედას ჩამორთმეული ჰქონდა მშობლის უფლება, იგი არ იყო უფლებამოსილი, მონაწილეობა მიეღო შვილად აყვანის შესახებ სასამართლო პროცესში.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ მოსარჩელე გამოირიცხა საკუთარი შვილის გაშვილების პროცესიდან, მისთვის მშობლის უფლების ჩამორთმევის გამო. მან ყურადღება გაამახვილა იმაზე, რომ გადაწყვეტილება მშობლის უფლების ჩამორთმევის შესახებ, რომელიც უსწრებდა ბავშვის გაშვილებას, იმდენად მნიშვნელოვანი შედეგების მქონეა, რომ მოსარჩელის უფლებები და ინტერესები უნდა ყოფილიყო ადეკვატურად დაცული. ეს უნდა მომხდარიყო ადვოკატის სათანადო დახმარებითა და დედის მოსაზრებების გათვალისწინებით, მისი და ბიოლოგიური შვილის ინტერესების დასაცავად და დედასა და შვილს შორის ურთიერთობის შესანარჩუნებლად.³⁶⁴

მართალია, ევროპული სასამართლო დაეთანხმა მოპასუხე

³⁶⁴ 75-ე პუნქტი.

სახელმწიფოს, რომ არ იყო სავალდებულო მისი მონაწილეობა შვილად აყვანის სასამართლო პროცესში, რადგან მოსარჩელეს ჩამორთმეული ჰქონდა მშობლის უფლება, მან ჩათვალა, რომ, თუ სახელმწიფოს ეროვნული სისტემა ითვალისწინებს მშობლის უფლების აღდგენას, აუცილებელია, მშობელს მიეცეს ამის შესაძლებლობა შვილის გაშვილებამდე. ევროპული სასამართლოს აზრით, შვილის გაშვილების შესახებ დედისათვის შეუტყობინებლობით ეროვნულმა ხელისუფლებამ წაართვა მას მშობლის უფლების აღდგენის მცდელობის შესაძლებლობა, ვიდრე ბიოლოგიურ დედასა და შვილს შორის საბოლოოდ არ განყდებოდა კავშირები, სხვათა მიერ ბავშვის შვილად აყვანის გამო.³⁶⁵

აქედან გამომდინარე, ევროპულმა სასამართლომ დაასკვნა, რომ დედას არ მიუღია საკმარისი მონაწილეობა გადაწყვეტილების მიღების პროცესში, რითაც დაირღვა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი.

საქმეში – *კიგანი ირლანდიის წინააღმდეგ (Keegan v. Ireland)*, რომელიც ეხებოდა ირლანდიის კანონმდებლობას გაშვილების შესახებ, – ევროპულმა სასამართლომ მე-8 მუხლით გათვალისწინებული ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლების დარღვევად მიიჩნია ის ფაქტი, რომ ბიოლოგიურ მამას არ ჰქონდა შვილად აყვანის პროცესში მონაწილეობის მიღების უფლება.³⁶⁶

ამ საქმეში მოსარჩელე თავის პარტნიორთან (V.) ცხოვრობდა 1987 წლის თებერვლიდან 1988 წლის თებერვლამდე. 1987 წლის დეკემბერში მათ გადაწყვიტეს შვილის გაჩენა და 1988 წლის თებერვალში დაინიშნენ კიდევ. რამდენიმე დღეში გაირკვა, რომ V. ორსულად იყო. მალე მოსარჩელე და მისი პარტნიორი დაშორდნენ ერთმანეთს. 1988 წლის სექტემბერში V.-მ გააჩინა შვილი (S.), რომლის მამაც იყო მოსარჩელე. მოსარჩელემ მოინახულა V. კერძო სამკურნალო დაწესებულებაში, სადაც ნახა ერთი დღის შვილი. ორი კვირის შემდეგ მოსარჩელე ესტუმრა V.-ს მშობლების სახლში, თუმცა არ შეუშვეს, რომ ენახა V. ან მისი შვილი.

V.-მ გადაწყვიტა შვილის გაშვილება და 1988 წლის 17 ნოემ-

³⁶⁵ 78-ე პუნქტი.

³⁶⁶ 1994 წლის 26 მაისი, 55-ე პუნქტი.

ბერს იგი გადასცეს მშვილებლებს. 1988 წლის 22 ნოემბერს V.-მ წერილობით შეატყობინა მოსარჩელეს თავისი გადაწყვეტილების შესახებ. მოსარჩელემ შეიტანა სარჩელი ეროვნულ სასამართლოში, რომ ბავშვი მას, როგორც მამას, გადასცემოდა, ნაცვლად მისი გაშვილებისა. ირლანდიის იმდროინდელი კანონმდებლობით, შვილად აყვანის შესახებ ბრძანებას ვერ მიიღებდნენ ბავშვის დედისა და მეურვის თანხმობის გარეშე. ირლანდიის კანონმდებლობით, თუ ბავშვის დაქორწინებული მამა მიიჩნეოდა მეურვედ, დაუქორწინებელი არ ითვლებოდა მეურვედ, გარდა იმ შემთხვევისა, თუკი სასამართლო აღიარებდა მას ასეთად. მიუხედავად იმისა, რომ ეროვნულ დონეზე მიღებული იქნა რამდენიმე გადაწყვეტილება, საბოლოოდ შვილი გაშვილდა.

საქმის ფაქტობრივი გარემოებების განხილვის შედეგად ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა: ამ საქმეში მთავარი პრობლემაა ის ფაქტი, რომ ირლანდიის კანონმდებლობა იძლევა შესაძლებლობას, განმცხადებლის შვილი გაშვილდეს მამის ინფორმირებისა და თანხმობის გარეშე. სასამართლოს აზრით, „ასეთი მდგომარეობა არა მხოლოდ საფრთხეს უქმნის შვილთან მოსარჩელის კავშირების სათანადო განვითარებას, არამედ ასევე საფუძველს ჩაუყრის პროცესს, რომელიც, სავარაუდოდ, აღმოჩნდება შეუქცევადი, ხოლო ბავშვის მეურვეობის საკითხთან მიმართებით მოსარჩელეს ჩააყენებს არსებითად არახელსაყრელ მდგომარეობაში თავის დავაში მშვილებლებთან.“³⁶⁷

5.6. იმიგრაცია: დეპორტაცია და ოჯახის გაერთიანება

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი სულ უფრო ხშირად გამოიყენება იმიგრაციის საკითხებთან მიმართებით. თუ სტრასბურგის ორგანოები თავდაპირველად უარყოფდნენ მე-8 მუხლის გამოყენებას იმიგრაციასთან დაკავშირებულ საკითხებზე, დღეს არავის ეპარება ეჭვი, რომ მე-8 მუხლი ვრცელდება ამ სამართლებრივ ურთიერთობებზე. უფრო მეტიც, ადამიანის უფლებათა ევროპული სტანდარტები

³⁶⁷ 55-ე პუნქტი.

იმიგრაციის საკითხებთან მიმართებით დღითიდღე ვითარდება და სულ უფრო ფართოვდება მათი გამოყენების სამართლებრივი არეალი დეპორტაციასა და ოჯახის გაერთიანებასთან მიმართებით.³⁶⁸

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკამ ცხადყო, რომ კონვენციის მე-8 მუხლით დაცული ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება მოიცავს როგორც სხვა სახელმწიფოში პირის დეპორტაციის/გაძევების, ისე კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოში მყოფი ოჯახის წევრთან (წევრებთან) უცხო ქვეყნის მოქალაქის გაერთიანების საკითხებს. დეპორტაციის/გაძევების შემთხვევაში, მე-8 მუხლთან მიმართებით, როგორც წესი, პირი ამტკიცებს, რომ ოჯახის წევრთან (წევრებთან) განშორება დაარღვევს მისი ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებას. კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოში შესვლაზე უარის შემთხვევაში, უცხო ქვეყნის მოქალაქის მტკიცებით, მას არ მიეცა შესაძლებლობა, გაერთიანებულიყო ოჯახის წევრთან (წევრებთან), რის გამოც დაირღვა ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება. ამდენად, ორივე შემთხვევაში, პირის მტკიცებით, მას ერღვევა ოჯახის წევრებთან ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება.

იმიგრაციის საკითხებთან მიმართებით ევროპული სასამართლოს ამოსავალი წერტილია ის, რომ საერთაშორისო სამართლის მიხედვით, სახელმწიფოს აქვს უფლება, გააკონტროლოს მის ტერიტორიაზე უცხოელთა შესვლის, მათი იქ ყოფნისა და ქვეყნის ტერიტორიიდან გაძევების საკითხები.³⁶⁹

5.6.1. დეპორტაცია

დეპორტაციასთან მიმართებით განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს ევროპული სასამართლოს რამდენიმე საქმე, რომლებიც განსაზღვრავენ ევროპული კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოს ვალდებულებათა ფარგლებს. ერთ-ერთ კატეგორიას განეკუთვნება ისეთი საქმეები, რომლებიც ეხე-

³⁶⁸ იხ. Iv. Roagna, *Protecting the Right to Respect for Private and Family Life under the European Convention on Human Rights*, 2012, 81.

³⁶⁹ *მუსტაკიმი ბელგიის წინააღმდეგ (Moustaquim v. Belgium)*, 1991 წლის 18 თებერვალი, 43-ე პუნქტი.

ბა დანაშაულის ჩამდენ უცხო ქვეყნის მოქალაქეთა ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლების დაცვას დეპორტაციის შემთხვევაში.

ევროპული სასამართლოს პრაქტიკაში პირველი საქმე, რომელიც ეხებოდა მე-8 მუხლის გამოყენებას დეპორტაციასთან მიმართებით, იყო *მუსტაკიმი ბელგიის წინააღმდეგ (Moustaquim v. Belgium)*.³⁷⁰ ამ საქმეში მოსარჩელე, რომელიც მაროკოს მოქალაქე იყო, მშობლებმა ჩაიყვანეს ბელგიაში ორი წლის ასაკში, სადაც ცხოვრობდა მისი ყველა ახლო ნათესავი. იგი იყო დანაშაულებრივი დაჯგუფების წევრი და ჩადენილი ჰქონდა რამდენიმე ათეული დანაშაული, მათ შორის ქურდობა და ყაჩაღობა. მოსარჩელე სკოლაში სწავლობდა ფრანგულ ენაზე და მხოლოდ ორჯერ იმყოფებოდა მაროკოში არდადეგებზე. ვინაიდან მას თითქმის არანაირი კავშირი არ ჰქონდა მაროკოსთან, ევროპულმა სასამართლომ ჩათვალა, რომ მისი დეპორტაცია მაროკოში არ იყო დასახული მიზნის პროპორციული და ამიტომ ასეთი მოქმედება დაარღვევდა მისი ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებას.

საქმე – *ბელჯუდი საფრანგეთის წინააღმდეგ (Beldjoudi v. France)* – ეხებოდა 1950 წელს საფრანგეთში დაბადებულ ალჟირის მოქალაქეს.³⁷¹ იგი ორმოც წელზე მეტი ხანი ცხოვრობდა საფრანგეთში. განათლება მიიღო ფრანგულ ენაზე და არ ფლობდა არაბულ ენას. სავარაუდოდ, მას არ ჰქონდა რაიმე კავშირი ალჟირთან, მოქალაქეობის გარდა. იგი დაქორწინებული იყო საფრანგეთის მოქალაქეზე. ბ-ნ ბელჯუდის ჰქონდა ჩადენილი არაერთი დანაშაული, რის გამოც მან ცხოვრების დიდი ნაწილი საპატიმროში გაატარა.

ჩადენილ დანაშაულთა გამო საფრანგეთის ხელისუფლებამ გადაწყვიტა მისი დეპორტაცია მოქალაქეობის ქვეყანაში. მოსარჩელეებმა, ბ-მა ბელჯუდიმ და მისმა მეუღლემ, შეიტანეს სარჩელი ევროპულ სასამართლოში, რომლის წინამეც ამტკიცებდნენ, რომ დეპორტირების შემთხვევაში, დაირღვეოდა მათი ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება.

ევროპულმა სასამართლომ გაითვალისწინა, რომ ბ-ნი ბელ-

³⁷⁰ 1991 წლის 18 თებერვალი.

³⁷¹ 1992 წლის 26 მარტი.

ჯუდი ინტეგრირებულია ფრანგულ საზოგადოებაში და მთელი ცხოვრება საფრანგეთში გაატარა. ამავდროულად, მას არ ჰქონდა რაიმე კავშირი ალჟირთან. ევროპულმა სასამართლომ ასევე გაითვალისწინა, რომ მისი მეუღლე დაბადებული იყო საფრანგეთში, ჰყავდა ფრანგი მშობლები და ყოველთვის ცხოვრობდა საფრანგეთში. ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ ბ-ნი ბელჯუდის დეპორტაციის შემთხვევაში, ქ-ნ ბელჯუდის მოუწევდა, გაჰყოლოდა თავის მეუღლეს და დაფუძნებულიყო უცხოეთში, სავარაუდოდ, ალჟირში – სახელმწიფოში, რომლის ენაც მან, სავარაუდოდ, არ იცოდა. ამის გამო სასამართლომ ჩათვალა, რომ ქ-ნ ბელჯუდის შეიძლება, შექმნოდა ალჟირში ადაპტირების პრაქტიკული და იურიდიული სირთულებები. სახელმწიფოს მხრიდან ასეთმა მოქმედებამ, ევროპული სასამართლოს აზრით, შეიძლება საფრთხეში ჩააგდოს ოჯახის ერთიანობა და მისი არსებობაც კი.³⁷²

საქმის გარემოებების გათვალისწინებით, ევროპულმა სასამართლომ მიიჩნია, რომ, თუ აღსრულდებოდა გადაწყვეტილება ბ-ნი ბელჯუდის დეპორტაციის შესახებ, ის არ იქნებოდა დასახული მიზნის პროპორციული და, აქედან გამომდინარე, დაარღვევდა მათი ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებას.

დეპორტაციასთან მიმართებით ოჯახური ცხოვრების უფლების საკითხზე ასევე საინტერესოა საქმე – *უნერი ნიდერლანდის წინააღმდეგ (Uner v. the Netherlands)*.³⁷³ მოსარჩელე იყო თურქეთის მოქალაქე, ბ-ნი ზიია უნერი, რომელიც, სარჩელის შეტანის დროს ცხოვრობდა თურქეთში. მოსარჩელე 12 წლის ასაკში დედასა და ორ ძმასთან ერთად 1988 წელს ჩავიდა მამასთან ნიდერლანდში და მათ იქ მიიღეს მუდმივი ცხოვრების უფლება. 1991 წელს მოსარჩელემ დაიწყო თანაცხოვრება ნიდერლანდის მოქალაქე ქალთან, რომლისგანაც 1992 წელს გაუჩნდა შვილი. 1992 წლის ბოლოს მოსარჩელე სხვაგან გადავიდა საცხოვრებლად, თუმცა ინარჩუნებდა ურთიერთობას თავის პარტნიორთან და შვილთან.

1993 წელს მოსარჩელეს კაფეში ჩხუბისას აღმოაჩნდა იარა-

³⁷² 78-ე პუნქტი.

³⁷³ 2006 წლის 18 ოქტომბერი.

ლი, რომლითაც მოკლა ერთი მამაკაცი, ხოლო მეორე დაჭრა. 1994 წელს მას შეუფარდეს შვიდწლიანი პატიმრობა მკვლელობისა და თავდასხმისათვის. მოსარჩელეს ადრეც ჰქონდა ჩადენილი დანაშაული.

მისი პარტნიორი, შვილი და მეორე შვილი (ეს უკანასკნელი გაჩნდა 1996 წელს), კვირაში ერთხელ აკითხავდნენ მოსარჩელეს საპატიმროში. ორივე შვილი იყო ნიდერლანდის მოქალაქე და არცერთი მათგანი არ ფლობდა თურქულ ენას.

1997 წელს ნიდერლანდის იუსტიციის სამინისტრომ მოსარჩელეს გაუუქმა მუდმივად ცხოვრების უფლება და გამოაცხადა იგი არასასურველ უცხოელად ათი წლის განმავლობაში, რაც ნიშნავდა იმას, რომ ეს პერიოდი მას არ ექნებოდა ნიდერლანდში ყოფნის უფლება. 1998 წელს ის იქნა დეპორტირებული თურქეთში.

მოსარჩელე ამტკიცებდა, რომ მუდმივად ცხოვრების უფლების ჩამორთმევამ და არასასურველ უცხოელად გამოცხადებამ, რასაც მოჰყვა დეპორტაცია თურქეთში, გამოიწვია მისი განშორება ოჯახთან. მოსარჩელის მტკიცებით, ეს არღვევდა მისი ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებას.

ევროპულმა სასამართლომ გაითვალისწინა, რომ მოსარჩელე ცხოვრების დიდი ნაწილი ცხოვრობდა ნიდერლანდში, სადაც ჰქონდა მუდმივი ცხოვრების უფლება და სადაც მან შექმნა ოჯახი. სასამართლომ ასევე მხედველობაში მიიღო, რომ მოსარჩელეს მჭიდრო კავშირები ჰქონდა ნიდერლანდთან. სასამართლოს არც ის ფაქტი გამორჩენია მხედველობიდან, რომ მოსარჩელე თავის პარტნიორთან და პირველ შვილთან ერთად ცხოვრობდა ცოტა ხანს და არასოდეს უცხოვრია მეორე შვილთან ერთად. მართალია, მოსარჩელე ნიდერლანდში ჩამოვიდა შედარებით მცირე ასაკში (12 წლის), ევროპულმა სასამართლომ არ გაიზიარა პოზიცია, რომ მან იმდენად მცირე დრო გაატარა თურქეთში, რომ ამ ქვეყანაში დაბრუნებისას მას არ ექნებოდა რაიმე სოციალური და კულტურული, მათ შორის ენობრივი, კავშირები თურქულ საზოგადოებასთან.

რაც შეეხება სისხლისსამართლებრივ მსჯავრდებას, ევროპული სასამართლოს აზრით, მოსარჩელის მიერ ჩადენილი და-

ნაშაულები, როგორებიცაა მკვლელობა და თავდასხმა, ძალიან მძიმე ხასიათის იყო. ადრინდელ მსჯავრდებულთა გათვალისწინებით, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ მოსარჩელეს ჰქონდა სისხლისსამართლებრივი დანაშაულის ჩადენის მიდრეკილება.

სასამართლომ ჩათვალა, რომ მოსარჩელის ბავშვების ასაკი – 6 წელი და წელიწად-ნახევარი – არის ადაპტირებადი ასაკი. ნიდერლანდის მოქალაქეობის გამო, მათ, თუ გაჰყვებოდნენ მამას თურქეთში, ექნებოდათ საშუალება, რომ რეგულარულად ჩასულიყვნენ სტუმრად ნიდერლანდში, ნათესავების მოსანახულებლად. რაც შეეხება მოსარჩელის პარტნიორის თურქეთში გადასახლების საკითხს, სასამართლომ ჩათვალა, რომ ოჯახური ინტერესები გადაწონა სხვა გარემოებებმა.

ევროპულმა სასამართლომ მიიღო მხედველობაში, რომ მოსარჩელეს არა მხოლოდ ჩამოერთვა ნიდერლანდში მუდმივად ცხოვრების უფლება, არამედ 10 წლის განმავლობაში არასასურველ პირად გამოცხადდა, რამაც შეუძლებელი გახდა მისთვის ნიდერლანდში ხანმოკლე სტუმრობაც კი. მიუხედავად ამისა, მოსარჩელის მიერ ჩადენილი დანაშაულის ბუნებისა და სიმძიმის, ასევე 10 წლით არასასურველ პირად მისი გამოცხადების შეზღუდვის გათვალისწინებით, ევროპულმა სასამართლომ ჩათვალა, რომ სახელმწიფოს მიერ გადადგმული ღონისძიება იყო პროპორციული იმ მიზნისა, რომლის მიღწევაც განზრახული ჰქონდა მას. შესაბამისად, არ დარღვეულა ევროპული კონვენციით დაცული ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება.

საქმეზე – *ბუგანემი საფრანგეთის წინააღმდეგ (Boughanemi v. France)* – ევროპულმა სასამართლომ მიიჩნია: სავარაუდოა, მოსარჩელემ შეინარჩუნა კავშირები ტუნისთან, ვინაიდან იგი არ ამტკიცებდა, რომ არ შეეძლო საუბარი არაბულ ენაზე, ან რომ განეყიდა კავშირები ამ ქვეყანასთან.³⁷⁴ ამ საქმეზე გადანევრულების მიღებისას სასამართლომ ასევე გაითვალისწინა მოსარჩელის მიერ ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმე. სასამართლომ არ მიიჩნია გადამწყვეტად ის ფაქტი, რომ დეპორტაციის

³⁷⁴ 1996 წლის 24 აპრილი.

ბრძანების მიღების შემდეგ მოსარჩელე ცხოვრობდა ფრანგ ქალთან, რომლისგანაც ჰყავდა შვილი.

ამ საქმეებიდან გამომდინარე, საყურადღებოა, რომ ევროპული სასამართლო იმის შეფასებისას, პროპორციულია თუ არა სახელმწიფოს მიერ გადადგმული ნაბიჯი ოჯახური ცხოვრების უფლების პატივისცემის შეზღუდვისათვის, ითვალისწინებს მრავალ ფაქტორს. ასეთ ფაქტორებს შორის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია შემდეგი: ჩადენილი დანაშაულის ბუნება და სიმძიმე; მოსარჩელის ამ ქვეყანაში ცხოვრების ხანგრძლივობა; დანაშაულის ჩადენიდან გასული დრო და ამ პერიოდში მისი ქცევა; იმ პირთა მოქალაქეობა, რომლებზეც ახდენს გავლენას ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლების შეზღუდვა; მოსარჩელის ოჯახური მდგომარეობა, მათ შორის ქორწინების არსებობა; ურთიერთობის წარმოშობისას დანაშაულის ჩადენის ფაქტის ცოდნა მეუღლის მიერ; მოსარჩელის მიერ შვილების ყოლა და მათი ასაკი; სახელმწიფოს მიერ გადადგმული ნაბიჯების გავლენა ბავშვის საუკეთესო ინტერესებზე; უცხო ქვეყანაში გადასახლების შემთხვევაში, სერიოზული სირთულეების შექმნის ალბათობა მოსარჩელის მეუღლისა და შვილისათვის; მუდმივად ცხოვრების ქვეყანაში და დანიშნულების ქვეყანაში სოციალური, კულტურული (მათ შორის ენობრივი) და ოჯახური კავშირების სიმტკიცე.³⁷⁵

მიუხედავად ამ კრიტერიუმებისა, ევროპულმა სასამართლომ ნათელყო, რომ ყველას გამოყენება შეუძლებელია ყველა სიტუაციაში. საქმე – *მასლოვი ავსტრიის წინააღმდეგ (Maslov v. Austria)* – ეხებოდა ახალგაზრდა მამაკაცს, რომელსაც არ ჰყავდა საკუთარი ოჯახი. ამის გამო ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ ამ კონკრეტულ სიტუაციაში გადამწყვეტი კრიტერიუმები იქნებოდა მხოლოდ შემდეგი: ჩადენილი დანაშაულის ბუნება და სიმძიმე; მოსარჩელის ამ ქვეყანაში ცხოვრების ხანგრძლივობა; დანაშაულის ჩადენიდან გასული დრო და ამ პერიოდში მისი ქცევა; მუდმივად ცხოვრების ქვეყანასა და დანიშნულების ქვეყანაში მისი სოციალური, კულტურული (მათ

³⁷⁵ ამ თვალსაზრისით ასევე საინტერესოა საქმე *ბულტიფი შვეიცარიის წინააღმდეგ (Boultif v. Switzerland)*, 2001 წლის 2 აგვისტო.

შორის ენობრივი) და ოჯახური კავშირების სიმტკიცე.³⁷⁶

ევროპულმა სასამართლომ თავის ერთ-ერთ საქმეში – ბაღლი საფრანგეთის წინააღმდეგ (*Baghli v. France*) – განიხილა მოსარჩელის, მოჰამედ ბაღლის, ალჟირის მოქალაქის, სარჩელი, რომელსაც აუკრძალეს საფრანგეთის ტერიტორიაზე შესვლა 10 წლის განმავლობაში, ნარკოტიკებით ვაჭრობის გამო.³⁷⁷

ევროპულმა სასამართლომ დადგენილად ჩათვალა, რომ საფრანგეთში გადმოსახლების დროს მოსარჩელე იყო ორი წლის და რომ თითქმის მთელი ცხოვრება გაატარა საფრანგეთში, გარდა ორწლიანი პერიოდისა, რომლის განმავლობაშიც ის, როგორც ალჟირის მოქალაქე, იმყოფებოდა სამხედრო სამსახურში ალჟირში. მან განათლება მიიღო საფრანგეთში და მუშაობდა კიდეც იქ რამდენიმე წელს. მის მშობლებსა და დამეებს ჰქონდათ საფრანგეთის მოქალაქეობა და ცხოვრობდნენ საფრანგეთში.

ამასთანავე, ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა, რომ მოსარჩელეს არ ჰყავდა მეუღლე და შვილები, და არ დასტურდებოდა მისი კავშირები მშობლებსა და დამასთან. მან შეინარჩუნა ალჟირის მოქალაქეობა და არასოდეს უცდია, მიეღო საფრანგეთის მოქალაქეობა, როდესაც ამის შესაძლებლობა ჰქონდა. მას არასოდეს უარუყვია, რომ საუბრობს არაბულად. ის დასასვენებლად ჩადიოდა ალჟირში. ამრიგად, მიუხედავად იმისა, რომ მას ოჯახი ჰყავდა საფრანგეთში, არსებობდა მტკიცებულება, რომ მან შეინარჩუნა კავშირები ალჟირთან, ამავდროს, ჰქონდა მოქალაქეობა.

მის მიერ ჩადენილი მძიმე დანაშაულის გამო, რაც იყო საჯარო წესრიგის სერიოზული დარღვევა და ძირს უთხრიდა სხვათა ჯანმრთელობის დაცვას, ევროპულმა სასამართლომ ჩათვალა, რომ საფრანგეთში შესვლის 10-წლიანი აკრძალვა იყო პროპორციული ღონისძიება დასახული მიზნის მისაღწევად. შესაბამისად, ევროპულმა სასამართლომ ჩათვალა, რომ არ დარღვეულა მე-8 მუხლი.

ევროპული სასამართლოს შეფასებით, როდესაც სასწორზე დადგა ორი ინტერესი – ერთი მხრივ, მოსარჩელის ოჯახური

³⁷⁶ 2008 წლის 23 ივნისი, 48-ე პუნქტი.

³⁷⁷ 1999 წლის 30 ნოემბერი.

ცხოვრება და, მეორე მხრივ, დანაშაულის თავიდან აცილება და სხვათა უფლებათა დაცვა, ევროპულმა სასამართლომ უპირატესობა მიანიჭა ამ უკანასკნელს და ჩათვალა, რომ მოსარჩელის მიმართ სახელმწიფოს მიერ გადადგმული ნაბიჯი – შეეზღუდა მისი პირადი ცხოვრება – იყო პროპორციული იმ მიზნისა (დანაშაულის თავიდან აცილება და სხვათა უფლებათა დაცვა), რომლის მიღწევასაც სახელმწიფო ცდილობდა ამ შეზღუდვის დანესებით.

საქმე – *ჟონესი ნიდერლანდის წინააღმდეგ (Jeunesse v. the Netherlands)* – ეხებოდა სურინამელ ქალბატონს (მოსარჩელე), რომელიც ტურისტული ვიზით შევიდა ნიდერლანდში და დარჩა საცხოვრებლად.³⁷⁸ ნიდერლანდში იგი დაქორწინდა ნიდერლანდის მოქალაქეზე და გააჩინა სამი შვილი. მოსარჩელე 16 წლის განმავლობაში ცხოვრობდა ნიდერლანდში და ამ პერიოდში რამდენჯერმე უშედეგოდ შეეცადა თავისი სტატუსის მონქსრიგებას.

საქმის გარემოებების შეფასებისას ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ მხოლოდ გამოჩაკლის შემთხვევებში არამოქალაქე ოჯახის წევრის დეპორტაცია ქვეყნიდან ჩაითვლება მე-8 მუხლის დარღვევად. ამისათვის, ევროპულ სასამართლოს უნდა შეესწავლა, იყო თუ არა მოსარჩელის მდგომარეობა გამოჩაკლისი.

სასამართლომ მიუთითა, რომ ოჯახის ყველა წევრი (მეუღლე და შვილები) იყვნენ ნიდერლანდის მოქალაქეები. განსხვავებით სხვა იმიგრანტებისაგან, მოსარჩელე, როგორც სურინამელი, იყო ნიდერლანდის მოქალაქე 1975 წლამდე, ვინაიდან სურინამი იყო ნიდერლანდის კოლონია ამ პერიოდამდე.

ევროპულმა სასამართლომ გაითვალისწინა, რომ მოსარჩელის ნიდერლანდში ყოფნის 16 წლის განმავლობაში სახელმწიფო თვალს ხუჭავდა ამ სიტუაციაზე, თუმცა შეეძლო, მოეხდინა მისი დეპორტაცია. ამ პერიოდში მოსარჩელეს ჩამოუყალიბდა ოჯახური, სოციალური და კულტურული კავშირები ნიდერლანდთან. სასამართლომ ასევე გაითვალისწინა, რომ მას არ ჰქონდა ჩადენილი დანაშაული.

³⁷⁸ 2014 წლის 3 ოქტომბერი.

საქმეზე გადაწყვეტილების მიღებისას ევროპულმა სასამართლომ გაითვალისწინა მნიშვნელოვანი ფაქტორი, კერძოდ, რა გავლენას მოახდენდა დედის დეპორტირება თავის შვილებზე.³⁷⁹ ევროპულმა სასამართლომ ჩათვალა, რომ დედისათვის მუდმივად ცხოვრების უფლების მინიჭებაზე უარი უარყოფით გავლენას მოახდენდა ბავშვების საუკეთესო ინტერესებზე და, შესაბამისად, დაირღვეოდა ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება. საბოლოოდ, ევროპულმა სასამართლომ ჩათვალა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი.

საქმეში – *ლიუ და ლიუ რუსეთის წინააღმდეგ (Liu and Liu v. Russia)* – მოსარჩელები, ბ-ნი ლინგჩაი, ჩინეთის მოქალაქე და მისი მეუღლე, ქ-ნი იულია ლიუ, რუსეთის მოქალაქე, ასაჩივრებდნენ რუსეთის ხელისუფლების გადაწყვეტილებას ბ-ნი ლინგჩაის დეპორტაციის შესახებ.³⁸⁰ მოსარჩელები იყვნენ დაქორწინებულნი და ჰყავდათ ორი შვილი, რომლებიც რუსეთის მოქალაქეები იყვნენ.

ბ-ნი ლინგჩაი რუსეთში რამდენიმე წლის განმავლობაში კანონიერად იმყოფებოდა. 2002 წელს მან მოითხოვა ცხოვრების უფლების გახანგრძლივება. ეროვნულმა სასამართლომ უარი განუცხადა სარჩელზე, რომელშიც ბ-ნი ლინგჩაი ითხოვდა მუდმივი ცხოვრების უფლების გახანგრძლივებას. სასამართლომ ასეთი გადაწყვეტილება მიიღო შინაგან საქმეთა სამინისტროს ინფორმაციის საფუძველზე, რომლის მიხედვით, ბ-ნი ლინგჩაი სამიში იყო ეროვნული უშიშროებისათვის. ვინაიდან ეს ინფორმაცია იყო საიდუმლო, სასამართლომ ის ვერ გაასაჯაროა.

ბ-ნი ლინგჩაი რამდენჯერმე დააჯარიმეს რუსეთში მუდმივად ცხოვრების უფლების არქონის გამო (2003, 2004 და 2005 წლებში). 2005 წელს იგი მოათავსეს დაკავების ცენტრში, დეპორტაციამდე. 2006 წელს ეროვნულმა სასამართლომ მიიღო

³⁷⁹ 118-ე–120-ე პუნქტები. ამ თვალსაზრისით საინტერესოა საქმე – *ომოჯუდი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Omojudi v. the United Kingdom)*, 2009 წლის 24 ნოემბერი. ბავშვის ინტერესების დაცვის განსაკუთრებულ მნიშვნელობაზე დეპორტაციის საქმესთან მიმართებით იმსჯელა ევროპულმა სასამართლომ საქმეზე – *ნუნეზი ნორვეგიის წინააღმდეგ (Nunez v. Norway)*, 2011 წლის 28 სექტემბერი.

³⁸⁰ 2007 წლის 6 დეკემბერი.

გადაწყვეტილება ბ-ნი ლინგჩაის დეპორტაციის შესახებ, თუმცა ეს გადაწყვეტილება არ აღსრულებულა.

მოსარჩელები ამტკიცებდნენ, რომ ჩინეთში ბ-ნი ლინგჩაის დეპორტირება დაარღვევს მათი ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებას.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ უცხო ქვეყნის მოქალაქეთა შესახებ კანონი აძლევდა რუსეთის შინაგან საქმეთა სამინისტროს უფლებას, უცხოელისათვის ეთქვათ უარი მუდმივი ცხოვრების უფლების გაცემაზე და მოეთხოვათ უცხო ქვეყნის მოქალაქისათვის, დაეტოვებინა ქვეყანა ეროვნული უშიშროების საფუძველზე, რაიმე დასაბუთებისა და დამოუკიდებელი ორგანოს კონტროლის გარეშე. ევროპული სასამართლოსათვის უცნობი იყო, არსებობდა თუ არა ამ გადაწყვეტილების გასაჩივრების შესაძლებლობა სასამართლოში ან სხვა დამოუკიდებელ ორგანოში, რომელიც უზრუნველყოფდა შეჯიბრებითობით პროცესს და იქნებოდა კომპეტენტური, რომ განეხილა დეპორტაციის შესახებ მიღებული გადაწყვეტილების მიზეზები და მტკიცებულებები.

ევროპულმა სასამართლომ ასევე დაადგინა, რომ რუსეთის ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსის მიხედვით, ასევე არსებობდა უცხო ქვეყნის მოქალაქის რუსეთიდან გაძევების წესი, რომელიც შეიცავდა პროცესუალურ გარანტიებს, მათ შორის სასამართლოს გადაწყვეტილების ზემდგომ ორგანოში გასაჩივრების შესაძლებლობას.

შესაბამისად, რუსეთში არსებობდა ორი პარალელური პროცედურა უკანონოდ მყოფი უცხო ქვეყნის მოქალაქეთა დეპორტაციის უზრუნველსაყოფად. რუსეთის შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობა ანიჭებდა აღმასრულებელ ხელისუფლებას უფლებამოსილებას, თავად გადაეწყვიტა, რომელ პროცედურას აირჩევდა.

აქედან გამომდინარე, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ბ-ნი ლინგჩაის დეპორტაციაზე მიღებული გადაწყვეტილება სათანადო ხარისხით არ უზრუნველყოფდა მის დაცვას უკანონო ჩარევისაგან. ამიტომ, თუ მოსარჩელის მიმართ აღსრულებოდა გადაწყვეტილება დეპორტაციის შესახებ,

დაირღვეოდა კონვენციის მე-8 მუხლით გათვალისწინებული მათი ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება.

საქმე – *სლივენკო ლატვიის წინააღმდეგ (Slivenko v. Latvia)* – ეხებოდა ორი მოსარჩელის, დედისა (ტატიანა სლივენკოსა) და შვილის (კარინა სლივენკოს) მე-8 მუხლით დაცულ უფლებას. ტატიანა სლივენკო იყო რუსი სამხედროს შვილი.³⁸¹ ის ერთი თვის იყო, როდესაც, საბჭოთა კავშირის არსებობის პერიოდში, მისი ოჯახი გადასახლდა ლატვიაში, რადგან მამა, როგორც სამხედრო, სამსახურებრივად განაწესეს ლატვიაში. ტატიანა სლივენკო დაქორწინდა და გაუჩნდა შვილი, კარინა სლივენკო. საბოლოოდ, დედა 40 წლის, ხოლო შვილი 18 წლის განმავლობაში ცხოვრობდნენ ლატვიაში, ვიდრე მათ არ მოუწიათ ლატვიის დატოვება და რუსეთში გამგზავრება, რუსეთის სამხედრო ფორმირებების მიერ ლატვიის ტერიტორიის დატოვების შედეგად.

ვინაიდან ოჯახური ცხოვრების საკითხი ამ საქმეში არ იყო აქტუალური (ტატიანა სლივენკოს მეუღლე და კარინა სლივენკოს მამა მანამდე გადავიდა რუსეთში საცხოვრებლად), სასამართლომ ყურადღება გაამახვილა მათი პირადი ცხოვრებისა და საცხოვრებლის საკითხზე.

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა: წლების განმავლობაში ჩამოყალიბებული კავშირები ლატვიაში ადასტურებდა, რომ მოსარჩელები იყვნენ ინტეგრირებულნი ლატვიურ საზოგადოებაში, მათ ჰქონდათ ლატვიაში სოციალური, პირადი და ეკონომიკური ურთიერთობები და ეს იყო პირადი ცხოვრების ნაწილი. აქედან გამომდინარე, ევროპულმა სასამართლომ ჩათვალა, რომ ამ ადამიანთა იძულება, დაეტოვებინათ ლატვია, იყო მათი პირადი ცხოვრების უფლების პატივისცემის დარღვევა.³⁸²

საქმე – *ბერიშა შვეიცარიის წინააღმდეგ (Berisha v. Switzerland)* – ეხებოდა მოსარჩელების სამ შვილს, რომლებიც კოსოვოში ცხოვრობდნენ და უკანონოდ შევიდნენ შვეიცარიის ტე-

³⁸¹ 2003 წლის 9 ოქტომბერი.

³⁸² იხ. Iv. Roagna, Protecting the Right to Respect for Private and Family Life under the European Convention on Human Rights, 2012, 82.

რიტორიაზე.³⁸³ მოსარჩელები ამტკიცებდნენ, რომ შვეიცარიის ხელისუფლების გადანყვეტილება მათი შვილების ქვეყნიდან გაძევების შესახებ არღვევს მათი ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებას.

ევროპულმა სასამართლომ ჩათვალა: მოსარჩელები თავიანთი გაცნობიერებული გადანყვეტილებით ცხოვრობდნენ შვეიცარიაში, ნაცვლად კოსოვოში ცხოვრებისა და მათ შვილებს არ უცხოვრიათ შვეიცარიაში საკმარისად დიდი დრო, რომ დაეკარგათ კავშირები თავიანთი დაბადების ქვეყანასთან, სადაც გაიზარდნენ და მიიღეს განათლება. შვილებს ჰქონდათ ოჯახური კავშირები კოსოვოში. ევროპული სასამართლოს აზრით, 17 და 19 წლის უფროსი შვილები იმ ასაკში იყვნენ, რომ მოსარჩელებს ვერ შეძლებოდათ მათი მხარდაჭერა დისტანციურად; რაც შეეხება მოსარჩელების 10 წლის შვილს, მათ არაფერი უშლიდათ ხელს, რომ დაბრუნებულიყვნენ და ეცხოვრათ საკუთარ შვილთან კოსოვოში, რათა უზრუნველყოთ მისი საუკეთესო ინტერესების დაცვა.

აქედან გამომდინარე, ევროპულმა სასამართლომ ჩათვალა, რომ შვეიცარიის ხელისუფლების გადანყვეტილებას, შვილები გაძევებინათ შვეიცარიიდან, არ დაურღვევია ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი.

5.6.2. ოჯახის გაერთიანება

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია არ აკისრებს სახელმწიფოს ვალდებულებას, რომ უცხოელს მიანიჭოს კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოში ცხოვრების უფლება. მიუხედავად ამისა, მე-8 მუხლის საფუძველზე ევროპული სასამართლო იხილავს ოჯახური ცხოვრების საკითხს, რომლის ერთი ან რამდენიმე წევრი შეიძლება უცხოელი იყო. ამის გამო სასამართლოს უნევს იმის შეფასება, ირღვევა თუ არა ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება, თუ უცხოელს (უცხოელებს), რომლის ოჯახის წევრიც ცხოვრობს კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოში, ეს სახელმწიფო უარს უცხადებს ამ

³⁸³ 2013 წლის 30 ივლისი.

ქვეყანაში ცხოვრების უფლების მინიჭებაზე.

ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართლით განისაზღვრა ოჯახურ ცხოვრებასთან დაკავშირებული სტანდარტები ოჯახის გაერთიანებასთან მიმართებით, მათ შორის სახელმწიფოს პოზიტიური ვალდებულება, უზრუნველყოს საკუთარ ოჯახთან უცხოელის გაერთიანება კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოში, თუ იმ სახელმწიფოში, რომელშიც ეს უცხოელი მუდმივად ცხოვრობს, შეუძლებელია ამის გაკეთება.

ამ თვალსაზრისით, საინტერესოა საქმე – *აბდულაზიზი, კაბალესი და ბალკანდალი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Abdulaziz, Cabales and Balkandali v. the United Kingdom)*.³⁸⁴ ამ საქმეში სამი ქალბატონი, რომლებიც კანონიერად ცხოვრობდნენ გაერთიანებულ სამეფოში, ასაჩივრებდნენ გაერთიანებული სამეფოს უარს იმის შესახებ, რომ მათი მეუღლეებისათვის დაერთოთ ქვეყანაში შესვლის ან დარჩენის უფლება, რათა ერთად ეცხოვრათ ოჯახური ცხოვრებით.

ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ სახელმწიფოს აქვს უფლება, გააკონტროლოს არამოქალაქეების შესვლა თავის ტერიტორიაზე. მან ასევე მიუთითა, რომ ეს საქმე არ ეხება იმიგრანტებს (იგულისხმება მოსარჩელე ქალბატონები, რომლებიც უკვე კანონიერად ცხოვრობდნენ გაერთიანებულ სამეფოში), რომლებსაც უკვე ჰყავდათ ოჯახი გაერთიანებულ სამეფოში მუდმივად ცხოვრების უფლების მინიჭებისას. განმცხადებლები დაქორწინდნენ მხოლოდ მას შემდეგ, რაც დაფუძნდნენ გაერთიანებულ სამეფოში. ამიტომ, სასამართლოს აზრით, მე-8 მუხლი არ აკისრებს მოპასუხე სახელმწიფოს მოსარჩელეთა არამოქალაქე მეუღლეების გაერთიანებულ სამეფოში საცხოვრებლად მიღების ვალდებულებას.

სასამართლომ აღნიშნა: მოსარჩელებმა ვერ დაამტკიცეს, რომ არსებობდა დაბრკოლებები ოჯახური ცხოვრებისათვის მათი ან მათი მეუღლეების წარმოშობის ქვეყნებში, ან რომ არსებობდა განსაკუთრებული მიზეზები, რატომაც მათ ეს ვერ უნდა გაეკეთებინათ.³⁸⁵ ამის გამო ევროპულმა სასამართლომ

³⁸⁴ 1985 წლის 28 მაისი.

³⁸⁵ 68-ე პუნქტი.

დაადგინა, რომ მე-8 მუხლი, ცალკე აღებული, არ დარღვეულა.³⁸⁶

თავისი წარმოშობის ქვეყანაში პირის დაბრუნების შე-საძლებლობა ოჯახის წევრთან ერთად საცხოვრებლად შეი-ძლება გადამწყვეტი გახდეს იმის განსაზღვრისას, ვალდე-ბულია თუ არა სახელმწიფო, ნება დართოს პირს, იცხოვროს ევროპული კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოს ტერიტო-რიაზე. საქმე – *გული შვეიცარიის წინააღმდეგ (Gul v. Switzerland)* – ეხებოდა თურქეთის მოქალაქე მამაკაცის სარჩელს, რომელიც ცხოვრობდა შვეიცარიაში და რომელმაც უშუალოდ მიმართა ხელისუფლებას, რათა თავისი შვილები ჩასულიყვნენ შვეიცარიაში მასთან საცხოვრებლად.³⁸⁷ ვინაიდან ბ-ნ გულს არაფერი აბრკოლებდა, ეცხოვრა თავისი ოჯახის წევრთან ერ-თად თურქეთში, სადაც თავისი შვილები ცხოვრობდნენ, ევრო-პულმა სასამართლომ დაასკვნა, რომ შვეიცარიას არ დაურღ-ვევია მე-8 მუხლით გათვალისწინებული ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება.³⁸⁸

საქმეზე – *აჰმუტი ნიდერლანდის წინააღმდეგ (Ahmut v. the Netherlands)* – ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, რომ ნიდერლანდის ხელისუფლების უარი, ნება დაერთო ქვეყანა-ში ცხოვრებაზე ბ-ნი აჰმუტის (მაროკოსა და ნიდერლანდის მოქალაქე) 15 წლის ვაჟიშვილისათვის, სადაც ბ-ნი აჰმუტი გარკვეული დროის განმავლობაში ცხოვრობდა, არ არღვევს კონვენციის მე-8 მუხლს.³⁸⁹ სასამართლომ დაასაბუთა თავი-სი პოზიცია იმით, რომ ბიჭმა თავისი ცხოვრების დიდი ნაწი-ლი გაატარა მაროკოში, რომელთანაც მას აქვს ენობრივი და კულტურული კავშირები, იქ აღიზარდა და იქ ცხოვრობენ მისი ოჯახი წევრები. ამგვარად, ევროპულმა სასამართლომ ცხად-ყო, რომ კონვენციის მე-8 მუხლი არ ირღვევა, თუ ოჯახის წევ-რებს შეუძლიათ ერთად ცხოვრება რომელიმე სხვა ქვეყანაში.

საქმე – *სენი ნიდერლანდის წინააღმდეგ (Sen v. the Nether-*

³⁸⁶ ამ საქმეში ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა მე-8 მუხლი მე-14 მუხლთან (დისკრიმინაციის აკრძალვა) მიმართებით.

³⁸⁷ 1996 წლის 19 თებერვალი.

³⁸⁸ ასევე იხ. საქმე *ტუკუაბო-ტეკლე ნიდერლანდის წინააღმდეგ (Tuquabo-Tekle v. the Netherlands)*, 2005 წლის 1 დეკემბერი.

³⁸⁹ 1996 წლის 28 ნოემბერი.

lands) – ეხებოდა სამ მოსარჩელეს: მამას (ზეკი სენი), დედას (გულდენ სენი) და მათ შვილს (სინემ სენი), რომლებიც იყვნენ თურქეთის მოქალაქეები.³⁹⁰ მამა 1977 წელს გადავიდა ნიდერლანდში საცხოვრებლად. დედა მას შეუერთდა 1986 წელს. ნიდერლანდში გადასვლამდე, ქ-ნმა სენმა 1983 წელს გააჩინა შვილი (სინემი), რომელიც დაუტოვა თავის დეიდას თურქეთში. 1990 წელს და 1994 წელს მათ ეყოლათ კიდევ ორი შვილი, რომლებიც დაბადებიდანვე ცხოვრობდნენ ნიდერლანდში.

1992 წელს ბ-მა სენმა მიმართა ნიდერლანდის ხელისუფლებას, რომ პირველი შვილისათვის (სიმენი) მიეცათ მუდმივად ცხოვრების უფლება ნიდერლანდში. ხელისუფლებამ უარყოფითი გადაწყვეტილება მიიღო, რადგან ჩათვალა, რომ სინემი აღარ იყო მისი მშობლების ოჯახის წევრი, იგი დეიდის ოჯახის წევრი გახდა. მიუხედავად ზემდგომ ინსტანციებში გადაწყვეტილების გასაჩივრებისა, მოსარჩელების სარჩელი არ დაკმაყოფილდა.

ევროპული სასამართლოს წინაშე მოსარჩელები ამტკიცებდნენ, რომ სინემისათვის ნიდერლანდში მუდმივად ცხოვრების უფლების მინიჭებაზე უარი, რომლის გამო იგი ვერ შეუერთდა მშობლებს ნიდერლანდში, ითვლება მათი ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლების დარღვევად.

ევროპულმა სასამართლომ საქმეზე მსჯელობისას მიუთითა, რომ სინემმა მთელი თავისი ცხოვრება გაატარა თურქეთში და მას ჰქონდა თავისი ქვეყნის ენობრივ და კულტურულ გარემოსთან მყარი კავშირები, ჯერ კიდევ ჰყავდა იქ ნათესავები. მიუხედავად ამისა, თურქეთში ოჯახის დანარჩენი ნაწილის დაბრუნებისათვის არსებობდა დაბრკოლებები. კერძოდ, პირველი ორი მოსარჩელე (დედა და მამა) დაფუძნდნენ თურქეთში, სადაც კანონიერად ცხოვრობდნენ მრავალი წლის განმავლობაში, ხოლო სამიდან ორი შვილი მთელი ცხოვრების განმავლობაში ცხოვრობდა ნიდერლანდში, ისინი იქ დადიოდნენ სკოლაში.

ერთი მხრივ, მოსარჩელეთა, ხოლო, მეორე მხრივ, იმიგრაციის კონტროლის შესახებ სახელმწიფოს ინტერესებს შორის

³⁹⁰ 2001 წლის 21 დეკემბერი.

ბალანსის დადგენისას ევროპულმა სასამართლომ ერთსულოვნად მიიჩნია, რომ დაირღვა მოსარჩელეთა ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება.

საქმე – *ჰასანბასიკი შვეიცარიის წინააღმდეგ (Hasanbasic v. Switzerland)* – ეხება ბოსნია და ჰერცეგოვინის მოქალაქეებს.³⁹¹ ბ-ნი ჰასანბასიკი ცხოვრობდა ბოსნიაში, ხოლო ქ-ნი ჰასანბასიკი-ზუკო შვეიცარიაში, სადაც 1979 წელს მიიღო მუდმივად ცხოვრების უფლება. 1982 წელს მათ გაუჩნდათ შვილი და ისინი დაქორწინდნენ. ბ-ნ ჰასანბასიკს ჯერ ჰქონდა დროებითი, ხოლო შემდგომ მუდმივი ცხოვრების უფლება შვეიცარიაში. 2004 წლის აგვისტოში მან შეატყობინა შვეიცარიის ხელისუფლებას, რომ განზრახული ჰქონდა, დაეტოვებინა შვეიცარია და დაბრუნებულიყო ბოსნიაში. აქედან გამომდინარე, მისი მუდმივი ცხოვრების უფლება შვეიცარიაში გაუქმდა. 2004 წლის დეკემბერში ის ტურისტული ვიზით დაბრუნდა შვეიცარიაში, თუმცა მოუწია ქვეყნის დატოვება. მისი მეუღლის თხოვნა, რომ ბ-ნი ჰასანბასიკისათვის მიეცათ ოჯახთან გაერთიანების უფლება, არ დაკმაყოფილდა.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ, ვინაიდან ბ-ნი ჰასანბასიკი მანამდე წლების განმავლობაში ცხოვრობდა თავის ოჯახთან და იყო ინტეგრირებული შვეიცარიაში, მისთვის ცხოვრების უფლების მინიჭებაზე უარი იყო არაპროპორციული ნაბიჯი სახელმწიფოს მხრიდან, რაც არღვევდა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლით დაცულ ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებას.

საქმეები – *მუგენზი საფრანგეთის წინააღმდეგ (Mugenzi v. France)* და *ტანდა-მუზინგა საფრანგეთის წინააღმდეგ (Tanda-Muzinga v. France)* – ეხებოდა საფრანგეთში ლტოლვილის სტატუსის მქონე მოსარჩელების მტკიცებას, რომ მათი შვილებისათვის უარის თქმა ვიზის გაცემაზე, რათა ოჯახი გაერთიანებულიყო, არღვევდა მათი ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებას.³⁹²

ევროპულმა სასამართლომ ჩათვალა, რომ მათი ლტოლვილის სტატუსისა და ოჯახის გაერთიანების პრინციპის აღია-

³⁹¹ 2013 წლის 11 ივნისი.

³⁹² 2014 წლის 10 ივლისი.

რებით, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ჰქონდა, სავიზო სარჩელი განეხილათ სწრაფად, ყურადღებით და განსაკუთრებულად გულმოდგინედ. ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა, რომ ოჯახის გაერთიანება აძლევდა შესაძლებლობას პირებს, რომლებიც დევნას გამოექცნენ, აღედგინათ ნორმალური ცხოვრება. ევროპული სასამართლოს აზრით, საერთაშორისო და ევროპულ დონეზე არსებობს საერთო კონსენსუსი, რომ ლტოლვილებმა ისარგებლონ ოჯახის გაერთიანების უფრო შეღავათიანი პროცედურით, ვიდრე ეს გათვალისწინებულია სხვა უცხოელებისათვის.

საბოლოოდ, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლების დარღვევა მოსარჩელეების მიმართ.³⁹³

6. საცხოვრებელი

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს განმარტებით, ტერმინ „საცხოვრებელს“ აქვს ავტონომიური მნიშვნელობა. კერძოდ: ჩაითვლება თუ არა გარკვეული ადგილი „საცხოვრებლად“ კონვენციის მიზნებისათვის, უნდა განისაზღვროს კონკრეტული გარემოებების გულდასმით განხილვის შედეგად. ზოგადად, საცხოვრებელი განიმარტება როგორც ადგილი, სადაც ადამიანი მუდმივად ცხოვრობს, ან, რომელთანაც ადამიანს აქვს საკმარისი და უწყვეტი კავშირი. „საცხოვრებლის“ კონცეფცია მოიცავს შემდეგს: დასასვენებელი საცხოვრებელი; მეორე საცხოვრებელი; სასტუმროები, რომლებშიც პირები ხანგრძლივი დროის განმავლობაში ცხოვრობენ;³⁹⁴ ნაქირავები ფართი, სადაც პირი ცხოვრობს;³⁹⁵ სოციალური საცხოვრებელი, რომელიც დაკავებულია მოსარჩელის მიერ დამქირავებლის სახით;³⁹⁶ ბიზნესშენობები, რომლებშიც არ არსებობს მკაფიო განსხვავება პიროვნების საოფისე და კერ-

³⁹³ *სენიგო ლონგი და სხვები საფრანგეთის წინააღმდეგ (Senigo Longue and Others v. France)*, 2014 წლის 10 ივლისი.

³⁹⁴ *დემადესი თურქეთის წინააღმდეგ (Demades v. Turkey)*, 2003 წლის 31 ივლისი.

³⁹⁵ *მენტესი და სხვები თურქეთის წინააღმდეგ (Menteş and Others v. Turkey)*, 1997 წლის 28 ნოემბერი.

³⁹⁶ *მაკკანი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (McCann v. the United Kingdom)*, 1995 წლის 27 სექტემბერი.

ძო რეზიდენციას შორის, ან კერძო და ბიზნესსაქმიანობებს შორის,³⁹⁷ კომპანიის რეგისტრირებული ოფისი, ფილიალები ან სხვა ბიზნესშენობები;³⁹⁸ არატრადიციული საცხოვრებლები, როგორიცაა ქარავანი და სხვა არაფიქსირებული საცხოვრებელი ადგილი;³⁹⁹ მეორე მხრივ, სასამართლომ საცხოვრებლად არ მიიჩნია ქვემოთ ჩამოთვლილი ადგილები: სამრეცხაო, რომელიც ერთობლივად ეკუთვნის საცხოვრებელი კორპუსის ბინების თანამფლობელებს და განკუთვნილია დროდადრო გამოყენებისათვის;⁴⁰⁰ მსახიობის საგარდეროზე ოთახი;⁴⁰¹ მიწის ნაკვეთი, რომელსაც მფლობელი იყენებს, ან სადაც ტარდება სპორტული ღონისძიებები. საცხოვრებლით სარგებლობასთან დაკავშირებული საკითხები, როგორიცაა ექსპროპრიაცია ან იჯარა, ჩვეულებრივ, განიხილება კონვენციის პირველი ოქმის პირველი მუხლის შესაბამისად.

პირად ცხოვრებასთან შედარებით, საცხოვრებლის დაცვასთან მიმართებით ევროპულმა სასამართლომ განიხილა შედარებით მცირე რაოდენობის სარჩელები, რომლებიც უკავშირდებოდა ხელისუფლების ორგანოების მიერ დაკისრებული პოზიტიურ ვალდებულებათა შეუსრულებლობას, რაც გამომდინარეობს კონვენციის მე-8 მუხლიდან „საცხოვრებელთან“ მიმართებით.

საქმის – *გუერა და სხვები იტალიის წინააღმდეგ (Guerra and Others v. Italy)* – ყველა მოსარჩელე ცხოვრობდა სასუქების მწარმოებელი ქიმიური ქარხნიდან დაახლოებით ერთი კილომეტრის მანძილზე.⁴⁰² წარსულში ქარხანაში მომხდარი ავარიებიდან ყველაზე სერიოზული იყო 1976 წელს მომხდარი ავარია, როდესაც ამიაკის სინთეზის აირების გამწმენდი კოშკი აფეთქდა, რის გამოც მოხდა რამდენიმე ტონა დარიშხანის შემცველი

³⁹⁷ ნიმიეტი გერმანიის წინააღმდეგ (*Niemietz v. Germany*), 1992 წლის 16 დეკემბერი.

³⁹⁸ სტეს კოლას ისტი და სხვები საფრანგეთის წინააღმდეგ (*Stés Colas Est and Others v. France*), 2002 წლის 16 აპრილი.

³⁹⁹ ბაკლი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (*Buckley v. the United Kingdom*), 1996 წლის 25 სექტემბერი.

⁴⁰⁰ ჩელუ რუმინეთის წინააღმდეგ (*Chelu v. Romania*), 2010 წლის 12 იანვარი.

⁴⁰¹ ჰარტუნგი საფრანგეთის წინააღმდეგ (*Hartung v. France*), 2009 წლის 3 ნოემბერი.

⁴⁰² 1998 წლის 19 თებერვალი.

კალიუმის კარბონატისა და ბიკარბონატის ხსნარის გაჟონვა. ასორმოცდაათი ადამიანი მოხვდა საავადმყოფოში დარიშხანით მწვავე მონამვლით. მოსარჩელები ამტკიცებდნენ, რომ ხელისუფლების ორგანოების უმოქმედობამ და ავარიის შესაძლებლობის შესამცირებლად პრაქტიკული ღონისძიებების გაუტარებლობამ განაპირობა მათი ცხოვრებისა და ფიზიკური ხელშეუხებლობის უფლების დარღვევა. ისინი ასევე აცხადებდნენ, რომ შესაბამისი ორგანოების უმოქმედობამ, მოეხდინათ საზოგადოების ინფორმირება საფრთხეებისა და პროცედურების შესახებ, რომლებიც მოსალოდნელი იყო სერიოზული ავარიის შემთხვევაში, დაარღვია მათი პირადი და ოჯახური ცხოვრების, ისევე როგორც საცხოვრებლის უფლება. ამან კიდევ ერთხელ დაადასტურა, რომ გარემოს მძიმე დაზიანებებამ შეიძლება გავლენა მოახდინოს ფიზიკური პირების კეთილდღეობაზე და ხელი შეუშალოს მათ მიერ საკუთარი საცხოვრებლით ჯეროვნად სარგებლობას.

საქმის – *ლოპეზ ოსტრა ესპანეთის წინააღმდეგ (Lopez Ostra v. Spain)* – მიხედვით, ქალაქში, რომელშიც ცხოვრობდა მოსარჩელე, იყო ტყავის მრეწველობის მძიმე კონცენტრაცია.⁴⁰³ ბ-ნი ლოპეზ ოსტრა ასაჩივრებდა მუნიციპალური ხელისუფლების უმოქმედობას, რადგან ეს უკანასკნელი არაფერს აკეთებდა, რათა დაეცვა მოსარჩელე და სხვა მოქალაქეები მავნე ზემოქმედებისაგან, რაც გამოწვეული იყო ნარჩენების გამწმენდი ნაგებობიდან მომდინარე სუნით, ხმაურითა და დამაბინძურებელი გამონახოლქვით. მან მიიჩნია, რომ ესპანეთის ხელისუფლება პასუხისმგებელი იყო ამაზე. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი, რადგან ესპანეთმა ვერ შეძლო სამართლიანი ბალანსის დაცვა, ერთი მხრივ, ქალაქის ეკონომიკური კეთილდღეობის ინტერესსა (ნარჩენების გამწმენდი ნაგებობის არსებობა) და, მეორე მხრივ, მოსარჩელის პირადი ცხოვრებისა და საცხოვრებლით სარგებლობის უფლებას შორის. ევროპულმა სასამართლომ მიუთითა, რომ მოსარჩელემ და მისმა ოჯახმა გამოიარა ის უსიამოვნება, რომელიც გამოიწვია ქარხანამ სამი წლის განმა-

⁴⁰³ 1994 წლის 9 დეკემბერი.

ვლობაში, ვიდრე არ დატოვეს საცხოვრებელი, ყველა თანმდევ უხერხულობასთან ერთად. ისინი გადავიდნენ მხოლოდ მაშინ, როდესაც ცხადი გახდა, რომ სიტუაცია შეიძლება გაგრძელებულიყო განუსაზღვრელი ვადით და როდესაც მოსარჩელის ბავშვის პედიატრმა ურჩია მათ, რომ ასე მოქცეულიყვნენ. ამ პირობებში მუნიციპალიტეტის შეთავაზება ვერ უზრუნველყოფდა უსიამოვნებისა და უხერხულობის სრულ კომპენსირებას, რომელსაც ისინი მიიღებდნენ.

საქმე – *ტაქსინი და სხვები თურქეთის წინააღმდეგ (Taşkın and Others v. Turkey)* – ეხებოდა ოქროს მაღაროს ასამუშავებლად საჭირო ნებართვის გაცემას ოვაჩიკში, ბერგამის რაიონში (იზმირი).⁴⁰⁴ მოსარჩელები ცხოვრობდნენ ბერგამაში და მიმდებარე სოფლებში. ისინი ამტკიცებდნენ, რომ, როგორც ეროვნული ხელისუფლების მიერ ნებართვის გაცემამ ოქროს მაღაროს ასამუშავებლად ციანილების პროცესის გამოყენებით, ისე მასთან დაკავშირებულმა გადაწყვეტილების მიღების პროცესმა დაარღვია მათი პირადი ცხოვრებისა და საცხოვრებლის უფლებები.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი და მიუთითა: თურქეთმა ვერ შეძლო თავისი ვალდებულებების შესრულება. სასამართლომ აღნიშნა, რომ ხელისუფლების გადაწყვეტილება ოქროს მაღაროს ამუშავების ნებართვის გაცემასთან დაკავშირებით 1997 წლის მაისში გააუქმა უზენაესმა ადმინისტრაციულმა სასამართლომ, რომელიც ამ საქმეში, საჯარო და კერძო ინტერესების შეჯერების შემდეგ, გადაწყვეტილების მიღებისას დაეყრდნო მოსარჩელების მიერ სიცოცხლისა და ჯანსაღი გარემოს უფლების ეფექტიან განხორციელებას და დაასკვნა, რომ ნებართვა არ ემსახურება საზოგადოების ინტერესებს. მიუხედავად ამისა, მას არ უბრძანებია ოქროს მაღაროს დახურვა 1998 წლის თებერვლამდე. მეტიც, თურქეთის კანონმდებლობით მინიჭებული პროცედურული გარანტიების და სასამართლო გადაწყვეტილებებით, ამ გარანტიების უზრუნველყოფის მიუხედავად, მინისტრთა საბჭომ 2002 წლის მარტის გადაწყ-

⁴⁰⁴ 2004 წლის 10 ნოემბერი.

ვეტილებით, რომელიც არ იყო საჯარო, ნება დართო ოქროს მალაროში წარმოების გაგრძელებას, რაც მოხდა 2001 წლის აპრილში. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ამ დროს ხელისუფლებამ შეუწყვიტა მოსარჩელებს პროცედურული გარანტიები, რომლებიც ხელმისაწვდომი იყო მათთვის, რათა ეფექტიანად დაეცვათ პირადი ცხოვრებისა და საცხოვრებლის უფლება.

საქმის – *ფადეევა რუსეთის წინააღმდეგ (Fadeyeva v. Russia)* – მოსარჩელე ცხოვრობდა ფოლადის მწარმოებელ დიდ ცენტრში, ქ. ჩერეპოვეცში, რომელიც მდებარეობდა დაახლოებით 300 კმ-ის დაშორებით მოსკოვიდან.⁴⁰⁵ იგი ამტკიცებდა, რომ ფოლადის ქარხნის მუშაობამ მისი საცხოვრებლის სიახლოვეს საფრთხის ქვეშ დააყენა მისი ჯანმრთელობა და კეთილდღეობა.

ევროპულმა სასამართლომ ჩათვალა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი და დაადგინა: რუსეთმა ვერ შეძლო, დაეცვა ბალანსი, ერთი მხრივ, საზოგადოების ინტერესებსა და, მეორე მხრივ, მოსარჩელის საცხოვრებლისა და პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებას შორის. სასამართლომ აღნიშნა, რომ რუსეთის ხელისუფლებამ გასცა ნებართვა დამაბინძურებელი საწარმოს ფუნქციონირებაზე მჭიდროდ დასახლებული ქალაქის შუაგულში. მას შემდეგ, რაც საწარმოდან გამოსულმა ტოქსიკურმა ნარჩენებმა გადააჭარბა ეროვნული კანონმდებლობით დადგენილი უსაფრთხოების ნორმას, რასაც შეიძლებოდა, საფრთხის ქვეშ დაეყენებინა მიმდებარე ტერიტორიაზე მცხოვრებთა ჯანმრთელობა, ხელისუფლებამ გადანყვიტა, გარკვეული ტერიტორია ქარხნის გარშემო თავისუფალი ყოფილიყო ნებისმიერი საცხოვრებელი შენობისაგან. მიუხედავად ამისა, ეს საკანონმდებლო ღონისძიებები არ იქნა შესრულებული პრაქტიკაში. სასამართლოს აზრით, შეიძლება, ძალიან შორს ნაგვიყვანოს იმის გაცხადებამ, რომ სახელმწიფო ან დამაბინძურებელი საწარმო ვალდებული იყო, უზრუნველყოთ მოსარჩელები უფასო საცხოვრებლით. სასამართლოს აზრით, ნებისმიერ შემთხვევაში, სასამართლოს ფუნქცია არ იყო, ეკარნახა ზუსტი ღონისძიებები, რომლებიც უნდა ყოფილიყო

⁴⁰⁵ 2005 წლის 9 ივნისი.

მიღებული მონაწილე სახელმწიფოების მიერ, რათა შეესრულებინათ თავიანთი პოზიტიური ვალდებულებები კონვენციის მე-8 მუხლის თანახმად. მოსარჩელის შემთხვევაში, სახელმწიფომ არ შესთავაზა მოსარჩელეს არავითარი ეფექტიანი გამოსავალი, რათა დახმარებოდა მას საშიში ზონის დატოვებაში. გარდა ამისა, თუმცა დამაბინძურებელი საწარმო ფუნქციონირებდა ეროვნული გარემოსდაცვითი სტანდარტების დარღვევით, არ არსებობს ინფორმაცია, რომ სახელმწიფომ შეიმუშავა ან გაატარა ეფექტიანი ღონისძიებები, რომლებიც გაითვალისწინებდა დაბინძურებით დაზარალებული მოსახლეობის ინტერესს.

საქმის – *ჯიაკომელი იტალიის წინააღმდეგ (Giacomelli v. Italy)* – მოსარჩელე 1950 წლიდან ცხოვრობდა საცხოვრებელში, რომელიც 30 მეტრის დაშორებით მდებარეობდა „სპეციალური ნარჩენების“ შენახვისა და გადამუშავების ქარხნიდან.⁴⁰⁶ ეს ნარჩენები კლასიფიცირებული იყო როგორც სახიფათო და არასახიფათო. ქარხანამ მუშაობა დაიწყო 1982 წელს. კომპანიამ, რომელიც ამუშავებდა ამ ქარხანას, შემდგომში მიიღო ნებართვა გადამუშავებული ნარჩენების რაოდენობის გაზრდასა და სახიფათო ნარჩენების „დეტოქსიკაციის“ პროცესის განხორციელებაზე, რაც გულისხმობდა ქიმიური პროდუქტების გამოყენებას სპეციალური სამრეწველო ნარჩენების გადამამუშავებლად. მოსარჩელე ასაჩივრებდა, რომ საწარმოდან გამომავალი მუდმივი ხმაური და მავნე გამონაბოლქვი ქმნიდა სერიოზულ საფრთხეს მისი ჯანმრთელობისა და საცხოვრებლისათვის.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა და მიუთითა, რომ იტალიამ ვერ შეძლო სასამართლიანი ბალანსის დაცვა საზოგადოების ინტერესსა, ჰქონოდა ტოქსიკური სამრეწველო ნარჩენების გადამამუშავებელი ქარხანა და მოსარჩელის ინტერესს შორის, შეძლებოდა საცხოვრებლისა და პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლების ეფექტიანი განხორციელება. სასამართლოს აზრით, კომპანიას, რომელიც ექსპლუატაციას უწევდა ქარხა-

⁴⁰⁶ 2006 წლის 2 ნოემბერი.

ნას, 1996 წლამდე არ მოეთხოვებოდა, ჩაეტარებინა გარემოზე ზემოქმედების შეფასება („EIA“). მეტიც, გარემოზე ზემოქმედების შეფასების პროცედურის განხორციელებისას გარემოს დაცვის სამინისტრომ აღმოაჩინა ორი შემთხვევა, როდესაც ქარხნის მუშაობა შეუთავსებელი იყო გარემოსდაცვით რეგულაციებთან მისი უვარგისი გეოგრაფიული მდებარეობის გამო და, რომ არსებობდა კონკრეტული საფრთხე ადგილობრივი მოსახლეობისათვის. აქედან გამომდინარე, რამდენიმე წლის განმავლობაში მისი უფლება, უზრუნველყოფილიყო საცხოვრებლის უფლების პატივისცემა, სერიოზულად ილახებოდა ქარხნის მიერ საშიში საქმიანობის განხორციელების გამო.

საქმის – *დუბეტცკა და სხვები უკრაინის წინააღმდეგ (Dubetska and Others v. Ukraine)* – მოსარჩელები ამტკიცებდნენ, რომ მათ ჯანმრთელობას, საცხოვრებელსა და საცხოვრებელ გარემოს მიაღდა ზიანი სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული ქვანახშირის მალაროს მუშაობის შედეგად.⁴⁰⁷ ისინი ასევე მიუთითებდნენ, რომ უკრაინის ხელისუფლებას არაფერი გაუკეთებია სიტუაციის გამოსასწორებლად.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი, რადგან უკრაინის ხელისუფლება ინფორმირებული იყო მალაროსა და ქარხნის შესახებ, მაგრამ არაფერი უღონია, რათა შეემცირებინა დაბინძურების დონე და მავნე ზემოქმედება მოსარჩელების პირად ცხოვრებასა და საცხოვრებელზე. მეტიც, მართალია, ცენტრალიზებული აკვედუკი აშენდა 2009 წელს, რომელიც უზრუნველყოფდა საკმარისი რაოდენობით სასმელი წყლის მიწოდებას მოსარჩელებისათვის, 12 წლის განმავლობაში ხელისუფლებამ ვერ გამოწახა ეფექტიანი გამოსავალი მოსარჩელების მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად. სასამართლომ ასევე დააკისრა უკრაინის მთავრობას ვალდებულება, გაეტარებინა შესაბამისი ღონისძიებები მოსარჩელების მიმართ.

საქმის – *ჰატონი და სხვები გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Hatton and Others v. the United Kingdom)* – მოსარჩელები, რომლებიც ცხოვრობდნენ ლონდონში, ჰითროუს აე-

⁴⁰⁷ 2011 წლის 10 თებერვალი.

როპორტთან ახლოს, აცხადებდნენ, რომ გაერთიანებული სამეფოს მთავრობის პოლიტიკამ ღამის ფრენების გაზრდასთან დაკავშირებით გამოიწვია კონვენციის მე-8 მუხლით გათვალისწინებული მათი უფლებების დარღვევა.⁴⁰⁸ ისინი ამტკიცებდნენ, რომ მათი ჯანმრთელობა სერიოზულად შეირყა უძილობის შედეგად, რომელიც გამონვეული იყო ღამის რეისებით.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ არ დარღვეულა კონვენციის მე-8 მუხლი. მან ხაზი გაუსვა, რომ გაერთიანებულ სამეფოს არ გადაუღახავს თავისუფალი შეფასების ფარგლები. სასამართლოს განმარტებით, არსებობდა ეკონომიკური ინტერესი ღამის ფრენების გაზრდასთან დაკავშირებით, რაც ადამიანების მხოლოდ მცირე პროცენტულ რაოდენობას აწუხებდა. ამის გამო ბინის ფასები არ დაცემულა ამ რაიონში და მოსარჩელებს შეეძლოთ გადასახლება მათთვის სასურველ სხვა რაიონში, ფინანსური ზარალის გარეშე.

საქმის – *ფლამენბაუმი და სხვები საფრანგეთის წინააღმდეგ (Flamenbaum and Others v. France)* – მოსარჩელები იყვნენ მფლობელები საცხოვრებლისა, რომელიც მდებარეობდა სენ-გატიენის ტყეში, ნორმანდიის სანაპიროზე. დაცულ ტერიტორიად აღიარებული ეს ადგილი განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევდა ეკოლოგიის, ფლორისა და ფაუნის თვალსაზრისით.⁴⁰⁹ საცხოვრებელი დუვილის აეროპორტის მთავარი ასაფრენი ბილიკიდან დაშორებული იყო 500-იდან 2500 მეტრამდე მანძილით. მოსარჩელები ასაჩივრებდნენ ხმაურს, რომელიც გამოიწვია აეროპორტის მთავარი ასაფრენი ბილიკის დაგრძელებამ და ხარვეზებმა ამ გადანეყვითლების მიღების პროცესში. ისინი აგრეთვე ასაჩივრებდნენ, რომ მათი ქონების საბაზრო ღირებულება მნიშვნელოვნად შემცირდა ასაფრენი ბილიკის გაფართოების გამო და, რომ მათ მოუხდათ ხმაურის საიზოლაციო ხარჯების გაღება საცხოვრებელ სახლებში.

ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა: ეროვნულმა სასამართლოებმა აღიარეს, რომ პროექტი საზოგადოებრივი ინტერესის მატარებელი იყო და ემსახურებოდა რეგიონის ეკონომიკურ კეთილდღეობას. მოსარჩელეთა შემთხვევაში სასა-

⁴⁰⁸ 2003 წლის 8 ივლისი, დიდი პალატა.

⁴⁰⁹ 2012 წლის 13 დეკემბერი.

მართლომ დაადგინა, რომ არ დარღვეულა კონვენციის მე-8 მუხლი. ვინაიდან ხელისუფლებამ გაატარა ღონისძიებები ადგილობრივ მოსახლეობაზე ხმაურის ზემოქმედების შესამცირებლად, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ხელისუფლების ორგანოებმა შეძლეს სამართლიანი ბალანსის დაცვა კონკურენტულ ინტერესებს შორის.

საქმის – *მორენო გომეზი ესპანეთის წინააღმდეგ (Moreno Gómez v. Spain)* – მოსარჩელე ასაჩივრებდა ხმაურს, რომელიც მოდიოდა მის ახლოს მდებარე ლამის კლუბებიდან.⁴¹⁰ იგი ამტკიცებდა, რომ ესპანეთის ხელისუფლება იყო ამაზე პასუხისმგებელი, რადგან ეს გრძელდებოდა წლების განმავლობაში, და, მიუხედავად მისი მრავალი საჩივრისა, ხელისუფლების ორგანოებს არ გადაუდგამთ ეფექტიანი ნაბიჯები სიტუაციის მოსაგვარებლად.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლით დაცული უფლება. მიუხედავად იმისა, რომ საკრებულომ გამოიყენა თავისი უფლებამოსილება საკითხის მოსაწესრიგებლად (როგორიცაა კანონქვემდებარე აქტის მიღება ხმაურისა და ვიბრაციის შესახებ), რომელიც, ძირითადად, შესაფერისი იყო, რათა უზრუნველყო ამ უფლების პატივისცემა, ხელისუფლებამ დაუშვა, ხოლო შემდეგ ხელი შეუწყო წესების უგულვებელყოფას, რომელიც თავად დაადგინა განსახილველი პერიოდის განმავლობაში. ასეთ ვითარებაში, როდესაც დადგინდა, რომ მოსარჩელის საცხოვრებლის პატივისცემის უფლება არსებითად დაირღვა, რადგან ხელისუფლებამ ვერ გაატარა სათანადო ღონისძიებები, გამკლავებოდა ლამის პერიოდში წარმოქმნილ უწესრიგობას, ევროპულმა სასამართლომ ჩათვალა, რომ ესპანეთმა ვერ შეასრულა დაკისრებული პოზიტიური ვალდებულება მოსარჩელის საცხოვრებლისა და პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებასთან მიმართებით.

საქმე – *მილევა და სხვები ბულგარეთის წინააღმდეგ (Mileva and Others v. Bulgaria)* – ეხებოდა ხმაურსა და აურზაურს, გამოწვეულს კომპიუტერული კლუბის მუშაობით, იმ შენობაში, რო-

⁴¹⁰ 2004 წლის 16 ნოემბერი.

მელშიც ცხოვრობდნენ მოსარჩელები. ისინი ამტკიცებდნენ, რომ ხელისუფლებამ არაფერი გააკეთა ხმაურისა და შექმნილი დისკომფორტის შესაწყვეტად.⁴¹¹

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა და ხაზი გაუსვა, რომ ბულგარეთმა ვერ შეძლო საკითხის გულდასმით განხილვა და, შესაბამისად, მასზე დაკისრებული პოზიტიური ვალდებულებების შესრულება მოსარჩელეთა საცხოვრებლისა და მათი პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უზრუნველსაყოფად. კერძოდ, მიუხედავად იმისა, რომ კლუბის გამო ხელისუფლებას წარედგინა უამრავი საჩივარი და ამასთანავე ცნობილი იყო, რომ კლუბი ფუნქციონირებდა სავალდებულო ლიცენზიის გარეშე, პოლიციამ და ადგილობრივმა ხელისუფლებამ ვერ გაატარეს ღონისძიებები, რათა დაეცვათ მოსარჩელეთა კეთილდღეობა საკუთარ საცხოვრებლებში. მაგალითად, მიუხედავად იმისა, რომ შენობის მაკონტროლებელმა ორგანოებმა 2002 წლის ივლისში აკრძალეს ბინის კომპიუტერულ კლუბად გამოყენება, მათი გადაწყვეტილება არ აღსრულებულა.

საქმის – *ზამიტ მამპელი და სხვები მალტის წინააღმდეგ (Zammit Maempel and Others v. Malta)* – მოსარჩელე და მისი ოჯახი ასაჩივრებდნენ, რომ ფეიერვერკების გაშვება, რაც წელიწადში ორჯერ ხდებოდა მათი საცხოვრებლის სიახლოვეს, არღვევდა კონვენციის მე-8 მუხლს და საფრთხეს უქმნიდა მათ სიცოცხლესა და საცხოვრებელს.⁴¹²

ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ ფეიერვერკების მიერ წარმოქმნილი ხმაური ზეგავლენას ახდენდა მოსარჩელეთა ფიზიკურ და ფსიქოლოგიურ მდგომარეობაზე. მიუხედავად ამისა, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ამ შემთხვევაში მე-8 მუხლი არ დარღვეულა. კერძოდ, სასამართლომ აღნიშნა: ხმაურის დონეებს შეეძლოთ, დაეზიანებინათ, სულ მცირე, ერთი მოსარჩელის სმენა; ამავდროულად, არ შექმნილა მოსარჩელეთა სიცოცხლის ან ჯანმრთელობისათვის რეალური და გარდაუვალი რისკი; ფეიერვერკების გაშვებამ ასევე დააზიანა მოსარჩელეთა საკუთრება, თუმცა ზიანი მინიმალუ-

⁴¹¹ 2010 წლის 25 ნოემბერი.

⁴¹² 2011 წლის 22 ნოემბერი.

რი და ანაზღაურებადი იყო; გარდა ამისა, მალტის სახელმწიფო უწყებებისათვის ცნობილი იყო ფეიერვერკთან დაკავშირებული საფრთხეები და მათ შექმნილი ჰქონდათ სისტემა, რომელიც უზრუნველყოფდა ადამიანებისა და საკუთრების დაცვას; და ბოლოს, როდესაც მოსარჩელემ შეიძინა საკუთრება, მისთვის ცნობილი იყო სიტუაცია, რასაც ასაჩივრებდა იგი და მისი ოჯახი.

საქმის – *გრიმოვსკაია უკრაინის წინააღმდეგ (Grimkovskaya v. Ukraine)* – მოსარჩელე ასაჩივრებდა 1998 წელს სამანქანე გზის მარშრუტის შეცვლასა და მის გადატანას ქუჩაზე, რომელიც ექვსი მეტრი იყო სიგანეში, საცხოვრებელ კვარტალში გადიოდა და საერთოდ შეუფერებელი იყო ტრანსპორტის გადატვირთული მოძრაობისათვის.⁴¹³ მოსარჩელემ ასევე განაცხადა, რომ მუნიციპალიტეტის ხელმძღვანელობამ ვერ შეძლო ქუჩის რეგულარული მონიტორინგის უზრუნველყოფა დაბინძურებისა და სხვა შემანუხებელი ფაქტორების გაკონტროლების მიზნით.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი. სასამართლომ აღნიშნა, რომ ინფრასტრუქტურული საკითხების მოგვარება რთული ამოცანა იყო, რაც დიდ დროსა და რესურსს მოითხოვდა სახელმწიფოსაგან და მას ვერ დაეკისრება პასუხისმგებლობა მხოლოდ იმის გამო, რომ ტრანსპორტის საცხოვრებელ უბანში გავლის ნებართვა გასცა. კერძოდ, სასამართლომ აღნიშნა, რომ უკრაინის მთავრობამ არ ჩაატარა გარემოსდაცვითი ტექნიკურ-ეკონომიკური დასაბუთებულობის კვლევა ამ ქუჩის სამანქანე გზად გამოყენებამდე. მთავრობას არც საკმარისი ძალისხმევა გაუწევია გზის საზიანო ზეგავლენის შესამსუბუქებლად. გარდა ამისა, მოსარჩელეს არ ჰქონდა შესაძლებლობა, სასამართლოში გაესაჩივრებინა სახელმწიფოს ავტოსაგზაო პოლიტიკა, რადგანაც მისი სამოქალაქო სარჩელის განხილვა შეწყდა არაადეკვატური დასაბუთებით და სასამართლომ არ მოისმინა მისი არგუმენტები.

საქმის – *ბორი უნგრეთის წინააღმდეგ (Bor v. Hungary)* – მო-

⁴¹³ 2011 წლის 21 ივლისი.

სარჩელე, რომლის საცხოვრებელი მდებარეობდა რკინიგზის სადგურის მოპირდაპირე ქუჩაზე, ასაჩივრებდა უკიდურესად შემანუხებელ ხმაურს, რაც გამოწვეული იყო 1988 წლიდან მატარებლების ორთქლის ძრავების დიზელის ძრავებით შეცვლით, ხოლო ხელისუფლებამ ეფექტიანად და დროულად ვერ უზრუნველყო სარკინიგზო კომპანიის მიერ ხმაურის დონის გაკონტროლება.⁴¹⁴ მიუხედავად იმისა, რომ მოსარჩელემ სარჩელი შეიტანა 1991 წელს, რათა ხელისუფლებას კომპანიისათვის დაეკისრებინა ვალდებულება, აეშენებინა ხმაურის შემაკავებელი ბარიერი, ხმაურის შესამცირებლად პირველი ღონისძიებები მხოლოდ 2010 წელს განხორციელდა.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა და აღნიშნა, რომ უნგრეთმა ვერ შეასრულა თავისი პოზიტიური ვალდებულება და ვერ უზრუნველყო მოსარჩელის საცხოვრებლის პატივისცემის უფლება. სასამართლომ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ სანქციების სისტემის არსებობა არ არის საკმარისი, თუ იგი არ იქნებოდა გამოყენებული დროულად და ეფექტიანად. სასამართლომ ყურადღება გაამახვილა იმ ფაქტზე, რომ უნგრეთის სასამართლოებმა 16 წლის განმავლობაში ვერ უზრუნველყვეს მოსარჩელის პრობლემების გადაჭრა.

საქმის – *ბრანდუსი რუმინეთის წინააღმდეგ (Brânduse v. Romania)* – მოსარჩელე ასაჩივრებდა შემანუხებელ სუნს, რასაც გამოსცემდა ყოფილი ნაგავსაყრელი, რომელიც ოცი მეტრის დაშორებით მდებარეობდა ციხიდან, სადაც მოსარჩელე იხდიდა სასჯელს.⁴¹⁵

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა იმის გამო, რომ რუმინეთის ხელისუფლებამ ვერ შეძლო საჭირო ღონისძიებების გატარება ნაგავსაყრელიდან მომავალი შემანუხებელი სუნის პრობლემის მოსაგვარებლად. საქმის მასალებში მითითებული იყო, რომ ნაგავსაყრელი ფუნქციონირებდა 1998 წლიდან 2003 წლამდე, ხოლო ნარჩენების მზარდი რაოდენობა ადასტურებდა, რომ ნაგავსაყრელით 2003 წლის შემდგომაც სარგებლობდნენ კერძო მო-

⁴¹⁴ 2013 წლის 18 ივნისი.

⁴¹⁵ 2009 წლის 7 აპრილი.

ქალაქები. ყოველივე ეს კი ხდებოდა, ვინაიდან ხელისუფლებამ არ გაატარა ნაგავსაყრელის დასახურად ეფექტიანი ღონისძიებები. მიუხედავად ამისა, მთელი ამ დროის განმავლობაში ნებადართული არ იყო ნაგავსაყრელის გამოყენება. თუმცა ხელისუფლება ვალდებული იყო, ჩაეტარებინა წინასწარი კვლევა და შეეფასებინა დაბინძურების შედეგები, ეს გაკეთდა მხოლოდ 2003 და 2006 წლებში, ნაგავსაყრელზე გაჩენილი ხანძრის შემდეგ.

საქმის – *დემიუკი უკრაინის წინააღმდეგ (Dzemyuk v. Ukraine)* – მოსარჩელე ასაჩივრებდა, რომ მისი საცხოვრებლის ახლოს სასაფლაოს მშენებლობამ გამოიწვია სასმელი და სარწყავი წყლის დაბინძურება, რის გამოც მისი სახლი გახდა საცხოვრებლად უვარგისი, ხოლო მინა – გამოუსადეგარი.⁴¹⁶ იგი ასევე ასაჩივრებდა, რომ აწუხებდა დაკრძალვის ცერემონიები. მოსარჩელის მტკიცებით, სახელმწიფომ ვერ შეძლო საბოლოო და სამართლებრივად სავალდებულო სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულება, რომლითაც სასაფლაო უკანონოდ იქნა ცნობილი.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა და მიუთითა, რომ მოსარჩელის საცხოვრებლისა და პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებაში ჩარევა არ მომხდარა „კანონის თანახმად“. სასამართლომ აღნიშნა, რომ უკრაინის მთავრობა სადავოდ არ ხდიდა იმ ფაქტს, რომ სასაფლაო აშენდა და გამოიყენებოდა ადგილობრივი კანონმდებლობის დარღვევით. ასევე უგულებელყოფილ იქნა გარემოსდაცვითი ორგანოების დასკვნა. ეროვნული სასამართლოს საბოლოო და სავალდებულო გადაწყვეტილება, რომელიც ითვალისწინებდა სასაფლაოს დახურვას, არ აღსრულებულა და წყლის დაბინძურების, ჯანმრთელობისა და გარემოს საფრთხეებთან დაკავშირებით არაფერი გაკეთებულა.

⁴¹⁶ 2014 წლის 4 სექტემბერი.

6.1. მტკიცებულებათა ამოღება და ჩხრეკა

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს განმარტებით, საცხოვრებლის ან კერძო საკუთრების ჩხრეკამ ან ანალოგიურმა საგამოძიებო მოქმედებებმა შეიძლება ხელყოს საცხოვრებლის პატივისცემის უფლება.

საქმეზე – *ფუნკე საფრანგეთის წინააღმდეგ (Funke v. France)*⁴¹⁷ – ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა:

„სასამართლო აღიარებს, რომ ხელისუფლების ორგანოებმა შეიძლება საჭიროდ მიიჩნიონ ისეთი ღონისძიებების გატარება, როგორებიცაა საცხოვრებლის ჩხრეკა და ამოღება, რათა მოიპოვონ სამართალდარღვევათა მტკიცებულებები და, საჭიროების შემთხვევაში, განახორციელონ ამ პასუხისმგებელ პირთა სისხლისსამართლებრივი დევნა. მიუხედავად ამისა, შესაბამისმა კანონმდებლობამ და პრაქტიკამ უნდა უზრუნველყოს ადეკვატური და ეფექტიანი გარანტიები თვითნებობის წინააღმდეგ.“

საქმეში – *ბუქი გერმანიის წინააღმდეგ (Buck v. Germany)* – ევროპულმა სასამართლომ ხაზი გაუსვა იმ ფაქტს, რომ წვრილმანი დანაშაულების გამოძიებასთან დაკავშირებით ხელისუფლებამ განსაკუთრებული ყურადღება უნდა გამოიჩინოს, რათა მოხდეს საცხოვრებლის ჩხრეკის საჭიროების შეფასება.⁴¹⁸ სასამართლოს განმარტებით, ამ საქმეში დანაშაული, რომლის მიმართაც გაიცა ბრძანება ჩხრეკის შესახებ, შეეხებოდა საგზაო მოძრაობის წესის უბრალო დარღვევას. ასეთი წესის დარღვევა წვრილმანი დანაშაულია, რომელიც არის უმნიშვნელო და, აქედან გამომდინარე, ამოღებულ იქნა სისხლის სამართლის დანაშაულთა კატეგორიიდან, გერმანიის კანონმდებლობის შესაბამისად. გარდა ამისა, საქმე ეხებოდა ადამიანის მსჯავრდებას, რომელზეც საერთოდ არ ყოფილა რეგისტრირებული ჩანაწერი საგზაო მოძრაობის წესების დარღვევის შესახებ. ასევე, სასამართლომ აღნიშნა, რომ, მართალია, კონკრეტული დარღვევა ჩადენილ იქნა მანქანით, რომელიც ეკუთვნოდა მოსარჩელის მფლობელობაში არსებულ

⁴¹⁷ 1993 წლის 25 თებერვალი.

⁴¹⁸ 2005 წლის 28 აპრილი.

კომპანიას, სამართალწარმოება, რომლის დროსაც ჩატარდა ჩხრეკა და ამოღება, მიმართული იყო არა თავად მოსარჩელის, არამედ მისი შვილის წინააღმდეგ, რომელიც იყო მესამე მხარე; და ბოლოს, სასამართლომ აღნიშნა, რომ მოსარჩელის სამუშაო და საცხოვრებელი შენობების ჩხრეკის საფარობა ქალაქში, რომელშიც 10000 მოსახლე ცხოვრობს, სავარაუდოდ, უარყოფით ზეგავლენას მოახდენდა მის პირად რეპუტაციაზე და მის მფლობელობასა და მიმართველობაში არსებულ კომპანიაზე. ამასთან დაკავშირებით, სასამართლომ აღნიშნა, რომ თავად მოსარჩელე არ იყო ექვემდებარებული რაიმე დანაშაულში ან დარღვევაში. ის ფაქტი, რომ ბრძანება გაცემული იყო ჩხრეკისა და ამოღების შესახებ მართლწესრიგის უმნიშვნელო დარღვევის გამო, რომელიც, სავარაუდოდ, ჩაიდინა მესამე პირმა და მოიცავდა მოსარჩელის კერძო საცხოვრებელ შენობებს, ევროპულმა სასამართლომ დაასკვნა, რომ ჩარევა არ შეიძლება მიჩნეულიყო დასახულ კანონიერ მიზანთან პროპორციულად.

საქმეზე – *იმაკაიევა რუსეთის წინააღმდეგ (Imakayeva v. Russia)* – ევროპულმა სასამართლომ იმსჯელა, რამდენად მნიშვნელოვანია ეროვნული სასამართლოების მონაწილეობა ჩხრეკის ან ამოღების აუცილებლობის განსაზღვრისას.⁴¹⁹ ამ საქმეზე ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ ხელისუფლების ორგანოებს არავითარი ჩხრეკის ორდერი არ წარუდგენიათ მოსარჩელისათვის. გარდა ამისა, როგორც აღმოჩნდა, ასეთი ორდერი საერთოდ არ ყოფილა გაცემული არც ჩხრეკამდე და არც მის შემდეგ. მთავრობამ ვერ წარუდგინა ევროპულ სასამართლოს რაიმე დეტალები ჩხრეკის მიზეზების შესახებ, რაიმე ჩანაწერი ქმედების ლეგიტიმურობის ან ამ ქმედების საპროცესო მნიშვნელობის დასადასტურებლად. მთავრობა ვერ ასახელებდა რაიმე ინფორმაციას იმაკაიევას საცხოვრებელში ამოღებული ნივთების შესახებ, რადგან, მისი მტკიცებით, ისინი განადგურდა. სასამართლოს აზრით, მთავრობის ერთადერთი მითითება, რომ ხსენებული ჩხრეკა ემსახურებოდა ტერორისტული აქტის აღკვეთას, ვერანაირად ჩანაცვლებდა მოსამართლის მიერ გაცემულ ჩხრეკის ინდივიდუალურ ნე-

⁴¹⁹ 2006 წლის 9 ნოემბერი.

ბართვას.

საქმის – *კიგანი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Keegan v. the United Kingdom)* – მიხედვით, პოლიციამ მიიღო ორდერი მაგისტრატი მოსამართლისაგან მას შემდეგ, რაც მიაწოდა მას ინფორმაცია ვარაუდის შესახებ, რომ ძარცვისაგან მიღებული შემოსავალი ინახებოდა მისამართზე, რომელსაც იყენებდა ერთ-ერთი ექვმიტანილი მძარცველი.⁴²⁰

ევროპული სასამართლოს განმარტებით, უფლებამოსილების გამოყენება საცხოვრებელსა და პირად ცხოვრებაში ჩარევის მიზნით დასაშვებია უნდა იყოს გონივრულ ფარგლებში, რათა მინიმუმამდე იქნეს დაყვანილი ასეთი ღონისძიებების ზემოქმედება პირის საცხოვრებელსა და პირად ცხოვრებაზე, რაც გარანტირებულია მე-8 მუხლით. ამ საქმეში ევროპულმა სასამართლომ უმნიშვნელოვანესი განმარტება გააკეთა, რომ ნებისმიერი ჩხრეკა, რომელიც შეიძლება აღმოჩნდეს წარუმატებელი, არ უნდა იქნეს მიჩნეული უკანონოდ.

7. კომუნიკაცია

მიმოწერის/კომუნიკაციის პატივისცემის უფლება მჭიდრო კავშირშია პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებასთან. თუ, ტრადიციული გაგებით, მიმოწერა მოიცავს წერილების ან სხვა დოკუმენტაციის გაგზავნასა და მიღებას ფოსტის მეშვეობით, ევროპულმა სასამართლომ ასევე დაადგინა, რომ ეს კონცეფცია, ამავე დროს, გულისხმობს სატელეფონო კომუნიკაციასა⁴²¹ და ტელექსით გადაცემულ შეტყობინებებსაც.⁴²² ვინაიდან XXI საუკუნეში კომუნიკაციის მეთოდები ბევრად უფრო სრულყოფილი გახდა და სწრაფად ვითარდება, ევროპულმა სასამართლომ მიზანშეწონილად მიიჩნია, ეს კონცეფცია ისე განემარტა, რომ ამ უკანასკნელმა ფეხი აუწყო ტექნოლოგიების განვითარებას, რომლებმაც საფუძველი ჩაუყარა კომუნი-

⁴²⁰ 2006 წლის 18 ივლისი.

⁴²¹ *კლასი გერმანიის წინააღმდეგ (Klass v. Germany)*, 1979 წლის 6 სექტემბერი, 41-ე პუნქტი.

⁴²² *კემპბელ კრისტი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Campbell Christie v. the United Kingdom)*, 1994 წლის 27 ივნისი.

კაციის ახალ მეთოდებს, როგორებიცაა: ელექტრონული ფოსტა, სოციალური ქსელები და ა.შ. ამასთანავე, უფლებაში ჩარევისაგან სამართლებრივი დაცვის ხარისხი შეიძლება განსხვავდებოდეს გამოყენებული კომუნიკაციის ტიპის მიხედვით.

როგორც აღინიშნა, პირადი ცხოვრება არის ფართო კონცეფცია, რომელიც არ ექვემდებარება ამომწურავ დეფინიციას.⁴²³ როგორც ჯერ კიდევ 1992 წელს ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა *საქმეზე – ნიმიტცი გერმანიის წინააღმდეგ (Niemietz v. Germany)*:

„[პირადი ცხოვრების] ცნების „ურთიერთობათა შემოფარგვლა მხოლოდ შიდა წრით“, რომელშიც ინდივიდი შეიძლება მის მიერ არჩეული თავისი პირადი ცხოვრებით ცხოვრობდეს და მისგან გამორიცხავდეს გარე სამყაროს, ძალზე შეზღუდული იქნებოდა. პირადი ცხოვრების პატივისცემა ასევე უნდა მოიცავდეს, გარკვეულ ფარგლებში, სხვა ადამიანებთან ურთიერთობის დამყარებისა და განვითარების უფლებას.“⁴²⁴

ზემოხსენებულიდან გამომდინარე, ნათელია, რომ პირადი ცხოვრება აუცილებლად მოიცავს სხვა ადამიანებსა და გარე სამყაროსთან ურთიერთობის დამყარების უფლებას და, ამასთანავე, კომუნიკაციას ნებისმიერი საშუალებით.

დღევანდელ რეალობაში კომუნიკაციის ყველაზე გავრცელებული ფორმა სატელეფონო და ინტერნეტით კავშირია. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ კონვენციის მონაწილე სხვადასხვა სახელმწიფოს წინააღმდეგ შეტანილ სარჩელებთან მიმართებით მიიღო მრავალი გადაწყვეტილება, რომლებიც უკავშირდებოდა: სატელეფონო და ინტერნეტით კომუნიკაციაზე განხორციელებულ კონტროლს, შესაბამისი ქვეყნების კანონმდებლობებს, რომელთა საფუძველზეც ხელისუფლების ორგანოებმა განახორციელეს ფარული მოსმენა და თვალთვალი, მოქმედი კანონმდებლობისა თუ პრაქტიკის შესაბამისობას ევროპულ სტანდარტებთან.

როგორც აღინიშნა, ერთ-ერთი უმთავრესი მოთხოვნა, რომ მართლზომიერად იქნეს მიჩნეული პირის პირად ცხოვრებასა

⁴²³ *კოსტელო-რობერტსი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Costello-Roberts v. the United Kingdom)*, 1993 წლის 25 მარტი, 36-ე პუნქტი.

⁴²⁴ 1992 წლის 16 დეკემბერი.

თუ მიმოწერაში განხორციელებული ჩარევა, აუცილებელია, ხელისუფლების ორგანოების მხრიდან უფლებაში ჩარევის შესაძლებლობა განსაზღვრული იყოს მოქმედი კანონმდებლობით. ამასთანავე, ევროპული სასამართლოს განმარტებით, მხოლოდ კანონმდებლობის არსებობა, რომელიც იძლევა ხელისუფლების ორგანოების მხრიდან პირადი ცხოვრების ან მიმოწერის უფლებაში ჩარევის შესაძლებლობას, არ არის საკმარისი, ჩარევა მართლზომიერად ჩაითვალოს. მოთხოვნა, რომ შეზღუდვა იყოს „კანონის შესაბამისად“, რომელიც მოცემულია კონვენციის მე-8 მუხლის მე-2 პუნქტში, არ ადგენს მხოლოდ იმას, რომ უფლებაში განხორციელებული სადავო ჩარევას ჰქონდეს საკანონმდებლო საფუძველი ეროვნულ კანონმდებლობაში. როგორც უკვე აღინიშნა, ეს ასევე მიუთითებს თავად კანონის ხარისხზე და მოითხოვს, რომ კანონი იყოს ხელმისაწვდომი შესაბამისი პირისათვის, რომელსაც უნდა შეეძლოს, განჭვრიტოს კანონის შედეგები მასთან მიმართებით და, ამავე დროს, კანონი უნდა აკმაყოფილებდეს სიცხადის მოთხოვნას.⁴²⁵

კანონი უნდა იყოს ნათელი და განჭვრეტადი: კომუნიკაციის ფარულ მონიტორინგთან მიმართებით, კანონი საკმარისად ნათელი უნდა იყოს და შესაძლებლობას აძლევდეს ინდივიდებს, იცოდნენ იმ პირობებისა და გარემოებების შესახებ, რომელთა არსებობის შემთხვევაში ხელისუფლების ორგანოებს წარმოეშობათ უფლებამოსილება, განახორციელონ პირადი ცხოვრებისა და მიმოწერის პატივისცემის უფლებაში ფარული და პოტენციური ჩარევა.⁴²⁶ იმ საფრთხის გათვალისწინებით, რომელიც თან ახლავს ფარულ თვალთვალთან დაკავშირებულ ნებისმიერ სამართლებრივ სისტემას, ეს ღონისძიებები განსაზღვრული უნდა იყოს კანონმდებლობით, რომელიც, თავის

⁴²⁵ კრუსლინი საფრანგეთის წინააღმდეგ (*Kruslin v. France*), 1990 წლის 24 აპრილი, 27-ე პუნქტი; ჰიუვიგი საფრანგეთის წინააღმდეგ (*Huvig v. France*), 1990 წლის 24 აპრილი, 26-ე პუნქტი; კოპი შვეიცარიის წინააღმდეგ (*Kopp v. Switzerland*), 1998 წლის 25 მარტი, 55-ე პუნქტი; ამანი შვეიცარიის წინააღმდეგ (*Amann v. Switzerland*), დიდი პალატა, 2000 წლის 16 თებერვალი, 50-ე პუნქტი.

⁴²⁶ ვალენსუელა კონტრერასი ესპანეთის წინააღმდეგ (*Valenzuela Contreras v. Spain*), 1998 წლის 30 ივლისი, 46-ე პუნქტი; ხანი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (*Khan v. the United Kingdom*), 2000 წლის 12 მაისი.

მხრივ, უნდა იყოს ნათელი, რადგან თვალთვალის განსახორციელებელი ტექნოლოგია სულ უფრო და უფრო სრულყოფილი და დახვეწილი ხდება.⁴²⁷

ინდივიდის კომუნიკაციასთან მიმართებით ფარული თვალთვალის განხორციელებისას, პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებაში თვითნებური ჩარევის თავიდან ასაცილებლად, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ თავის პრეცედენტულ სამართალში განსაზღვრა შემდეგი მინიმალური გარანტიები, რომლებსაც უნდა აკმაყოფილებდეს კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოების კანონმდებლობები:

ა) კანონი უნდა განსაზღვრავდეს დანაშაულის სახეების ჩამონათვალს, რომელთა ჩადენის შემთხვევაშიც შეიძლება გაიცეს ფარული თვალთვალის ან კომუნიკაციის მონიტორინგის ბრძანება და კანონი უნდა განსაზღვრავდეს იმ პირთა კატეგორიას, რომელთა კომუნიკაციის კონტროლიც დაიშვება გარკვეულ გარემოებებში;

ბ) კანონი მკაცრად უნდა განსაზღვრავდეს კომუნიკაციის კონტროლის ან ფარული თვალთვალის ვადებსა და ხანგრძლივობას;

გ) კანონი ამომწურავად უნდა განსაზღვრავდეს ფარული თვალთვალის შედეგად მოპოვებული ინფორმაციის გამოკვლევის, გამოყენებისა და შენახვის, ისევე როგორც ფარული თვალთვალის შედეგად მოპოვებული ინფორმაციის მესამე მხარისათვის გადაცემის პროცედურებს;⁴²⁸

დ) ზემოხსენებულ კრიტერიუმებთან ერთად, იმ ფაქტის გათვალისწინებით, რომ ხელისუფლების ორგანოების მხრიდან ფარული თვალთვალის ან კომუნიკაციის მონიტორინგის განხორციელებისას არ წარმოებს უფლებაში ჩარევასთან დაკავშირებით საჯარო კონტროლი, ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, რომ ეროვნული კანონმდებლობა უნდა ითვალისწინებდეს ჯეროვან გარანტიებს ხელისუფლების ორგანოების მხრიდან უფლებამოსილების ბოროტად ან თვითნებუ-

⁴²⁷ see *Kruslin*, p. 23, § 33; *Huvig*, p. 55, § 32; *Amann*, § 56 *in fine*; and *Weber and Saravia*, § 93, all cited above.

⁴²⁸ *ვებერი და სავარია გერმანიის წინააღმდეგ (Weber and Saravia v. Germany)*, 2006 წლის 29 ივნისი, 95-ე პუნქტი.

რად გამოყენების სანინაალმდეგოდ.⁴²⁹ ამ გარანტიების შეფასებისას ევროპული სასამართლო ყურადღებას აქცევს საქმის ყველა გარემოებას, მათ შორის ხელისუფლების ორგანოების მხრიდან განხორციელებული და ინდივიდის პირად ცხოვრებაში ჩარევასთან დაკავშირებული ღონისძიების ხასიათს, ფარგლებსა და ხანგრძლივობას, ღონისძიების გატარების საფუძვლებს, იმ ორგანოების უფლებამოსილებასა და კომპეტენციას, რომლებსაც შეუძლიათ, გასცენ ნებართვა შესაბამისი ღონისძიების განხორციელებაზე, აღასრულონ ეს ღონისძიება და ზედამხედველობა გაუწიონ ფარული საგამოძიებო ღონისძიების ჯეროვნად აღსრულებას;

ე) ევროპული სასამართლოს მხრიდან გარანტიების შეფასებისას ასევე დიდი ყურადღება ექცევა, სამართლებრივი დაცვის რა საშუალებებს ითვალისწინებს ეროვნული კანონმდებლობა იმ პირებთან დაკავშირებით, რომელთა მიმართ ხორციელდება ფარული თვალთვალი (კომუნიკაციის კონტროლი), ან რომლებიც ასაჩივრებენ მათ მიმართ ეროვნული კანონმდებლობით დაშვებულ პოტენციურ თვალთვალს.⁴³⁰

როგორც აღინიშნა, კანონი უნდა განსაზღვრავდეს დანაშაულის სახეების ჩამონათვალს, რომელთა ჩადენის შემთხვევაშიც შეიძლება გაიცეს ფარული თვალთვალის ან კომუნიკაციის მონიტორინგის ბრძანება.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკით, ეროვნული კანონმდებლობა, რომელიც ეხება ფარული თვალთვალისა და კომუნიკაციის მონიტორინგს, უნდა განსაზღვრავდეს დანაშაულის სახეების ჩამონათვალს, რომელთა ჩადენის (ან პოტენციური საშიშროების) შემთხვევაში შეიძლება გაიცეს ბრძანება ფარული თვალთვალის ან კომუნიკაციის კონტროლის შესახებ.

საქმეზე – *იორდაჩი და სხვები მოლდოვის წინააღმდეგ (Iordachi and Others v. Moldova)* – ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, რომ მოლდოვის კანონმდებლობა ოპერატიულ-სამძე-

⁴²⁹ კლასი და სხვები გერმანიის წინააღმდეგ (*Klass and Others v. Germany*), 1978 წლის 5 სექტემბერი, 54-ე–56-ე პუნქტები.

⁴³⁰ კლასი და სხვები გერმანიის წინააღმდეგ (*Klass and Others v. Germany*), 1978 წლის 5 სექტემბერი, 50-ე პუნქტი.

ბრო ღონისძიებების შესახებ არაჯეროვნად განსაზღვრავდა დანაშაულთა კატეგორიას, რომელთა ჩადენის (ან პოტენციური საშიშროების) შემთხვევაშიც შესაძლებელი იყო კომუნიკაციის კონტროლის ან ფარული თვალთვალის გამოყენება.⁴³¹ მიუხედავად იმ ფაქტისა, რომ მოქმედი კანონმდებლობა, კერძოდ კი 156.1 მუხლი, ითვალისწინებდა დანაშაულთა კატეგორიის ჩამონათვალს, არც კანონი ოპერატიულ სამძებრო ღონისძიებების შესახებ და არც მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი არ განსაზღვრავდა, თუ რა სახის ქმედებები იგულისხმებოდა შემდეგი ტერმინებით: „ეროვნული უსაფრთხოება“, „საჯარო მართლწესრიგი“, „ჯანმრთელობის დაცვა“, „ზნეობის დაცვა“, „სხვათა უფლებებისა და ინტერესების დაცვა“, „ქვეყნის ეკონომიკური კეთილდღეობის ინტერესები“. კანონმდებლობა ასევე არ განსაზღვრავდა იმ გარემოებებს, როდესაც პირს შეიძლება დამუქრებოდა ფარული თვალთვალის ან მისი კომუნიკაციის კონტროლის საფრთხე ზემოხსენებული რომელიმე გარემოების საფუძველზე.

საქმეზე – *კენედი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Kennedy v. the United Kingdom)* – ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, რომ კანონის განჭვრეტადობის პირობა არ მოითხოვს სახელმწიფოსაგან იმ კონკრეტული დანაშაულების ამომწურავი ჩამონათვალის განსაზღვრას შესაბამისი კანონმდებლობაში, რომელთა განხორციელების ან პოტენციური საშიშროების შემთხვევაში ნებადართულია ფარული თვალთვალის ან კომუნიკაციის კონტროლის განხორციელება.⁴³² ამასთანავე, სასამართლომ კვლავ დაადასტურა, რომ კანონში ასახული უნდა იყოს შესაბამისი დანაშაულების კატეგორიები. გაერთიანებული სამეფოს შესაბამისი კანონმდებლობა RIPA და, კერძოდ, მისი მე-5 თავი უფლებას აძლევდა შინაგან საქმეთა მინისტრს, მისი ბრძანების საფუძველზე, ეროვნული უშიშროების ინტერესებიდან გამომდინარე, მძიმე დანაშაულის აღკვეთის ან გაერთიანებული სამეფოს ეკონომიკური კეთილდღეობის დაცვის მიზნით განხორციელებულიყო ფა-

⁴³¹ 2009 წლის 10 თებერვალი.

⁴³² *კენედი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Kennedy v. the United Kingdom)*, 2010 წლის 18 მაისი, 159-ე პუნქტი

რული თვალთვალი ან კომუნიკაციის მონიტორინგი. მოსარჩელის აზრით, ტერმინი ეროვნული უშიშროება და მძიმე დანაშაული არასაკმარისად ნათლად იყო კანონმდებლობაში განმარტებული და ფართო დისკრეციას აძლევდა ხელისუფლების ორგანოებს. მიუხედავად ამისა, ევროპული სასამართლო არ დაეთანხმა მოსარჩელეს და დაადგინა, რომ სახელმწიფოებს არ ეკისრებათ ვალდებულება, კანონმდებლობით ამომწურავად განსაზღვრონ ის დანაშაულები, რომელთა ჩადენის ან პოტენციური საფრთხის არსებობის შემთხვევაში დაიშვება კომუნიკაციის მონიტორინგის განხორციელება. სასამართლოს განმარტებით, საფრთხე, რომელმაც შეიძლება ხელყოს ეროვნული უშიშროების ინტერესები, შეიძლება განსხვავდებოდეს თავისი ბუნებით და მოულოდნელად წარმოიშვას და ძალიან რთულია მისი განსაზღვრა. ამასთანავე, გაერთიანებული სამეფოს კანონმდებლობა დამატებით აზუსტებდა, როგორ უნდა განმარტებულიყო ეს ტერმინი. კერძოდ, ის მოცემული იყო RIPA-ს კანონმდებლობით განსაზღვრული ფარულ თვალთვალსა და კომუნიკაციის კონტროლის მართლზომიერებაზე ზედამხედველი ხელისუფლების ორგანოს წარმომადგენლის, შესაბამისი კომისრის განმარტებებში, რომელთა თანახმად, ეროვნული უშიშროების კონცეფცია გულისხმობს ქმედებას, რომელიც საფრთხეს უქმნის სახელმწიფოს უსაფრთხოებას და მიზნად ისახავს საპარლამენტო დემოკრატიის ხელყოფას პოლიტიკური, სამეწარმეო თუ ძალადობრივი ხერხებით. რაც შეეხება მძიმე დანაშაულის კონცეფციას, იგი დაზუსტებული იყო RIPA-ს კანონის განმარტებით დებულებებში. აქედან გამომდინარე, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ნებისმიერი პირისათვის, რომლის მიმართ ხორციელდებოდა ან პოტენციურად განხორციელდებოდა ფარული თვალთვალი, კანონმდებლობა ნათლად განმარტავდა იმ პირობებსა და დანაშაულის კატეგორიებს, რომელთა დადგომის შემთხვევაშიც ინდივიდის მიმართ დაიშვებოდა ფარული თვალთვალი. იორდაჩის საქმისაგან განსხვავებით, გაერთიანებული სამეფოს კანონმდებლობა იძლეოდა ზოგადი ტერმინების განმარტებას, მაშინ, როდესაც იორდაჩის საქმის შემთხვევაში, მოლდოვის

კანონმდებლობა შემოიფარგლებოდა მხოლოდ ზოგადი ტერმინებით და არსად არ იყო მოცემული ამ ზოგადი ტერმინების განმარტება.

რაც შეეხება პირთა წრის განსაზღვრის მოთხოვნას, ეს კრიტერიუმი ევროპულმა სასამართლომ ამომწურავად განმარტა გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ განხილულ ორ საქმეზე, კერძოდ, საქმეზე – *ლიბერთი და სხვები გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Liberty and Others v. the United Kingdom)*⁴³³ და ზემოხსენებულ საქმეზე – კენედი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (*Kennedy v. the United Kingdom*).⁴³⁴ პირველ საქმეზე ფარული თვალთვალის შესახებ 1985 წლის კანონი განსაკუთრებით ფართო დისკრეციას ანიჭებდა ხელისუფლების ორგანოებს, და აძლევდა მათ ყველა კომუნიკაციის კონტროლის უფლებას, რომელიც ხორციელდებოდა გაერთიანებულ სამეფოში მყოფ ინდივიდსა და საზღვარგარეთ მყოფ ნებისმიერ პირს შორის. შესაბამისად, ხელისუფლების ორგანოებს ჰქონდათ შეუზღუდავი უფლებამოსილება, განეხორციელებინათ ყველა საერთაშორისო ზარის მონიტორინგი. ამასთანავე, მოქმედი კანონი ასევე შეუზღუდავ უფლებამოსილებას ანიჭებდა ხელისუფლების ორგანოებს, მოესმინათ ან წაეკითხათ ყველა ტიპის კომუნიკაცია, რომელთა მოხსნასაც განახორციელებდნენ. 1985 წლის კანონის თანახმად, იმ პირთა შეუზღუდავ წრეს, რომლის კომუნიკაციის კონტროლის განხორციელებაც გაერთიანებული სამეფოს ხელისუფლების ორგანოებს შეეძლოთ, არ გააჩნდა შესაძლებლობა, რაიმე სახის სამართლებრივი დაცვის საშუალება გამოეყენებინა და გაესაჩივრებინა კომუნიკაციის განხორციელებული თუ პოტენციური კონტროლი. აქედან გამომდინარე, ამ საქმეში ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ მოქმედი კანონმდებლობა ვერ უზრუნველყოფდა შესაბამის პირებს ჯეროვანი სამართლებრივი დაცვის გარანტიებით და, პოტენციურად, უშვებდა ხელისუფლების ორგანოების მხრიდან თვითნებობის მაღალ ალბათობას.

ზემოხსენებულ საქმეზე მიღებულ გადაწყვეტილებაში იდენტიფიცირებული ხარვეზები სრულად იქნა გათვალისწინ-

⁴³³ 2008 წლის 1 ივლისი.

⁴³⁴ 2010 წლის 18 მაისი.

ნებული და აღმოფხვრილი გაერთიანებული სამეფოს ხელისუფლების ორგანოების მიერ RIPA-ს კანონმდებლობის შემუშავებისას. საქმის – *კენედი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Kennedy v. the United Kingdom)*⁴³⁵ – განხილვისას სასამართლოს უნდა შეეფასებინა, შესაბამებოდა თუ არა RIPA-ს კანონმდებლობა პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებას. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ 1985 წლის კანონის საწინააღმდეგოდ, რომელიც ეხებოდა საზღვარგარეთ განხორციელებული კომუნიკაციის შეუზღუდავ კონტროლს, RIPA-ს კანონმდებლობა ეხებოდა მხოლოდ შესაბამის ბრძანებაში მითითებულ და გაერთიანებული სამეფოს საზღვრებს შიგნით მყოფი ერთი პირის მიერ განხორციელებულ, ან ერთი კონკრეტული შენობიდან წარმოებული კომუნიკაციის კონტროლს და მნიშვნელოვნად ზღუდავდა ხელისუფლების ორგანოების უფლებამოსილებას. RIPA-ს კანონმდებლობა მკაცრად მოითხოვდა ხელისუფლების ორგანოებისაგან, რომ ფარულ თვალთვალთან ან კომუნიკაციის კონტროლთან დაკავშირებულ ბრძანებაში ნათლად ყოფილიყო მითითებული შესაბამისი პირის სახელი და გვარი, ტელეფონის ნომერი (ნომრები), მისამართი და სხვა შესაბამისი ინფორმაცია. 1985 წლის კანონისაგან განსხვავებით, RIPA-ს კანონმდებლობა კატეგორიულად კრძალავდა კომუნიკაციის განურჩეველ კონტროლს. შესაბამისად, ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, რომ ხსენებული კანონმდებლობა ჯეროვნად აწესრიგებდა პირთა წრის საკითხს, რომლის წინააღმდეგ დაიშვებოდა ფარული თვალთვალი ან კომუნიკაციის კონტროლი და არ აძლევდა შეუზღუდავ უფლებამოსილებას ხელისუფლების ორგანოებს ოპერატიული სამძებრო ღონისძიებების გატარებასთან დაკავშირებით.

როგორც აღინიშნა, ევროპული სასამართლოს პრაქტიკით, კანონმდებლობა მკაცრად უნდა განსაზღვრავდეს კომუნიკაციის კონტროლის ან ფარული თვალთვალის ვადებსა და ხანგრძლივობას. ინდივიდის კომუნიკაციის კონტროლი მართლზომიერად რომ ჩაითვალოს და, ამავე დროს, მინიმუმამ-

⁴³⁵ 159-ე პუნქტი.

დე იქნეს დაყვანილი ხელისუფლების ორგანოების მხრიდან განხორციელებული ნებისმიერი სახის თვითნებობა, ევროპული სასამართლო ერთ-ერთ მნიშვნელოვან კრიტერიუმად მიიჩნევს ფარული თვალთვალისა თუ კომუნიკაციის კონტროლის ვადებსა და ხანგრძლივობას.

საფრანგეთის წინააღმდეგ განხილულ რამდენიმე საქმეზე – *ჰიუვიგი საფრანგეთის წინააღმდეგ (Huvi v. France)*,⁴³⁶ *კრუსლინი საფრანგეთის წინააღმდეგ (Kruslin v. France)*⁴³⁷ – ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა იმის გამო, რომ საფრანგეთის კანონმდებლობა არ აწესებდა რაიმე სახის ვადებს ფარული თვალთვალისა თუ კომუნიკაციის კონტროლის თვალსაზრისით. შესაბამისად, საფრანგეთის მოსამართლეებს შეეძლოთ, დროში შეუზღუდავად გაეცათ ბრძანება კონკრეტული ინდივიდის თვალთვალისა თუ კომუნიკაციის კონტროლის შესახებ.

ევროპულმა სასამართლომ ასევე დაადგინა დარღვევა საქმეზე – *ლამბერტი საფრანგეთის წინააღმდეგ (Lambert v. France)*⁴³⁸, რომელშიც მოსარჩელე ასაჩივრებდა, რომ უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკის თანახმად, მას არ გააჩნდა შესაძლებლობა, გაესაჩივრებინა გამომძიებელი მოსამართლის მიერ მისი სატელეფონო კომუნიკაციის კონტროლის განხორციელებასა და გაგრძელებასთან დაკავშირებული ბრძანება ამ უკანასკნელის ხანგრძლივობის მართლზომიერების კუთხით. ამ საქმეში, საფრანგეთის უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკის მიხედვით, მხოლოდ იმ პირს შეეძლო კომუნიკაციის კონტროლის განხორციელებასა თუ გაგრძელებასთან დაკავშირებული ბრძანების გასაჩივრება, რომლის მიმართ საჩივრის შეტანის მომენტში ხორციელდებოდა ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიება. უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკის თანახმად, ყველა სხვა პირს, რომელმაც თუნდაც მოგვიანებით შეიტყო მის მიმართ განხორციელებული ფარული თვალთვალისა თუ კომუნიკაციის კონტროლის შესახებ, ჩამორთმეული ჰქონდა გასაჩივრების უფლება.

⁴³⁶ 1990 წლის 24 აპრილი.

⁴³⁷ 1990 წლის 24 აპრილი.

⁴³⁸ 1998 წლის 24 აგვისტო.

კომუნიკაციის კონტროლისა და ფარული თვალთვალის ვადის კრიტერიუმთან მიმართებით განსაკუთრებით საინტერესოა ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე – *იორდაჩი და სხვები მოლდოვის წინააღმდეგ (Iordachi and Others v. Moldova)*.⁴³⁹ ამ საქმეში ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა და ამ გადაწყვეტილების მიღების ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს საფუძვლად მიიჩნია ის ფაქტი, რომ მოლდოვის კანონმდებლობა ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების შესახებ ნათლად არ ითვალისწინებდა კომუნიკაციის კონტროლის ვადებს და არაფეროვნად აყალიბებდა მათ. მიუხედავად იმისა, რომ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა ადგენდა ფარული თვალთვალისა თუ კომუნიკაციის კონტროლის განხორციელებისათვის ექვსთვიან ვადას, სადავო კანონმდებლობის არც ერთი სხვა დებულება არ უკრძალავდა ხელისუფლების ორგანოებს, კერძოდ კი შესაბამის საგამოძიებო ორგანოებს, რომ ექვსთვიანი ვადის გასვლის შემდგომ კვლავ მოეთხოვათ და მიეღოთ მოსამართლისაგან ახალი ნებართვა ფარული თვალთვალისა თუ კომუნიკაციის განხორციელების შესახებ. შესაბამისად, სასამართლომ დაადგინა, რომ დროში შეზღუდვა მოქმედებდა მხოლოდ ვირტუალურად და რეალობაში შესაძლებელი იყო, ხელისუფლების ორგანოებს შეუზღუდავად მოეთხოვათ და მიეღოთ ეროვნული მოსამართლისაგან ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების განხორციელების უფლება შესაბამის ინდივიდსა თუ ორგანიზაციასთან მიმართებით.

კომუნიკაციის კონტროლის ვადებისა და ხანგრძლივობის შეფასებისას ევროპული სასამართლო დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს სამართლებრივი დაცვის იმ საშუალებებს, რომლებიც შეიძლება ჰქონდეს პირს ეროვნული კანონმდებლობის ან დადგენილი პრაქტიკის თანახმად. ერთ-ერთ საქმეზე – *კენედი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Kennedy v. the United Kingdom)* – ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, რომ პირადი ცხოვრების შეზღუდვასთან დაკავშირებული ღონისძიების ხანგრძლივობა დამოკიდებული იყო საქმის სირთულესა და ამ

⁴³⁹ 2009 წლის 10 თებერვალი.

საქმესთან დაკავშირებით წარმოებული გამოძიების ხანგრძლივობაზე.⁴⁴⁰ როდესაც ქვეყანაში არსებობს სამართლებრივი დაცვისა და თვითნებობის აღკვეთის ეფექტიანი და ხელმისაწვდომი საშუალებები, არ შეიძლება, არაგონივრულად ჩაითვალოს, რომ ხელისუფლებას ჰქონდეს კომპეტენცია, თავად განსაზღვროს და დაადგინოს მოსმენისა თუ ფარული თვალთვალის ხანგრძლივობა. როგორც აღინიშნა, ამ გადაწყვეტილების მიღებისას ევროპულმა სასამართლომ განსაკუთრებული ყურადღება გაამახვილა RIPA-ს კანონმდებლობით ჩამოყალიბებულ საზედამხედველო სისტემაზე, რომლის თანახმად, კომუნიკაციების კომისარს ეკისრებოდა ვალდებულება, ზედამხედველობა განეხორციელებინა ფარულ თვალთვალსა და კომუნიკაციის კონტროლთან დაკავშირებულ ღონისძიებებზე. ამასთანავე, კომისარის ვალდებულება იყო მოქალაქეების დაცვა მათ პირად ცხოვრებაში უკანონო ჩარევისაგან და მთავრობისათვის რჩევების მიცემა, როგორ უნდა უზრუნველყო, ერთი მხრივ, ინდივიდის პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლების ეფექტიანი დაცვა და, მეორე მხრივ, როგორ უნდა განეხორციელებინა ჯეროვნად, კანონიერად და სამართლიანად ინდივიდის პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებაში ჩარევა, როდესაც ეს განპირობებული იყო მწვავე საზოგადოებრივი საჭიროებით. ევროპულმა სასამართლომ დიდი მნიშვნელობა მიანიჭა იმ ფაქტს, რომ RIPA-ს კანონმდებლობით, კომისარი დამოუკიდებელი იყო აღმასრულებელი და საკანონმდებლო ხელისუფლებისაგან და ეკავა მოსამართლის მაღალი თანამდებობა. იგი ყოველწლიურად წარუდგენდა ანგარიშს პრემიერ-მინისტრსა და პარლამენტს და მისი მოხსენება საჯარო იყო. შესაბამისად, ევროპულმა სასამართლომ ეს მექანიზმი ჯეროვან გარანტიად მიიჩნია, რომ თავიდან ყოფილიყო აცილებული თვითნებობა პირად ცხოვრებაში ჩარევის ვადების განსაზღვრისას.

ანალოგიური გადაწყვეტილება მიიღო ევროპულმა სასამართლომ საქმეზე – *უზუნი გერმანიის წინააღმდეგ (Uzun v. Germany)*, რომელშიც მან განაცხადა, რომ დაირღვა პირადი

⁴⁴⁰ 2010 წლის 18 მაისი, 159-ე პუნქტი.

ცხოვრების პატივისცემის უფლება, რადგან გერმანიის სასამართლოებს მუდმივად ჰქონდათ შესაძლებლობა, გადაემონებინათ პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებაში ჩარევის მართლზომიერებისა და პროპორციულობის საკითხი.⁴⁴¹ ევროპული სასამართლოს პრაქტიკამ ასევე დაადგინა, რომ კანონი ამომწურავად უნდა განსაზღვრავდეს ფარული თვალთვალის შედეგად მოპოვებული ინფორმაციის გამოკვლევასთან, გამოყენებასა და შენახვასთან, ისევე როგორც ფარული თვალთვალის შედეგად მოპოვებული ინფორმაციის მესამე მხარისათვის გადაცემასთან დაკავშირებულ პროცედურებს.

ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართალი ვალდებულებას აკისრებს სახელმწიფოებს, რომ მათი ეროვნული კანონმდებლობა და შესაბამისი პრაქტიკა ითვალისწინებდეს ეფექტიან გარანტიებს ფარული თვალთვალის შედეგად მოპოვებული ინფორმაციის გამოკვლევის, გამოყენების, განადგურებისა და შენახვის, ისევე როგორც ფარული თვალთვალის შედეგად მოპოვებული ინფორმაციის მესამე მხარისათვის გადაცემის შესახებ.

საქმეზე – *ჰუვიგ საფრანგეთის წინააღმდეგ (Huvig v. France)* – ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა და განსაკუთრებული ყურადღება გაამახვილა იმ ფაქტზე, რომ საფრანგეთის კანონმდებლობაში არ იყო ნათლად ჩამოყალიბებული პროცედურა, როგორ უნდა შედგენილიყო ფარული თვალთვალის შედეგად მოხსნილი ინფორმაციის საფუძველზე შესაბამისი მოკლე დასკვნა, კერძოდ, მთლიანი ინფორმაციიდან (სატელეფონო საუბრებიდან, რომლის მოხსნაც განხორციელდა) როგორ უნდა ყოფილიყო გამოცალკევებული ის ინფორმაცია, რომლის გამოყენებაც საჭირო იყო კონკრეტული ინდივიდის საქმეში.⁴⁴² კანონმდებლობა ასევე არ განსაზღვრავდა რაიმე სახის ვალდებულებას, რომ შესაბამისი ორგანოების მიერ მოხსნილი ინფორმაცია წარედგინათ მოსამართლისათვის, ან მოსამართლეს ჰქონოდა შესაძლებლობა, გადაემონებინა და გაეკონტროლებინა მოსმენის ან ფარული თვალთვალის წარმართვის მართლზომიერ-

⁴⁴¹ 2010 წლის 2 სექტემბერი, 69-ე პუნქტი.

⁴⁴² 34-ე პუნქტი.

რება. და ბოლოს, კანონმდებლობა არ ითვალისწინებდა რაიმე სახის დებულებას ან გარემოებას, რომლის შემთხვევაშიც მოხსნილი ინფორმაცია უნდა განადგურებულიყო. სხვა სიტყვებით, თუ პირს არ დაედებოდა მსჯავრი შესაბამისი დანაშაულის ჩადენაში ან თუ მას სასამართლო მოუხსნიდა ბრალდებას, ეროვნული კანონმდებლობა არ ითვალისწინებდა რაიმე სახის დებულებას, რომელიც დაავალდებულებდა ხელისუფლების შესაბამის ორგანოებს, გაენადგურებინათ მოპოვებული ინფორმაცია ფარული მოსმენის ან თვალთვალის შედეგად კონკრეტული დანაშაულის ჩადენასთან დაკავშირებით, რომელშიც პირი არ იქნა მსჯავრდებულად ცნობილი.

ფარული მოსმენის შედეგად მოპოვებული ინფორმაციის განადგურების პროცედურა არაჯეროვნად მიიჩნია ევროპულმა სასამართლომ საქმეზე – *იორდაჩი მოლდოვის წინააღმდეგ (Iordachi v. Moldova)*, რომელშიც განაცხადა, რომ მოლდოვის კანონმდებლობა და, კერძოდ, კანონი ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების შესახებ, არ ითვალისწინებდა რაიმე სახის პროცედურას, რა წესით უნდა გადარჩეულიყო ფარულად მოპოვებული ინფორმაცია, რომელი უნდა შენახულიყო და რომელი არა, რა პროცედურა უნდა გამოყენებულიყო, რომ მომხდარიყო ამ ინფორმაციის დაცვა და კონფიდენციაურობა და რა შემთხვევაში უნდა განადგურებულიყო ეს ინფორმაცია. ყოველივე ზემოხსენებული გახდა იმის ერთ-ერთი მიზეზი, რომ ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა.

ევროპული სასამართლო ასევე შეეხო კანონმდებლობაში შესაბამისი პროცედურების არარსებობას საქმეში – *ევროპული ინტეგრაციისა და ადამიანის უფლებათა ასოციაცია და ეკიმდჟიევი ბულგარეთის წინააღმდეგ (Association for European Integration and Human Rights and Ekimdzhiev v. Bulgaria)*.⁴⁴³ ამ საქმეში ადამიანის უფლებათა სასამართლომ განაცხადა, რომ ბულგარეთის კანონმდებლობით, ხელისუფლების ორგანოების მიერ ფარულად მოპოვებული ინფორმაციის განკარგვის უფლებამოსილება აქვს შინაგან საქმეთა მინისტრს. შესაბა-

⁴⁴³ 2007 წლის 28 ივლისი.

მისად, ხსენებული თანამდებობის პირი, დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი ორგანოს მხრიდან რაიმე სახის კონტროლის გარეშე, უფლებამოსილი იყო, თავად მიეღო გადაწყვეტილება, რა ბედი უნდა სწოდა მოხსნილ ინფორმაციას, უნდა გადასცემოდა თუ არა იგი მესამე მხარეს და ა.შ. ვინაიდან ბულგარეთის კანონმდებლობა შეუზღუდავ უფლებამოსილებას ანიჭებდა აღმასრულებელი ხელისუფლების წარმომადგენელს მოპოვებული მტკიცებულებების შემდგომი ბედის განკარგავსთან დაკავშირებით, ევროპულმა სასამართლომ მიიჩნია, რომ დაირღვა პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლება.

ამ გადაწყვეტილების საწინააღმდეგო პოზიცია ჩამოაყალიბა ევროპულმა სასამართლომ საქმეზე – *გებერი და სავარია გერმანიის წინააღმდეგ (Weber and Saravia v. Germany)*, რომელშიც, სასამართლომ ზემოხსენებული საქმეებისაგან განსხვავებით, მიუთითა, რომ გერმანიის კანონმდებლობა, რომელშიც შესწორებები შეიტანა გერმანიის საკონსტიტუციო სასამართლომ, ძალიან მკაცრ კრიტერიუმებს ადგენდა ერთი უწყების მიერ მეორე უწყებისათვის ფარულად მოპოვებული ინფორმაციის გადაცემასთან დაკავშირებით და ამის განხორციელების მიზანშეწონილობის გადაწყვეტის საკითხს უქვემდებარებდა მოსამართლეს. შესაბამისად, აღმასრულებელი ხელისუფლების ორგანოებს მნიშვნელოვნად ჰქონდათ შეზღუდული თვითნებობის განხორციელების შესაძლებლობა.⁴⁴⁴

ევროპულმა სასამართლომ ასევე დაადგინა ჯეროვანი გარანტიების არსებობის საჭიროება საქმეზე – *კენედი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Kennedy v. the United Kingdom)*, რომელშიც RIPA-ს კანონმდებლობა ვალდებულებას აკისრებდა შინაგან საქმეთა მინისტრს, რათა მას უზრუნველყო მოსმენის ან ფარული თვალთვალის შედეგად მოპოვებული ინფორმაციის დაცვა.⁴⁴⁵ კერძოდ, შესაბამისი კანონმდებლობა მკაცრად ზღუდავდა იმ პირთა წრეს, რომელსაც შეიძლება ხელი მიუწვდებოდეს ფარული თვალთვალის ან მოსმენის შედეგად მოპოვებულ ინფორმაციაზე. ამავე დროს, კანონმდებლობა ასევე ზღუდავდა პირთა იმ წრეს, რომელსაც შეიძლე-

⁴⁴⁴ 2006 წლის 29 ივნისი.

⁴⁴⁵ 2010 წლის 18 მაისი, 163-ე პუნქტი.

ბოდა გადასცემოდა/გამჟღავნებოდა მოპოვებული მასალა და ხსენებულის განხორციელების წინაპირობად ითვალისწინებდა „მასალასთან დაკავშირებული ინფორმაციის მოპოვების“ აუცილებლობას. კანონმდებლობა ასევე მკაცრად ითხოვდა, რომ მესამე მხარეს ინფორმაცია გამჟღავნებოდა მხოლოდ იმ მოცულობით, რაც იქნებოდა საჭირო შესაბამისი მიზნის მისაღწევად, ხოლო, როდესაც საკმარისი იქნებოდა მოპოვებული მასალის მოკლე აღწერილობის გადაცემაც კი, მხოლოდ ასეთი მოკლე აღწერილობის გადაცემა იყო ნებადართული. RIPA-ს კანონმდებლობა ასევე მოითხოვდა, რომ ფარული თვალთვალის ან მოსმენის შედეგად მოპოვებული ინფორმაცია, მასალები და ამ მასალების/ინფორმაციის მოკლე აღწერილობა მკაცრად ყოფილიყო დაცული და მინიმუმამდე ყოფილიყო შემცირებული მათი დაკარგვის ან მესამე მხარისათვის უნებართვოდ გამჟღავნების საფრთხე. კერძოდ, შესაბამისი ნებართვის გარეშე მესამე პირს არცერთ შემთხვევაში არ უნდა მისცემოდა უფლება, ხელმისაწვდომობა ჰქონოდა შესაბამის მასალებზე.

რაც შეეხება მოპოვებული მასალის/ინფორმაციის განადგურებას, RIPA-ს კანონმდებლობა მოითხოვდა, რომ, როგორც კი ხსენებული მასალები/ინფორმაცია აღარ იქნებოდა აუცილებელი გამოძიებისათვის, ისინი დაუყოვნებლივ უნდა განადგურებულიყო. კანონმდებლობა დამატებით მოთხოვნას უყენებდა ხელისუფლების ორგანოებს, რომ მათ გონივრული პერიოდულობით გადაესინჯათ და დაედგინათ, კონკრეტული მასალის/ინფორმაციის შენახვა კვლავ აუცილებელი იყო თუ არა, გამოძიების ინტერესებიდან გამომდინარე. კანონი ასევე პირდაპირ ავალდებულებდა ხელისუფლების ორგანოებს, შეენახათ და დაეცვათ ყველა ის ბრძანება, რომელთა საფუძველზეც ხდებოდა ფარული მოსმენა/თვალთვალი. ამავალდებულების ჯეროვნად შესრულება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იყო, რათა RIPA-ს კანონმდებლობით დადგენილ მაკონტროლებელ ორგანოსა (IPT) და კომისარს შესძლებოდათ, ჯეროვნად გადაემოწმებინათ, რამდენად კანონიერად მოქმედებდნენ ხელისუფლების შესაბამისი ორგანოები და ხომ არ გადაამეტეს მათ თავიანთ უფლებამოსილებას.

კანონმდებლობის ყველა ზემოხსენებული მოთხოვნა ზედმინევნიტ ხორციელდებოდა გაერთიანებულ სამეფოში და, ამიტომ, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ RIPA-ს კანონმდებლობა და ამ კანონმდებლობის საფუძველზე დამკვიდრებული პრაქტიკა ჯეროვნად იცავდა მოპოვებული მასალების კონფიდენციალობას და, შესაბამისად, საქმეში არ დარღვეულა პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლება.

ევროპულმა სასამართლო პრაქტიკამ ასევე დაადგინა, რომ ეროვნული კანონმდებლობა უნდა ითვალისწინებდეს ჯეროვან გარანტიებს ხელისუფლების ორგანოების მხრიდან უფლებამოსილების ბოროტად ან თვითნებურად გამოყენების საპირისპიროდ. ევროპული სასამართლოს განმარტებით, ხელისუფლების ორგანოების მხრიდან ინდივიდის პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებაში ჩარევა გამართლებულად რომ ჩაითვალოს, აუცილებელია, ეროვნულ დონეზე არსებობდეს ხელისუფლების აღმასრულებელი ორგანოების მხრიდან გამოვლენილი თვითნებობისაგან დაცვის ჯეროვანი გარანტიები. ხსენებული გარანტიები უნდა მოქმედებდეს:

ა) იმ მომენტამდე, ვიდრე განხორციელდება ფარული მოსმენა/თვალთვალი, რათა თვითნებურად არ იქნეს განხორციელებული პირის პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლების შეზღუდვა;

ბ) მას შემდგომ, რაც შეწყდება ფარული თვალთვალი/მოსმენა, რათა პირს ჯეროვანი შესაძლებლობა მიეცეს, რომ გაასაჩივროს/იდავოს მის უფლებაში ჩარევის მართლზომიერებასთან დაკავშირებით.

ევროპულმა სასამართლომ განსაკუთრებული ყურადღება გაამახვილა სამართლებრივი დაცვის მექანიზმების არსებობაზე. უფლებაში ჩარევის მომენტამდე, ევროპული სასამართლოს განმარტებით, სახელმწიფოს კანონმდებლობა თვითნებობისაგან სამართლებრივი დაცვის ჯეროვან მექანიზმებს უნდა ითვალისწინებდეს. ხელისუფლების იმ ორგანოებს, რომლებიც უშუალოდ ახორციელებენ ინდივიდის პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებაში ჩარევას, მაქსიმალურად უნდა ჰქონდეს შეზღუდული თვითნებობის გამოვლინების შე-

საძლებლობა. თვითნებობის გამოვლინების შეზღუდვის ასეთ საშუალებად ევროპული სასამართლო, უმეტესწილად, მიიჩნევს ეროვნულ დონეზე დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი ორგანოს, ძირითადად, ეროვნული სასამართლოების მიერ გადანყვეტილების მიღების შესაძლებლობას, რომლის თანახმად, ეს უკანასკნელი აფასებს, ამ კონკრეტულ შემთხვევაში რომელ ინტერესს – საზოგადოებრივს თუ კერძოს – უნდა მიენიჭოს უპირატესობა. მაკონტროლებელი, დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი ორგანოს მიერ გადანყვეტილების მიღების უმთავრესი დანიშნულებაა ის, რომ თუ ეროვნული სასამართლოების წინაშე აღმასრულებელი ხელისუფლების ორგანოები (გამოძიების ორგანოები) წარადგენენ ჯეროვან არგუმენტებს, რომელთა თანახმად, არსებობს დასაბუთებული ეჭვი, რომ პირი შეიძლება იყო დანაშაულის ჩამდენი ან თანამონაწილე, ეროვნული სასამართლო გასცემს ასეთ ბრძანებას; ხოლო იმ შემთხვევაში, თუკი ხელისუფლების ორგანოები ვერ დაუდასტურებენ ეროვნულ სასამართლოებს (მაკონტროლებელ ორგანოებს) საზოგადოებრივი ინტერესის (დანაშაულის გახსნის/თავიდან აცილების და სხვ.) არსებობას, მაშინ ეროვნული სასამართლო უარს ეტყვის მათი ფარული თვალთვალის/მოსმენის განხორციელებაზე და ამით უზრუნველყოფს პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებაში თვითნებურად ჩარევის თავიდან აცილებას.

აღნიშნულთან დაკავშირებით ევროპულმა სასამართლომ იმსჯელა ჯერ კიდევ საქმეზე – *მელოუინი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Malone v. the United Kingdom)*, რომელშიც მან განაცხადა, რომ „კონვენცია მხოლოდ ეროვნული კანონმდებლობის არსებობას კი არ მოითხოვს სახელმწიფოში, რომელიც ითვალისწინებს პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლების შეზღუდვას, არამედ, უმეტესწილად, მოითხოვს, რომ ხსენებული კანონი იყოს ხარისხიანი (ითვალისწინებდეს ჯეროვან გარანტიებს და დაცვის მექანიზმებს) და შეესაბამებოდეს სამართლის უზენაესობის პრინციპს“.⁴⁴⁶

სასამართლოს განმარტებით, „ეს გულისხმობს, რომ

⁴⁴⁶ 1984 წლის 2 აგვისტო.

ეროვნული კანონმდებლობა უნდა ითვალისწინებდეს ხელისუფლების ორგანოების მხრიდან ინდივიდის მე-8 მუხლით გარანტირებულ უფლებაში თვითნებურად ჩარევისაგან დაცვის სამართლებრივი დაცვის მექანიზმს. განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც აღმასრულებელი ხელისუფლების ორგანოები ჩარევას ახდენენ ფარულად, აშკარაა, რომ თვითნებობის საფრთხე იზრდება ... შესაბამისად, კანონმდებლობა უნდა ითვალისწინებდეს სათანადო მექანიზმებს ამ საფრთხის საწინააღმდეგოდ. კერძოდ, განჭვრეტადობის მოთხოვნა, რა თქმა უნდა, არ შეიძლება განიმარტოს ისე, რომ ინდივიდს ჰქონდეს უფლება, განჭვრიტოს, როდის განახორციელებენ ხელისუფლების ორგანოები მისი კომუნიკაციის კონტროლს ან ფარულ თვალთვალს, რათა განახორციელოს შესაბამისი ქმედება. რა თქმა უნდა, არა. ამასთანავე, ეროვნული კანონმდებლობა საკმაოდ ნათელი უნდა იყოს და ითვალისწინებდეს მითითებებს მოქალაქეთათვის, რა გარემოებებში, რა პირობების დაკმაყოფილების შემდგომ და ხელისუფლების რომელ ორგანოებს აქვთ უფლება, განახორციელონ ფარული თვალთვალი და შეზღუდონ ინდივიდის პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლება.⁴⁴⁷

ევროპულმა სასამართლომ საქმეზე – *სილვერი და სხვები გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (Silver and Others v. the United Kingdom)* დააზუსტა, რომ, „რადგან ხელისუფლების ორგანოების მხრიდან განხორციელებული ფარული თვალთვალის ღონისძიებები არ და ვერ ექვემდებარება საჯარო კონტროლს, ან შესაბამისი პირის მიერ, ვის წინააღმდეგაც ხორციელდება მყისიერი გასაჩივრება, სამართლის უზენაესობის პრინციპიდან გამომდინარე, შეუსაბამო იქნებოდა, რომ სამართლებრივი დისკრეცია, განხორციელდეს თუ არა პირის პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებაში ჩარევა, მიენიჭოს აღმასრულებელი ხელისუფლების ორგანოებს; ასევე შეუსაბამო იქნება, თუ ეს უფლებამოსილება, რაიმე კრიტერიუმების გარეშე და შეუზღუდავი დისკრეციის სახით, მიენიჭება თუნდაც მოსამართლეს. ნებისმიერ შემთხვევაში, ეროვნული კანონმდებლობა ნათლად უნდა უთითებდეს ნებისმიერი დის-

⁴⁴⁷ 67-ე პუნქტი.

კრეციისა და უფლებამოსილების განხორციელების ფარგლებზე და ამით ინდივიდს ანიჭებდეს თვითნებური ჩარევისაგან დაცვის ადეკვატურ გარანტიებს.⁴⁴⁸ როგორც ეს ჩანს ზემოაღნიშნულიდან, კონვენციის მე-8 მუხლი მოითხოვს ხელშეშვრელი სახელმწიფოებისაგან, მათი კანონმდებლობა ითვალისწინებდეს დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი ორგანოს არსებობას, რომელიც განიხილავს და შეაფასებს პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებაში ჩარევის მართლზომიერების საკითხს და ამით შეზღუდავს აღმასრულებელი ორგანოების მხრიდან თვითნებობის გამოვლინების შესაძლებლობას. ასეთ ორგანოდ უმეტეს შემთხვევაში და ქვეყანაში გვევლინება ეროვნული სასამართლო. ამ პროცესში ეროვნული სასამართლოს მონაწილეობის უმთავრესი პრინციპი და იდეა ისაა, რომ სასამართლომ შეაფასოს და განსაზღვროს, რომელი ინტერესი სარგებლობს უპირატესობით: კერძო ინტერესი, რომელიც გულისხმობს ნებისმიერი ინდივიდის უფლებას, დაცული იყოს მისი პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლება, თუ საზოგადოებრივი ინტერესი, რომელიც შეიძლება გულისხმობდეს საზოგადოებრივი უსაფრთხოების დაცვას, დანაშაულის თავიდან აცილებას, დანაშაულის გახსნას და ა.შ. ცხადია, მოსამართლეს ხელი უნდა მიუწვდებოდეს საქმის ყველა მასალასა და უმნიშვნელოვანეს ფაქტორზე, რომ არსებული მტკიცებულებების ანალიზის საფუძველზე მიიღოს ჯეროვანი გადაწყვეტილება და, იმ შემთხვევაში, თუ ხელისუფლების აღმასრულებელი ორგანოები საკმარის და საფუძვლიან მტკიცებულებებს ვერ წარუდგენენ მოსამართლეს, არ გასცეს პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებაში ჩარევის ნებართვა.

თუ ეროვნული კანონმდებლობა არ ითვალისწინებს დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი რგოლის მიერ პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლებაში ჩარევის მიზანშეწონილობის განხილვის შესაძლებლობას, ევროპული სასამართლო დაადგენს, რომ დაირღვა კონვენციის მე-8 მუხლი.

საქმეზე – *ბიკოვი რუსეთის წინააღმდეგ (Bykov v. Russia)* – ევროპულმა სასამართლომ კიდევ ერთხელ ნათლად ჩამოაყა-

⁴⁴⁸ 1983 წლის 25 მარტი, 90-ე პუნქტი.

ლიბა შესაბამისი კრიტერიუმები და ხაზი გაუსვა დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი ორგანოს მონაწილეობის მნიშვნელობას ფარული თვალთვალის ნებართვის გაცემის პროცესში.⁴⁴⁹ სასამართლოს განმარტებით, ეროვნული კანონმდებლობა რომ შეესაბამებოდეს „კანონის ხარისხის“ მოთხოვნას, ის უნდა ითვალისწინებდეს ხელისუფლების ორგანოების დისკრეციის ფარგლებს. ვინაიდან ფარული თვალთვალის ღონისძიებები არ ექვემდებარება საჯარო კონტროლს, დაირღვევა სამართლის უზენაესობის პრინციპი, თუ აღმასრულებელი ხელისუფლების ორგანოს, ან, თუნდაც, მოსამართლეს, მინიჭებული ექნება შეუზღუდავი დისკრეცია ფარულ თვალთვალზე. შესაბამისად, ეროვნული კანონმდებლობა ნათლად უნდა უთითებდეს ნებისმიერი ასეთი დისკრეციის ფარგლებსა და განხორციელების გზებზე, რათა ინდივიდს ჰქონდეს ადეკვატური დაცვის საშუალება თვითნებური ჩარევისაგან.⁴⁵⁰

ამ საქმეში ხელისუფლების ორგანოებმა მტკიცებულებები მოიპოვეს ფარული რადიოგადამცემი ხელსაწყოს მეშვეობით, რომელიც დამაგრებული ჰქონდა საგამოძიებო ორგანოების აგენტს და რომლის მეშვეობითაც ხელისუფლების ორგანოებმა ჩაინერეს აგენტისა და დანაშაულის ჩადენაში ეჭვმიტანილი პირის საუბარი. იგი ცხადყოფდა, რომ ეჭვმიტანილმა დაუკვეთა აგენტს კონკრეტული პირის მკვლელობა. რუსეთის კანონმდებლობით, მოსამართლის ბრძანება და ნებართვის აღება სავალდებულო იყო მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ხდებოდა სატელეფონო (მობილური თუ ქსელური) კომუნიკაციის კონტროლი, ხოლო სხვა საშუალებით პირთა საუბრის მოსმენა და ჩანერა (ამ კონკრეტულ შემთხვევაში, რადიოგადამცემი მოწყობილობის მეშვეობით) არ საჭიროებდა მოსამართლის ნებართვას. ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, რომ სამართლის უზენაესობის პრინციპი და თვითნებობის განხორციელებისაგან დაცვის გარანტიები თანაბრად ეხება ასევე რადიოგადამცემ საშუალებებს, რომლებიც თითქმის იმავე ხა-

⁴⁴⁹ 2009 წლის 10 მარტი.

⁴⁵⁰ *ჰიუვიგი საფრანგეთის წინააღმდეგ (Huvig v. France)*, 1990 წლის 24 აპრილი, 29-ე პუნქტი; *ამანი შვეიცარიის წინააღმდეგ (Amann v. Switzerland)*, დიდი პალატა, 2000 წლის 16 თებერვალი, 56-ე პუნქტი.

რისხითა და მოცულობით ახდენენ პირის პირად ცხოვრებაში ჩარევას, როგორც ეს ხდება სატელეფონო კომუნიკაციის კონტროლისას. ამ საქმეზე ხელისუფლების ორგანოების გადაწყვეტილება, რომ ფარულად მოესმინათ დამაგრებული რადიოგადამცემი მოწყობილობის მეშვეობით აგენტისა და ეჭვმიტანილის საუბრისათვის, არ ექვემდებარებოდა არანაირ პირობასა და შეზღუდვას, ხოლო ფარული მოსმენის განხორციელების დასაშვებობა (რადიოგადამცემი მოწყობილობის შემთხვევაში) არცერთი აქტით არ იყო რაიმე სახით შეზღუდული, არ ითვალისწინებდა რაიმე სახის დაცვის გარანტიებსა და კონტროლის მექანიზმს. ხსენებული საკანონმდებლო გარანტიების არარსებობამ რუსეთში, რომელიც შესაძლებლობას აძლევდა ხელისუფლების ორგანოებს, რადიოგადამცემი საშუალებების მეშვეობით განეხორციელებინა ინდივიდის საუბრის ფარული თვალთვალი, მოსმენა და ჩანერა, ევროპული სასამართლო მიიყვანა იმ დასკვნამდე, რომ დაირღვა პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლება.

პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლების დარღვევა სასამართლომ შეიძლება დაადგინოს იმ შემთხვევაშიც, თუ, ფორმალურად, ეროვნული კანონმდებლობა ითვალისწინებს დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი ორგანოს მიერ ფარული თვალთვალისა და კომუნიკაციის კონტროლის ბრძანების გაცემის სავალდებულობას, მაგრამ პრაქტიკაში ხსენებული ორგანო მხოლოდ ფორმალურ ფუნქციას ასრულებს და, არსებითად, ადეკვატური გარანტიების გათვალისწინებით, არ აფასებს ხელისუფლების აღმასრულებელი ორგანოების მხრიდან უფლებაში ჩარევის მართლზომიერების საკითხს. საქმეზე – *იორდაჩი მოლდოვის წინააღმდეგ (Iordachi v. Moldova)* – ევროპულმა სასამართლომ შეაფასა მოლდოვის კანონმდებლობა და პრაქტიკა სასამართლო ორგანოების მიერ ინდივიდის პირად ცხოვრებაში ჩარევის გადაწყვეტილებათა მიღების კუთხით და განაცხადა, რომ მოსამართლის როლი მნიშვნელოვნად იყო შეზღუდული ამ პროცესში. მოლდოვის სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობის თანახმად, სწორედ მოსამართლე გასცემდა კომუნიკაციის კონტროლსა თუ ფარულ

თვალთვალთან დაკავშირებულ ბრძანებას.⁴⁵¹ კანონმდებლობა აგრეთვე ითვალისწინებდა, რომ გამომძიებელ მოსამართლეს შეეძლო, შეენახა კომუნიკაციის კონტროლის შედეგად წარმოებული ჩანაწერების დედნები სპეციალურად დალუქულ კონვერტებში, ასევე გაენადგურებინა ის მასალა, რომელიც მნიშვნელოვანი არ იყო სისხლის სამართლის საქმისათვის. მიუხედავად ამისა, კანონმდებლობა არ ითვალისწინებდა იმის შესაძლებლობას, რომ გამომძიებელი მოსამართლე გასცნობოდა ფარული თვალთვალის შედეგად მიღწეულ შედეგებს და ასევე არ მოითხოვდა, რომ მოსამართლეს ზედამხედველობა განეხორციელებინა ფარული თვალთვალის კანონიერებაზე. ამის საწინააღმდეგოდ, ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების შესახებ კანონი ასეთ ფუნქციას აკისრებდა გენერალურ პროკურორს, მის მოადგილეს ან რეგიონის პროკურორს. ევროპულმა სასამართლომ საქმეში მნიშვნელოვანი ყურადღება გაამახვილა იმ ფაქტზე, რომ წლების განმავლობაში მოლდოვის სასამართლოები აკმაყოფილებდნენ გამოძიების ორგანოების ყველა შუამდგომლობას ფარული თვალთვალის განხორციელებასთან დაკავშირებით. სტატისტიკური მონაცემების თანახმად, წლების განმავლობაში ეროვნული სასამართლოები აკმაყოფილებდნენ საშუალოდ შუამდგომლობების 95-96%-ს. ამის გამო ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, რომ ინდივიდის სატელეფონო საუბრის მოსმენა ძალზე მნიშვნელოვანი ჩარევაა პირის უფლებაში და მხოლოდ ძალზე მნიშვნელოვან მიზეზებს შეუძლია მისი გამართლება, მაგალითად, საფუძვლიან ეჭვს, რომ პირი მონაწილეობს ან შეხება აქვს დანაშაულებრივ საქმიანობასთან, საფრთხეს უქმნის ეროვნულ უშიშროებას და ა. შ. ევროპული სასამართლოს აზრით, მოლდოვის კანონმდებლობა არასაკმარისად ითვალისწინებდა ინდივიდის მიმართ ეჭვის საფუძვლიანობის ფაქტორს, როგორც კომუნიკაციის ფარული კონტროლის წინმსწრებს. მოლდოვის კანონმდებლობა არ შეიცავდა ასევე რაიმე სახის მნიშვნელოვან გარანტიებს თვითნებობის თავიდან ასაცილებლად, სტატისტიკური მონაცემები კი იმაზე

⁴⁵¹ 2009 წლის 10 თებერვალი.

მიუთითებდა, რომ გამომძიებელი მოსამართლეები თავს არ იწუხებდნენ, გამოერკვიათ, არსებობდა თუ არა საფუძვლიანი არგუმენტაცია და მტკიცებულებები იმის სასარგებლოდ, რომ გაეცათ კომუნიკაციის კონტროლის ბრძანება. სტრასბურგის სასამართლოს განმარტებით, ყველა ზემოხსენებული ხარვეზი მნიშვნელოვან ნეგატიურ ზეგავლენას ახდენდა მთლიანად ფარული თვალთვალის სისტემის ადეკვატურ ფუნქციონირებაზე მოლდოვაში. ამასთანავე, სტატისტიკური მონაცემები, რომლებიც მიუთითებდნენ ეროვნული სასამართლოების მიერ ფარულ თვალთვალთან დაკავშირებული ნებართვების გაცემის დიდ ოდენობაზე, ნათლად მეტყველებენ ფარული თვალთვალის სისტემის არაჯეროვან ფუნქციონირებასა და შესაბამისი გარანტიების არაადეკვატურობაზე. შესაბამისად, ევროპულმა სასამართლომ წინამდებარე საქმეში დაადგინა კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა.

ევროპული სასამართლოს მხრიდან გარანტიების შეფასებისას ასევე დიდი ყურადღება ექცევა, სამართლებრივი დაცვის რა საშუალებებს ითვალისწინებს ეროვნული კანონმდებლობა იმ პირებთან დაკავშირებით, რომელთა მიმართ ხორციელდება ფარული თვალთვალი (კომუნიკაციის კონტროლი), ან რომლებსაც აქვთ პრეტენზია მათ მიმართ, ეროვნული კანონმდებლობით დაშვებულ პოტენციურ თვალთვალთან დაკავშირებით.

სტრასბურგის სასამართლოს მიერ ხსენებული კრიტერიუმის შეფასებისას, პირველ რიგში, ყურადღება ექცევა ეროვნულ კანონმდებლობასა და რეალობაში არსებულ პრაქტიკას. ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართლის ანალიზი ცხადყოფს, რომ სამართლებრივი გარანტიების არსებობა აუცილებელია ნებისმიერ შემთხვევაში, როდესაც პოტენციურად შეიძლება ინდივიდის პირადი კომუნიკაციის, და მათ შორის სატელეფონო საუბრის, კონტროლი. საქმეზე – *ჰუვიგი საფრანგეთის წინააღმდეგ (Huvig v. France)* – მთავრობამ მიმართა ევროპულ სასამართლოს, რომ ამ უკანასკნელს არ განეხილა ზოგადად და აბსტრაქტულად საფრანგეთის კანონმდებლობის შესაბამისობა ევროპულ სტანდარტებთან,

არამედ ემსჯელა, კონკრეტულმა საკანონმდებლო დებულებებმა რა ნეგატიური გავლენა მოახდინა მოსარჩელეზე.⁴⁵² კერძოდ, საფრანგეთის მთავრობა მოითხოვდა, სასამართლოს არ ემსჯელა იმ ფაქტთან დაკავშირებით, რომ კანონმდებლობა არ ითვალისწინებდა არანაირ გარანტიასა და ფარულ სატელეფონო მოსმენასთან დაკავშირებულ შეტყობინებას იმ პირისათვის, რომლის წინააღმდეგაც სისხლის სამართალწარმოება არ გაგრძელებულა და შეწყდა (ხსენებულ საქმეში მოსარჩელების მიმართ სისხლის სამართალწარმოება არ შეწყვეტილა და მათ მსჯავრი დაედოთ). საფრანგეთის მთავრობის პოზიციის მიუხედავად, ევროპული სასამართლო არ დაეთანხმა მოპასუხე მთავრობას და განაცხადა, რომ იმ კრიტერიუმის შეფასებისას, იყო თუ არა მოსარჩელების უფლებაში ჩარევა კანონის შესაბამისად განხორციელებული, სასამართლოს აუცილებლად უნდა მიეცა შეფასება საფრანგეთის კანონმდებლობით გათვალისწინებული ყველა გარანტიისათვის. სასამართლოს განცხადებით, სატელეფონო მოსმენა პირად ცხოვრებაში მნიშვნელოვანი ჩარევაა და, შესაბამისად, მკაცრად უნდა განხორციელდეს კანონმდებლობის საფუძველზე, რომელიც, თავის მხრივ, ითვალისწინებს თვითნებობისაგან დაცვის საკმარის გარანტიებს.

საქმეზე – *იორდაჩი მოლდოვის წინააღმდეგ (Iordachi v. Moldova)* – ევროპულმა სასამართლომ კიდევ ერთხელ ჩამოაყალიბა თავისი ხედვა და მიდგომა ისეთ სიტუაციასთან მიმართებით, როდესაც ეროვნული კანონმდებლობა უშვებს სატელეფონო საუბრის ფარულ მოსმენას, მაგრამ არ ითვალისწინებს მოსარჩელის სამართლებრივი დაცვის შესაბამის გარანტიებს ფარული მოსმენის შეწყვეტის შემდგომ. სასამართლოს განმარტებით, კონვენცია ანიჭებს ნებისმიერ პირს, რომლის მიმართ ხორციელდება ფარული თვალთვალი ან მიყურადება, უფლებას, რომ მან შეძლოს, ეფექტიანად გაასაჩივროს მის პირად ცხოვრებაში ჩარევის მართებულობა, თუნდაც შესაბამისი ოპერატიულ სამძებრო ღონისძიებების დამთავრების შემდგომ. აქედან გამომდინარე, ევროპული სასამართლოს

⁴⁵² 1990 წლის 24 აპრილი.

განმარტებით, გარკვეული პირობების არსებობისას, ინდივიდი შეიძლება ჩაითვალოს თავისი უფლების დარღვევის მსხვერპლად ფარულ თვალთვალთან ან მიყურადებასთან დაკავშირებული ღონისძიებების განხორციელების ან შესაბამისი კანონმდებლობის არსებობის გამო. სასამართლოს აზრით, როდესაც ფარულ თვალთვალთან ან მიყურადებასთან დაკავშირებული ღონისძიებების შესახებ შესაბამისი ინდივიდისათვის არაფერია ცნობილი და, შესაბამისად, შეუძლებელია ასეთი ღონისძიების გასაჩივრება, კონვენციის მე-8 მუხლს აზრი ეკარგება, რადგან პირს ერთმევა უფლება, მიმართოს ეროვნული მართლმსაჯულების ორგანოებს და გადაამოწმოს ხელისუფლების ორგანოების მიერ მისი პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლების შეზღუდვის მართლზომიერება.

სასამართლოს განმარტებით, ცხადია, ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებები და მათ შორის ფარული თვალთვალი და მოსმენა ისეთი ტიპის საგამოძიებო ღონისძიებებია, რომელთა შესახებ თუ გახდება ცნობილი იმ პირისათვის, რომელთან მიმართებით ისინი ხორციელდება, აზრს დაუკარგავს ასეთი ღონისძიებების განხორციელებას. შესაბამისად, ევროპული სასამართლოს აზრით, აბსურდი იქნებოდა სახელმწიფოებისათვის ვალდებულების დაკისრება, რომ, როგორც კი მიიღება ხელისუფლების შესაბამისი ორგანოების მიერ გადაწყვეტილება ფარული თვალთვალის ან მოსმენის განხორციელებასთან დაკავშირებით, იგი აცნობონ იმ პირს, ვისთან მიმართებითაც უნდა განხორციელდეს ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიება.

ევროპული სასამართლო ასევე არ მოითხოვს სახელმწიფოებისაგან, რომ განხორციელებული მოსმენის შესახებ პირს აცნობონ დაუყოვნებლივ მას შემდეგ, რაც მოსმენა შეწყდება, რადგან ამან შეიძლება, ზიანი მიაყენოს გამოძიების ინტერესებს. საქმეზე – *ევროპული ინტეგრაციისა და ადამიანის უფლებათა ასოციაცია და ეკიმჯიევი ბულგარეთის წინააღმდეგ (Association for European Integration and Human Rights and Ekimdzhiev v. Bulgaria)* – ევროპულმა სასამართლომ კიდევ ერთხელ განმარტა, რომ იმ მომენტიდან, როდესაც შესაბამისი

პირისათვის ფარული თვალთვალის ან მოსმენის შეწყვეტის შესახებ შეტყობინებას აღარ შეუძლია, ზიანი მიაყენოს წარმოებული გამოძიების ინტერესებს, ხელისუფლების ორგანოებს წარმოემოხაზებათ ვალდებულება, აცნობონ პირს განხორციელებული ფარული თვალთვალის ან მიყურადების შესახებ და ამით მისცენ მას იმის შესაძლებლობა, რომ, სურვილის შემთხვევაში, სასამართლო წესით გაასაჩივროს მის უფლებაში ჩარევის მართლზომიერების საკითხი.⁴⁵³

ევროპული სასამართლო მნიშვნელოვან ყურადღებას ანიჭებს სამართლადამცველთა შეუზღუდავი წვდომა-კომუნიკაციის კონტროლს. საქმის – *ზახაროვი რუსეთის წინააღმდეგ (Zakharov v. Russia)* – მოსარჩელე ასაჩივრებდა, რომ მოხდა ჩარევა მის სატელეფონო კომუნიკაციების ხელშეუხებლობის უფლებაში, რადგან კომუნიკაციების სამინისტროს წინამორბედის, კომუნიკაციებისა და საინფორმაციო ტექნოლოგიების სახელმწიფო კომიტეტის №70 ბრძანების საფუძველზე, მობილური ქსელის ოპერატორებს დამონტაჟებული ჰქონდათ დანადგარი, რომელიც ფედერალური უშიშროების სამსახურს („ФСБ“) აძლევდა სატელეფონო საუბრების მიყურადების საშუალებას სასამართლოსაგან წინასწარი ნებართვის მიღების გარეშე.⁴⁵⁴ მოსარჩელე აცხადებდა, რომ №70 ბრძანება, რომლის საფუძველზეც ხდებოდა სატელეფონო კომუნიკაციაზე წვდომა, არასდროს გამოქვეყნებულა და რომ ეს უკანასკნელი არაჯეროვნად ზღუდავდა მისი პირადი ცხოვრების უფლებას.

ამ საქმეში სასამართლომ ყურადღება გაამახვილა, რამდენად უზრუნველყოფდა საკანონმდებლო პროცედურები და მაკონტროლებელი ორგანოები მოსარჩელის დაცვას კომუნიკაციის თვითნებური კონტროლისაგან.

ევროპული სასამართლოს აზრით, თვალთვალის განხორციელებაზე ნებართვის გამცემი ორგანო შეიძლება არ იყოს

⁴⁵³ 2007 წლის 28 ივნისი. ასევე, სასამართლოს ანალოგიური მიდგომა იხ. *კლასი გერმანიის წინააღმდეგ (Klass and Others v. Germany)*, 1978 წლის 6 სექტემბერი, 58-ე პუნქტი.

⁴⁵⁴ 2015 წლის 4 დეკემბერი.

ეროვნული სასამართლო ორგანო და ეს იყოს კონვენციის შესაბამისი.⁴⁵⁵ რუსეთის კანონმდებლობა შეიცავდა მნიშვნელოვან გარანტიას თვითნებური საიდუმლო თვალთვალის განხორციელების საწინააღმდეგოდ, რადგან ნებართვა უნდა გაეცა სასამართლოს. სამართალდამცავი ორგანო, რომელსაც სურს ნებართვის მიღება მიყურადებაზე, ვალდებული იყო, მოსამართლისათვის წარედგინა არგუმენტირებული მოთხოვნა, ხოლო მოსამართლეს შეეძლო შესაბამისი ორგანოსათვის დამატებითი მასალის წარმოდგენის მოთხოვნა. სასამართლოს განმარტებით, ნებართვის გამცემი ორგანოს განხილვის შედეგად შესაძლებელი უნდა იყოს პირის წინააღმდეგ გონივრული ეჭვის არსებობის დადგენა, კერძოდ, არსებობს თუ არა პირის მიერ დანაშაულებრივი ქმედებების დაგეგმვის ან ჩადენის, ან დანაშაულებრივი კავშირის ფაქტობრივი მტკიცებულებები, რაც შეიძლება გახდეს საიდუმლო თვალთვალის საფუძველი. ეროვნულ სასამართლოებს ასევე ევალებათ იმის შეფასება, რამდენად აკმაყოფილებს მიყურადების მოთხოვნა „დემოკრატიულ საზოგადოებაში აუცილებლობის“ მოთხოვნას, კერძოდ, არის თუ არა ის კანონიერი მიზნის პროპორციული და არის თუ არა შესაძლებელი დასახული მიზნის მიღწევა ნაკლებად შემზღუდავი საშუალებებით.⁴⁵⁶

ევროპულმა სასამართლომ ხაზი გაუსვა იმ ფაქტს, რომ რუსეთის სასამართლო კონტროლი კომუნიკაციის თვითნებურად შეზღუდვასთან დაკავშირებით ფორმალური და შეზღუდული ხასიათის იყო. მაგალითად, მასალა, რომელიც შეიცავდა ინფორმაციას საიდუმლო აგენტებისა და გამოძიების წყაროებისა თუ ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის ორგანიზებისა და ტაქტიკის შესახებ, არ წარედგინებოდა მოსამართლეს და, შესაბამისად, არ ხდებოდა ეროვნული სასამართლოს

⁴⁵⁵ კლასი გერმანიის წინააღმდეგ (*Klass and Others v. Germany*), 1978 წლის 6 სექტემბერი, 51-ე პუნქტი; ვებერი და სავარია გერმანიის წინააღმდეგ (*Weber and Saravia v. Germany*), 2006 წლის 29 ივნისი, 115-ე პუნქტი.

⁴⁵⁶ კლასი გერმანიის წინააღმდეგ (*Klass and Others v. Germany*), 1978 წლის 6 სექტემბერი, 51-ე პუნქტი. ევროპული ინტეგრაციისა და ადამიანის უფლებათა ასოციაცია და ეკიმძიევი ბულგარეთის წინააღმდეგ (*Association for European Integration and Human Rights and Ekimdzhiiev v. Bulgaria*), 2007 წლის 28 ივნისი, 79-ე და მე-80 პუნქტები; იორდაჩი და სხვები მოლდოვის წინააღმდეგ (*Iordachi and Others v. Moldova*), 2009 წლის 10 თებერვალი, 51-ე პუნქტი.

შეფასების საგანი. ევროპულმა სასამართლომ მიიჩნია, რომ შესაბამისი ინფორმაციის ეროვნული სასამართლოსათვის გაუმხელელობა ართმევს ამ უკანასკნელს შესაძლებლობას, შეაფასოს, არსებობს თუ არა ფაქტობრივი საფუძველი, ეჭვი შეიტანოს იმ პირის მიერ დანაშაულის ჩადენაში, რომლის მიმართ ხდება ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების გატარების ნებართვის მოთხოვნა. ევროპული სასამართლოს აზრით, მიყურადების აუცილებლობის მტკიცების ტვირთი ეკისრება მომთხოვნ ორგანოს და მიყურადების მოთხოვნის განმხილველი მოსამართლე ვალდებულია, გადაამოწმოს მოთხოვნილი ღონისძიებების საფუძვლების არსებობა და გასცეს ნებართვა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მიყურადება არის კანონიერი, აუცილებელი და გამართლებული.

ამ საქმეზე ევროპულმა სასამართლომ ასევე აღნიშნა, რომ, რუსეთის კანონმდებლობით, გადაუდებელი აუცილებლობისას შეიძლება მოხდეს კომუნიკაციის მიყურადება წინასწარი სასამართლო ნებართვის გარეშე 48 საათამდე ვადით. ასეთ შემთხვევაში მოსამართლე ინფორმირებული უნდა იყოს მიყურადების დაწყებიდან 24 საათში. თუ 48 საათში არ მოხდება სასამართლო ნებართვის გაცემა, მიყურადება დაუყოვნებლივ უნდა შეწყდეს. ევროპული სასამართლოს განმარტებით, სასამართლოს ბრძანების პოსტფაქტუმ მოთხოვნის პროცედურა წინააღმდეგობაში არ მოდის კონვენციასთან.⁴⁵⁷ ამასთანავე, განსხვავებით ბულგარეთის კანონმდებლობის დებულებებისაგან, რომლებიც სასამართლომ არ მიიჩნია კონვენციასთან შეუსაბამოდ, რუსეთის კანონმდებლობით გათვალისწინებული „გადაუდებელი აუცილებლობის პროცედურა“ საკმარისად არ უზრუნველყოფდა, რომ მისი გამოყენება მომხდარიყო იშვიათად და მხოლოდ ჯეროვნად გამართლებულ შემთხვევებში. მართალია, რუსეთის კანონმდებლობა მოითხოვს მოსამართლის დაუყოვნებლივ ინფორმირებას გადაუდებელი აუცილებლობისას მიყურადების შესახებ, იგი არ არის უფლებამოსი-

⁴⁵⁷ ევროპული ინტეგრაციისა და ადამიანის უფლებათა ასოციაცია და ეკ-იმჯიევი ბულგარეთის წინააღმდეგ (*Association for European Integration and Human Rights and Ekimdzhiev v. Bulgaria*), 2007 წლის 28 ივნისი, მე-16 და 82-ე პუნქტები.

ლი, გააგრძელოს მიყურადების ღონისძიება 48 საათს შემდეგ. მას არ გააჩნია უფლებამოსილება, შეაფასოს, გამართლებულია თუ არა გადაუდებელი მიყურადების პროცედურა, და გადაწყვიტოს, შეინახოს თუ გაანადგუროს წინა 24 საათის განმავლობაში მოპოვებული მასალა.⁴⁵⁸ შესაბამისად, რუსეთის კანონმდებლობა არ აწესებდა გადაუდებელი აუცილებლობის პროცედურის ეფექტიან სასამართლო განხილვას.

ევროპული სასამართლოს აზრით, როდესაც სამართალდამცავ ორგანოებს აქვთ პირდაპირი წვდომა ყველა კომუნიკაციაზე, მიყურადების ზედამხედველობის არსებული სისტემა უნდა იყოს უზრუნველყოფილი განსაკუთრებით ეფექტიანი და ჯეროვანი გარანტიებით. წინააღმდეგ შემთხვევაში, სამართალდამცავ ორგანოებს ყოველთვის ექნებათ შესაძლებლობა, მოახდინონ კომუნიკაციაში თვითნებური ჩარევა და მაკონტროლებელი ორგანოები მოკლებულნი იქნებიან შესაძლებლობას, განახორციელონ ინდივიდთა პირადი ცხოვრებისა და კომუნიკაციის საიდუმლოების ეფექტიანი დაცვა. რუსეთის კანონმდებლობა კი არ ითვალისწინებდა შეუზღუდავი წვდომის საპირწონე კონტროლის მექანიზმს. ყოველივე ზემოხსენებულის გათვალისწინებით, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა პირადი ცხოვრებისა და კომუნიკაციის უფლებები.

⁴⁵⁸ იქვე, მე-16 პუნქტი.

ავტორთა შესახებ

ბესარიონ ბოხაშვილი – ადამიანის უფლებათა გაეროს უმაღლესი კომისრის ოფისის წარმომადგენელი საქართველოში; ეროვნულ უმცირესობათა ევროპის საბჭოს ჩარჩო კონვენციის კომიტეტის წევრი; ევროპის საბჭოს ადამიანის უფლებათა საგანმანათლებლო პროგრამის წარმომადგენელი საქართველოში; იყო საქართველოს წარმომადგენელი ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოში (2005-2007 წლებში) და საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის აღმასრულებელი დირექტორი (2007-2009 წლებში).

კონსტანტინე კორკელია – ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართლის პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტი; იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატი (თსუ); იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორი (თსუ); საერთაშორისო სამართლის მაგისტრი (cum laude), (ლეიდენის უნივერსიტეტი, ნიდერლანდი). იყო საქართველოს საგანგებო და სრულუფლებიანი ელჩი ლატვიის რესპუბლიკაში (2008-2013 წლები); 2013 წლიდან საქართველოს მუდმივი წარმომადგენელი ევროპის საბჭოში. ადამიანის უფლებათა და საერთაშორისო სამართლის საკითხებზე ოცდაათამდე წიგნისა და რედაქტირებული კრებულის ავტორი/თანაავტორი.

გამომცემლობა „იურისტების სამყარო“

თბილისი, მ. კოსტავას ქ. №75

ტელ.: 238 35 99, 557 51 51 34

ელ. ფოსტა: Lawyers.world@yahoo.com

ვებგვერდი: www.law.ge

<https://www.facebook.com/PublishingHouselawyersworld>